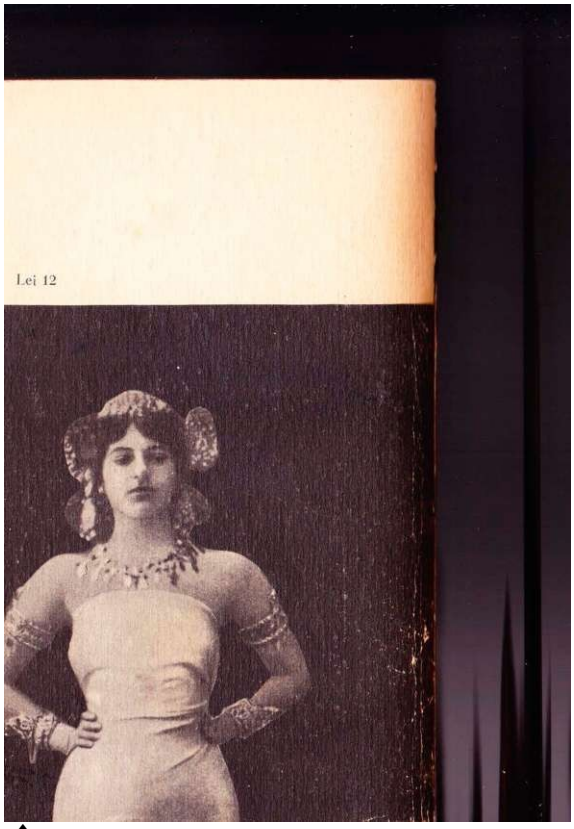

♦W

ALAIN DECAUX

te

DOSARELE SECRETE ALE ISTORIE

ALAIN DECAUX
Nouveaux Dossiers Secrets
LIBRAIRIE ACADÉMIQUE PERRIN PARIS, 1967

ÎN ROMÂNEŞTE DE ANCA BALACI
PREFAŢA DE VLADIMIR ZAHARESC

UDOSARELE SECRETE ALE ISTORIEI

Alain Decaux

1970
Editura politică, Bucureşt

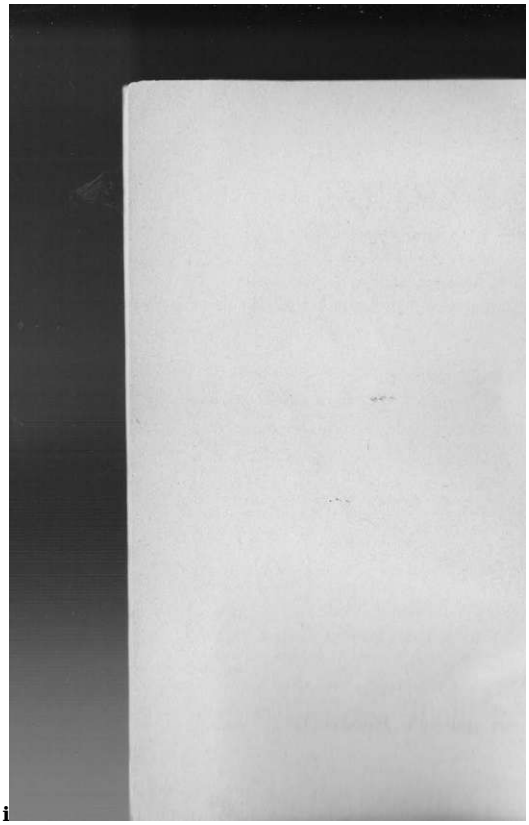

Cuvînt înainte

Ca cititor, cu capacitatea proprie unui membru al acestei principale categorii

de consumatori ai cuvîntului scris de a se lăsa captivat de un text fără a pune neapărat un semn de identitate între caracterul atrăgător şi nota valorică pe care o va da la sfîrşitul lecturii şi fără a-şi condiţiona în mod necesar interesul de această identitate, care numai arareori rezultă dintr-un complex de criterii, am parcurs cu viu interes cele zece „Dosare secrete ale istoriei'[1] întocmite de Alain Decaux şi oferite acum de Editura politică publicului nostru în prezenta ediţie. Interes deplin justificat, căci rareori un cititor — în ordinea de preferinţe a căruia Istoria ocupă de obicei un loc de frunte — rămâne indiferent faţă de posibilitatea de a afla sau de a-şi reîmprospăta în memorie amănuntele unor episoade neelucidate ale trecutului, uneori importante pentru mersul general al evenimentelor, alteori eu totul colaterale, dar totdeauna suscitînd curiozitatea născută din setea de cunoaştere, de pătrundere în

necunoscut. Şi dacă, în această încercare de pătrundere, eşti însoţit de un scriitor priceput, care a efectuat o anchetă minuţioasă şi-ţi pune la dispoziţie informaţiile, „probele" obiective, ca şi presupunerile sale şi ale altor „anchetatori", fără a--ţi impune neapărat şi sentinţe, judecăţi cu pretinsă valoare de adevăr absolut acolo unde acestea încă nu pot ii date, interesul, ca şi posibilităţile satisfacerii setei de cunoaş-tere sînt sporite. Tocmai în aceasta constă meritul lui Alain Decaux

.Cazuri misterioase s-au acumulat de-a lungul istorici. multe rămînînd pînă în prezent total sau parţial neelucidate. Să amintim, de pildă, faimoasa „Mască de fier", deţinutul de la Bastilia din anii 1698—1703, în jurul căruia s-a ţesut o adevărată legendă, s-a creat o întreagă literatură, au circulat cele mai diverse versiuni, dar a cărui identitate reală a rămas şi pînă acum necunoscută ! Dar Aîain Decaux nu-şi întreprinde anchetele în trecutul îndepărtat, dosarele sale ascund între coperţi „cazuri" mult mai recente, aparţinînd istoriei contemporane, iar multe dintre persoanele implicate — direct sau în calitate de martori — trăiesc. Autorul merge, deci, pe urme cumva proaspete. El descrie şi confruntă faptele şi versiunile, ci trage atenţia asupra momentelor de coincidenţă sau contradictorii ale acestora, asupra concluziilor ce s-ar putea trage sau ipotezelor ce pot fi emise. „Dosarele secrete ale istoriei" aşa cum sînt ele întocmite de Alain Decaux nu sînt încă, în bună parte, rezolvate şi autorul, punîndu-ne la dispoziţie materialul, nu ne propune şi soluţii facile, ceea ce este un plus incontestabil al cărţii. A existat sau nu un sondaj de pace anglo-german în iunie 1940 şi care au fost poziţiile şi intenţiile părţilor ? Cum au organizat hi'tleriştii falsificarea lirelor sterline ? Martin Bormann mai trăieşte sau căutările sînt zadarnice ? Cum de a reuşit atacul prin surprindere al flotei imperiale japoneze asupra Pearl-Ilarborului ? A fost sau nu vinovată Mata-Hari, spioană legendară pentru unii, victimă inocentă a justiţiei militare franceze pentru alţii, 3a dosarul căreia, după atîţia ani, Alain Decaux a primit acces şi, totuşi, nu poate să se pronunţe categoric ? Ce s-a întîmplat cu documentele — corespondenţa cu W. Churchill, de pildă — pe care se presupune că Mussolini le avea asupra sa în momentul capturării sale de către partizani ? Cum a fost ucis Rasputin ? Cine s-a ascuns sub pseudonimul de Cicero, omul care a furnizat naziştilor copii ale unor documente foarte importante păstrate la Legaţia britanică din Ankara ? Ce a urmărit adjunctul lui Hitler, Rudolf Hess, paraşutîndu-se în Anglia şi se poate oare da crezare versiunii că führerul nu a fost la curent eu această aventură ? Care din versiunile cu privire la asasinarea lui John Kennedv este mai verosimilă, care sînt faptele şi mărturiile omise într-una sau alta dintre ele ? Cu privire la toate aceste probleme, Alain Decaux se străduieşte — şi în bună parte reuşeşte — să ne îmbogăţească informaţia, dacă nu cu fapte şi amănunte inedite — o parte din episoade ne oferă, desigur, şi din acestea —, în orice caz, trec'ind în revistă cele cunoscute din diverse izvoare şi confruntînd versiunile şi interpretările. încă o dată, ca cititor, nu am reţineri în

a recomanda şi altora cartea, deoarece a o prezenta ca lectură interesantă şi utilă nu înseamnă neapărat a te asocia modului în care Alain Decaux îşi abordează şi îşi desfăşoară anchetele şi nici a nu sesiza faptul că imparţialitatea de anchetator pe care autorul pare că dorește să şi-o impună este, cel puţin în unele cazuri, mai mult decît relativă. La această relativare contribuie şi renunţarea lui Decaux la folosirea (eu unele excepţii) a datelor, versiunilor şi interpretărilor prezente în istoriografia marxistă sau democratică de stingă asupra unor cazuri de care se ocupă. Este relativă nepărtinirea şi pentru că, în confruntarea diverselor date, fapte, acţiuni, uneori insuficient încadrate în ansamblul istoric (ca în cazul Pearl-Har bor ului sau al execuţiei lui Mussolmi), li se aplică acestora aceleaşi criterii, printr-o anumită abstractizare de la însuşi sensul istoric al acţiunii generale a forţelor sau persoanelor „autoare" ale respectivelor acte.

Cele de mai sus reprezintă unele din rezervele pe care, ea istoric, mă simt obligat să le fac.

însuşi genul original, care nu se încadrează nici în beletristica, dar nici în literatura istorică riguros ştiinţifică — fie ca şi de popularizare —, precum şi lipsa firească a unei legături organice între dosare ce privesc cazuri diferite, aparţinînd deseori şi unor momente istorice diferite, nu scad de fel interesul cărţii, dar fac dificilă o analiză de ansamblu

.Din punctul de vedere al conţinutului, comună diferitelor „Dosare" este doar o anumită latură a interpretativii aţii, tendinţa lui Alain Decaux, pasionat, fără doar şi poate, de „cazurile" sale, de a le exagera implicaţiile reale sau eventuale asupra fenomenului istoric în ansamblu, într-o modalitate ce am putea-o numi idealistă. Dar vom lăsa cititorul, chiar în maniera lui Deeaux, să aprecieze singur acest aspect, căci asemenea afirmaţii ca aceea care — negii jind esenţa conflictului mondial, contradicţiile ireductibile ce - stăteau la baza sa, ansamblul factorilor care duseseră deja la falimentul politicii miincheneze de înţelegere cu Hitler — răspunde la întrebarea „Ce s-ar fi înlimplat dacă ar fi fost Halifax în locul lui Churchill ?", pretinzînd că „Soarta lumii ar fi fost cu totul alta" (dosarul .,17 iunie 1940 : O pace engleză de compromis ?"), sau afirmaţia la întrebarea pe care o pune autorul comentînd telegrama prin care Rasputin îl îndeamnă pe ţar să nu intre în război — „Ce hotărîre ar fi luat oare Nicolaie al II-lea dacă Rasputin ar fi fost lîngă el ? Ar fi fost cruţată oare lumea de unul din cele mai îngrozitoare războaie din cîte a cunoscut istoria şi, cu siguranţă, de cel mai inutil ?", nu par a necesita în mod deosebit o contraargumentare.

Unele din acţiunile sau evenimentele incluse de Aîain Deeaux în „Dosarele secrete ale istoriei" au avut semnificaţii deosebite în cursul celui de-al doilea război mondial şi au constituit obiectul investigaţiilor a numeroşi istorici şi chiar a unor organisme oficiale. De aceea, nu ar fi, poate, lipsit de interes şi utilitate, să sprijinim cu unele completări sau păreri ancheta întreprinsă de autor.

Imediat după război,. în întreaga lume a avut răsunet aşa-numiia „afacere a lirelor sterline false", ale cărei ecouri încă nu s-au stins. în dosarul „Falsificatorii lui Hitler", Alain Deeaux descrie destul de amănunţit modul în care serviciile secrete naziste au pus la punct şi au folosit această escrocherie tipică pentru metodele lor banditeşti — fabricarea de bancnote false. Se ştie însă că în anii postbelici, şi chiar mai recent, s-au

întreprins intense căutări ale „comorilor[11] naziste, parte din care s-a semnalat că ar fi fost scufundate în lacul Toplitz din Austria.

Ce s-a întîmplat cu acestea şi cu autorii escrocheriei ? Aici Deeaux este zgîrcit şi chiar unilateral în date şi versiuni. Unele lucruri sînt însă cunoscute cu suficientă certitudine. Informaţii ample şi documentate cu privire la soarta valorilor jefuite de nazişti în timpul războiului, a bancnotelor false şi a unor documente secrete sînt comunicate în cartea istoricului german Julius Mader „Der Banditenschatz. Ein Dokumentarbericht über Hitlers geheimen Gold- und Waffenschatz" (Berlin, 1965). Documente şi mărturii numeroase au fost adunate de serviciile americane şi engleze imediat după război, dar ancheta nu a fost niciodată finalizată, iar unul dintre principalii vinovaţi, ofiţerul superior SS Bernhard Krüger, „căutat" în zadar (inclusiv de Interpol), a fost ajutat să stea liniştit pînă ce, în 1955, delictul penal al falsificării de bani a intrat în prescripţie ! în ce priveşte vina sa ca părtaş la asasinarea unor deţinuţi din lagărele de concentrare, abia în 1964 organele de procuratură au deschis o anchetă, avînd la dispoziţie, printre altele, şi materialul remis de J. Mader.

Un caz interesant de care şi-a propus să se ocupe Alain Decaux este acela al documentelor dispărute după moartea lui Mussolini, printre acestea presupunîndu-se a fi fost şi corespondenţa lui cu Churchill. Dar, pornind de la căutările întreprinse de W. Churchill pe malurile lacului Como, A. Decaux părăseşte acest fir şi se ocupă, de fapt, de ultimele zile ale lui B. Mussolini, de amănuntele capturării şi executării sale. Din păcate, modul în care sînt prezentate şi interpretate faptele este discutabil. Decaux lasă la o parte o serie de fapte, iar actul de justiţie istorică pe care l-au înfăptuit reprezentanţii poporului italian luptător apare ca o acţiune surprinzătoare. Cum s-au petrecut însă lucrurile ? încolţit în fantomatica sa „Republică Socială", în plină ridicare la luptă a maselor populare, dictatorul a refuzat propunerea reprezentanţilor Comitetului naţional de eliberare din nordul Italiei de a capitula necondiţionat şi a fugit din Milano cu un număr de aceliţi şi o escortă germană. Undă localitatea Dongo a fost capturat de partizani locali. Surprinşi ei înşişi de această captură, partizanii au aşteptat dispoziţii superioare. în împrejurimi, situaţia era tulbure, o serie de elemente erau în căutarea lui Mussolini, chiar reprezentanţi ai noilor autorităţi locale oscilau, tinzînd să-l predea aliaţilor occidentali, în loc de a fi judecat de poporul italian. în acest moment a intervenit colonelul din brigăzile garibaldiene Valerio, sosit din Milano. Pe ce bază ? Avea ordinul Comandamentului Corpului voluntarilor libertăţii de a aduce la îndeplinire sentinţa populară formulata de Comitetul eliberă ni naţionale, organ recunoscui de facto şi de jure de aliaţi ca avînd funcţiile unui guvern, într-un decret special, al cărui articol 5 glăsuia : „Membrii guvernului lascm şi căpeteniile fasciste, vinovaţi de desfiinţarea garanţiilor constituţionale, de lichidarea libertăţilor poporului, de crearea fascismului, de faptul că au pus în pericol soarta patriei, au trădat-o şi au dus-o la o catastrofă, se pedepsesc cu moartea sau, în cazurile mai puţin serioase, cu închisoare pe viaţă". Pe baza articolului 1 al aceluiaşi decret, care prevedea că, dată fiind starea excepţională, rolul de instanţe judecătoreşti aparţine tribunalelor militare, după sosirea lui Valerio, comandamentul Brigăzii 52 de partizani s-a constituit într-un asemenea organ şi a condamnat la moarte 17 dintre căpeteniile fasciste capturate, iar împuternicitul sosit de la Milano a adus la îndeplinire, împreună cu alţi partizani, sentinţa. A doua zi, Comitetul eliberării naţionale a dat un comunicat cu privire la execuţie;-în care arăta : „Comitetul eliberării naţionale din nordul Italiei declară că împuşcarea lui Mussolini şi a acoliţilor săi, efectuată din ordinul Comitetului, reprezintă o încununare necesară a unei etape istorice ale cărei urme materiale şi morale le vedem pretutindeni, este o încununare a luptei insurecţionale, care a creat premisele renaşterii şi refacerii ţării noastre". Colonelul Valerio,- al cărui nume adevărat a devenit cunoscut abia în 1947 — Walter Audisio, membru al P.C.I. din 1931 —, a primit din partea guvernului italian cea mai înaltă distincţie ostăşească — Medalia de aur pentru Meritul Militar.

Privind semnificaţia executării lui Mussolini din perspectiva istorică a anilor scurşi, Enzo Santarelli, autorul capitalei lucrări în două volume „Storia del movimento e del regime fascista"

(Editori Riuniti, Roma, 1967), scrie : „O lungă pagină a istoriei naţionale s-a încheiat. Mirajul Valtellinei, speranţa de a trece în Elveţia, toate visurile şi coşmarurile de ultimă oră s-au sfîrşit. La Milano, mulţimea exulta : pentru sfîrşitul războiului, pentru succesul insurecţiei naţionale, pentru victoria repurtată în ciocnirea civilă. După o represiune ce a durat douăzeci de ani, Italia muncitorească şi ţărănească din Valea Padului şi-a făcut dreptate cu propriile sale mîini..

....Tribunalele populare câre l-au lichidat pe Mussolini şi fascismul şi justiţia lor improvizată nu însemnau altceva decît o ruptură violentă cu trecutul, ele tinzînd, într-un efori revoluţionar inegal, să deschidă q eră nouă, în special pentru clasele şi păturile care au suferit şi resimţit cel mai mult dictatura şi războiul, le-au detestat şi combătut".

Fără îndoială, diferitelor „dosare" întocmite de Alain Decaux Ii se mai pot aduce multe completări — el însuşi nu pretinde nicidecum că ar fi exhaustive. Cititorul însuşi, pe baza informaţiei de care dispune din alte surse, va face, probabil, acest lucru. „Piesele" pe care le-am adăugat la două dintre „dosare" au doar menirea să atragă atenţia că asemenea completări sînt necesare înainte de a răspunde la întrebările pe care A. Decaux le ridică, şi în nici un caz să diminueze însemnătatea şi interesul materialelor pe care autorul ni le pune la dispoziţie.

VLiAOLMIB
ZAHARESGU

„Cicero", cel mai mare spion diii timpul celui de-al doilea război mondial, mi-a spus...

„Vaietul ambasadorului a izbutit să fotografieze unele documente confidenţiale..."
ERNEST BEVIN,
ministru al afacerilor externe al Angliei

Într-o zi din luna august 1955...

Afară, vîntul cald al Istanbulului stîrneşte un praf auriu. Prin cele patru ferestre închise ale încăperii pătrunde numai un murmur vag. Tăcerea apăsătoare e sfi- şiată doar de scîrţîitul frînelor automobilelor „Pontiac" sau „Chevrolet" care virează cu 70 pe oră la colţul străzii Aksaray.

O tăcere extenuantă. I-am pus adineauri o întrebare bărbatului care se află aşezat în faţa mea, bine proptit de spătarul fotoliului. De răspunsul lui depinde reuşita sau eşecul meu. Săptămîni de-a rîndul l-am căutat prin tot Istanbulul. Şi l-am găsit. Acum, ochii lui sînt piro- niţi într-ai mei : o privire sfredelitoare ca a unei păsări de noapte.

Cadrul ? Un mic apartament mobilat europeneşte la primul etaj al unei clădiri moderne, Girisken Palas. De altfel, jumătate din. casele Istanbulului se numesc Palas.

Un salonaş cu patru ferestre sistem „bow-window" la stradă. Nişte fotolii stil, de duzină. Pe o poliţă, o păpuşă cu rochiţă din lînă roz. Pe pereţi, reproduceri cu scene din opere; fotografii de copii şi portretul unui bărbat în frac, cu pieptul bombat, mustaţă neagră, privire mîndră şi mănuşi de culoarea untului : interlocutorul meu.

Pe neaşteptate, pe faţa lui impasibilă şi imobilă a» pare un zîmbet. îmi spune :

— Da, eu sînt Cicero.

în sfirşit, a vorbit. A făcut-o cu voce aproape şoptită. Şi continuă să zîmbească. Clipa asta mă răsplăteşte pentru tot: pentru că am străbătut Europa, pentru cercetările istovitoare

întreprinse într-un oraş necunoscut, pentru eşecul întrezărit. Am uitat totul, şi asta numai pentru că un om de cincizeci de ani mi-a mărturisit zîmbind :

— Da, eu sînt Cicero.

Cicero căpătase acest nume cu doisprezece ani în urmă, exact la 31 octombrie 1943. Aşa l-a botezat Franz von Papen, ambasadorul celui de-al treilea Reich la Ankara.

Bărbatul care primise în mod imprevizibil numele marelui cetăţean roman era valetul ambasadorului Marii Britanii în Turcia. Nici el însuşi nu-şi închipuise că avea să intre în istorie, iar timp de şapte ani avea să ignore chiar existenţa acestui pseudonim ciudat.

În 1950 a apărut la Londra o carte tradusă din limba germană. Titlul original era *Der Fall Cicero*. Autorul ei, un necunoscut, se numea L. C. Moyzisch. Editorul englez îl prezenta ca pe un fost ataşat al Ambasadei germane de la Ankara.

Pe atunci erau la modă cărţile de spionaj. Nu trecea o săptămînă fără să nu i se dezvăluie publicului isprăvile, uneori contestabile, ale vreunui agent secret englez, francez, german sau american. într-o asemenea afluenţă, *Operaţia Cicero* risca să treacă neobservată. Dar s-a întîmplat contrarul. Cartea s-a bucurat de un succes răsunător, Stupoarea criticilor s-a tradus prin comentarii peste comentarii. Fiecare articol îşi punea cu pasiune în concluzie întrebarea : oare meritau să fie luate în serios „dezvăluirile" lui Moyzisch ?

Părea de necrezut ca valetul ambasadorului sir Hugh Knatchbull-Hugessen să fi putut avea acces aproape noapte de noapte la casa de fier a Ambasadei din Ankara. Dar era mai verosimil faptul că i s-a lăsat spionului răgazul să fotografieze unul cîte unul documentele ultrasecrete care se aflau închise în seif ? Se putea oare admite ea valetul acela să se fi dus, fără să fie descoperit, de mai bine de douăzeci de ori la Ambasada Germaniei ca să-şi vîndă acolo

recolta de peste noapte ? Şi încă ce recoltă ! Moyzisch o descria în a- mănunt, cu o satisfacţie lesne de înţeles : r?poarte în legătură cu Conferinţa de la Teheran, pregătiri în vederea ofensivei spre Răsărit şi spre Apus, calitatea unor materiale furnizate ruşilor de către americani, codul secret britanic, perioada şi locul debarcării. E posibil oare ca toate astea să se fi adunat, luni de-a rîndul, pe biroul lui Ribbentrop graţie unui valet oarecare cu un trecut obscur ?

în 1950 au venit la putere laburiştii. Un deputat din opoziţie s-a declarat impresionat de vil va stîrnita de relatarea „fantezistă" a lui Moyzisch. Pentru salvarea o- noarei şi a bunului renume al diplomaţiei britanice, se impunea o clarificare a faptelor. Deputatul a adresat o interpelare ministrului afacerilor externe al maiestăţii- sale, domnul Ernest Bevin. Obscurul muncitor sindicalist care datorită împrejurărilor — şi inteligenţei sale politice — ajunsese în fotoliul lui Disraeli a răspuns cu obişnuita lui sinceritate :

„Este inexact că docuihentele au fost efectiv sustrase în timpul războiului de la Ambasada britanică din Ankara, dar o anchetă întreprinsă în legătură cu evenimentele la care face aluzie onorabilul meu interpelator a confirmat faptul că valetul ambasadorului a izbutit să fotografieze, în incinta ambasadei, unele documente strict confidenţiale şi să vîndă filmele nemţilor. Ei n-ar fi putut săvîrşi acest lucru dacă ambasadorul s-ar fi conformat regulamentului în vigoare cu privire la păstrarea documentelor secrete".

Rar s-a întîmplat ca o declaraţie ministerială să producă mai multă stupefacţie. Aşadar, totul era adevărat, Bevin autentifica relatarea lui Moyzisch. Cicero nu era deci un mit. Valetul lui sir Knatchbull-Hugessen concepuse şi realizase cu adevărat cea mai uimitoare acţiune de spionaj din cursul celui de-al doilea război mondial.

Povestea a început la 26 octombrie 1943, la Ankara. Toamna fusese în acel an foarte frumoasă. în capitala
Turciei neutre, aerul era plăcut, blînd. Cui i-ar fi venit să creadă, sub cerul albastru ca într-o carte poştală i- lustrată, că lumea se afla într-o încleştare îngrozitoare şi■ că la numai cîteva sute de kilometri distanţă milioane de oameni se ucideau între ei într-un uragan de foc şi fier ?

în seara aceea, ataşatul german Moyzisch se culcase devreme de tot. Nu locuia la ambasadă. Stătea împreună cu soţia lui într-un mic apartament tip, cum sînt majoritatea apartamentelor din Ankara, capitală răsărită din pămînt prin decretul lui Ataturk.

Pentru Moyzisch, zilele erau foarte apăsătoare. Nu atît pentru că funcţia lui oficială de ataşat comercial l-ar fi solicitat deosebit de mult. Dar la această activitate a domnului Moyzisch se mai adăuga o alta, foarte discretă : aceea de agent al Gestapoului şi al serviciilor de securitate germane.

Soneria telefonului îl făcu să sară în sus. Furios, ridică receptorul. Era doamna Jenke, soţia primului secretar al ambasadei, care-i vorbea pe un ton alarmat şi stăruitor :

— Aţi vrea, vă rog, să veniţi imediat la noi ? Soţul meu doreşte să vă vadă.

E foarte neplăcut cînd eşti în pat, cu ochii împăienjeniţi de primul somn, să te scoli ca să-ţi reiei o activitate, oricare ar fi ea. Domnul Moyzisch nu s-a putut împiedica să-şi manifeste ,nemulţumirea. Dar doamna Jenke continua să insiste :

— E ceva urgent. Vă rog, veniţi imediat.

Şi a închis telefonul.

Erau orele zece şi jumătate. Cum să mai discuţi cînd eşti chemat atît de energic ? Şi mai ales cînd solicitarea vine din partea soţiei primului secretar ? Şi mai ales cînd această persoană este şi sora lui Joachim von Ribbentrop ?

Faptul că Hitler îl numise la Ankara pe primul diplomat al Reichului, Franz von Papen, şi faptul că Ribbentrop i-l alăturase acestuia pe propriul său cumnat, Albert Jenke, erau două elemente suficiente pentru a înţelege importanţa capitală a Turciei în război. Dacă ţara lui Ataturk ar fi abandonat neutralitatea dificilă în care o menţineau conducătorii ei, evoluţia conflagra- ţi ei mondiale s-ar fi putut modifica. Pentru Germania, ca şi pentru aliaţi, pământul Turciei putea să devină trambulina unei ofensive cu urmări incalculabile.

Cîteva minute mai tîrziu, Moyzisch sosi la ambasadă. Aceasta era alcătuită din mai multe corpuri de clădire în stil specific german. Turcii ii spuneau, de altfel, *Alman Koy* : satul german.

Soţii Jenke locuiau acolo într-o vilă. Soţia primului secretar îi deschise ea însăşi lui Moyzisch, îi explică că soţul ei nu putuse să primească un „personaj ciudat" care aştepta în salon. Aşadar, sarcina de a-l primi îi revenea lui Moyzisch.

— Deţine un lucru pe care vrea să ni-l vîndă, adăugă doamna Jenke.

Moyzisch intră în salon. într-un fotoliu aştepta, imobil, un bărbat. Aşa l-a văzut neamţul pentru prima oară pe acela care, în lunile următoare, avea să-i schimbe viaţa din temelii...

Necunoscutul şi sărise în picioare.

— Cine eşti dumneata ? — întreba el în franceză, cil o voce în care se ghicea îngrijorarea.

Moyzisch îi răspunse în aceeaşi limbă. îl invită cu un gest pe interlocutorul său să ia loc pe un scaun. Dar acesta se îndreptă repede către uşă şi o deschise brusc. Numai după această mică inspecţie, liniştitoare, s-a înapoiat şi a luat loc în faţa lui Moyzisch. îl privi

o privire insistentă, neplăcută — şi-i spuse :

— Am să vă fac o ofertă, o propunere adresată germanilor. Dar înainte de a vă spune despre ce e vorba, vă cer cuvintul dumneavoastră

de onoare, fie că o veţi accepta sau nu, că n-o să vorbiţi niciodată cu nimeni despre ea, în afară de şeful dumneavoastră. Orice indiscreţie pe care aţi comite-o ar face ca viaţa dumneavoastră să fie la fel de vulnerabilă ca şi a mea. Aş avea eu însumi grijă de aceasta, chiar dacă ar fi ultimul lucru pe care aş avea posibilitatea să-l fac.

Intrarea în subiect fusese neplăcută şi suficientă ca să-l pună pe Moyzisch în gardă. Fără să-şi dea seama de impresia proastă pe care o produsese, individul continua să insiste :

— îmi daţi cuvîntul dumneavoastră de onoare ?

— Sigur că vi-l dau. Dacă n-aş şti ce înseamnă să păstrezi un secret, nu m-aş afla acum aici. Vă rog să fiţi atît de bun şi să-mi spuneţi ce vă aduce aici.

În acelaşi timp, Moyzisch aruncă o privire insistentă spre ceasul de la mină. Individul se arătă vexat :

— N-o să vă mai precupeţiţi timpul — spuse el — cînd o să aflaţi pentru ce am venit.

Şi adăugă :

— Sînt în măsură să vă încredinţez nişte acte extrem de secrete, cele mai secrete din cîte există.

Şi, ca un actor care-şi pregăteşte dinainte efectul, făcu o pauză înainte de a încheia pe un ton ironic : I

— Ele provin direct de la Ambasada Angliei. Ei, ce ,i ziceţi ? Vă interesează, nu-i aşa ?

Tonul pe care vorbea necunoscutul era atît de ne- j plăcut, încît impresia nefavorabilă, pe care i-o produ- sese de la început lui Moyzisch, se accentuă. Era con- , vins — el însuşi a afirmat asta — că avea de-a face „cu un escroc ordinar care urmărea să cîştige uşor ceva bani" [2].

---

2 **L. C. Moyzisch,** ***Der Fall Cicero,***

Individul păru să-şi dea seama că începuse să piardă , 1 teren. Spuse :

— Aş putea să scot bani din asta, bani mulţi... Vreau douăzeci de mii de lire, lire sterline englezeşti.

Dacă ţinem seama de faptul că douăzeci de mii do -ţ lire, socotite astăzi în franci, valorau aproape trei sute ' de mii ele franci sau treizeci de milioane de franci vechi, e lesne de înţeles cum a reacţionat Moyzisch :

— Dar asta e nebunie curată ! — strigă el. — Nici nu poate fi vorba de aşa ceva. Noi nici nu dispunem aici de asemenea sume. Şi în nici un caz în lire sterline. Ar trebui să fie vorba de ceva extrem de important pentru un preţ ca ăsta... Şi, pe deasupra, ar trebui mai cu seamă să văd şi eu documentele acelea pe care spuneţi că le posedaţi. Le aveţi cumva la dumneavoastră ?

Singurul răspuns pe care-l primi Moyzisch din partea necunoscutului fu un zîmbet batjocoritor. Neamţul începu să se întrebe dacă nu cumva avea de-a face cu un nebun. Individul — hotărît lucru, perspicace — răspunse imediat acestui gînd, ca şi cum l-ar ii citit în creierul interlocutorului său :

—• Nu sînt nebun — spuse el. — Dar ani şi ani de zile am pregătit ziua asta. Am studiat toate amănuntele. Acum a sosit momentul să acţionez. O să vă spun care sînt: condiţiile mele. Dacă sînteţi de acord, foarte bine. Dacă nu...

Şi cu degetul gros de la mîna stingă indică o direcţie pe care Moyzisch o cunoştea prea bine : cea a Am- I »asaclei sovietice.

— Dacă nu, o să mă duc să văd dacă nu cumva cv\ de acolo ar fi interesaţi să vadă documentele mele.

Urmă alt moment de tăcere adîncă, în timpul căruia Moyzisch încercă — nu fără oarecare dificultate — să-şi adune şi să-şi confrunte impresiile... Cine putea să fie misteriosul personaj ? Acesta începuse iar să vor-

bească. Avea să telefoneze la 30 octombrie, la orele trei după-amiază şi să se recomande cu numele de Pierre. Va întreba dacă Moyzisch primise o scrisoare pe adresa lui Pierre. Dacii Moyzisch avea să răspundă afirmativ, aveau să se întîlnească în aceeaşi zi la orele zece seara într-un. loc dinainte stabilit. în schimbul a douăzeci de mii de lire bani peşin, Moyzisch avea să primească două filme. Fiecare din rolele următoare aveau să-i fie înmînate în schimbul sumei de cincisprezece mii de lire.

- Dacă spuneţi nu, n-o să mă mai vedeţi niciodată.

Moyzisch acceptă. Ce altceva putea să facă ? Acceptă, cu toate că afacerea, angajată în felul acesta, i se părea cu totul extravagantă. „Eram convins — scria el — că oferta avea să fie respinsă".

Fixară deci o eventuală întîlnire lîngă magazia de unelte care se înălţa în fundul grădinii ambasadei. După care Moyzisch îl conduse pe individ spre ieşire. în prag, acesta din urmă îl apucă pe neaşteptate pe german de braţ şi-i şopti :

— Vreţi să ştiţi cine sînt ? Sînt valet la Ambasada Angliei,

Pentru războiul mondial, anul 1943 a fost anul hotă- îîtor. Debarcarea în Italia reuşise pe deplin. Ruşii împingeau înapoi armata germană care, cu câteva luni în urmă, înaintase pînă-n Caucaz. Pentru un observator imparţial, soarta războiului era decisă. Numai liderii nazişti refuzau să admită faptul că maşina de război construită de Hitler nu mai funcţiona deeît cu nişte o- pinteli periculoase.

Hitler şi oamenii lui se agăţau cu desperare de două lucruri : de nişte arme noi şi de un eventual dezacord care ar fi intervenit între aliaţi. Materialele publicate de atunci încoace au arătat că dezacordul acesta, acut în anumite privinţe, nu s-a manifestat niciodată cînd a fost vorba de

scopul final al războiului : distrugerea totală a Germaniei hitleriste. Ribbentrop, prost informat în direcţia aceasta, eşafoda tot felul de previziuni u- topice. Aceasta fiind starea de spirit, ministrul ca>e într-o zi declarase : „Istoria mă va pune mai presus de Eismarck" primi, la 27 octombrie 1943, următoarea ca- blogramă :

„Către ministrul afacerilor externe al Reichului.

Personal. Strict confidenţial.

Un salariat al Ambasadei Angliei care pretinde că este valet al ambasadorului a propus să ne procure fotografii după nişte documente originale strict secrete. Pentru prima tranşă,, treizeci octombrie, douăzeci de mii de lire sterline cerute în bilete de bancă. Cincisprezece mii de lire pentru fiecare film suplimentar. Binevoiţi a ne informa dacă oferta poate fi acceptată. Dacă da, suma solicitată trebuie să fie trimisă prin curier special şi să sosească aici înainte de treizeci octombrie. Valetul în chestiune a fost acum cîţiva ani în serviciul primului secretar. Nu avem aici nici o altă referinţă. Papen".

Nici un răspuns n-a sosit la Ankara nici în 27, nici în 28. Ziua de 29 era sărbătoarea naţională a Turciei. Franz von Papen şi ataşaţii ambasadei lui au trebuit să se ducă în mare ţinută diplomatică, cu bicornul sub braţ şi sabia la şold, la preşedintele Republicii. Cînd von Papen s-a întors la Ambasada germană, i s-a în- mi nat un mesaj descifrat pe loc ;

„Ambasadorului von Papen — Personal — Strict confidenţial.

Acceptaţi oferta valetului britanic, luînd toate măsurile de precauţie. Curier special va sosi Ankara treizeci octombrie dimineaţa. Aşteptăm raport imediat după în- mînarea documentelor. Ribb&ttrop".

La 30 octombrie, orele trei după-amiază, a sunat telefonul : Moyzisch a simţit că „i se opreşte

inima în loc", după cum avea să mărturisească el însuşi. La a- parat. era „Pierre". A pus o singură întrebare :

— Aţi primit scrisorile mele ?

Moyzisch, după cum fusese stabilit, a răspuns afirmativ. Au hotărît să se întîlnească în aceeaşi seară la locul convenit.

Cînd Moyzisch a sosit lîngă magazia de unelte de la capătul grădinii ambasadei, erau orele zece fără două minute. O noapte neagră, o noapte rece. Moyzisch nu auzea nici un zgomot.

Un minut mai tîrziu s-a apropiat un ins.

— Eu sînt, Pierre — a spus el. — E în regulă ?

Şi a adăugat :

— Aveţi banii ?

Bineînţeles că Moyzisch avea cele douăzeci de mii de lire. I-a răspuns lui *Pierre" afirmativ. Peste cîteva minute, în biroul lui de la ambasadă, Moyzisch primea cele două filme promise în schimbul unui enorm pachet cu bancnote : cei de la Berlin trimiseseră banii în hîrtii mărunte.

Se făcură orele patru dimineaţa cînd, într-un laborator improvizat, Moyzisch isprăvi de developat şi mărit cele două filme. Nu simţea nici o oboseală. Se simţea însă beat parcă de uimire şi de entuziasm la vederea comorilor care se desfăşurau în faţa lui. Acolo, pe masă, sub ochii lui se înşirau cincizeci şi două de fotografii mărite. Acolo, în faţa lui, se aflau *„secretele politice şi militare ale duşmanului, păstrate cu cea mai mare stricteţe, avînd o valoare incalculabilă".*

Nu exista nici un fel de îndoială cu privire la a- utenticitatea documentelor. „Aveam în mînă — a scris el — genul de documente la care rîvneşte toată viaţa orice agent din serviciile secrete, gîndindu-se că niciodată nu va ajunge să pună mîna pe ele. Puteam să-mi dau seama, de la prima vedere, că serviciul pe care valetul îl făcea celui de-al treilea Reich era de o importanţă incalculabilă. Preţul cerut nu era de loc exagerat".

Cum se explică faptul că secretele cele mai strict păzite ale ultimului război se aflau în seiful ambasadorului britanic la Ankara ? Explicaţia e simplă : ambasadorul, sir Hugh Knatchbull-Hugessen, ocupa un post de prim plan într-un oraş care el însuşi se afla în centrul intrigilor internaţionale. Londra îl ţinea deci la curent cu toate relaţiile care existau între Statele Unite, Marea Britanic şi Rusia. Conferinţa de la Moscova, Conferinţa de la Teheran, cel de-al doilea front, Ivantchbull-Hugessen trebuia să cunoască în amănunţime toate aceste acţiuni. Ceea ce nu se prevăzuse însă era faptul că germanii aveau să le cunoască şi ei ! Se poate lesne înţelege de ce, a doua zi dimineaţa, cînd i-a arătat şefului său recolta acelei nopţi, ambasadorul von Papen ar fi strigat:

— Fantastic ! De necrezut!

Atunci a primit misteriosul „furnizor" numele care avea să-l facă, mai tîrziu, celebru.

Von Papen spuse gînditor :

— Băiatul trebuie botezat : pentru necesităţile corespondenţei noastre trebuie să-i dăm un nume de cod. Cum să-l numim pe valetul ăsta ? V-aţi gîndit cumva ?

— încă nu, excelenţă — i-a răspuns Moyzisch. — Ce părere aveţi de „Pierre" ? Chiar o] îşi spune aşa. Sînt sigur că nu e numele lui adevărat.

— Nu merge, dragul meu. Asta denotă lipsă de fantezie. Trebuie să-i dăm un nume de cod pe care nici el să nu-l cunoască. Ce părere ai avea, fiindcă documentele sînt atît de elocvente, să-i spunem „Cicero" !

Cicero — căci aşa i-a rămas de atunci încolo numele — furniza cu regularitate filmele pe care le aştepta Moyzisch. Nu a încercat nici cea mai mică deziluzie : informaţiile următoare s-au dovedit tot aşa de importante ca şi primele.

Abia atunci au început necazurile. în chip paradoxal, ele veneau tocmai de la Berlin. în fiecare zi, nefericitul Moyzisch primea **o** listă

lungă cu întrebări referitoare la Cicero. De pe Wilhelmstrasse i se cereau răspunsuri detaliate, precise. Şi i se cereau imediat. Cei de acolo voiau să afle, înainte de toate, adevărata identitate a lui Cicero. Şi, la drept vorbind, Moyzisch era absolut incapabil să pătrundă misterul acestei identităţi...

Foarte curînd, mesajele şi întrebările începură să vină nu numai de pe Wilhelmstrasse. Kaltenbrunner, noul şef al Serviciului secret german, interveni şi el. în a- facerea aceasta începură să se amestece şi alte organe. Moyzisch fu pus în situaţia să ţină piept la tot felul de cerinţe din partea a vreo 5—6 instituţii ! !

Copleşit de lucru, îşi petrecea o mare parte din nopţi reclactind tot felul de rapoarte adresate celor care-l sî- < iiau cu chestionarele lor. într-o bună zi, eînd o nouă cerere veni să-l deranjeze într-un moment mai nepotrivit ca oricînd, transmise prin cablu, într-o răbufnire de mînie, următorul mesaj :

„Imposibil pînă-n prezent să descopăr adevăratul nume.., Aş putea să stabilesc identitatea (et caetera) în mod cert numai adresîndu-mă direct Ambasadei brita- vice. Dacă doriţi acest lucru, binevoiţi să-mi trimiteţi instrucţiuni scrise în acest sens".

,.Din momentul acela — spune Moyzisch -- m-au scutit de orice altă cerere de referinţe cu privire la adevărata identitate a lui Cicero[6].

Peste cîteva zile, el a încercat, totuşi, din nou să-l tragă pe Cicero de limbă cu privire la identitatea sa. Cei doi mergeau cu maşina prin Ankara, cufundaţi în noapte. Moyzisch conducea. Cicero stătea pe canapeaua din spate a maşinii, un ,.Opel[L]. Răspunse egale :

—• Numele meu nu vă priveşte nici pe dumneavoas- tră, nici pe cei de la Berlin. N-o să vi-l spun, puteţi fi sigur ele asta. Un singur lucru puteţi să transmiteţi la Berlin : că nu sînt nici turc, nici albanez.

S-a aşternut o tăcere, după care Moyzisch reluă :

— Mi-aţi spus într-o zi că-i urîţi pe englezi. Puteţi să-mi spuneţi pentru ce ? V-au maltratat cumva ? Sau există poate un alt motiv ?

Cicero n-a răspuns imediat, ci după o pauză şi cu o voce stinsă :

Tatăl meu a fost ucis de un englez

A doua zi, Moyzisch află că fusese convocat de urgență lâ Berlin. Un avion special veni să-l ia de la Sofia. Peste cîteva ore se afla în fața generalului SS Kaltenbrunner, o brută voinică, cu obrazul plin cu cicatrice lăsate de sabie. De îndată ce luă loc, atașatul de ambasadă își dădu seama de ce i se făcuse cinstea unui avion special : Kaltenbrunner voise să stea de vorba cu el înaintea lui Ribbentrop. Căci ministrul afacerilor externe și șeful Serviciului secret se urau. Un caz ca cel al lui Cicero făcuse să se nască între cei doi bărbați o rivalitate și mai puternică. Era o chestiune de pur amor propriu. Ribbentrop, care pretindea ca „operația Cicero" să depindă întru totul numai de ei, nu credea în autenticitatea documentelor.

— Ribbentrop e ferm convins — îi spuse Kaltenbrunner lui Moyzisch — că înșiși englezii vi l-au trimis pe valetul ăsta și că totul nu e decît o cursă. în așteptarea clarificării faptelor, o mulțime de informații de o importanță colosală zac în biroul lui și nu folosesc absolut la nimic. Noi nu ne putem permite acest lux. Intenționez să vorbesc personal cu fiihrerul și să aranjez ca toată chestiunea aceasta să fie dirijată de serviciile mele. Așadar, în viitor veți primi instrucțiuni de la mine, și de la nimeni altul.

La scurt timp după aceea și Ribbentrop l-a primit pe Moyzisch. Ministțul afacerilor externe al Reichului îmbătrînise. Dar se ținea încă foarte drept. îl întîmpină pe atașatul de ambasadă stînd în picioare la biroul lui „cu brațele încrucișate ca Napoleon". îl privi drept în ochi, cu ochii lui reci și de un albastru metalic. îi spuse :

— Așadar, v-ați întîlnit cu Cicero. Vreau să știu dacă documentele sînt autentice.

— Așa cum am mai menționat în rapoartele mele, domnule — răspunse Moyzisch — , părerea mea personală este că...

Ribbentrop i-o retează scurt. Puțin se sinchisea de părerile personale, „fie că sînt ale dumneavoastră, fie că sînt ale altuia". Și, apăsînd pe fiecare cuvînt, adăugă :

— Puteți să-mi aduceți dovezi ? Sau e nevoie să trimit pe altcineva la Ankara ?

Moyzisch îl văzu apucînd fotografiile documentelor lui Cicero, apoi dindu-le la o parte cu un gest nervos. Le împinse pînă la marginea biroului. „Aproape imperceptibil" murmură :

— E prea frumos ca să fie adevărat.

Și adăugă :

— Veți rămîne la Berlin pînă la noi dispoziții.

Moyzisch știa ce însemna un asemenea ordin. Făcuse

o impresie proastă. Era păstrat „la rece", cum obişnuiau să spună diplomaţii Reichului, care păţeau adesea asemenea lucruri neplăcute.

Moyzisch făcuse o impresie proastă : faptul acesta fusese suficient pentru ca Ribbentrop să ia o hotărîre cu urmări atît de importante. Politica hitleristă a fost, înainte de toate, politica ocaziilor ratate. Nu numai că documentele au fost desconsiderate de către cel care se intitula „noul Bismarck", dar, împiedieîndu-l pe Moyzisch să se întoarcă la Ankara, renunţa la noi informaţii, poate de valoare capitală. Dar ce importanţă aveau toate acestea ! Importantă pentru Ribbentrop era numai meschina rivalitate de influenţă care îl opunea lui Kaltenbrunner...

De-abia la 25 noiembrie a putut Moyzisch să se înapoieze la Ankara. Cum a sosit acolo, secretara lui i-a spus :

— Un domn, Pierre, a telefonat de mai multe ori în lipsa dumneavoastră. A spus că o să vă sune probabil şi astăzi.

Şi Moyzisch începu din nou să se întîlnească cu Cicero. Pentru fiecare film primit, „valetul englez[1] primea cincisprezece mii de lire. Documentele pe care le furniza erau tot atît de senzaţionale ca şi primele. Datorită lor, Serviciul secret german avu posibilitatea să afle cheia unui cod britanic, informaţie care se dovedi de o valoare incalculabilă.

Lunile treceau şi Cicero se transformase. Ţi se părea, într-adevăr, că ai de-a face cu alt om, cu totul diferit. Purta costume de o croială ireproşabilă din stofă foarte fină, englezească. Purta şi bijuterii; îi plăceau foarte mult. L-a pus pe Moyzisch să-i cumpere diamante în valoare de două mii de lire. Nici în atitudinea, nici în cuvintele lui nu se ghicea nici un fel de nelinişte.

În cursul lunii ianuarie însă, englezii băgară de seamă că la Ankara răsuflaseră anumite secrete. De la Londra sosiră nişte agenţi care instalară peste tot la ambasadă dispozitive de alarmă.

Un altul, mai prudent deeît Cicero, s-ar fi oprit. Moyzisch îi dăduse peste două sute de mii de lire. Era o avere care i-ar fi îngăduit să trăiască pe picior mare „tot restul vieţii."

Dar Cicero nu s-a oprit. Cu o extraordinară abilitate, ei a reuşit să afle secretul dispozitivelor de alarmă. Şi a continuat...

Iarna 1943—1944. Primăvara 1944. în documente apar două cuvinte noi : *operaţia Overlord*. Aşa cum anunţau toate documentele Cicero, se apropia data operaţiei Overlord.

Despre ce era vorba ?

Cu siguranţă de ceva foarte important, ,,de natură mai curînd militară deeît politică." Berlinul

începu să dea semne de neliniște. Moyzisch petrecea nopți întregi aplecat asupra documentelor. în sfîrșit. comparînd mai multe texte care se completau, a înțeles : operația Overlord nu era altceva deeît numele de cod al debarcării aliate în Europa !

Imediat Moyzisch anunță Berlinul. Sintem în martie 1944. Cu trei luni înaintea debarcării, un fantastic concurs de împrejurări le dezvăluie germanilor perioada cînd avea să se producă ea !

De la Berlin sosi însă un răspuns laconic- :

„E posibil, dar puțin probabil

Ultima informație furnizată de Cicero — și cea mai formidabilă dintre toate — a fost primită cu aceeași desconsiderare ca și toate celelalte...

La 6 aprilie 1944, secretara lui Moyzisch a dispărut. Ea nu cunoștea amănuntele cazului Cicero, dar cunoștea esențialul în legătură cu el. Secretara lui Moyzisch fugise la americani.

Pentru Cicero, acest fapt însemna sfîrșitul unei aventuri fantastice. Era pericolul imediat, de moarte. Alergă la Moyzisch :

— Secretara dumneavoastră se află la americani, **a** strigat el,

Și a întrebat tremurînd :

— Ce știe în privința mea ?

— Cunoaște numele dumitale de cod. Poate și mai mult...

Moyzisch se uită la el. Era livid. I se citea spaima în priviri.

— Acum trebuie să plec, spuse el.

„O neliniște cumplită îi răvășea chipul — scria Moyzisch. — Am remarcat că-și rodea din nou unghiile... Primise de la mine niște sume enorme de bani. Câteodată mă și mințise. Acum era un om zdrobit, lipsit de resort. În ochii întunecați i se citea teama.

— La revedere, domnule — spuse el. — La revedere,

I-am întins mina pentru prima dată. Mi-a strîns-o
moale, apoi a ieșit repede din casă și a dispărut în întuneric. Nu i-am mai revăzut niciodată."

Afacerea Cicero se încheiase. Principalul actor dispăruse. Ce a devenit el oare ? Cei care au citit lucrarea lui Moyzisch au rămas cu convingerea că n-a putut să scape cu zile. Și oare Moyzisch n-a afirmat chiar el, ulterior, că era „foarte puțin probabil" ca Cicero să mai fie în viață ?

Și dacă prin absurd a putut scăpa de răzbunarea celor de la Intelligence Service, ar fi putut el oare să profite nestingherit de uriașa avere pe care și-o adunase în câteva luni ? Din octombrie 1943 pînă în aprilie 1944, Moyzisch i-a înmînat nici mai mult nici

mai puţin de trei sute de mii de lire sterline : peste patru milioane de franci 1965.

Moyzisch s-a gîndit de multe ori la banii aceia. Pînă în ziua în care, odată războiul terminat, a aflat adevărul : aproape toate bancnotele pe care i le dăduse el lui Cicero fuseseră false. Numai primul transport fusese alcătuit din bancnote autentice. Tot restul fusese opera falsificatorilor lui Kaltenbrunner. Aşadar, valetul îşi riscase de atîtea ori şi atît de mult viaţa pentru nimic !

Din 1950 încoace, din cînd în cînd, ziarele l-au mai adus pe Cicero în atenţia publică. S-a anunţat apariţia lui neaşteptată în America, în Europa, în Asia... De obicei, asemenea informaţii fanteziste nu aveau însă nici un fel de urmare.

Americanii n-au lăsat să le scape ocazia să ecranizeze un subiect cu atît de mult „suspense". A apărut un Cicero întruchipat de James Mason, îndrăgostit de o contesă poloneză, sub fermecătorul chip al Daniellei Darrieux. Trădat de metresa lui, Cicero se ducea în America de Sud, unde dădea pe gît pahar după pahar de whisky în faţa golfului Rio. Toate astea, bineînţeles, erau imaginare.

Într-o zi totuşi — în decembrie 1954 —, un ziar din Belgrad a publicat o informaţie al cărei conţinut părea mai serios. Se afirma că Cicero s-ar afla în viaţă şi că ar fi la Istanbul.

Am plecat în Turcia.

Un nume, o adresă. Ca să-l găsesc pe Cicero am străbătut Germania, Austria, Iugoslavia, Grecia. Un zar aruncat care se rostogoleşte peste şapte mii de kilometri şi peste cinci ţări. La Belgrad am luat contact cu o primă şi deprimantă realitate :"'informaţia citită la Paris era falsă. Ziaristul iugoslav nu-l descoperise niciodată pe Cicero la Istanbul. Mai mult chiar, nu trecuse niciodată dincolo de frontierele Iugoslaviei ! Nu făcuse altceva decît să reproducă cuvintele unui caricaturist — cel mai talentat din Iugoslavia — Zuko Dzumur. Aveam nevoie de un nume, de o adresă : Zuko Dzumur mi le-a dat. în salonaşul cu obloanele trase ■din apartamentul lui de la Belgrad, sîrbul acela de treizeci şi cinci de ani, un musulman brun, subţire şi mucalit, mi-a spus :

— Aşa e. Cicero trăieşte. L-am văzut chiar eu la Istanbul.

în realitate, personajul pe care-I întîlnise şi care era leit personajul descris de Moyzisch negase cu îndărătnicie că ar fi Cicero. Dar, după ce mi-a relatat întrevederea avută, Dzumur a clătinat din cap :

— El e Cicero. O ştiu de la un informator al poliţiei. Şi apoi am văzut pe perete în biroul lui, prinsă în patru pioneze, fotografia lui James Mason din filmul *Afacerea Cicero*. Nu e asta cea mai bună confirmare ?

Am plecat de la Dzumur înarmat cu un nume : Elyesa Bazna, şi cu adresa unui birou din cartierul Agopian, din Istanbul. Zuko Dzumur îmi precizase că mai încercase de două ori să-l revadă pe Bazna. Toţi i s-au jurat că era plecat. La cîteva zile după ultima sa tentativă, au sunat la uşa lui doi poliţai. Guvernul turc îi acorda domnului Zuko Dzumur, de naţionalitate iugoslavă, douăzeci şi patru de ore ca să părăsească teritoriul republicii.

— Am protestat eu vehemenţă — mi-a spus consulul Iugoslaviei la Istanbul.— Toate demersurile noastre au fost zadarnice. Dzumur a trebuit să plece.

-— îl cunoaşteţi pe Elyesa Bazna ?

Am lansat întrebarea asta la Istanbul în toate direcţiile. Ca un nou Diogene, căutam un om. Adresa pe care mi-o dăduse Zuko nu era fictivă ; chiar a doua zi după sosire m-am dus acolo. Intrarea dădea pe una din acele străzi care aduc cu nişte furnicare, unde băncile sînt una lîngă alta şi pe care hamalii, încovoiaţi sub o povară de şaizeci pînă la optzeci de kilograme, o traversează sprinteni, pe sub nasul şoferilor de „Dolmuche" [3]. Un gang lung şi întunecos ducea pînă la ghereta portarului, un personaj mustăcios şi nu prea vorbăreţ.

— Domnul Bazna ?

într-adevăr, locuise acolo. Dar şi-a schimbat domiciliul. Noua lui adresă ? Portarul cel mustăcios habar n-avea. Şi, declarînd acest lucru, părea aşa de copleşit de povara unei soarte nemeritate, încât interpretul meu şi cu mine am plecat fără să mai insistăm.

A început o căutare înfrigurată. Pistele pe care le-am urmărit timp de două zile nu duceau nicăieri. O vorbărie goală care nu se mai termina cu nişte indivizi despre care mi se spusese că sînt „la curent", ceea ce nu era de loc adevărat. Prin strădania mea, Istanbulul era presărat cu tot felul de mesaje adresate lui Elyesa Bazna. Dc mai multe ori, interlocutori eu un aer rezervat se oferiseră să le facă să ajungă unde trebuia :

— Am un prieten...

Interlocutorii mei aveau întotdeauna cîte un prieten care, dac-ar fi fost să te iei după ei, avea prilejul să-l în- tîlnească pe Bazna. Cu toate acestea, mesajele mele ră- mineau fără nici un răspuns,..

într-o zi — în sfîrşit — o adresă precisă. Şi încă ce precisă ! „Taksim Talimhane, Abdjlhah Hamid

3 **Taxiuri din Istanbul a căror originalitate constă în faptul că au un traseu determinat, ea un autobuz, se opresc atunci eînd Ji se face semn şi au un tarif fix echivalent cu 25 de centime franceze.**

Caddesi, Biren Appartementi". Am dat fuga. Un prim obstacol : uşa imobilului era închisă. Nu se zărea nici un portar. De fapt — negustorii din vecinătate m-au pus repede la curent —, ghereta portarului se afla la etajul şapte. Am spus că era într-adevăr „culmea'-, clar constatarea mea, ciupă cît se pare, era intraductibilă în turceşte. La o asemenea înălţime, dacă Ismail — aşa se numea portarul — ar fi moţăit cît de puţin, n-ar fi auzit soneria. Or, se pare că moţăitul era una din îndeletnicirile lui preferate, deşi nemărturisite. Locatarii din Biren Appartementi se resemnaseră de mult. Se lipseau de serviciile lui Ismail. Fieçare avea eîte o cheie a imobilului. Din nefericire, în ce mă privea nu era cazul... Aşadar, să fac cale-ntoarsă ? Chiar în momentul acela mi-a venit într-ajutor un băcan, dez- văluindu-mi că Ismail dispunea de un telefon. De ce să nu-l sun ? Unii locatari aşa^prbcedează cînd îşi uită cheia... Am urmat sfatul înţelept. împreună cu confratele meu tux- c Topuz, ne-am dus să-i telefonăm lui Ismail. Peste cîteva minute, destoinicul portar a venit să-mi deschidă uşa pe care o păzea de la o atît de mare înălţime.

Domnul Elyesa Bazna ? Nu mai locuieşte acolo. Şi, bineînţeles, nici Ismail nu-i cunoaşte noua adresă. Iar am dat greş. Ismail mă -priveşte mirat. Fără prea mult entuziasm, încerc să-i pun cîteva întrebări. Cînd a ocupat domnul Bazna apartamentul acesta ? Ismail răspunde, fără să-şi închipuie că în felul ăsta îmi furnizează o dată esenţială :

— Domnul Bazna ? Şi-a instalat aici familia în 1943.

O informaţie capitală. în 1943 a început „afacerea". Poate că tot Ismail o să-mi dea în vileag şi cronologia eare-mi lipseşte, trecerea indispensabilă de la Bazna la Cicero.

— Ce profesiune avea domnul Bazna în 1943 ?

— Lucra la Ambasada Angliei.

— Ce făcea acolo ?

— Era valetul ambasadorului.

Ismail, iubitul meu Ismail! Cum să-ţi mulţumesc ! Datorită ţie, totul se oenfirmă.

— Locuia deci la Ankara ?

— Da, dar venea din oînd în cînd la Istanbul.

— Cheltuia bani mulţi ?

— La început nu. După aceea s-a schimbat foarte mult. Venea mai des. Avea haine frumoase. După aceea l-am văzut venind cu maşina.

— Cu maşina lui. ?

— Da. Un „Merqedes" decapotabil.

Niciodată un interviu nu mi-a dat atîta satisfacţie !

• - în 1944 a venit regulat să-şi vadă familia ?

— Nu. Cam pe la jumătatea anului a dispărut.

— Cînd a reapărut ?
•— După multe luni.
— Unde a fost în timpul ăsta ?
— Nu ştiu.
— Şi nu ştii care-i actuala lui adresă ?
— Nu.
—- Ce faci dumneata cînd primeşti, de pildă, scrisori pentru el ?
— Aştept să vină să şi le ia.
— Vine des ?
— în fiecare săptămînă.
Acum pot să mă despart de Ismail. Ora pe care am ■petrecut-o cu el n-a fost timp pierdut. Pînă şi ultimele mele îndoieli au dispărut. Elycsa Bazna este în mod cert Cicero. Totuşi, trebuie să mai capăt o confirmare. Şi confirmarea pot să mi-o dea numai aceia pe care „afacerea" ii priveşte cu precădere : germanii.
A fost o întrevedere memorabilă. Consulatul Republicii Federale a Germaniei dormita îndărătul pereţilor lui din lemn vopsit în ocru şi verde. Un ţîrîit de sonerie, un nume şoptit la urechea unui secretar au fost suficiente ea să dezlănţuie o adevărată vijelie prin birourile liniştite. Evenimentul s-a petrecut la Istanbul, la 18 mai 1951.
Aşezat la masa lui de lucru, cu faţa la fereastră, consulul general, doctorul Kurt von Kamphovener, înalt, uscat, ţinîndu-se bine pentru cei aproximativ şaptezeci de ani, tocmai termina de examinat un dosar. Din cînd în cînd, privirile lui se îndreptau către unul dintre cele mai strălucitoare spectacole din lume : Bosforul. O apă aurie, un cer străveziu. Mii de ambarcaţii, de toate formele, de toate dimensiunile, de toate culorile. Alături de barca de pescari cu pravă bizantină, steamerul gata să pornească spre Veneţia sau spre Marsilia. în depărtare, scăldat în soare, Istanbulul — „schimbător ca o femeie" — şi minaretele albe ale celor patru sute şaizeci de moschei.

Germania Federală tocmai îşi restabilise reprezentanţa diplomatică. Doctorul Kurt von Kamphovener primise din partea guvernului de la Bonn delicata sarcină să reorganizeze Consulatul general de la Istanbul. Se făcuse în persoana lui o excelentă alegere. Renanul acesta autoritar şi circumspect îi cunoştea bine pe turci. Se născuse, cu aproape şapte decenii în urmă, la Istanbul, numit pe vremea aceea Constantinopole. Domnea pe atunci Abdul Bamid, faimosul sultan roşu. Tatăl lui Kurt, generalul von Kamphovener, servea pe vremea aceea în Turcia în calitate de „organizator" al armatei otomane.

La Istanbul, lumea asistase cu curiozitate la reapariţia acestor diplomaţi, ai căror predecesori direcţi îşi terminaseră misiunea în lagărele de concentrare... Clădirea Consulatului general, situată în apropierea pieţei Taksim, lîngă faimosul „Park Hotel", era închisă încă din 1945 şi s-a dovedit nelocuibilă. Germanii s-au văzut siliţi să închirieze o vilă pe ţărmul asiatic al Bosforului : un *yali* otoman tipic, cu pereţii din lemn.

În dimineaţa aceea caldă din vara anului 1951, în cabinetul consulului păti'unse un secretar care-i întinse o carte de vizită.

— Insistă să vorbească personal cu dumneavoastră, spuse eL

Consulul luă cartea de vizită. Patru ani mai tîrziu mi-a fost şi mie arătată cartea aceea de vizită, devenită piesa capitală a unui dosar captivant. Era îngustă şi lunguiaţă şi avea pe ea imprimate cu caractere cursive un nume şi un prenume necunoscute : *Elyesa Basna*.

Doctorul von Kamphovener încerca să-şi aducă aminte. Hotărît însă, numele nu-i spunea nimic. Să-l primească secretarul pe acest Bazna ! Cîteva clipe mai tîrziu, secretarul apăru însă din nou :

— Nici nu vrea să audă. Nu vrea să vă spună decît dumneavoastră care e scopul vizitei lui.

Consulul făcu un gest nervos.

—■ Atunci să plece.

Secretarul ieşi din nou. Ca să intre iarăşi. De data aceasta, tînărul diplomat părea din cale afară de agitat.

— Domnule consul general...

— Ce mai e ?

— Omul ăsta... omul ăsta e Cicero !

Aşadar, pe neaşteptate, şapte ani după ce L.C.Moyzisch îl văzuse, livid de spaimă, dispărînd în necunoscut, Cicero ieşea din nou la lumină. În acelaşi timp, el dădea la iveală un lucru pe care-l ţinuse întotdeauna ascuns : adevăratul lui nume.

Doctorul von Kamphovener rămase năucit. Fără îndoială, nu-l surprindea faptul să spionul era încă în viaţă. Numeroase rapoarte confidenţiale confirmaseră prezenţa lui Cicero la Istanbul. Ceea ce nu înţelegea însă era această tentativă de necrezut. Asta-i mai lipsea consulului, care-şi ocupase postul abia de cîteva luni ! Vizita lui Cicero era o coajă de banană aruncată sub talpa lui. Era clar că Republica Federală nu putea întreţine nici un fel de relaţii cu un fost agent nazist. Totuşi, era interesant de ştiut pentru care motiv solicita spionul această nemaipomenită audienţă.

Secretarul părăsi iar biroul cu o misiune precisă : să-i aducă la cunoştinţă lui Cicero că domnul consul general nu putea în nici un caz să-l primească. Să-l

întrebe care era motivul real al vizitei lui. Şi mai ales să nu-i promită nimic, să nu-l lase să observe nici o reacţie.

Răspunsul pe care-l aduse secretarul era uluitor. Elyesa Bazna ţinea să amintească faptul că el servise cu credinţă Germania în timpul războiului. încasase pentru asta trei sute de mii de lire sterline. Dar, după război, lirele acelea, puse deoparte cu grijă, se vădiseră a fi iremediabil false ! Domnul consul general considera acest lucru just ? Un serviciu, oricare ar fl el, nu merită o remuneraţie ? Oh ! el nici n-av&a, de bună seamă, pretenţia la trei sute de mii de lire. Dar măcar o compensaţie normală. Şi, de altfel, era gata să-şi reia funcţia : deţinea informaţii preţioase pe care era dispus să le comunici; autorităţilor germane.

Doctorul von Kamphövener n-a mai stat nici o clipa pe gînduri. A respins oferta impertinentă. Secretarul a fost trimis încă o dată la Cicero, ca să-i aducă la cunoştinţă că greşise adresa. Tot ceea ce era în legătură cu serviciile secrete din timpul celui de-al doilea război mondial interesa numai procesul de la Nürnberg. Şi consulul adăugase cu noblețe :

— Germania de astăzi nu mai e Germania celui de-al treilea Reich.

Cicero a trebuit să se întoarcă cu vaporaşul care deserveşte coasta asiatică. Prima lui înviere nu-i fusese de nici un folos.

Ea a constituit, totuşi, un prilej pentru ca dosarul „Cicero", păstrat la Consulatul general al Germaniei de la Istanbul, să se îmbogăţească cu o piesă deosebit de interesantă : cartea de vizită a lui Elyesa Bazna. Incognitoul pe care Cicero se străduise cu rîvnă de mitoman să-l păstreze în jurul adevăratei sale persoane fusese definitiv spulberat.

Dosarul, deschis din amabilitate pentru mine, m-a convins — de data asta definitiv — că, pentru a-l găsi pe Cicero, trebuia să-l descopăr pe Bazna : era vorba de unul şi acelaşi personaj. Dar vai ! Eroul operaţiei rămînea do ■negaşi t.

Totul s-a rezolvat în cîteva minute. în faţa mea stătea un turc de vreo patruzeci de ani, slab, cu un aspect chinuit : Burhan Arpad. Mi s-a adresat în nemţeşte :

— Vreţi să-l întîlniţi pe Bazna ? Pot să vă conduc la fiica lui.

în taxiul care mă ducea într-acolo am citit şi am recitit adresa fiicei lui Bazna : Aksaray Caddesi, şi numele fetei : Ayten Jenen. Fiindcă nu exista o domnişoară Bazna : era măritată.

Aksaray e un cartier şi o stradă. La Paris, la fel, bulevardul Ternes ţine de cartierul Ternes. Taxiul

pătrunde în aglomeraţia de pe podul Atatiirk, goneşte de-a lungul bulevardului cu acelaşi nume. Am ajuns în Aksaray. Bulevarde drepte, clădiri moderne. O stradă liniştită, plină de praf : Aksaray Caddesi. O casă cenuşie, urîtă, stil 1930 :
Cirisken Palas. Nu există portar. Pe un tablou, cîte o sonerii pentru fiecare locatar ; în faţa fiecărei sonerii, un nume decupat dintr-o carte de vizită. Mă străduiesc să descifrez literele, pe jumătate şterse de soare şi praf. Ayten Jenen ? Nici un nume care să semene — mai mult sau mai puţin — cu acesta. Deodată tresar. Oare am citit bine ? Ar fi prea frumos ! Şi, totuşi, nu visez : acolo, sub ochii mei, stă scris numele lui Elyesa Bazna ! Aşadar, mă aflu acasă la Cicero. Aici, la primul etaj al acestui Girisken Palas. unde nu rtvneam s-o văd decît pe fiica lui, locuieşte chiar Cicero !

O scară cu trepte de ciment. O cuşcă sonoră în care paşii răsună ca într-o cutie de rezonanţă. Am sunat. Uşa s-a deschis. A apărut o femeie foarte tînără, subţire, brună, eu o figură fină, cu nişte ochi foarte frumoşi, verzi, plini de mirare.

-- - Sînteţi doamna Ayten Jenen ?

- - Da.

- Aş vrea să vorbesc cu tatăl dumneavoastră.

■ - Nu-i acasă.

Cu toate acestea, m-a primit înăuntru, m-a poftit să iau loc la masa din sufragerie, unde Cicero, cu siguranţă, obişnuieşte să ia masa împreună cu ai lui. A venit şi un băieţaş de vreo doisprezece ani, căruia i se dezveleau toţi dinţii cînd rîdea.

- Fratele meu, mi-a explicat ea încetişor.

Să fi fost timidă Ayten Jenen ? Nu, mai curînd rezervată. N-a căutat să afle pentru care motiv doream să-i văd pe tatăl ei. S-a informat numai :

- - Unde locuiţi ?

- La „Park Hotel".

- Tata o să vină să vă vadă diseară între orele opb şi jumătate şi nouă şi jumătate. Sau o să vă dea un telefon.

„Park Hotel" avea pretenţia că e cel mai elegant hotel din Istanbul. A venit însă domnul Conrad Hilton şi a învins. Hotelul lui grandios, în formă de cub, a împins ..Park Hotel" pe planul al doilea. Plan suficient de apreciat, de altfel, de către preşedintele Consiliului, domnul Menderes, care şi-a rezervat acolo •— în 1955 — un apartament închiriat pe tot anul.

Dar nu pe preşedinte îl aşteptam eu în holul cu coloane de marmură. Scrutez chipurile tuturor noilor veniţi, în speranţa că-l voi recunoaşte pe Cicero — „insesizabilul Cicero". S-a făcut deja ora nouă. Portarul se îndreaptă către mine. Sînt chemat la telefon în cabina 2.

— Alo, domnul Alain ?
— Alain Decaux, da.
— Aici este domnul Elyesa.

Pentru cei pe care tonul acesta neașteptat de familiar i-ar deconcerta țin să precizez că în Turcia oamenii se adresează unul altuia folosind mai curînd prenumele decît numele de familie. Numele de familie este o achiziție de dată recentă, pur imperativă, care provine tot de la Kemal Atatiirk. Acestui fapt i se datora intimitatea aparentă care s-a stabilit, chiar de la primul contact, între Cicero și mine...

Așadar, e la capătul firului. El, Cicero. Are o voce sonoră. Vorbește o franțuzească oarecum bolovănoasă, care se împiedică la anumite consoane și mănîncă pe r :

—- Doriți să mă vedeți, domnule Alain ?

Dacă doresc să-l văd L.Ar putea să ia oare dejunul împreună cu mine a doua zi ? la „Park" ? la „Hilton" ?

— Nu țin să mă arăt în localuri publice... Veniți la mine... mîine după-amiază... la orele două și jumătate. ■Știți, la adresa unde ați venit și astăzi... La revedere, domnule Alain.

A doua zi la orele două și jumătate, ușa de la etajul întîi din Girisken Palaș s-a deschis pentru mine. Un tinăr înalt de vreo douăzeci, douăzeci și doi de ani, cu părul scurt, tuns perie, mi-a făcut semn să-l urmez. în salonașul din dreapta, într-un fotoliu, mă aștepta Elyesa Bazna.

Cînd ne-am despărțit, îmi dăduse răspuns la cea mai chinuitoare întrebare pe care am putut s-o pun în cursul acestei cercetări. îmi declarase simplu :

— Eu sînt Cicero.

Timp de o săptămînă ne-am revăzut aproape în fiecare
ei.

— E un om de treabă, îmi spusese Ismail, fostul lui portar.

Făcînd abstracție de activitatea lui de „Cicero", cred că Elyesa Bazna ar merita, în ceea ce privește viața lui particulară, această apreciere favorabilă și lapidară în același timp. In apartamentul de pe strada Aksaray, împodobit cu un aparat de radio monumental, vechi de douăzeci de ani, mobile de pin, o păpușă îmbrăcată în rochie de lină roz și șervețele de dantelă, domnea atmosfera unui cămin pașnic. Bazna juca rolul unui patriarh încă tînăr, tare-și călăuzea cu înțelepciune soția, fiica, ginerele și pe cei trei fii. După spusele unora, trăia acest rol chiar mai biblic decît în aparență. Mi-a mărturisit că ocupă două apartamente. Colocatară era o femeie tînără, de douăzeci și doi de ani, mama unui prunc superb...

— M-am născut în Iugoslavia.

Prima destăinuire a lui Cicero. Mi-a fost făcută într-un taxi — un „Soto" galben cu aripile ciocnite care se năpustea năprasnic unde era îmbulzeala mai mare. Lîngă mine, un om îndesat, zîmbitor, îmbrăcat într-un costum de alpaga lucitor, cu o pălărie de panama aşezată cu grijă pe genunchi : Elyesa Bazna. Un aer călduţ năvălea înăuntru prin geamurile deschise. Instalat pe bancheta din piele uzată, Cicero se destăinuia, pentru prima oară, într-o franceză şovăielnică.

— M-am născut în Iugoslavia.

Era grăbit în ziua aceea. Şi, înainte de toate, mai puţin circumspect ca de obicei, mai destins. Atunci mi-a vorbit de tinereţea, de călătoriile lui. De la o zi la alta începeau să se contureze liniile mari ale Vieţii lui frămîntate. Ele completau elementele cercetărilor mele prealabile.

— M-am născut în Iugoslavia.

Nu a dat amănunte cu privire la locul naşterii. Încă din epoca aceea avea de gînd să-şi publice *Memoriile;* nu ascundea lucrul acesta. De multe ori, cînd încercam să-i forţez rezerva, zîmbea cu un aer ironic şi-mi spunea :

-— Veţi citi asta în *Memoriile* mele !

I-au trebuit şapte ani ca să-şi publice *Memoriile...* Oricine poate să-şi închipuie lesne cu ce pasiune le-am citit ! Trebuie să mărturisesc că lectura lor mi-a prilejuit personal o mare plăcere : aproape tot ceea ce „dezvăluia" Cicero scrisesem şi eu în urma cercetării pe care o între- prinsesem în 1955 [4].

S-a născut la Pristina, la 18 iulie 1904. Tatăl lui, Hafiz Yasar, era profesor de religie musulmană. Familia părăsise Pristina plecînd la Salonic, apoi la Istanbul. A urmat după aceea primul război mondial. „Trupe străine au ocupat Turcia — povesteşte Bazna. — Am fost angajat ca muncitor auxiliar la o unitate de transport franceză ; era tot ce putea să mi se ofere. Am învăţat să conduc automobilul, lucru care m-a pasionat. Această pasiune şi-a pus pecetea asupra mea pentru toată viaţa".

11 vedem apoi şofer la -un căpitan englez. Într-o zi a „împrumutai." motocicleta unui ofiţer francez şi a avut ghinionul s-o facă armonică. Băgat la închisoare, evadează. E prins din nou, evadează din nou. în dosarul lui e notat : „Atenţie : Bazna e un tînăr criminal periculos şi şiret..." Cade iar în mîinile poliţiei şi tribunalul militar francez îl condamnă la trei ani

4 **Elyesa Bazna. *Semnat Cicero*. Adaptare de Hans Nogly, traducere din germană de Paul Roche (Robert Laffont),**

pușcărie. E transferat la Marsilia ca să-și ispășească pedeapsa.

— Acolo — povestește Bazna — mi-am dobîndit cunoștințele de franceză, pentyu .care am primit felicitări de la sir Hugh.

Urmează ani de viață mediocră. E văzut pei la ușile hotelurilor sau prin apropierea cabaretelor de noapte, unde le propune străinilor cîte un „schimb avantajos". Cel puțin așa povestește unul din camarazii lui de tinerețe, șoferul Kosta.

Exercitînd această meserie de loc strălucită, Elyesa își face relații. Mai cu seamă printre șoferii corpului diplomatic, niște tipi galonați, plini de importanță, tolăniți opt ore pe zi pe pernele moi din limuzinele stăpînilor lor. Elyesa compară destinul lor cu al său, uniforma lor înzorzonată cu hainele lui roase. Se gîndește că ei au măcar cu ce trăi pînă la sfîrșitul lunii, chiar dacă traiul lor nu e îndestulat. Or, aproape toți sînt iugoslavi.Pe malurile Bosforului există o tradiție curioasă. Personalul casnic al ambasadelor, legațiilor, consulatelor se recrutează aproape exclusiv dintre iugoslavii și albanezii emigrați. Aceștia formează o adevărată castă în rândul personalului de serviciu. Au chiar o denumire : *cavas*- De ce n-ar fi putut și Elyesa să pătrundă acolo ? Visul lui se conturează pe zi ce trece. începe să caute un post liber. N-are succes. Nu se descurajează, continuă să le propună străinilor lire turcești „la cel mai avantajos schimb", pin- ilind, jn același timp, de aproape singura „mișcare diplomatica" care-l interesează : cea a șoferilor de ambasade, într-o dimineață, o veste mare : șoferul de la Legația iugoslavă și-a părăsit postul. Peste o oră, Elyesa se prezintă la portar, îi vorbește sîrbește, izbutește să fie lăsat sa intre în incinta ambasadei, să fie primit de ministrul plenipotențiar Miroslav lancovici. Minune, e angajat !

Acest eveniment memorabil se petrece în 1932. între 1imp, Elyesa s-a căsătorit. I s-a și născut o fetiță, apoi un băiat. Or să urmeze și alții. Nu e nefericit. Gîntă într-una. I-a plăcut întotdeauna să cînte. Prietenii lui spun că pe Elyesa îl interesează numai două lucruri : banii și *bel canto,*

într-o zi, în timp ce spăla o mașină cin tind cît îl ținea gura aria din *Paiațe,* fereastra ministrului lancovici se deschise. Surprins, ministrul ascultă cu luare-aminte :

- - Nu știam că noul nostru șofer cîntă așa de bine - spuse el. — Ar trebui să-și încerce norocul pe scena unui teatru.

Teatrul ! E tainica năzuință a vieții lui Elyesa Bazna. Să aibă bani mulți, să ajungă actor. Două visuri care se asociau, completîndu-se. Serile, după terminarea lucrului, putea fi văzut dind tîrcoale

cabaretelor din Istanbul. Apare şi în cîteva spectacole, fără a se bucura, el personal, de prea mare succes, Dar îi frecventează „pe artişti", şi asta îl umple de mîndrie.

Legaţia a fost **ridicată** la rangul de ambasadă şi transferata la Ankara, într-un palat abia terminat. Se pare că lui Elyesa îi plăcea în capitala aceasta artificială, unde, graţie lui Atatiirk, existau şi localuri de noapte. După cîteva luni, o lovitură neaşteptată : Elyesa e concediat. Motivul acestei măsuri rămîne neclarificat. Se pare că nu i s-a reproşat nimic grav. A primit o indemnizaţie şi autorizaţia de a-şi mai păstra cîtva timp camera lui de la ambasadă.

Dar trebuia să trăiască. Elyesa a izbutit să se angajeze la colonelul Glass de la Ambasada americană. De acolo a trecut apoi la consilierul Jenke de la Ambasada germană...

îmi aduc aminte că l-am întrebat pe Cicero :

— Cum ? Ai servit deci la Ambasada germană ?

A zîmbit imperceptibil :

—- Desigur. De la Ambasada Germaniei am trecut la Ambasada Angliei

— .Şi englezii n-au ştiut nimic ?

—• Se pare că nu.

— Dar Moyzisch, în relatarea lui afirmă că n-a auzit niciodată numele dumitale. Soţii Jenke nu puteau să nu-l ştie !

— La 26 octombrie 1943, înainte de a mă întîlni cu Moyzisch, stătusem de vorbă cu domnul şi cu doamna Jenke. Nu voiau ca eu să-i dezvălui lui Moyzisch adevărata mea identitate. Şi, după cîte se pare, ei nu i-au spus niciodată nimic despre funcţia mea anterioară.

În această funcţie s-a aflat din 1942 pînă la începutul anului 1943. După aceea a fost concediat pentru a doua oară. Pentru care motiv ? Fiindcă fusese surprins în timp ce citea corespondenţa stăpînului său. încă de pe atunci !

Cum a intrat la Ambasada britanică ? În modul cel mai simplu din lume. Datorită unui anunţ la mica publicitate : „Ambasada britanică caută un şofer pentru primul ei secretar". Şi aşa a intrat Elyesa Bazna în serviciul domnului Busk, care l-a cedat după aceea lui sir Hugh Knatch- bull-Hugessen. Un diplomaf "de cincizeci şi şapte de ani, fost student la Eton şi Oxford, din februarie 1939 ambasador la Ankara.

„O să *fiu bogat într-o zi"* erau cuvintele pe care acest sărman cavas le repeta mereu în faţa camarazilor lui şi care-i impresionase pe aceştia în aşa măsură, încît îşi mai aduceau aminte şi acum de ele. „O *să fiu bogat într-o z i : bel canto* îl dezamăgise'pe Bazna ; trebuia deci să găsească alte mijloace ca să se îmbogăţească. Postul de încredere pe care-l ocupa la Ambasada Marii Britanii i se părea plin de făgăduieli plăcute.

Primele luni la Ambasada Marii Britanii s-au scurs fără a se petrece nimic deosebit. Elyesa se dovedea un valet discret, punctual, devotat. Începuse războiul în întreaga lume. Elyesa trecea prin el liniştit, aşa cum trecea prin saloanele ambasadei, cu paşi de pisică. Doar muzica părea să deştepte în el un interes mai viu. Se înscrisese la Conservatorul din Ankara, unde urma cu regularitate cursurile.

în realitate, seninătatea lui era numai aparentă. La Ankara temperatura diplomatică cx-eştea de la o lună la alta. Febra provenea de la doi poli : Ambasada Marii Britanii şi Ambasada Reichului. Cîte secrete nu zăceau închise în fundul seifurilor. Pe valetul ambasadorului sir Hugh Knatchbull-Hugessen il interesau foarte mult secretele stăpînului său.

Un coleg al lui Ba/na a povestit că, încă din epoca aceea, Elyesa citea cu pasiune cărţi de spionaj. Mai tîrziu, „Cicero" îi va spune lui Moyzisch :

— Ani şi ani de zile m-am pregătit. Am chibzuit fiecare amănunt, chiar cel mai neînsemnat...

A dat din cap a încuviințare, clar sînt sigur că nici nu m-a ascultat. Privea în jur şi, deodată, a văzut cheile, pe care le-a luat repede, uşurat. Le-a pus în buzunarul halatului de baie şi a plecat fără să spună nimic. Cî- teva clipe mai tîrziu l-am auzit clătindu-şi gura. Mîinile şi fruntea îmi erau lac de apă..."Pentru Bazna a fost un fleac după aceea să-şi procure chei cu ajutorul mulajelor. Nu-i mai rămăsese decît să pîndească momentul cînd stăpînul pleca de acasă. Cel mai adesea opera serile, cînd ambasadorul pleca la cîte o recepţie. De mai multe ori însă a avut chiar îndrăzneala să pătrundă în camera ambasadorului în timp ce acesta dormea, să deschidă caseta, să ia de acolo documente şi să le ducă în propria lui cameră.

Adevărata problemă o constituiau însă condiţiile în care putea să fotografieze documentele. În zilele noastre există pelicule ultrasensibile, care permit să se facă fotocopii, practic fără un utilaj deosebit. În 1943 nu exista aşa ceva. Dar utilajul se observă. Bazna era sigur că la ambasadă camera lui forma obiectul unor frecvente percheziţii, ca şi camerele celorlalţi servitori de altfel. Trebuia deci să-şi facă rost de un material transformabil, care în nici un caz să nu atragă vreo bănuială.

— Am cumpărat un beette 100 de waţi şi l-am pus la lampa de pe noptiera. Am mai cumpărat patru tije şi un inel metalic. Puteam să fixez aparatul fotografic de inelul acela, la care, pe de altă parte, se adaptau cele patru tije, în aşa fel încît să alcătuiască un stativ, dedesubtul căruia puneam ceea ce voiam să fotografiez. Piesele acestui dispozitiv improvizat aveau avantajul că treceau neobservate, lucru care nu s-ar fi întîmplat dacă ar fi fost vorba de un aparat special. Am transformat două tije în suport pentru cravate în dulap, pe celelalte două le-am fixat în perete, lîngă chiuvetă, şi mi-am atîrnat de ele prosopul şi mănuşa de baie. Cu inelul metalic mi-am încercuit scrumiera şi era firesc să mă servesc de scobiturile lui ca să-mi sprijin ţigara aprinsă.

De fiecare dată cînd opera, Bazna trecea prin ambasada adormită, ducînd documentele la el în cameră ; acolo îşi instala un trepied improvizat cu ajutorul celor patru tije şi lumina puternic documentul cu becul de 100 de waţi. După ce fotografia toate documentele, le aşeza cu grijă înapoi în caseta neagră, care se afla în permanenţă pe noptiera lui sir Hugh.

într-o zi, Moyzisch a observat pe o fotocopie adusă de

Cicero două degete fotografiate — arătătorul şi degetul mare. Pe arătător se vedea un inel bărbătesc. Moyzisch a recunoscut inelul pe care-l purta de obicei

Cicero. Or, dacă el ţinea cu o mînă documentul fotografiat, practic îi era imposibil să lucreze numai cu cealaltă mînă.

Serviciile lui Kaltenbrunner expediară la Ankara un fotograf expert. Acesta studie îndelung problema. Concluziile lui fură categorice :

— Individul e un fotograf genial. Dar nu există nici umbră de îndoială că omul ăsta nu lucrează singur.

Expertul nu se înşela. Elyesa Bazna recunoaşte acum : avea un complice. Complicele era o femeie, metresa lui, o cameristă de la ambasadă : se numea Mara.

Urmarea e cunoscută : întîlnirile regulate cu Moyzisc-h. Sumele enorme încasate de Cicero. În lire sterline false.

Pe la sfîrşitul anului 1943, Elyesa Bazna a închiriat un apartament la Istanbul, aproape de piaţa Taksim. Ca să poată intra în el, Elyesa plăteşte cinci mii de lire turceşti. Peste puţin timp, el închiriază un al doilea apartament pe o stradă învecinată şi plăteşte, de data asta, douăsprezece mii de lire. După cîteva săptămîni e văzut într-un „Mercedes". Prietenilor, care se miră de această subită bunăstare, le explică în treacăt :

— Am cîştigat la loterie...

în sfîrşit, urmează denunţul. Secretara lui Moyzisch a fugit la americani. La 10 aprilie 1944, Cicero, palid şi înspăimîntat, îşi ia rămas bun de la Moyzisch. îi spune :

—- Acum trebuie să plec.

Şi după aceea :

— La revedere, domnule.

Luni şi luni de zile, nimeni n-a mai auzit vorbindu-se de Elyesa Bazna. Războiul se termina cu un potop mistuitor de fier şi de sînge. Cu timpul pacea se aşternu din nou peste lume. La Istanbul, soţia şi copiii lui Bazna continuau să ducă o viaţă discretă în apartamentul lor din piaţa Taksim. Fata cea mai maro fusese primită la pensionul „select" Notre-Dame-de-Sion.

într-o zi, portarul Ismail a văzut oprind u-se în faţa imobilului o maşină strălucitoare. Uimit, l-a văzut cobo- rind din ea, foarte elegant, foarte surîzător, pe locatarul lui : Elvesa Bazna. Nimic din valetul şters de odinioară, nimic din spionul copleşit de teamă. Domnul Bazna se schimbase cu totul : se transformase într-un businessman eu greutate. Domnul Bazna : acest nume a început de atunci să se identifice cu puternica firmă Bazna. Era suficient să te uiţi la hîrtia lui de scrisori, pe care numele de Fazna se profila pe fondul unei metropole impozante cu zgirie-nori nenumăraţi şi c u nenumărate coşuri de fabrică. Domnul Bazna era, înainte de toate, bogatul

antreprenor pe cale să înzestreze Brussa — staţiunea termala la modă — cu unul dintre cele mai confortabile şi mai mari hoteluri din Turcia. începuseră să .se sape temeliile. Hotelul fusese deja botezat: *„Celik Palas"* — „Palatul de Oţel".

„O să *fiu foarts bogat într-o zi- :* umilul cavas din Pristina se ţinuse de cuvînt. Era foarte bogat. Şi fiindcă era bogat, se simţea puternic. Şi fiindcă era puternic, se simţea fericit.

Firma Bazna se mai ocujaa şi de cumpărări şi revîn- zări de automobile. Era un "continuu du-te vino între Ankara şi Istanbul. Domnul Bazna dispunea, el personal, de două maşini : una decapotabilă şi o limuzină.

Dar domnul Bazna nu se limita numai la această activitate. Plasase douăzeci şi cinci de milioane de franci în comerţul cu obiecte de ocazie al domnului Niyazi Acar, de pe strada Tascilar din Istanbul. în timp ce zidurile ho- 1 el ului său începuseră" să' se ridice, el punea pe picioare o afacere care, credea el, avea să se dovedească extraordinar ele rentabilă. Societatea Tamis importase o sută treizeci şi cinci de tone de sodă caustică, care aparţineau deoc amdată unui negustor de ţesături, domnul Ismail Karaali. Domnul Bazna a cumpărat de la sus-numitul domn Karaali nouăzeci de tone din această sodă. O parte a plătit-o în lire turceşti, iar pentru rest i-a înmînat vînzătorului douăzeci şi trei de mii de lire sterline...

A fost începutul nenorocirilor lui Elyesa. Nişte prieteni ai domnului Karaali tocmai plecau în Elveţia. Călătoreau fără valută şi erau foarte necăjiţi : la ce curs mizerabil aveau să li se schimbe oare la Lausanne lirele lor turceşti ? Domnul Karaali le-a oferit îndatoritor un pachet de lire sterline, de care casa lui de fier era plină ochi de cînd îi plătise domnul Bazna. Şi călătorii au plecat cu o sumă frumuşică. Dar vai, cînd au ajuns la Lausanne şi s-au prezentat la ghişeul unei bănci, tristul adevăr a fost dat în vileag : lirele erau false !

Scoşi din fire, s-au înapoiat la Istanbul şi au cerut explicaţii. Negustorul de ţesături a ridicat neputincios din umeri şi le-a mărturisit că el însuşi fusese pus sub urmărire pentru punerea în circulaţie a unor bancnote false. Avusese ghinionul să vrea să schimbe la Istanbul restul lirelor date de Bazna... De aici o cascadă de procese, care au luat sfîrşit abia în iulie 19D5. Odată achitat, Karaali l-a dat în judecată pe Bazna. Condamnat de secţia a doua a tribunalului civil de primă instanţă din Istanbul (secţia corecţională), Elyesa a făcut apel. Condamnarea definitivă s-a pronunţat la 25 iulie 1955. Completul de judecată, prezidat de fratele uaZi-ului — prefectului — din Istanbul, l-a condamnat pe Bazna la daune şi

cheltuieli de judecată în sumă de douăsprezece mii de lire turceşti, adică la ceva mai mult de un milion de franci vechi la schimbul oficial. Aceasta însemna, după cum se vede, că scăpase destul de ieftin. Condamnarea avea însă să rămînă literă moartă, Bazna fiind insolvabil.

Plîngerea lui Karaali declanşase tragedia. Lire false ? Era o revelaţie mult mai crudă pentru Elyesa decît pentru victima lui. Căci Karaali pierdea douăzeci şi trei de milioane de franci, pe cînd Bazna era ruinat. Aşadar, fusese crîncen tras pe sfoară : nemţii îl plătiseră cu bani falşi ! Să te consideri posesorul a trei sute de milioane şi să constaţi că nu posezi nimic... Şi culmea batjocurii: „Celik Palas" creştea văzînd cu ochii. Elyesa se găsea în imposibilitate de a finanţa terminarea construcţiei. Creditorii începură să-l tracaseze. A fost un faliment răsunător : trei sute de mii de lire turceşti — treizeci de milioane de franci. Se sfîrşise cu firma Bazna, se sfîrşise eu visurile lui Elyesa.

Cînd l-am regăsit, în 1955, Elyesa Bazna era din nou un om sărac. Putea fi văzut pe străzile din Istanbul. Se băga în cîte-o afacere mediocră, trăia de la o zi la alta, căutînd să-i mai amine pe cei mai pretenţioşi dintre creditorii lui... Cînd l-am întrebat ce meserie are, a avut un zîmbet uşor crispat:

— Sînt comisionar, domnule...

Dar visul lui nu voia să moară. Comisionarul care se înapoia seara cam abătut la el acasă se simţea acum alt om. Elycsa Bazna ridica din nou capul : era iarăşi Cicero. Iluziile lui nu voiau nici ele să moară.

La 16 aprilie 1954, Elyesa pusese la poştă un plic pe care era scris nici mai mult, nici mai puţin : „Excelenţei- sale Adenauer, preşedintele Consiliului Germaniei Federale, Bonn". în termeni de o jalnică naivitate, fostul Cicero îi depăna cancelarului german povestea lui : intrase în timpul războiului la Ambasada Marii Britanii şi lucrase pentru germani „datorită simpatiei pe care le-o nutrea". „Serviciile[1] lui „preţioase'- fuseseră plătite în lire sterline false. Era o nedreptate strigătoare la cer. După război, el, domnul Bazna se ruinase complet ca să-i poată despăgubi pe cei cărora le plătise mai înainte lire englezeşti, îl ruga pe domnul Adcnairtr "să binevoiască să-i acorde o îndemnizaţie. Nu pretindea trei sute de milioane. S-ar fi mulţumit şi cu 2 100 000 de mărci. în plus, îşi permitea să-i sugereze cancelarului o modalitate de plată simplă şi puţin costisitoare. În Elveţia se aflau blocate douăsprezece milioane de mărci. Dacă domnul Adenauer ar înlesni transferul lor în Turcia, comisionul pe care l-ar încasa el, domnul Bazna, ar compensa „într-un chip foarte modest" pierderile suferite de el. Şi încheia : „Binevoiţi să primiţi

asigurarea respectului meu profund. Al dumneavoastră prea plecat, Elyesa Bazna".

Nu i-a răspuns cancelarul, ci Ministerul Afacerilor Externe al guvernului de la Bonn. Printr-o adresă din 9 august 1954, domnul Elyesa Bazna era informat în mod politicos că problema ridicată de el se afla în studiu. La 15 octombrie, altă scrisoare. Ministerul Afacerilor Externe îşi exprima cu destulă răceală regretul : tehnica bancară şi legislaţia schimburilor nu îngăduia să i se dea satisfacţie.

Elyesa nu s-a descurajat. A făcut o nouă propunere. Republica Federală să faciliteze Turciei importul a cinci mii de tone de fier în blocuri de cîte 12 metri lungime şi 6,8 milimetri grosime. Beneficiul acestei afaceri avea să constituie despăgubirea lui. Răspuns la 25 noiembrie 1954 : se sublinia că în Germania Federală exportul era administrat de întreprinderi speciale, în a căror competenţă nu intra efectuarea operaţiei propuse de domnul Bazna. „Astfel că..."

Relaţiile lui Cicero cu Germania 1111 s-au oprit însă aici. De atunci încoace, un ziarist german a adunat amintirile lui şi le-a publicat, înflorindu-le puţin. Datorită acestei cărţi, Bazna a putut călători. A cunoscut astfel Germania, Italia, Austria, Franţa.

Am avut prilejul să-l revăd. întors la Paris, dezvăluisem publicului francez existenţa lui Cicero. Informarea mea fusese publicată de numeroase ziare străine. Şi iată că, într-o duminică a lunii ianuarie 19G3, îl aşteptam la Orly, în faţa porţii nr. 44. îl aşteptam înconjurat de repox-- teri şi fotografi. Şi, mărturisesc, cu puţină nelinişte. Cum avea să reacţioneze eînd mă va vedea ? îmi purta oare pică pentru faptul că-l scosesem din necunoscut în 1955 ? îl invitasem la Paris Stellio Lorenzi, André Castelot şi cu mine ca să dea un interviu pentru emisiunea „Camera de luat vederi explorează timpul". Oare cum avea să se comporte atunci cînd mă va recunoaşte ?

în îmbulzeală disting un bărbat îndesat şi cu chelie, cu faţa pătrată, ochelari cu ramă neagră, purtînd o valiză de om de afaceri şi o umbrelă pliantă : el e ! îmi croiesc drum spre dînsul şi imediat îmi zîmbeşte : — Bună ziua, domnule Decaux !

M-a recunoscut şi nu pare să-mi poarte pică ! Fle- şurile fulgeră, i se pun întrebări. îl întreb :

— Reporterii nu vă plictisesc prea mult ?

Zîmbeşte larg, dezvelind u-şi dinţii de aur.

— E o mare cinste...

E clar, celebritatea îl incintă. Ea constituie revanşa lui pentru toată mediocritatea în care trăise înaintea aventurii lui şi în care recăzuse în ziua cînd descoperise că averea lui era alcătuită din bancnote false...

— Cînd aţi aflat că lirele erau false ce aţi simţit ?

— Am crezut că înnebunesc, domnule.

A spus-o fără patimă. Şi-mi explică :

Eu sînt musulman. Am credinţa că totul îţi este scris...S-a stabilit la München ca să supravegheze ce randament dau *Memoriile.* E oarecum schimbat. în şapte ani şi-a „înfrumuseţat" considerabil povestea. Acum afirmă cu convingere că a salvat Turcia... şi întreaga lume. Dacă te arăţi sceptic, se supără.

De ce nu i-o fi oare de ajuns adevărul ? A lucrat pentru bani şi numai pentru bani. în felul acesta, nu e mai puţin adevărat, a izbutit să săvîrşească un lucru nemaipomenit. Dar informaţiile furnizate de'el n-au făcut rău nimănui şi averea pe care îşi închipuia că a cîştigat-o nu există...

Cînd ne-am despărţit, după ce i-am luat un interviu o dimineaţă întreagă, în faţa aparatelor de filmare, l-am întrebat:

— Dacă s-ar ivi prilejul v-aţi mai apuca de spionaj ?

A zîmbit şi mi-a răspuns în franceza lui cam bolovănoasă :

— Cine poate şti, domnule ?

Ceea ce ştim noi, în schimb, este că domnul Bazna fă- cînd prea multă vîlvă la Paris, emisiunea noastră a fost „aminată". •

Un ultim amănunt : înainte de turnare, pe platoul radioteleviziunii franceze, Cicero a cerut să i se plătească onorariul convenit. I-am propus un cec. A refuzat. N-avea încredere. A trebuit să aşteptăm pînă cînd a sosit un contabil care i-a adus douăzeci de hîrtii de cîte o sută de franci. Le-a examinat cu mare atenţie, una cîte una. Si numai după aceea a acceptat să apară în faţa aparatelor de filmat...

Strania misiune a lui Rudolf Hess

„Am venit să îndeplinesc o misiune de umanitate"

Adolf Hitler îşi puse ochelarii, desfăcu plicul în care se afla scrisoarea şi începu să citească.

Era în ziua de 11 mai 1941, la Berehtesgaden. Prin uriaşele geamuri de sticlă se contura, sub soarele prirnă- văratie, un minunat peisaj de munte. încăperea avea lambriuri, iar pardoseala era din marmură roşie. Sub masa de lucru a fiihrerului, un covor gros bej. Pe masă, un glob terestru.

Lui Karlheinz Pintsch, care aştepta, îi bătea inima să-i spargă pieptul. El era aghiotantul lui Rudolf Hess. Şi ştia că de scrisoarea pe care i-o înmînase atunci lui Hitler depindea poate viaţa, propria lui viaţă, sau moartea lui. Şi führerul citea în continuare în tăcere. Ceea ce citea el era de necrezut : Rudolf Hess, a treia persoană marcantă a Reichului, îl anunţa că plecase cu avionul în Anglia, ca să negocieze cu englezii încetarea ostilităţilor : *„...Şi dacă acest proiect — care, ce-i drept, are puţine şanse de reuşită — ar fi să dea greş, dacă destinul nu-mi va fi favorabil, acest fapt nu trebuie să atragă după sine consecinţe*

supărătoare pentru dumneavoastră sau pentru Germania: puteţi să negaţi orice participare la această acţiune declarînd că sînt dement... Iată ce citea Hitler. Cînd în sfîrşit isprăvi de citit, chemă un aghiotant şi-i ordonă să-i convoace imediat pe Göring, mareşalul Reichului, şi pe ministrul afacerilor externe, Joachim von Ribbentrop. Pintsch avea să povestească mai tîrziu că Hitler n-a manifestat nici un semn de mînie, că nu s-a arătat de loc uimit. A pus cîteva întrebări scurte în legătură cu locul unde putea fi Rudolf Hess. Pintsch i-a precizat că Hess decolase cu o seară înainte, la orele -18 şi 10, de la Augsburg, în direcţia Scoţia, unde avea de gînd să-l întîlnească pe ducele de Hamilton. Führend şi-a întors atunci privirile către munţi, spre Salzburg. A rămas cîtva timp dus -pe gînd uri. La rinclul lui, Pintsch fixa cu încăpăţânare florile : erau foarte multe în încăpere.

Aceasta a fost prima reacţie a lui Hitler la primirea acelei veşti. Mai tîrziu, în timpul zilei, s-a manifestat cu totul altfel. În faţa mareşalului Keitel a afirmat că n-ar fi ştiut nimic despre acest eveniment : „Parcă-l văd — avea să spună Keitel la Nürnberg — pe ftihrer în vasta lui încăpere. Se preumbla încoace şi-ncolo şi-şi ducea mina la frunte. Spunea mereu : «Hess şi-a pierdut cu siguranţă mintile. S-a*zdruncinat pesemne la cap. Dovadă, scrisoarea. Nici nu recunosc stilul lui Hess. Par- t-ar fi scrisă de altcineva»'-.

E posibil oare ca cel mai intim colaborator al lui Adolf Hitler să se fi hotărît., din proprie iniţiativă, să plece să negocieze cu englezii ? E posibil oaie, aşa cum a vrut mai tîrziu să lase Hitler impresia, ca stăpînul celui de-al treilea Reich să nu fi ştiut nimic în legătură cu misiunea respectivă ? Ca să-ncercăm să răspundem, trebuie să reconstituim, cu cea mai mare minuţiozitate, aventura lui Rudolf Hess. Trebuie să ne aplecăm cu luare- aminte asupra tuturor mărturiilor : a lui Hess însuşi, a soţiei lui Hess, ale persoanelor din anturajul führe- rtiiui, a căpitanului Pintsch, a profesorului Karl Hausho- fer şi a fiului său Albrecht, a constructorului de avioane Messerschmitt — şi, firesţe, ale tuturor englezilor amestecaţi în această chestiune.

David Mac Lean tocmai se pregătea de culcare. Ţăranul acesta scoţian de vreo patruzeci şi cinci de ani, îndesat, tot numai muşchi şi nervi, muncise din greu.
3Ni u prea aveai răgaz să leneveşti la ferma Floors din apropiere de Eaglesham, în. Renfrexshire. Deodată, Mac Lean auzi zbîrnîitul unui motor de avion. Aparatul zbura atît de jos, încît pereţii tencuiţi cu var ai căsuţei se cutremurau. Zgomotul se îndepărtă şi, o clipă mai tîrziu, se apropie din nou, devenind şi mai asurzitor.

David Mac Lean stinse lumina, dădu perdeaua la o parte şi privi afară. Ceea ce văzu îl făcu să înlemnească : un om c obora cu paraşuta. David se îmbrăcă în grabă, bătu în perete ca s-o anunţe pe maică-sa şi ieşi din casă.

Paraşutistul se zbătea jos, pe pămînt, ca să se elibereze din chingi.

— Cine eşti dumneata ? — strigă Mac Lean.

Omul se ridică cu greu. Făcu un pas şchiopătînd şi strîmbîndu-se de durere.

- Sînt german — rosti el într-o engleză şovăielnică. — Sînt căpitanul Alfred Horn. Cer să fiu condus la Dungavel House. Am un mesaj important pentru ducele de Hamilton.

Un neamţ ! David văzuse ultima dată un neamţ la Arras, cu douăzeci şi cinci de ani în urmă. Atras de zgomot, sosi în fugă alt ţăran de la ferma Floors, William Craig. Se sfătuiră între ei. Cel mai nimerit era să-l ducă pe neamţul acela picat din cer la Mao Lean acasă, în timp ce Craig avea să se ducă să anunţe detaşamentul de la Royal Signal - însărcinat cu radarul — cantonat prin apropiere.

Mama lui David îi aştepta în prag. Bătrîna a fost foarte uimită cînd neamţul şi-a pocnit călcîiele în faţa ei, înclinîndu-se ţeapăn. A remarcat apoi uniforma lui bine croită, ceasul cu biăţară de aur de la mînă şi mai ales cizmele căptuşite cu blană. Era cu siguranţă un grangur. Ceea ce îţi atrăgea atenţia pe chipul lui erau ochii, înfundaţi sub nişte sprîncene stufoase. Mama lui David îl pofti să ia loc în cel mai bun fotoliu din casă şi-i pregăti un ceai.

Puţin după aceea un grup de civili din Home Guard împreună cu nişte soldaţi din Royal Signal Corps au dat buzna înăuntru. Unul dintre civili purta cască şi ţinea un revolver uriaş de pe vremea marelui război.

— Sus mîinile ! — strigă el.

Ridicară mîinile cu toţii, inclusiv neamţul. Apoi toţi le lăsară în jos. Civilul cu cască se numea Williamson. El le declară că aveau să-l ducă pe căpitan la barăcile corpului de gardă. Mai tîrziu, neamţul avea să-i scrie soţiei lui o scrisoare în care îi descria urmarea aventurii : „Civilul probabil că-şi consumase în prealabil raţia lui normală de băutură de sîmbătă seara şi mai adăugase la ea şi ceva whisky ca să sărbătorească capturarea unui paraşutist german. Oricum, era clar că "abia se ţinea pe picioare şi plutea în aburii alcoolului. M-a dus, ţinin- du-mi revolverul uriaş între coaste, fără să-şi ia degetul de pe trăgaci. Aveam impresia că numai dumnezeu putea opri această mînă care tremura să apese pe trăgaci[1].

Cu toate acestea, au izbutit să ajungă la brigada teritorială. Dar fiindcă pe prizonier îl durea din ce în ce mai rău glezna, a fost transportat la infirmeria de la

„Maryhill Barracks", de prin apropiere. După plecarea prizonierului, ofiţerii au început să comenteze cu înflăcărare evenimentul acela ciudat. Cea mai mare surprindere produsese cererea, repetată în mai multe rînduri de către prizonier, de a fi dus. înaintea ducelui de Hamilton, „pentru care avea un mesaj important de transmis". Unul dintre ofiţeri stătu o clipă pe gînduri, apoi spuse încet :

— Am impresia că-l recunosc. L-am văzut în Germania înainte de război. Trebuie să fie Rudolf Hess, adjunctul lui Hitler. ..

Ceilalţi izbucniră în rîs. Tovarăşul lor avea, într-adevăr, multă imaginaţie.

Ducele de Hamilton era membru în parlamentul britanic şi comandant de escadrilă în Royal Air Force.

In seara acelei zile de 10 mai 1941, el se afla la postul său de comandă de la Turnhouse. Telefonul sună : se semnalase un „Messerschmitt 110" care trecuse, pare-se, la orele 22 şi 8 minute pe deasupra coastei Northumberland. Ducele a crezut că e vorba de o eroare ; raza de acţiune a avioanelor „Messerschmitt" nu îngăduia acestor aparate să zboare atît de departe.

— N-o să aibă suficientă benzină pentru întoarcere — comentă ducele.

Ceva mai tîrziu, din nou sună telefonul. Cînd puse receptorul jos, ducele părea cu totul aiurit. Pilotul avio- nu tui „Messerschmitt" sărise cu paraşuta, susţinea că se numeşte Alfred Horn şi voia să vorbească urgent cu el. Alfred Horn ? Numele nu-i spunea nimic lui Hamilton. A aşteptat pînă a doua zi dimineaţa, ca să se ducă la Glasgow. Aflîndu-se în prezenţa misteriosului emisar, într-o mică încăpere a infirmeriei din „Maryhill Bar- racks", rămase tot atît de nedumerit. Necunoscutul îi declarase pe nepusă masă :

— Sînt Rudolf Hess.

— Rudolf Hess ?

—- Am venit în Anglia ca să îndeplinesc o misiune de umanitate.

Ducele de Hamilton nu-l văzuse niciodată pe Hess -în carne şi oase. Totă povestea asta i se părea cam suspectă.

— Prietenul meu Haushofer m-a asigurat că dumneavoastră sînteţi un englez capabil să înţelegeţi punctul meu de vedere. El a încercai să pună la cale o întrevedere intre dumneavoastră şi mine la Lisabona ; amintiţi-vă de scrisoarea lui din 23 decembrie anul trecut.

—• Nici prin minte nu mi-a trecut că era vorba să vă întîlnesc pe dumneavoastră.

— Ea patra tentativă pe care o fac din luna decembrie ca să vin la dumneavoastră. Pînă acum am făcut eale-ntoarsă de trei ori, din cauza timpului

nefavorabil. N-am vrut să întreprind această călătorie atunci cînd Anglia înregistra succese în Libia, fiindcă putea fi interpretată ca un semn de slăbiciune din partea Germaniei, dar acum, că ne-am restabilit situaţia în Africa de nord şi în Grecia, sînt mulţumit că am putut veni. Riscul pe care mi l-am asumat, eu, ministru al Reichului, trebuie să fie pentru dumneavoastră o dovadă convingătoare a sincerităţii mele personale şi a dorinţei Germaniei de a încheia pacea. Fuhrerul are convingerea că va cîştiga războiul, dacă nu imediat, în orice caz într-un an, doi sau trei. Vreau să împiedic un masacru inutil.

Acum ducele de Hamilton nu se mai îndoia. Numele lui Karl Haushofer fusese pentru el un fel. de „Sesam, deschide-te". Începu să reconstituie întîmplările din trecut. În decembrie 1940 primise într-adevăr o scrisoare din partea generalului Haushofer, care fixa premisele unei eventuale întrevederi. Nimic precis însă. Era evident numai un simplu

sondaj. Hamilton îl
întîlnise p

efiul lui Haushof er în 1936, la Beriin, eu ocazia Jocurilor olimpice. Hamilton transmisese mesajul mai sus ; dar nu i s-a dat acolo nici un fel de curs. Prezența lui Hess se înscrie, desigur, în contextul mesajului lui Haushofer. Era un garant de bază. Karl Haushofer nu era altul decît inventatorul teoriei *spațiului vital,* de care Hitler avea să se folosească așa cum se știe. Haushofer dăduse o aparență științifică ambițiilor dictatorului. Se intitula șeful școlii geopolitice.

Firește, regimul făcuse din el unul dintre privilegiații săi : Haushofer putea să se prezinte cu o serie impresionantă de titluri, începînd cu acela de profesor la Universitatea din München.

La argumentele lui Haushofer făcuse Hitler apel atunci cînd îi intrase în cap să lărgească frontierele Germaniei fixate de tratatul de la Versailles. În timpul conferinței de la München, Haushofer ținea în rezervă niște dosare atît de bine alcătuite, încît nu s-a găsit nici un adversar care să pună în discuție fundamentul lor. Karl Haushofer a evocat mai tîrziu clipele acelea istorice r „Fiul meu trecea adesea prin încăperea în care ne aflam ca să-i prezinte lui Hitler diferite documente. François Poncet, spiritual ca întotdeauna, l-a întîmpinat pe fiul meu cu cuvintele ; «Sper că hărțile pe care le duceți nu sînt geopolitice ?»"

Dacă așa-zisul căpitan care se afla în fața lui Hamilton cunoștea mesajUi lui Haushofer, putea să fie într-adevăr Rudolf Hess. Dialogul continuă. Hess vorbea cu o autoritate imperturbabilă :

— Aș vrea să luați contact eu principalii membri ai partidului dumneavoastră și să faceri un schimb de păreri în legătură cu pacea.

— De cîncl e război — răspunse lordul —,. nu mai există în țara noastră decît un singur partid.

— O să vă spun care sînt condițiile pe care le preconizează Hitler : în primul rînd, el ar dori un aranjament de așa natură, încît să nu mai poată exista niciodată război între țările noastre.

— Mai clar, vă rog.

— Una dintre condiții ar fi, desigur, ca Anglia să renunțe la politica ei tradițională de opoziție față de forța cea mai puternică din Europa.

— Dacă încheiem pace acum, o să avem din nou răz- boi peste doi ani.

— De ce ?

— Înainte de declanșarea ostilităților am fi putut încheia o înțelegere pașnică, dar, de vreme ce Germania a preferat războiul în momentul în care noi căutam cu înfrigurare să salvăm pacea, eu personal nu văd la ce acord am putea să ajungem acum.

Hess păru descumpănit. Cîntărea vorbele pe care le auzea și pe care, de altfel, nici nu le înțelesese prea bine. El se exprima destul de ușor în engleză, dar înțelegea mult mai greu. Ducele îi propuse atunci să

revină cu un interpret. Hess se declară de acord, dar adăugă :

— Vreau să vă mai spun ceva. Aş vrea să-i cereţi regelui să constate în mod legal că am venit fără arme şi de bunăvoie. Aş vrea să telegrafiaţi şi lui Rotheeher, la Zurich, Herzogstrasse nr. 17, că Alfred Horn este bine, sănătos. Asta ca să-mi liniştesc familia, cred că înţelegeţi... Şi, dacă s-ar mai putea, să nu divulgaţi presei identitatea mea...

Hamilton nu-i promise nimic. Îi dădu lui Hess a înţelege că nu avea nici o calitate să-şi ia vreun angajament.

Stînd cu telefonul la ureche, ducele de Hamilton încerca să dea de sir Alexander Cadogan, subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe. Degeaba era el unul dintre cei mai distinşi aristocraţi din Regatul Unit. în Anglia beligerantă titlul lui nu-i deschidea în mod soecial nici o uşă, în cele din urmă izbuti să dea de secretarul lui sir Alexander. îi spuse că era vorba de o chestiune de cea mai mare importanţă. Blazat, secretarul îi răspunse că sir Alexander era extrem de ocupat.

— S-ar putea să vă primească peste opt sau zece zile.

Hamilton simţi că se sufocă de nerăbdare. În sfîrşit reuşi
să dea de secretarul particular al lui Winston Churchill. S-au înţeles ca lordul să aibă o întrevedere cu primul ministru chiar în ziua aceea. A fost dus cu un „Hurricane" la Northolt, unde ateriza către seară. Un ofiţer îi înmînă un plic sigilat în care se afla o notă : i se dădea ordin să aterizeze pe terenul de la Kidlington, la cîţiva kilometri distanţă de Oxford. Primul ministru îşi petrecea week-endul acolo, la Ditehley Park.

La Kidlington pe duce îl aştepta un şofer. Il pofti să se urce într-o maşină lungă, neagră, care porni direct spre Ditehley Park. în romanul său *Woodstock,* Walter Scott vorbeşte despre acest mare domeniu şi conacul ce-i poartă numele, datînd din secolul al XVIII-lea — două mii de hectare, şapte săli de recepţie, douăzeci şi patru de dormitoare, zece camere de baie şi treizeci de pavilioane.

în hol, izolată într-o cabină de lemn, o secretară dactilografia mesajele telefonice. Ştirile erau îngrozitoare. în noaptea aceea, Londra suferise cel mai atroce bombardament din tot timpul războiului poate. Cartiere întregi se aflau în flăcări, se înregistraseră nenumărate victime, pompierii nu aveau suficientă apă : era o luptă inegală, aproape imposibilă. Hamilton a fost condus la Churchill, care tocmai termina de cinat.

— Despre ce e vorba ? — întrebă Churchill.

— Domnule prim-ministru, regret, dar nu pot să vă vorbesc în public, ci numai între'patru ochi.

Chui-chill se uită la el ca şi cum ar fi încercat să-i citească gîndurile. Se mulţumi apoi să mormăie ceva în surdină. Cînd cina se termină, comesenii părăsiră încăperea. Churchill rămase singur cu ducele şi cu sir Ar- chibald Sinclair, ministrul aerului. Hamilton îi spuse toată povestea. La urmă îi arătă o fotografie a aşa-n urnitului Horn : semăna, -fără doar şi poate, în chip izbitor cu Hess. Churchill nu făcu nici un comentariu. Se uită atent la Hamilton. „Churchill — avea să povestească mai tîrziu ducele — m-a privit de parcă mi-aş fi pierdut minţile-,

— Bine — zise după aceea Churchill. — Să nu mai vorbim despre Hess deocamdată. Mă duc să-i văd pe „Fraţii Marx".

Era unul din rarele divertismente pe care şi le acorda Churchill. îi plăceau filmele, în special cele comice. Aparatul de proiecţie fusese instalat într-un salon. Acolo l-a condus Churchill pe duce. Şi a început proiecţia... Ducele a adormit imediat. Cînd s-a trezit, era miezul nopţii. Filmul se terminase. Churchill părea să fi sorbit forţe noi din acele scurte clipe de răgaz. „Se îmbrăcase — spune istoricul britanic James Leasor — cu un halat chinezesc, foarte elegant, pe care erau brodaţi nişte dragoni roşii şi aurii". Timp de două ceasuri i-a pus lui Hamilton tot felul de întrebări privind întîlnirea acestuia cu Hess.

,,Mi-a pus toate întrebările care se pot imagina — avea să povestească ducele. — Am răspuns cum m-am priceput mai bine şi după aceea m-a întrebat ce părere am. Era într-adevăr Hess ? Eu cred că da — am răspuns. — Dacă n-ar fi fost el, nu mi-ar fi pomenit de Al- brecht Haushofer".

Atunci Churchill, ca şi cum ar fi vorbit cu el însuşi, a spus doar atît :

— Viermele se află în fruct...

A doua zi dimineaţa, Churchill, ducele şi ceilalţi ofiţeri plecară la Londra, într-un cortegiu de automobile în mare viteză, încălcind toate regulile circulaţiei. La orele zece erau în Downing Street, Anthony Eden, ministrul afacerilor externe, care fusese convocat, fu pus imediat la curent. La prînz, sir Alexander Cadogan îi telefona lui Ivone Kirkpatrick, directorul serviciilor B. B. C. pentru Europa. Kirkpatrick locuise la Berlin din 1933 pînă în 1938, în calitate de prim-secretar al ambasadei Marii Britanii. El îi cunoştea foarte bine pe principalii demnitari na- zişti printre care şi pe Hess. Cadogan îl invită pe Kirk- patrick să vină de urgenţă la Foreign Office. îi povesti imediat toată istoria.

— Sînteţi sigur că aţi putea să-l recunoaşteţi în mod indubitabil pe Hess ? — I-a întrebat sir Alexander.

— Absolut sigur — i-a răspuns Kirkpatrick.

Imediat lui Kirkpatrick şi lui Hamilton li s-a pus la dispoziţie un avion. Au ajuns însă la Turnhouse abia pe la orele 21 şi 20 de minute, „morţi de foame, înghеţaţi şi obosiţi". Nici nu apucaseră să se aşeze cînd sună telefonul :

— Posturile de radio germane anunţă dispariţia lui Hess. Trebuie să ajungeţi la el cît mai repede cu putinţă.

— Avem totuşi nevoie de un anumit timp, fiindcă a fost transportat la spitalul militar din Buchanan Castle, 1a cîţiva kilometri distanţă.

— N-are importanţă. Trimiteţi-mi urgent raportul dumneavoastră.

Puţin după miezul nopţii, Hamilton şi Kirpatrick au sosit la Buchanân Castle. Au fost conduşi într-o cămăruţă, unde, îmbrăcat cu o pijama din flanelă gri, aşa cum li se dădea conform regulamentului tuturor soldaţilor din spital, Rudolf Hess dormea într-un pat de fier. „Obişnuit cu fastul şi splendoarea în care trăiau conducătorii nazişti avea să povestească mai tîrziu Kirk- patrick —. mă uitam tăcut la camera aceea. L-am trezii pe prizonier. După o clipă de nesiguranţă, m-a recunoscut şi m-a salutat călduros[1]''.

An fost aduse pentru vizitatori două scaune de lemn. Hess şi-a .scos de sub pernă un teanc gros de însemnări şi a început să vorbească. Cei doi englezi, încremeniţi de uimire, au avut prilejul să asculte o interminabilă apologie a fuhrerului, care a durat o oră şi jumătate. Kirk- patrick n-a intervenit nici măcar o dată. Conferinţa a fost întreruptă numai de un telefon din partea lui Eden.

— Ei, aţi vorbit cu el V

— Da. Şi putem afirma—în mod categoric că e în- ti-adevăr Hess.

— De ce a venit ?

—- Încă nu ştim. Vorbeşte de o oră şi jumătate, dar n-a ajuns încă la subiect.

După care, Kirkpatrick, stoic, se întoarse în cămăruţă ca să asculte în continuare vorbăria lui Rudolf Hess. Adjunctul lui Hitler se .hotărîse să atace miezul problemei.

fdeea plecării îi venise pentru prima dată cu ocazia lecturii unei cărţi care trata politica externă dusă de Eduard al VII-lea. O carte imparţială, spunea el. Atunci îşi dăduse însă seama în ce consta greşeala fundamentală pe care o făcea Anglia : în tradiţia aceea condamnabilă care o determina să se opună puterii continentale preponderente. Începînd din 1904, Anglia

sprijinise Franţa impotriva Germaniei. Ea era deci răspunzătoare de războiul din 1914.

Hitler, afirma Hess, avea dovada că Polonia, în 1939, ar fi acceptat propunerile Germaniei dacă Anglia n-ar fi impins-o la rezistenţă. Aşadar, Anglia era răspunzătoare de războiul din 1939, aşa cum fusese şi de războiul din 1914.

Şi Hess rosti cu oarecare solemnitate :

Anglia este pierdută.Şi încercă să demonstreze acest luciu. În Germania, producţia de avioane devenise formidabilă. Ea depăşea cu mult pe cea a Angliei şi a Americii la un loc. în plus, Germania pregătea foarte mulţi piloţi. Anglia n-avea să fie niciodată în stare să-şi recupereze rămînerea în urmă.

— Cînd Anglia — spuse Hess — s-a apucat să bombardeze teritoriul german în mai 1940, fiihrerul a crezut mai întîi că e vorba de o aberaţie de moment din partea ei. Şi a aşteptat, dind dovadă de o răbdare exemplară, pe de o parte ca să cruţe lumea de ororile dezlănţuirii unui război aerian total, pe de altă parte fiindcă avea o slăbiciune sentimentală pentru cultura şi pentru monumentele engleze. Cu mare strîngere de inimă, şi numai după ce a aşteptat saptămini de-a rîndul, a dat ordin ca Anglia să fie bombardată.

Hess trecu apoi la capitolul războiului naval. Sute şi sute de submarine erau în curs de fabricare. întreaga Germanie era un imens şantier- de submarine. într-o zi, foarte curînd, toate căile de comunicaţie maritimă ale Angliei aveau să fie tăiate. Şi atunci, cum o să poată să mai subziste ea ? „în schimb, în situaţia Germaniei nu există nici un punct nevralgic. Pe frontul intern nici o fisură nu era perceptibilă. Existau materii prime din abundenţă, iar cuceririle din anul precedent le asiguraseră mari rezerve economice şi militare. în Franţa, de exemplu, germanii găsiseră mii de tone de piese antiaeriene pe care Wehrmachtul le adaptase şi le- pusese din nou în funcţiune. Benzină era din belşug. Singurul lucru de care duceau lipsă erau grăsimile, dar izbutiseră să le suplinească prin diferite mijloace''. Trăgeau cumva nădejde că ar putea aţîţa vreo revoluţie în Germania ? Plin de dispreţ, Hess respingea şi această eventualitate :

— Fiihrerul se bucură de o încredere oarbă din partea poporului german.

— Şi Hess făcu o pauză. Urma să formuleze propunerile pentru care venise pînă în Anglia. Ţinea să pregătească efectul.Mă îngrozeşte — spuse el — gîndul unei prelungiri a luptei şi a masacrelor pe care le-ar atrage ea. Am venit fără ştirea fuhrerului ca să conving factorii de conducere din Anglia că de vreme *ce* Anglia tot nu mai poate eîştiga războiul, soluţia cea mai înţeleaptă pentru ea ar fi să încheie imediat pace. îl cunosc îndeaproape pe Hitler şi de mult timp. Legăturile mele cu el au început acum optsprezece ani, în fortăreaţa Lands- berg. Vă dau cuvîntul meu de onoare că el n-a nutrit niciodată nici un gînd rău împotriva Marii Britanii şi n-a aspirat niciodată la dominaţia mondială. El e convins că sfera de interese a Germaniei este numai Europa, şi că Germania, extinzîndu-se dincolo de limitele Europei, şi-ar irosi forţele şi şi-ar pregăti singură germenele distrugerii.

alt guvern decît cel actual. Domnul Churchill, care a pus la cale încă din 1936 războiul, şi colegii lui care s-au asociat la politica războinică nu sînt oamenii cu care fuhrerul ar dori să ducă tratative.

A doua zi şi în ziua următoare, Kirkpatrick s-a întîl- nit din nou cu Rudolf Hess. Acesta din urmă manifesta o proastă dispoziţie crescîndă. La urma urmelor, Kirkpatrick nu era decît un simplu funcţionar. Iar el, Hess, a treia persoană marcantă în marele Reich german, considera jignitor faptul că nu fusese pus încă în legătură cu un ministru englez, ba chiar cu regele însuşi. Nu se deranjase doar ca să răspundă la nişte întrebări. Toate acestea îl oboseau. Ceru să i se pună la dispoziţie interpreţi, secretare, consilieri juridici. Indică nume, pe cel al doctorului Semelbauer şi al lui Kurt Maas, deţinuţi în lagărul civil de la Huyton, în apropiere de Liverpool. Un amănunt remarcabil : Hess cunoştea numărul purtat de aceşti deţinuţi: 43 125 şi respectiv 44 012! Cu toate acestea, a consimţit să mai facă o serie de precizări supli- mentare în legătură cu declaraţiile lui din 13 mai. De exemplu, că Anglia ar trebui să evacueze Irakul.

Bine, dar după cîte ştiu — observă Kirkpatrick —, Irakul nu e în Europa

— .Irakienii au pus mina pe arme în sprijinul nostru şi fiihrerul va dori ea în tratatul de pace să se ţină seama de acest fapt.

Vorbi din nou de America şi spuse că Germania nu se temea de ea. Reveni apoi asupra pericolului submarin care amenința Anglia. Şi conchise ritos :

— Trebuie să vă intre bine în cap că Germania o să cîştige războiul datorită blocadei. Nici nu vă puteţi imagina cîte submarine se construiesc. Hitler face întotdeauna lucrurile pe scară mare, şi un război submarin necruţător, sprijinit de noile tipuri de avioane, va avea drept rezultat în foarte scurt timp o blocadă efectivă şi completă a Angliei. Ar fi zadarnic să vă imaginaţi că Anglia ar putea capitula şi că lupta ar putea fi continuată de imperiu. Hitler a prevăzut şi asta. El va refuza să accepte capitularea Angliei şi va .menţine blocada pînă cînd populaţia din insulele dumneavoastră va ajunge pur şi simplu în situaţia de a muri de inaniţie.

— Dacă ar fi vorba să întreţinem numai viaţa materială a populaţiei britanice, ri-ăm avea nevoie de un tonaj prea mare.

— Nu vă amăgiţi cu vise. în curînd blocada va fi atît de aspră, încît n-o să fiţi în stare s-o străpungeţi, nici măcar cu unul sau cu două vapoare pe zi.

Caracterul civilizat al declaraţiilor de la început dispăruse acum. Hess ridipa glasul, bătea violent cu pumnul în masă:

— Venirea mea aici c o ultimă ocazie pentru dumneavoastră să începeţi negocierile fără să vă pierdeţi prestigiul. Dacă nesocotiţi această ocazie, daţi dovadă că nu vreţi să încheiaţi un acord cu Germania. Hitler va fi îndreptăţit, şi de fapt va fi de datoria lui, să vă zdrobească complet .şi după terminarea războiului să vă ţină într-o stare de permanentă aservire.

Se opri ca să-şi tragă răsuflarea.

— Şi cu asta, cu v-am spus tot.

Uşa celulei lui Rudolf Hess s-a închis. Hotărît lucru, misiunea lui luase o cu totul altă întorsătură decît cea scontată de ***ei*** Poate că ar fi fost mai bine pentru el să nu fi părăsit niciodată Germania.., Germania în care se desfăşurase întreaga lui carieră.

Dintotdeauna îl pasionase politica. îşi aduce aminte că, încă de pe vremea cînd urma cursurile Universităţii- din München, fusese captivat de teoriile lui Haushofer. Studentul în ştiinţe economice făcuse războiul ca infanterist, apoi, după ce fusese rănit în două rînduri, ca aviator. Resimţise dureros şi puternic amărăciunea în- frîngerii. începuse să se îndoiască pînă şi de patria lui, Germania. Toate acestea pînă în 1920, pînă în ziua în care a avut revelaţia Partidului naţional-socialist muncitoresc german. Redactase

atunci un fel de teză-eseu, intitulată „Cum trebuie să fie conducătorul Germaniei pentru ca ea să-şi redobîndească prestigiul ?" Adolf Hitler a citit textul acela. „Dacă necesitatea ordonă — scria Rudolf Hess, gîndindu-se la conducătorul ideal —, el nu se dă înapoi de la vărsarea de sînge... pentru a-şi atinge scopurile, e gata să calce peste trupurile celor mai buni prieteni..."

Cuvintele acestea trebuie să-i fi mers drept , la inimă lui Adolf Hitler. El l-a întîlnit pe noul membru al partidului nazist. Hess i-a vorbit despre învăţăturile lui Haushofer. Şi teoria *spaţiului vital* a găsit imediat un teren prielnic...

De atunci Rudolf Hess nu l-a mai părăsit pe ftihrer. Pînă în 1933 el a fost adjunctul şi secretarul lui personal, îşi asuma mai cu seamă sarcini px-opagandistice şi, în acest domeniu, Hitler îi acorda deplină încredere. Se ştie că în 1934 a jucat un rol de prim ordin în „eliminarea" căpitanului Röhm. în 1935 şi-a pus semnătura pe ansamblul de legi antievreieşti. Hitler îi sporea mereu atribuţiile. Ajunsese să se ocupe de toate problemele guvernamentale şi în acelaşi timp şi de cele de partid. Colabora la redactarea tuturor decretelor. în 1938 a făcut parte din cabinetul secret care pregătea planurile viitorului război. Cînd au izbucnit ostilităţile, a fost unul din cei şase membri ai consiliului pentru apărarea Reichiilui, care era autoritatea supremă din punct de vedere legislativ şi executiv.

Hitler avea să confirme în modul cel mai elocvent rolul de prim plan pe care i-l rezervase lui Hess, desem- nindu-l ca pe cel de-al doilea succesor al său, imediat după Göring.

O trăsătură particulară a caracterului lui Hess : era superstiţios. Poate aşa se explică şi influenţa stranie pe care a exercitat-o asupra lui, de-a lungul întregii sale existenţe, acel profesor Karl Haushofer, pe care l-am pomenit aici destul de des. Acest personaj puţin obişnuit lăsa, cu complezenţă, să i se atribuie calităţi de prezicător: „un adevărat ghicitor", spuneau unii despre el. Pînă şi Rudolf Hess povestea plin de admiraţie anumite fapte puse pe seama lui : într-o zi, în timpul primului război mondial, generalul Haushofer a refuzat să se urce într-un tren împreună cu statul lui major. Acest tren, afirma el, o să fie bombardat. „Şi — sublinia Hess — a avut dreptate : trenul a fost bombardat".

Cel mai mic dintre copiii generalului profesor, Albrecht, poet, muzician, era el însuşi profesor de geopolitică. în 1941 Albrecht Haushofer avea treizeci şi opt de ani. Hess avea patruzeci şi opt. îi vizita adeseori şi pe tată, şi pe fiu, la proprietatea familiei din împrejurimile Münche- irului. Karl Haushofer fusese dintotdeauna un admirator al poporului englez.

Spunea mereu că englezii şi germanii descindeau din aceeaşi ramură germanică. După München, el îl sfătuise — fără succes însă — pe Hitler să încerce 0 apropiere de Marea Britanie şi să se ducă chiar la Londra într-o vizită oficială.. După înfrîngerea Franţei, în 1940, Haushofer l-a îndemnat cu insistenţă pe Hitler să încheie pace cu Marea Britanie. Cînd s-a aflat că Hitler avea de gînd să atace Rusia, Haushofei — şi o dată cu el Göring şi Hess — au atras atenţia asupra faptului că un război purtat pe două fronturi ar constitui pentru cel de-al treilea Reich un pericol de moarte, pericol semnalat de altfel şi în *Mein Kampf.*

— Nu va fi un război pe două fronturi — ripostase ITifler. — Zidul Atlanticului ne va ocroti pînă ce vom îngenunchea Rusia.

1 Oricum, o pace încheiată cu Anglia înainte de iureşul spre răsărit nu putea decît să-i surîdă führerului. în iunie 1940, el mai propusese o dată pace Marii Britanii. Nuse dăduse însă nici un răspuns. „Bineînţeles — a explicat mai tîrziu Churchill —, Hitler ar fi fost încîntat ca, după ce subjugase Europa, să pună capăt conflagraţiei obţinând acordul englezilor pentru isprava lui. In realitate, nu era o ofertă de pace, ci o cerere făcută Marii Britanii de a renunţa la tot ceea ce o determinase să declare război".

în ultimele zile ale lunii august 1940, Haushofer a avut cu Rudolf Hess o convorbire care a durat de la orele şaptesprezece până la două noaptea. Ca să evite orice indiscreţie, cei doi s-au plimbat timp de trei ore prin pădurea Grunwald. Au discutat despre pregătirile de agresiune împotriva Angliei pe care le făcea atunci în mod susţinut statul -major german. „Dar, înainte de a ss lua această hotărîre, poate inevitabilă — îi scria Haushofer fiului său Albrecht —, se pune o dată mai mult întrebarea dacă într-adevăr nu există nici un mijloc de a se împiedica un fapt ale cărui consecinţe riscă să fie de o importanţă capitală. Există în această privinţă o propunere pe care ţin în mod special să ţi-o comunic, pentru că mi-a fost făcută tocmai în acest scop. Nu cumva întrevezi şi tu vreo posibilitate de a se discuta pe un teritoriu neutru şi cu un intermediar care ar putea să fie, de pildă, - bătrînul Ian Hamilton sau celălalt Hamilton ?" Era vorba de generalul sir Ian Hamilton şi de Douglas Douglas-Hamilton, duce de Hamilton. Haushofer sugerase să se trimită o scrisoare prin intermediul unei englezoaice care locuia la Lisabona. La 10 septembrie Hess i-a scris lui Karl Haushofer : „Dragă prietene, Albrecht mi-a vorbit de scrisoarea dumitale în care, în afară de informaţiile cu caracter oficial, te referi la plimbarea noastră de la sfîrşitul lunii august, de care-mi amintesc cu multă plăcere.

Albrecht ţi-a vorbit, probabil, de discuţia noastră, care, în afară de probleme referitoare la

germanii aflaţi în străinătate, a atins şi chestiunea care ne interesează pe amândoi într-o atît de mare măsură. M-am gîndit mult la ea din nou şi am ajuns la următoarele concluzii :

Nu trebuie să părăsim cu nici un preţ ideea unei luări de contact şi nici s-o lăsăm să se piardă. Cel mai bine, după părerea mea, ar fi ca Albrecht sau dumneata să-i scrieţi bătrînei doamne, care spuneţi că este prietena familiei voastre, şi să-i sugeraţi să-l întrebe pe prietenul lui Albrecht dacă n-ar fi dispus să vină în ţara neutră în care locuieşte ea, sau măcar la o adresă unde
ar putea s-o întîlnească, cu unicul scop de a discuta cu Albrecht.

Dacă are posibilitatea să facă acest lucru, ar putea, în orice caz, să ne comunice în ce loc se va afla într-un viitor apropiat. O cunoştinţă neutră, care ar avea treabă în locul respectiv, ar putea să-l întîlnească acolo şi să-i facă vreo comunicare, recomandindu-se că vine din par- ieă dumitale sau a lui Albrecht.

Persoana respectivă nu va vedea, fără îndoială, nici i un inconvenient în faptul că se vor cere informaţii asu- ; pra locului unde domiciliază. Faptul că se cunoaşte locul, . îţi dai seama, nu are nici o însemnătate din punct de vedere militar; la nevoie, ai să te angajezi să nu te foloseşti de adresă în faţa nici unei persoane interesate. Ceea ce va comunica persoana neutră va fi un lucru atît de important, încît celelalte considerente nu vor mai ! conta.

Evident, este neapărat necesar ca propunerea şi răs-] .punsul să nu treacă pe căile, oficiale, fiindcă, fără în- i doială, nu doreşti să le pricinuieşti nici un fel de ne- j ajunsuri prietenilor dumitale de acolo.

Cel mai indicat ar fi ca scrisoarea adresată bătrînei I doamne să fie încredinţată unui agent sigur din AO | (Ausland Organisation), la adresa pe care o ştii dum- 1 neata. în privinţa aceasta Albrecht ar trebui să vor- ' bească fie cu Bohle fie cu fratele meu. în acelaşi timp, 'doamna va trebui să" primească adresa agentului respec- < tiv la L., sau, dacă acesta din urmă nu va rămîne acolo, indicaţia locului unde să-i trimită răspunsul.

Cit priveşte persoana neutră la care mă gîndesc eu, aş prefera să-ţi vorbesc despre ea verbal ceva mai tîrziu. Nu e nimic presant, căci va trebui, în orice caz, să aşteptăm un răspuns.

în aşteptarea lui, să ne rugăm amîndoi pentru reuşită. I Dacă acţiunea noastră va fi încununată de succes, pre- I zicerea dumitale în legătură cu luna august se va rea- ' liza, deoarece ţi-ai amintit de numele tînărului prieten şi al bătrînei doamne în timpul plimbării noastre din ul- j . timele zile ale lunii.

» **Ernst Wilhelm Bolile era gaţileiterul desemnat pentru Anglia** în **cazul victoriei germanilor.**

Cu celc mai bune sentimente pentru dumneata şi Martha. Al dumitale, cu toată sinceritatea.
R.H.

Pot fi găsit la telefon prin Linz-Gallspach A".

La 15 septembrie, Albrecht Haushofer a redactat o notă recapitulativă cu privire la întîlnirea lui cu Rudoif Hess. Această notă este de însemnătate capitală pentru înţelegerea misiunii lui Hess şi a psihologiei acestuia din urmă. Ea poartă menţiunea *Foarte secret.* Titlul ei este : *„Mai există posibilităţi pentru încheierea păcii între Germania şi Anglia ?"*

Iată şi textul :

„La 8 septembrie am fost convocat la Baci G„ (Godes- berg) ca să discut cu adjunctul fiihrerului subiectul prezentului memorandum. Convorbirea noastră între patru ochi a durat două ore. Am avut ocazia să vorbesc foarte deschis.

M-a întrebat imediat prin ce mijloc li s-ar putea aduce la cunoştinţă unor importante personalităţi britanice dorinţa foarte serioasă a fiihrerului de a încheia pacea. După toate aparenţele, continuarea războiului ar echivala cu o sinucidere din partea rasei albe. Chiar dacă ar

repurta un succes total în Europa, Germania n-ar fi în măsură să preia moştenirea imperiului. Fiihrerul n-a dorit niciodată şi nu doreşte nici astăzi distrugerea acestuia. Există în Anglia cineva dispus să încheie această pace ?... Poseclînd o îndelungată experienţă în încercările de a ajunge, în trecut, la un acord cu englezii şi avînd numeroşi prieteni în această ţară, nu puteam crede serios în posibilitatea unei înţelegeri între Adolf Hitler şi Anglia în

împrejurările de faţă, fapt pe care nu l-am ascuns. Am fost întrebat dacă nu cumva eşecul se explică prin faptul că oamenii însărcinaţi cu luările de contact n-au folosit un limbaj adecvat ? Dacă se face cumva aluzie la anumite persoane pe care le cunoaştem amîn- doi foarte bine, nu poate exista nici cea mai mică îndoială în privinţa asta, am răspuns eu. Dar, ţinîncl cont de noul curs al evenimentelor, asta nu însemna mare lucru. Am fost de asemenea

întrebat de ce se
opuneau englezii în
marea lor majoritate d-
lui V. R[ibbentrop]

,În ochii englezilor — am admis eu —, dl. V. R[ibben- trop] are acelaşi rol ni Duff Cooper, Eden şi Churchill în ochii germanilor. Chiar şi englezii care mai înainte fuseseră favorabili Germaniei erau încredinţaţi că — din motive pur tendenţioase — el îl informase greşit pe ftihrer despre Anglia şi că era în cea mai mare măsură răspunzător de dezlănţuirea războiului. Dar, am subliniat eu, respingerea oricăror contacte de către englezi a devenit mai puţin o chestiune de persoane, cît o luare de poziţie fundamentală.

Cu toate acestea mi s-a cerut să indic persoane care Br putea servi pentru eventuale reluări de contact. Dintre diplomaţi l-am menţionat pe ministrul O'Malley, de la Budapesta, fostul şef al secţiei pentru sud-est de la Foreign Office, un om abil, dar poate fără prea mare influenţă, mai ales din cauza vechii lui simpatii faţă de Germania ; pe sîr Samuel Hoare, în rezervă la Madrid, la care, fără să-l cunosc personal, aş fi putut obţine acces imediat; şi, în sfîrşit, .pe cel mai interesant dintre toţi, pe Lothian, ambasador la Washington, cu care întreţineam de ani de zile relaţii personale şi care, în calitatea lui de membru al înaltei aristocraţii şi din cauza spiritului lui foarte independent, era fără doar şi poate ■în măsură să facă un demers îndrăzneţ... dacă ar fi putut fi convins că o pace, fie ea chiar neconvenabilă şi nesigură, ar fi fost njai bună deeît un război, convingere la care el n-avea să ajungă decît după ce avea să constate cît de nefundamentate erau speranţele engleze în legătură cu America.

Acest lucru nu putea fi însă apreciat decît de la Washington, şi nu din Germania. Ca ultimă posibilitate am menţionat o întilnire pe care aş fi putut s-o am personal, pe teritoriu neutru, cu cel mai intim dintre toţi prietenii mei englezi : cu tînărul duce de Hamilton, care avea acces la toţi oamenii marcanţi din Londra, chiar la Churchill şi la rege.

Am subliniat, totuşi, dificultatea de a se stabili un contact şi am repetat convingerea mea că totul era sortit eşecului, oricare ar fi fost mijlocul de apropiere.

Rezultatul convorbirii a fost că H. mi-a promis că va studia foarte serios chestiunea, încă o dată, şi că avea să mă prevină în cazul cînd urma să acţionez. Pentru această situaţie extrem de delicată şi pentru eventualitatea în care ar fi trebuit să călătoresc singur, am cerut instrucţiuni foarte precise şi de la cea mai înaltă autoritate. În urma acestei convorbiri am rămas cu impresia foarte netă că fuhrerul nu fusese pus în prealabil la curent şi că probabil n-aveam să mai aud vorbindu-se nimic despre această misiune atîta timp cît adjunctul lui şi el n-ar fi izbutit să se pună de acord" -.

Se ştie astăzi că mecanismul pus la punct de bătrînul cît şi de tînărul Haushofer şi de Hess a fost încununat de succes : mesajul a ajuns la destinatarul său. Ducele de Hamilton a fost convocat de directorul serviciului de informaţii din cadrul aviaţiei britanice, care i-a vorbit de scrisoarea lui Haushofer. S-a discutat şi trimiterea lui Hamilton la Lisabona. Dar chestiunea trebuia, pusă în discuţia cabinetului de război. Hamilton n-a mai auzit vorbindu-se nimic despre această problemă. Tăcerea britanică a constituit cu siguranţă o mare decepţie pentru Rudolf Hess. Au trecut săptămîni, apoi luni. Perspectiva unui atac împotriva U.R.S.S. devenea din ce în ce mai iminentă. Acesta era lucrul de care se temea cel mai mult Haushofer : lupta pe două fronturi. Şi, firește, Hess, care era discipolul lui, se temea de acelaşi lucru. într-o bună zi, Haushofer i-a povestit lui Hess ce visase el timp de trei nopţi la rînd. Parcă îl văzuse pe Hess pilotînd un avion, apoi stînd într-un castel mare, împodobit cu tapiserii scoţiene. Hess a fost puternic impresionat. Nu era oare Haushofer, în ochii lui, un vizionar ? Şi nu avea, într-adevăr, ducele de Hamilton un castel în Scoţia ? La 9 iunie 1941 adjunctul führerului a încercat să-i explice englezului sir John Simon gîndurile lui din perioada aceea : „Atunci mi-am spus : «acum e momentul să-ţi pui proiectul în aplicare, căci dacă te-ai duce în Anglia, călătoria aceasta ar putea constitui pentru englezi ocazia să înceapă tratative fără să-şiştirbească prestigiul». Nemaivorbind despre condiţiile acordului, aveam sentimentul că era nevoie să fie învinsă o neîncredere generală.

[5] **După lucrarea lui James Leasor *Rudolf Hess* (traducerea franceză de René Jouan, Presses de la Cité).**

Era extrem de greu de luat o hotărîre. N-aş fi reuşit de loc dacă n-aş fi avut în permanenţă în faţa ochilor imaginea unui şir interminabil de sicrie de copii care defilau, urmate de nişte mame în lacrimi, atît englezoaice cît şi germane, şi a unui alt şir de sicrie în care se aflau mame, urmate de copii care le jeleau".

A venit apoi ziua în care Hess s-a hotărit. A dat explicaţii şi cu privire la acest moment : el a ajuns „treptat la ideea de a slăbi ostilitatea îndîrjită a britanicilor printr-un gest excepţional şi spectaculos". El voia, şi i-a spus asta textual într-o scrisoare lui Albrecht Hausho- fer, „să taie nodul gordian". Bătrîna englezoaică de la Lisabona, luările de contact secrete cu ducele de Hamil- ton, toate astea erau de domeniul trecutului. Hess renunţase la intermediari. Avea să plece el însuşi în Anglia, avea să se ducă la ducele de Hamilton şi avea să ceară să fie condus de către el în

faţa primului ministru, Wins- ton Churchill, şi în faţa regelui George al Vl-lea.

În ianuarie 1941, într-o după-amiază, Hess i-a cerut aghiotantului său, căpitanul Karlheinz Pintsch, să-l însoţească la aerodromul din Augsburg. în apropiere se aflau şi uzinele „Messerschmitt". Hess era prieten cu Willi ¡Messerschmitt; îl cunoscuse în timpul războiului din 1914. Hess împrumuta cu regularitate de la acesta cîte un aparat şi zbura prin regiunea Augsburg :

— E singura mea recreare — spunea el.

A fost astfel unul dintre primii care au încercat faimosul „ME 110", care avea să provoace atîtea distrugeri în apărarea aliată. Obiectase chiar faptul că raza de acţiune a acestui tip de aparat nu este suficient de mare. La cererea lui expresă fusese adăugat un rezervor de benzină suplimentar.

în după-amiaza aceea Hess sosise la aerodrom cu o valijoară.

— Azi o să zbor mai mult — i-a spus el lui Pintsch.

Şi a scos din buzunar două plicuri pe care le-a dat
aghiotantului său. Unul dintre ele urma să fie desfăcut de Pintsch dacă Hess nu s-ar fi înapoiat în răstimp de patru ore. Pe cel de-al doilea, aghiotantul trebuia să-l dea fiihrerului : „în mină", a subliniat Rudolf Hess.

Motorul duduia. Hess s-a căţărat în carlingă şi a am- breiat motorul. în cîteva clipe avionul se înălţase în văzduh. Pintsch l-a urmărit cu privirea pînă cînd l-a văzut dispărînd. în aşteptare, aghiotantul şi-a omorît timpul cum a putut. După-amiaza a trecut. A venit noaptea. Trecuseră mai mult de patru ore de cînd decolase Hess. Pintsch îşi pipăi buzunarul cu cele două scrisori pe care i le încredinţase superiorul lui. Se hotărî s-o deschidă pe cea care-i era adresată şi rămase cu ochii holbaţi. I se părea că visează. Hess anunţa că plecase în Anglia ca să încerce să încheie pace ! Ce eveniment! Lui Pintsch i se tăiase răsuflarea. Exact în acel moment se auzi în aer un zbîrnîit de avion. Pintsch ridică ochii: un *„ME 110"* se apropia de aerodrom. Aterizâ. Pilotul deschise capacul : era Hess !

Cînd se apropie de Pintsch, Hess îşi dădu imediat seama că subalternul lui deschisese scrisoarea. L-a luat cu el acasă şi au stat îndelung de vorbă. în esenţă, explicaţiile lui semănau cu cele pe care avea să le dea mai tirziu lui Hamilton şi lui Kirkpatriek : pericolul pentru Germania nu era în vest, ci în est. Pacea cu Anglia era absolut necesară, pentru ca Germania să poată avea mînă liberă împotriva Rusiei. Hess voia să propună englezilor ca, la rîndul ei, Anglia

să aibă pe deplin mină liberă în imperiul ei. Dar în acest scop era necesar să se discute în mod direct, de la guvern la guvern. El, Hess, se hotărise deci să plece cu avionul pînă în Scoţia, să aterizeze pe un aerodrom în apropiere de castelul ducelui de Hamilton şi să se întîlnească eu acesta din urmă. După care, guvernul britanic avea să-i trimită pe unul din membrii săi. Fiind oameni de bună credinţă şi realişti, aveau, fără îndoială, să se înţeleagă.

Ascultînd această lungă pledoarie, Pintsch rămase perplex. Un lucru era însă cert : Hess nu era un trădător. Şi Pintsch se hotărî să tacă.

Telefonul sună. Pintsch ridică receptorul. Trecuseră patru luni de la zborul nereuşit de la Augsburg. La aparat era Hess :

— E hotărît pentru astăzi — spuse el.

Era într-o sîmbătă. 10 mai 19.41. Pintsch se întîlni cu Hess la aerodromul din Augsburg, dar uzinele erau închise. Nemţii ţineau săptămina englezească. Pînă în cele din urmă li se deschiseră uşile hangarului şi scoaseră de acolo „Messerschmitt"-ul. Hess îi înmînă lui Pintsch o nouă scrisoare pentru Hitler, se urcă în carlingă şi de- colă...

După ce trecură cele patru ore, Pintsch părăsi aerodromul. A doua zi,, după ce' călătorise întreaga noapte, sosi la Berchtesgaden ca să-l anunţe pe fuhrer.

Ce făcea Hess în timpul acesta ?

Cînd se apropiase de coasta Angliei, nu era încă "noapte. Să înfruntî în plină zi apărarea antiaeriană britanică însemna să-ţi pui pielea în joc de pomană. Aşa că, timp de o oră, Hess s-a rotit deasupra Mării Nordului. Cînd s-a hotărît să se îndrepţe spre coastă, a văzut dedesubtul lui o pînză de ceaţă. În mod deliberat cobori atunci de la două mii la două sute de metri altitudine, în mai puţin de un- minut. Cu cîteva clipe mai înainte fusese reperat de un „Spitfire". Englezul începu să urmărească „Messerschmitt"-ul. Dar superioritatea lui „ME 110" era indiscutabilă : „M-am distanţat de el — avea să relateze mai tîrziu Hess — chiar înainte de a-i remarca prezenţa. îmi era imposibil să privesc înapoi. Stăteam cam înghesuit la postul meu de pilotaj. Nu puteam să mă întorc. De-, altfel eram şi orbit de razele soarelui care tocmai apunea". Hess se gîndise mai întîi să aterizeze chiar în parcul ducelui de Hamilton. Pe urmă renunţase la proiectul acesta. Studiase în amănunt cele mai mici detalii ale coastei şi amplasarea localităţilor din apropierea mării. în lumina lunii zări un sat. Cînd a fost sigur că era Eaglesham, din apropiere de Dungavel Hoţise, aviatorul se înălţă din nou, opri motorul şi sări cu paraşuta. Voia ca avionyl lui să se sfarme de pă- mînt, pentru ca englezii să nu afle secretul fabricaţiei lui.

Dar treaba n-a fost prea uşoară. Cu toate eforturile, nu izbutea să iasă din carlingă. Mai tîrziu, Hess a mărturisit că pusese să i se explice pe îndelete şi în mod foarte exact toată manevrarea „Messerschmitt"-ului, dai- că uitase să se informeze cum se sare din carlingă la nevoie. În seara aceea, la patruzeci şi opt de ani, Rudolf Hess a executat primul lui salt cu parașuta. Destinul nu avea să-i mai îngăduie să-l facă şi pe al doilea.

Luni seara, ascultătorii germani ai postului de radio Munchen l-au auzit deodată pe crainic dînd citire următorului comunicat:

„Partidul național-socialist anunţă în mod oficial : camaradul Rudolf Hess, atins în urmă cu cîţiva ani de o boală din cauza căreia i se interzisese categoric să zboare cu avionul, a izbutit, în pofida acestei indicaţii, să intre în posesia unui avion.

Sîmbătă 10 mai, Rudolf Hess a decolat de la Augs- burg, pornind într-un zbor din care nu s-a mai întors.

O scrisoare lăsată denotă semne caracteristice de deranjament mintal şi există temeri că ar fi avut halucinaţii.

Fuhrerul a dat imediat ordin să fie arestaţi aghiotanţii camaradului Hess. Ei avuseseră cunoştinţă de aceste zboruri şi, contrar ordinelor primite din partea fuhrerului, nu au împiedicat şi nu au semnalat această abatere".

în forma aceasta s-a' hotărît Hitler să anunţe lumii isprava acolitului său. în realitate, nici Karl Haushofer, nici Messerschmitt, nici soţia lui Hess n-au fost arestaţi. Albrecht Haushofer a fost închis, dar, eliberat peste trei luni, a putut să-şi reia meseria. Pintsch însă a fost arestat la scurt timp după ce-i înmînase fuhrerului scrisoarea lui Hess. A stat închis timp de trei ani. Eliberat în 3P44 şi trimis pe frontul din răsărit, a căzut prizionier, reluîndu-şi în felul ăsta viaţa de detenţiune, cu care, de altfel, se obişnuise...

încunoştinţaţi că l-au capturat pe aghiotantul lui Hess, ruşii au vrut să cunoască adevărul cu privire la misiunea din mai 1941, dar n-au putut afla nimic mai mult decît ceea ce ştia aghiotantul, adică mai nimic. Pintsch a fost eliberat după unsprezece ani şi s-a întors acasă în 1955.

Faptul însă rămînea fapt : misiunea lui Hess nu mai constituia un secret; la 17 mai 1941, Winston Churchill i-a trimis preşedintelui Roosevelt următoarea telegramă :

„Reprezentanţii Afacerilor Externe au avut trei întrevederi cu Hess.

în cursul primei întrevederi, în noaptea de 11 spre 12 mai, Hess s-a arătat extrem de volubil şi a făcut declaraţii lungi, servindu-se şi de însemnări. în

primul rînd, el a trecut în revistă relaţiile anglo-germane în cursul ultimelor trei decenii, căutind să demonstreze că Germania a avut întotdeauna dreptate, pe cînd Anglia nu. în al doilea rînd şi-a exprimat în mod insistent convingerea cu privire la victoria germană pe care o vor asigura interacţiunea armelor submarine şi aeriene, moralul de neclintit al germanilor, coeziunea absolută a poporului condus de Hitler. în partea a treia a declaraţiilor lui, Hess a schiţat o serie de propuneri în vederea unui acord. Fuhrerul, a declarat el, n-a nutrit niciodată vreun gind rău în privinţa Imperiului britanic, care va rămîne intact, cu condiţia ca fostele colonii să fie înapoiate Germaniei, iar Reichul să aibă mînă liberă în Europa. Dar Hitler, a spus el, n-o să -accepte să ducă tratative cu actualul guvern britanic. Mereu aceeaşi veche invitaţie de a ne părăsi toţi prietenii ca să ne salvăm, provizoriu, în bună parte, pielea !

Reprezentanţii Afacerilor Externe l-au întrebat dacă, cerînd să i se lase mînă liberă lui Hitler în Europa, îngloba Rusia în Europa sau în Asia. «în Asia», a răspuns el. Cu toate acestea, a adăugat el, Germania va avea cî- teva cereri de formulat la adresa Rusiei şi va trebui să i se dea satisfacţie. El a dezminţit însă zvonurile conform cărora ar fi în curs de pregătire un atac împotriva Uniunii Sovietice.

Impresia dominantă pe care o lasă Hess este că el e absolut convins de faptul că Gex-mania va cîştiga războiul, dar că acest lucru va necesita foarte mult timp, costînd numeroase vieţi omeneşti şi distrugeri considerabile. Dacă el ar putea convinge poporul nostru că există o bază pentru un acord, pare să spună, s-ar putea pune capăt războiului şi multe suferinţe inutile ar putea fi evitate.

La cea de-a doua întrevedere, din 14 mai, Hess a adăugat următoarele două puncte s

1. Oricare ar fi condiţiile de pace, Germania va trebui să-l susţină pe Rachid Aii şi să obţină ca englezii să plece din Irak.
2. Războiul submarin va continua, cu colaborarea aviaţiei, pînă eînd se va înceta orice aprovizionare a insulelor noastre. În cazul cînd acestea capitulează, dar imperiul continuă lupta, blocada asupra Marii Britanii va fi menţinută, chiar dacă locuitorii ei ar tx-ebui să moară de foame pînă la unul.

La 15 mai a avut loc cea de-a treia întrevedere. Ea nu a adus nimic nou, în afara cîtorva observaţii destul de jignitoare la adresa ţării dumneavoastră şi a ajutorului pe care aţi fi în stare să ni-l acox-daţi. Personal, am impresia că Hess nu e cîtuşi de puţin impresionat de ceea ce crede el că ştie în legătux'ă cu

noile dumneavoastră tipuri de avioane şi cu producţia dumneavoastră aeronautică.

Hess pare sănătos, nu este exaltat şi nu prezintă nici unul din simptom ele obişnuite ale nebuniei. Ideea escapadei, afirmă dînsul, îi aparţine întru totul, Hitler nu avea, pare-se, de loc cunoştinţă de ea. El spera, dacă ar fi să dăm crezare celor ce spune, să ia contact cu membrii unei «mişcări pentru pace» existente în Marea Bri- tanie şi pe care el ar fi ajutat-o să izgonească actualul guvern. Dacă e sincer şi teafăr la minte, aceasta e o informaţie încurajatoare cu privix'e la stupiditatea serviciilor de infox-maţii germane. Se va bucura de un tratament bun, dar e de dorit ca presa să nu înceapă sa brodeze un întreg roman în jurul persoanei şi în jurul aventurii lui. Nu trebuie să uităm că şi el e părtaş la toate mirşăviile lui Hitler ; e un cxîminal de război cu greutate, a cărui soartă va depinde în cele din urmă de hotărîrea guvernelor aliate.

Domnule preşedinte, cele de mai sus sînt pentru informarea dumneavoastx-ă personală. Aici, noi sîntem de părere că e mai bine să dăm frîu liber ziariştilor şi să-i ţinem pe nemţi în nesiguranţă. Prizonierii de război ofiţeri au fost foarte impresionaţi de această veste. Sînt sigur că se va crea multă nelinişte în rîndul forţelor armate germane în legătură cu dezvăluirile pe care ar putea să le facă"Hess fusese dus în Turnul Londrei: de acolo fusese transportat la Mytchett Place, în apropiere de Farnbo- rough.

Continua să pretindă o întrevedere cu un ministru din guvernul lui Churchill. Kirkpatrick încercase să-l convingă pe primul ministru să-i dea satisfacţie prizonierului. Churchill însă nu putea să se hotărască s-o facă. Căci dacă ar fi acceptat, nu s-ar fi spus oare că duce pe ascuns tratative de pace cu Germania lui Hitler ? Kirkpatrick insista : dar dacă Hess avea să facă vreo dezvăluire cu privire la intenţiile lui Hitler ? În cele din urmă Churchill îi ceru lordului-cancelar, sir John Simon, să stea de vorbă cu Hess. Condiţia principală : întrevederea avea să fie striet secretă. Se ştie cum s-a desfăşurat ea din darea de seamă citită la procesul de la Nürnberg, întrevederea a durat aproape trei ore. Hess i-a explicat lui şir John Simon că se gîndea să vină în Marea Britanic încă de pe vremea campaniei din Franţa, în 1940.

— Fiind convins, aşa cum eram de altfel cu toţii, că vom învinge în cele din urmă Anglia, mai devreme sau mai tîrziu — dar în mod cert pînă la sfîrşit —, i-am spus führerului că ar trebui, firesţe, să-i cerem să ne restituie o serie de lucruri foarte importante — printre care flota comercială — care ne-au fost luate prin tratatul de la Versailles.

Führerul şi-a manifestat imediat dezacordul. Războiul, era el de părere, poate' să se termine printr-o înţelegere ; chiar dacă ieşi victorios, spunea el, nu poţi să impui condiţii prea dure unei ţări cu care doreşti să te înţelegi.

M-am gîndit că dacă Anglia ar şti acest lucru, ar putea ea însăşi să accepte un acord.

A repetat apoi că zborul lui fusese „în mod formal influenţat de faptul că toţi conducătorii germani consideră că Anglia s-ar afla într-o situaţie desperată".

— Vreţi să spuneţi că ţara noastră va avea în viitor de suferit atacuri mai violente şi mai nimicitoare ? — a întrebat sir John Simon.

— Da — răspunse Hess, şi începu din nou să arate re posibilităţi înspăimîntătoare avea arma submarină germană.

— Aţi venit cu sau fără asentimentul führerului ? — a întrebat sir John Simon.Absolut fără asentimentul lui.

Cînd dădu acest răspuns, Hess izbucni în rîs. Îi întinse apoi lordului-cancelar o foaie scrisă avind următorul titlu : „Baze ale unui acord".

— Am scris asta aici — explică el. — E ceea ce mi-a spus fiihrerul în cursul mai multor convorbiri.

Sir John Simon avu posibilitatea să citească şi el propunerile formulate deja în faţa lui Ivone Kirkpatiick, Germania va avea mînă liberă în Europa, iar Marea Britanie mînă liberă în imperiul său. Se va încheia pace cu Italia. Marea Britanie va evacua Irakul şi va înapoia fostele colonii germane.

încă un ministru britanic avea să aibă o întrevedere cu Hess : lordul Beaverbrook, ministrul aprovizionării. Beaverbrook îl cunoscuse foarte bine inainte de război pe Rudoîf Hess. El era pentru Churchill mai mult decît un ministru : era un prieten. Trecuseră patru luni de cînd Hess aterizase cu paraşuta. Adjunctul lui Hitler era zi şi noapte ţinut sub observaţie de psihiatri.. Captivitatea, nereuşita misiunii lui îi înăspriseră caracterul. Părea că suferă de mania persecuţiei. Refuza unele feluri de mîncare, unele băuturi şi pretindea că evreii voiau să-l otrăvească. Churchill tot se mai întreba dacă Hess venise în Anglia din proprie iniţiativă sau trimis de Hitler. Era o chestiune importantă. E normal ca primul ministru să-l fi trimis pe prietenul lui Beaverbrook să-şi dea el însuşi seama de acest lucru.

în 1959, într-un program de televiziune, Beaverbrook a redat convorbirea lui cu Hess în felul următor :

— Repet —■ a spus el — convorbirea mea cu Hess exact cu termenii pe care i-a folosit el.

„O victorie a Angliei — afirma el — va însemna o victorie a bolşevicilor.

Anglia greşeşte dacă-şi închipuie că conflictul dintre germani şi bolşevici va slăbi într-atît cele două tabere încît orice pericol va înceta pentru Imperiul britanic.

Marea Britanie îşi va pierde situaţia ei de putere imperială".

Cînd s-a înapoiat la Londra, Beaverbrook s-a dus la Churchill, care l-a întrebat:

— E într-adevăr nebun ?

— Cituşi de puţin ! E absolut teafăr. Se prea poate să aibă idei cam bizare, dar nebun nu este.

Şi, în mod indiscutabil, zborul din 10 mai n-a fost pus la cale de un creier detracat. în remarcabila sa lucrare — o anchetă care constituie un model al genului —, James Leasor a demonstrat că în

Hitler şi Hess au fost văzuţi împreună la München ieşind din Casa Brună, braţ la braţ, zîmbitori şi foarte cordiali. Biroul central de informaţii părea că ştie ceva în legătură cu zborul lui Hess, căci funcţionarii de serviciu veneau din clipă în clipă în studioul de radiorecepţie şi întrebau : „Nici o ştire încă ?" sau „A aterizat ?"

în septembrie 1943, cînd Hitler l-a însărcinat pe Otto Skorzeny să se ducă să-l elibereze pe Mussolini, prizonier la Gran Sasso, el a făcut aluzie la cazul lui Rudolf Hess şi i-a spus că se va lepăda de el în acelaşi mod în caz că va eşua. Karl Haushofer a rămas cu convingerea că Hitler l-a „sacrificat" pe Hess.

Cel mai curios rămîne însă, fără îndoială, faptul că un ordin categoric semnat de Hitler le interzicea atît lui • Hess cît şi lui Göring să piloteze ei înşişi vreun avion. Hess i-a cerut lui Hans Baur, pilotul personal al fiih- rerului, să-i procure harta zonelor de zbor interzise deasupra Germaniei. Baur cunoştea foarte bine faptul că lui Hess îi era interzis să zboare. Cu toate acestea, el i-a procurat harta cerută. Messerschmitt, constructorul de avioane, cunoştea şi el ordinul; cu toate acestea, el a pus avioanele sale la dispoziţia lui Hess. La cererea lui Hess, el a prevăzut ultimul aparat cu rezervoare suplimentare, cu o busolă şi un aparat de radio speciale, pentru ca adjunctul führerului să poată zbura 1500 km fără alimentare. înainte de zborul lui în Anglia, Hess a mai efectuat alte douăzeci de zboruri de încercare. De două ori a încercat să atingă coasta Marii Britanii, dar a fost nevoit să facă cale-r.toarsă. Pentru fiecare din aceste zboruri, el a cerut informaţii meteorologice şi un ghidaj special. în atari condiţii, secretul lui Hess era secretul lui Polichinelle. Odată ajuns în Anglia, siguranţa de sine a lui Rudolf Hess dă categoric impresia că nu vorbea numai în numele său. Recitind cuvintele pe care le-a pi-onunţat în faţa interlocutorilor săi englezi, ajungi la convingerea, spune Raymond Cartier, „că el făcea propuneri, iar nu sugestii, că venea de fapt eu un mandat... Hitler era pe punctul de a ataca Rusia. El era conştient de riscul pe care şi-l asuma acceptind un război pe două fronturi. Ideea de a determina Anglia să capituleze prin- tr-un şantaj în stil mare se potrivea de minune cu spiritul lui machiavelic şi încrederea lui în inspiraţie". James Leasor spune că astăzi pai-e aproape sigur faptul că Hitler ştia de tentativele lui Hess de a servi ca intermediar... Totul pare să arat®" că un singur element .important al proiectului lui Hess nu a fost cunoscut de Hitler : data plecării. Acest fapt ar explica scrisoarea lui Hess şi de asemenea afirmaţia făcută de Hitler în faţa lui Pintsch că în acel moment, al desfăşurării războiului, zborul putea fi „o escapadă cît se poate de riscantă". Două dintre încercările lui Hess

dăduseră greș și cotropirea Rusiei urma să-aibă loc peste cinci săptăminL Hitler știa mai bine decît oricine că timpul pentru negocieri era foarte scurt".

La cîtva timp după plecarea lui Hess. Hitler s-a dus la doamna Elsa Bruckmann, soția unui editor din München, care tocmai murise, unul din primii adepți ai lui Hitler. Hitler i-a adresat condoleanțe și după aceea i-a spus melancolic :

— Și eu, la rindul meu, am pierdut singurele două ființe apropiate, de care eram sincer atașat : doctorul Todt a murit, iar Hess s-a depărtat de mine.

Doamna Bruckmann, care-şi permitea să vorbească în mod deschis cu führend, i-a reproşat atunci faptul că îngăduia să se spună că Hess ar fi fost nebun.Hitler i-a răspuns foarte calm :

— Ceea ce ţi-am spus acum — şi numai dumitale — 'despre adevăratele mele sentimente nu-ţi este oare de ajuns ?...

Condamnaţii de la Nürnberg, cei care scăpaseră de la moarte, au fost duşi la închisoarea de la Spandau. în 1947 erau nouă la număr. Au fost eliberaţi unul cîte unul. Speer, cel din urmă, avea să fie eliberat în 1966. Rudolf Hess avea să rămînă singur.Ciudata moarte a lui Mussolini

„Tn servieta neagră a lui Mussolinî, un plic pe care e scris: D~lui

yiNSTON CHURCHILL".

Era într-adevăr un pictor eu totul neobişnuit. Asta se petrecea prin august 1945. Localitatea Moltrasio de pe malul lacului Como fusese transformată într-un adevărat bastion. Niciodată, nici în cele mai crîncene zile ale războiului, nu fuseseră masate acolo atîtea trupe. Oameni din armata lui Anders, americani din Military S, poliţişti de la Special Branch din Scotland Yard... Toate acestea ca să asigure paza unui pictor amator. Trebuie însă să adăugăm că pictorul se numea Winston Churchill.

Recent, contele Richard de Grandmaison, unul dintre cei mai buni cunoscători în materie de diplomaţie secretă, a vorbit de „fişierul paralel" alcătuit de generalul Vittorio Gamba, şeful serviciilor italiene de informaţii din timpul celui de-al doilea război mondial[5]. Printr-o coincidenţă curioasa,

---

5 **în ultimul timp, numeroase noi mărturii au venit să arunce o lumină neaşteptată asupra ultimelor ceasuri ale ducelui. După relatările generalului Cadorna, ale cardinalului Schuster. ale Rachetei şi ale lui Vittorio Mussolini. ale colonelului Valerio (omul care l-a executai pe duce), după ancheta lui Paolo Monelli, după lucrările de sinteză ale lui Georges Roux şi Willy Spirco au ieşit la iveală anumite mărturii de o importantă capitală, ca de pildă cea a şoferului care l-a dus pe Mussolini în ultima lui călătorie (text publicat de Franco Bandini în *Les dernières heures de Mussolini,* Editions France-Empire), care oferă o viziune nouă asupra acestui eveniment.**

generalul Gamba a murit aproape în acelaşi timp cu sir Winston Churchill, în ianuarie 1965.

Gamba manifestase interes faţă de cele două pelerinaje ale lui Churchill pe malurile lacului Como. Căci au fost două : primul în iunie 1945, iar al doilea în august. Observîndu-l cu atenţie; Gamba făcuse următoarea constatare :

< Vezi *Histoire potir Tous* nr. 62 din iunie 1965.

— Părea că bat rinul Churchill se comportă ca un pelerin plin de curiozitate, dar de multe ori sub aceste aparenţe se ascundea un cercetător înfrigurat.

Ce căuta deci „pictorul- Winston Churchill pe malurile lacului Como ? Chiar acolo unde, cu două luni în urmă, *Mussolini fusese împuţcat de un partizan comunist*. Dacă lui Churchill i s-ar fi părut că lacurile italiene sînt cele mai indicate ca sursă de inspiraţie pentru el, ar fi putut să aleagă lacul Maggiore sau lacul Garda» Dar nu, el a ales tocmai lacul Como.

De ce ?

N-ar fi oare cel mai bine să urmăm exemplul lui Churchill şi să întreprindem o anchetă proprie ? Moartea lui Mussolini a dat loc unor interpretări cu totul contradictorii. Cert este faptul c'ă Comitetul italian de eliberare naţională, după ce a refuzat în mod categoric să accepte execuţia ducelui, a sfîrşit — cel puţin în mod tacit — prin a fi de acord cu execuţia lui sumară. Din ce motiv ? Oare acesta să fi fost misterul pe care voia să-l dezlege Churchill ? Sau altul*?

În încăperea spoită cu var ocupată în întregime de un pat uriaş din lemn de nuc, colonelul Valerio stă faţă-n faţă cu un om îmbătrînit, cu capul ras, îmbrăcat cu nişte lucruri ce constituiau părţi disparate ale uniformei militare. Este Benito Mussolini. Aşezată pe pat, cu picioarele înfăşurate într-un pled alb, o femeie tînără, brună, de vreo treizeci de ani, priveşte scena cu nişte ochi mari lucitori, plini de spaimă. Numele ei e Clara Petacci.

Cinci minute mai tîrziu, soţii De Maria, proprietarii fermei — o căsuţă destul de mizeră — în care Musso- lini îşi petrecuse noaptea împreună cu amanta lui, i-au văzut cum coboară povîrnişul plin de pietre ce duce spre tîrguşorul Bonzano. Vremea era frumoasă, o „adevărată zi de primăvară".

Ceva^ mai încolo aştepta un „Fiat 1100" de culoare neagră, cu număr din Roma. Fostul dictator şi tînăra femeie se urcară în el. Maşina a pornit.

Pe cîmpia inundată de soare, Benito Mussolini şi Clara Petacci gonesc în întîmpinarea destinului lor. Şi ea şi el trăiesc ultimele zile ale unei agonii care a început cu unsprezece zile în urmă, exact la 17 aprilie 1945, în primele ore ale după-amiezii, la Salo, în apropiere de Cargnano, pe malurile lacului Garda...

Convoiul de vehicule aşteaptă în faţa intrării vilei Roeca della Camínate. Cinci maşini şi patru camioane italiene şi germane. Şi uniformele se amestecă : verzi ale nemţilor, negre ale fasciştilor. Germanii predomină. Se află acolo Untersturmführerul Otto Kisnatt, colonelul Jandl, căpitanul Joost, locotenentul Birzer, sergentul SS Günther. Şi soldaţi, cave. umplu trei camioane din cele patru. în aşteptarea plecării, fasciştii stau puţin mai la o parte. Vreo cincizeci, şaizeci de miliţieni ai „Republicii sociale italiene". Mai mulţi ierarhi — demnitari — ai partidului, Apoi funcţionari, ofiţeri.

Şi el nu vine. El, care e întotdeauna atît de punctual. El, Mussolini. în clipa aceasta el se află singur, în picioare, nemişcat în anticamera vilei. Prin uşa salonului se aud acorduri ale valsului *Dunărea albastră*, pe care îl cîntă cineva la pian. încălţat cu cizme, în eins cu centironul, în uniforma lui, fără nici o insignă sau galón, el ascultă parcă pierdut în visare.

Cit de mult s-a schimbat! Unde e mîndrul dictator care se legăna, cu mîinile în şold, cu capul sus, pe balconul din piaţa Veneţia, în strigătele, repetate de o sută de ori, de : *„Duce, duce, duce* J" De luni de zile slăbeşte într-una : şi asta ca urmare a „situaţiei", cum se spune în mod eufemistic. Şi în plus, mai suferă şi de un ulcer stomacal, care-i nelinişteşte din ce în ce mai mult pe doctorii lui. încă cu un an înainte, în iulie, cînd, din ordinul lui Hitler, Otto Skorzeny îl smulsese din cuibul de vulturi de la Gr an Sasso, unde-l ţinea prizionier Ba- doglio, aventurierul nazist observase : „Pe chipul lui se vede o îmbătrînire foarte pronunţată. La prima vedere, pare ros de o boală gravă". Şi cînd amanta lui, Claretta Petaeci, l-a întîlnit la lacul Garda, ea l-a găsit *„flacco, debilitato, svagato"* — slăbit, debil, distrus...

Ceea ce nu se schimbase erau ochii, privirea aceea întunecată, vie, parcă magnetică, care strălucea şi acum pe o faţă cu totul suptă. Era palid. Pe capul ras, cele cî- teva fire care scăpaseră de maşina de tuns erau albe.

Ducele se hotărîse chiar în dimineaţa aceea. Dintr-o dată. O anunţase pe Rachele Mussolini, de treizeci şi şase de ani tovarăşa lui de viaţă, oea căreia toţi îi spuneau donna Rachele:

— Astăzi voi pleca la Milano.

în ultimele săptămîni se apropia tot mai mult ceasul din urmă al bastionului fascist din Italia de nord. în timp ce în Germania aliaţii înaintează rapid venind în întîmpinarea ruşilor, în Italia retragerea lui Kesselring se transformă într-o adevărată debandadă. Americanii, englezii şi francezii trec Apeninii. Rămăşiţele organizaţiei neofasciste se destramă. Cămăşile negre au aflat de „decretul" Comitetului de eliberare naţională : orice căpetenie fascistă poate fi executată fără judecată, în urma simplei ei identificări.

Pretutindeni partizanii ies din ilegalitate, ocupă satele, cîmpia, controlează drumurile. Pretutindeni începe ceea ce e mai rău într-un război civil : răfuiala locală.

— Astăzi voi pleca la Milano.

Cîtă oboseală e în glasul ducelui!... Un dictator? Nu. Umbra unui dictator. Toţi cei care l-au întîlnit de cînd a devenit, la remorca lui Hitler, conducătorul neputincios al unei republici teoretice, au remarcat apatia sa, privi- rea-i ştearsă, indiferenta stranie cu care contempla apropierea catastrofei. Vorbea adesea de moartea lui :

— Sînt aproape de sfîrşit... Steaua mea a apus... Aştept epilogul acestei tragedii în care nu mai deţin nici un rol. Voi plăti, dacă viaţa mea mai poate servi drept plată.

Sau altă dată :

■— Decît să îndur o situaţie ca asta, e de o mic de ori mai bine să mor.

El repeta mereu :

— Singurul lucru pe care aş vrea să-l evit este să cad în mîinile anglo-americanilor. E preferabil orice altceva, inclusiv moartea.

Să plece, Ideea asta se contura din ce în ce mai mult, pe zi ce trecea. Dar încotro ? în ziua de 8, postul de radio Sottens a transmis o „notă oficioasă" : Elveţia nu-i acorda ducelui permisiunea să treacă prin teritoriul elveţian. Dacă se va prezenta la frontieră, nu va fi lăsat să intre în ţară.

Şi atunci, la 17 aprilie a spus :

— Astăzi voi pleca la Milano.

De ce tocmai la Milano ? Asta l-a întrebat cu două ore mai înainte şi generalul SS Wolf, însărcinat de Hitler să stea pe lîngă el şi căruia ducele îi spunea „gardianul- şef". Wolf protestă împotriva 4wtărîrii lui Mussolini. Călătoria la Milano era o nebunie. în împrejurimile Milanului şi chiar în Milano se aflau foarte mulţi partizani. Drumul spre Brcnner, prin Verona, rămînea în schimb liber. El, Wolf, se va face forte şi va asigura trecerea ducelui în Germania.

SS-istul a pledat însă în zadar. Ducele a repetat, cu vocea lui plictisită :

— Voi pleca la Milano.

Care să fie explicaţia acestei hotărîri ? Mussolini n-a dat-o niciodată. Dar dacă te uiţi pe o hartă, vezi că Garg- nano se află situat între Verona, la est, şi Milano, la vest. Mergînd spre Milano, Mussolini întorcea cu bună ştiinţă spatele Germaniei...

în salonul vilei Rocca della Cămin ate, pianul cîntă în- tr-una. Şi tot *Dunărea albastră*. Mussolini se smulge din visarea lui imobilă. Deschide uşa salonului. Cel care cîntă e Romano, băiatul lui mai mic. Mussolini se străduieşte să zîmbească :

— la te uită — spune el în glumă —, de cînd îţi plac ţie valsurile ?

Tînărul dă la o parte taburetul. Vrea să-şi conducă tatăl pînă la maşină.

— Nu, nu — spune Mussolini —, cîntă mai departe. Peste două sau trei zile o să mă întorc.

Lîngă uşă îl aşteaptă donna Rachele, îmbrăcată în rochia ei lipsită de graţie, austeră, de matroană romană. Chipul ei, încadrat de părul cărunt, coafat fără pricepere, e crispat. Benito îi repetă şi ei că va fi înapoi în cel mult trei zile.

Cînd apare în prag, toţi, nemţi şi italieni, se reped la maşini. Portierele sînt trîntite. Motoarele pornesc. Înainte de a se urca în maşina lui, Mussolini se întoarce şi, va scrie donna Rachele, „priveşte îndelung casa, grădina, fereastra camerei lui şi lacul liniştit şi albastru".

„Pe şosea, la intrarea în Milano, în curtea prefecturii, în birouri, domneşte o confuzie totală. Prezenţa lui Mussolini nu face decît să sporească această confuzie. Miniştri, generali;, ofiţeri, simpli soldaţi se agită, vorbesc, discută, înjura sau se văicăresc". Aceasta o scrie un martor ocular, Manlio Cancogni.

Şi apoi nimic. Nu se mai întîmplă nimic. Tot *ce* face ducele în zilele acelea e lipsit de orice importanţă. La 21 el trece în revistă cîţiva tineri care defilează zgomotos. Sînt formaţiunile de tineret locale ale organizaţiei Balilla. încearcă să le adreseze un zîmbet, să rostească în faţa lor cîteva cuvinte de încurajare, dar este, spune cineva din anturajul lui, „mai bolnav, mai trist şi mai preocupat ca oricînd". Ulcerul îl face să se zvîrcolească de durere, şi asta de cîteva ori pe zi. în ziua aceea s-a aflat la Milano de căderea Bolognei.

în ziua de 22, doctorul Zaccharias, un medic grec pe care i-l trimisese Hitler, neliniştit de starea sănătăţii lui, notează : „starea ducelui se înrăutăţeşte pe zi ce trece". La 23 cade Parma...

în următoarele ore, doctorul Zaccharias încearcă să-l convingă pe Mussolini să plece cu un avion în Spania. Mussolini ezită, ca şi în ziua precedentă, ca şi în ziua următoare. Perioada aceasta din viaţa lui apare ca o continuă ezitare. Atunci cei din jurul lui trec peste el şi cer hitleriştilor să le trimită un avion, echipaj şi carburant. „Autorităţile de ocupaţie" refuză. Capcana se închide din nou.

În dimineaţa zilei de 24, ducele primeşte un mesaj din partea lui Hitler. Ultimul. E un buletin al derutei : ruşii au intrat în Berlin. În Italia, înaintarea americanilor continuă, irezistibilă, triumfală. Oraşele capitulează cuprinse de entuziasm. în ziua aceea de 24 aprilie, ducele i-a telefonat de trei ori soţiei lui. Ultima

oară la orele 13 ca să-i spună că îi este cu neputinţă să se mai întîlnească cu ea şi cu copiii la Monza şi eă-l însărcinează pe Gatti, secretarul lui, să o conducă imediat la Como.

Mussolini a închis telefonul. În ciuda aparenţelor, dintre toate femeile numai soţia lui a contat pentru el. Fată de ţărani săraci, care trăiau aproape în mizerie, ea i-a dăruit primul cepil, şi asta chiar înainte de a se fi gîndit s-o ia în căsătorie. A fost părtaşa .înfrîngerilor şi victoriilor lui. L-a urmat în ascensiunea lui. Din propria ei voinţă, a rămas o ţărancă, legată de realitate, dăruindu-i bărbatului ei trei băieţi şi două fete. A ales de bunăvoie să trăiască în umbra gloriei. ■

Bineînţeles, în viaţa dictatorului au mai existat şi multe alte femei. De pe covorul din faimoasa sală a Mapamondului, de la palatul Veneţia, femeile de serviciu adunau regulat ace de păr, medalioane şi chiar jartiere. Începînd din 1936, amanta lui Benito este Claretta Petacci, o brună frumoasă, cu ochii verzi. Fusese amanta lui favorită. O legătură tumultuoasă, car.e a cunoscut despărţiri şi împăcări. A venit şi ea la Milano ca să-l întîlnească. Dar singura femeie pe care o respectă este ţăranca cu părul cărunt, donna Rachele.

Visează acolo, în faţa telefonului. Uşa se deschide. Un gardian fascist îl anunţă :

— Signor Gian-Riccardo Cella.

Cella ? Numele îi este foarte cunoscut ducelui. Mare industriaş, Cella a fost preşedintele unei întreprinderi importante, „Isotta-Fraschini", Cu cîteva luni în urmă, ducele i-a vîndut lui Cella „Palatul ziarelor"

din Milano. O vînzare cam ciudată, care prevedea o clauză de răscumpărare în termen de cinci ani, dar care nu se făcea decît cu plata în franci elveţieni. Gardianul insistă : vizitatorul doreşte să fie primit imediat. E urgent. Foarte urgent. Mussolini acceptă : industriaşul poate să intr

eBărbatul scund şi brun care pătrunde în încăpere pare nervos, foarte nervos. El dă imediat cărţile' pe faţă : este membru al Comitetului de eliberare naţională. Care e scopul vizitei lui ? Să cruţe oraşul Milano de „ororile războiului civil". Mussolini n-ar putea să prevadă el însuşi autoritatea sa Rezistenţei ? In felul ăsta s-ar evita interregnul şi redutabilele sale necunoscute.

Cu asta industriaşul şi-a terminat discursul. Se aşternu tăcerea. Cum ar mai fi reacţionat dictatorul cu o lună în urmă ! S-ar fi ridicat în picioare, roşu de furie, cu vinele de la tîmple umflate, ar fi bătut cu pumnul în masă, dînd frîu liber furiei sale, tunînd şi fulgerînd, furie care-i inspăimînta pe colaboratorii săi. îndrăzneau să-i propună să capituleze în faţa Rezistenţei ? Tocmai lui, ducelui!

Nu se intimplă însă nimic din toate acestea. Mussolini păstrează tăcerea. Priveşte drept înainte, cu chipul inexpresiv, cu ochii în gol. Nici măcar nu pare mirat. Clatină din cap şi spune că este o propunere interesantă la care e gata să dea un răspuns favorabil. Cere însă să i se dea garanţii pentru el, pentru ai lui şi pentru cei din preajma sa.

în cursul după-amiezii, Cella comunică tovarăşilor săi din Comitet modul cum a decurs întrevederea aceea surprinzătoare, precum şi rezultatul ei. nu mai puţin surprinzător. Se înţeleg să se în tî Ine as că din nou cu Mussolini a doua zi la orele 17, la cardinalul Schuster. Cînd i se aduce la cunoştinţă acest lucru, Mussolini se declară de acord, „în momentul acela — spun cei care se aflau în preajma lui — n-a manifestat nici un fel de nervozitate, ci numai o mare oboseală".

Cu fruntea teşită, cu bărbia scurtă, cu nasul ascuţit, cardinalul Schuster avea un profil de pasăre. Ultimele luni au fost pentru el dificile. Nu e de loc de invidiat să fii arhiepiscop într-un oraş care este nu numai ultima feudă a neo fascism ului, ci şi bastionul nr. 1 al Rezistenţei !

Cardinalul se apropie de una din marile ferestre ale biroului său. Jos, în curtea palatului, e o forfotă şi un amalgam straniu de militari italieni şi germani, de preoţi, demnitari fascişti şi civili.

Una lîngă alta stau înşirate maşini oficiale şi vehiculele mari camuflate ale forţelor armate. în faţa intrării fac de gardă SS-işti, în aparenţă indiferenţi la tot ce se petrece.

Pendula indică orele cinci. O comandă : SS-Iştii prezintă arma. în curte agitaţia încetează deodată. Toţi privesc cu curiozitate la maşina care tocmai a intrat pe poartă. Din ea coboară un bărbat îmbrăcat cu o uniformă fără galoane. Are nişte cizme din piele fină, iar pe cap o bonetă neagră. Cum să nu-l recunoşti pe Mussolini ?

îi iese înainte un trimis al papei. Ducele nu e singur. Alături de el şi dominîndu-l cu statura lui înaltă păşeşte veteranul războiului din Etiopia, singura personalitate dîh acest guvern-fantsmă, mareşalul Graziani ; urmează doi ' miniştri fascişti, Barracu şi Zerbino, şi, în sfîrşit, Bassi,[5] prefectul de Milano. Grupul urcă marea scară. în mijlocul salonului mare, cardinalul — o pată roşie în această încăpere întunecată — îl întîmpină pe omul care timp de douăzeci de ani a ţinut în mîinile sale soarta Italiei.

Schimb de amabilităţi. Banalităţi. „Ceilalţi", cei de la Comitetul de eliberare naţională, întîrzie. Cardinalul arată atunci cu mîna către o uşă. Dacă ducele ar vrea să accepte? Ar fi mai indicat să aştepte în salonul vecin. Mussolini îi lasă acolo pe demnitarii fascişti şi se ia după cardinal. Uşa se închide în urma celor doi.

încăperea e mică şi întunecoasă din cauza perdelelor mari, grele. Atmosfera.e înăbuşitoare, închisă. Făcînd un semn cu mîna pe care străluceşte inelul de cardinal, monseniorul Schuster îi arată ducelui un mic divan. Mussolini se lasă greoi pe divan. Cardinalul se aşază şi el alături.

Cei doi bărbaţi se simt evident jenaţi. Ca să spargă gheaţa, cardinalul sună şi cere să li se aducă o sticlă cu lichior şi prăjituri. După anumite ezitări, în cele din urmă conversaţia se leagă. Ca să spună ceva, cardinalul pomeneşte de căderea lui Napoleon. Privirea inexpresivă a ducelui devine deodată vioaie. întotdeauna l-a admirat pe Napoleon.

— Ce aveţi de gînd să faceţi ? — îl întreabă prelatul.

— Mă retrag la Valtellina cu trei mii de cămăşi negre.

— Ca să continuaţi lupta în munţi ?

— Oh ! numai pentru cîtăva vreme. După aceea o să mă predau.

Atunci cardinalul schimbă tonul. Vorbeşte de resemnare, de ispăşire. Chipul lui Mussolini se crispează. îi tremură buzele. la mina cardinalului şi o sărută. Spune murmurînd că de la o vreme a început să fie iar credincios.

Orele 18. Zgomot de paşi şi de voci. Delegaţii Comitetului de eliberare naţională urcă în grabă scara mare. Sînt trei : generalul Cadorna, şeful lor, militar de carieră, bineînţeles îmbrăcat civil, avocatul Marazza şi inginerul Lombardi.

Şi ducele şi cardinalul s-au ridicat în acelaşi timp; cardinalul îi întîmpină pe cei trei, pe care i-a introdus un abate cam speriat. Cu o maiestate naturală, el le întinde inelul său ca să-l sărute. Mussolini rămîne o clipă nemişcat. Pe urmă se îndreaptă spre Cadorna întinzîn- du-i mîna. Generalul schiţează un gest de ezitare. Apoi îi întinde şi ei mîna. Ceilalţi doi îl imită...

Consilierii lui Mussolini intră şi ei, alcătuind un grup tăcut. Se simt stingheriţi. Nu se schimbă decît puţine cuvinte. Cardinalul şi ducele se aşază din nou pe divanul acela îngust, cardinalul în dreapta, iar Mussolini în stînga. Se aduc fotolii, care sînt aşezate în semicerc, în faţa canapelei. La stînga lui Mussolini iau loc reprezentanţii Re- zistenţei : Lombardi, Cadorna, Marazza. La stînga lui Marazza stau fasciştii : Barracu, Zerbino, Graziani, Bassi. Acesta din urmă şade, aşadar, în dreapta cardinalului. În ultimul moment apare şi celălalt avocat din partea Rezistenţei, Giustino Arpesani. Trage un scaun pe care-l pune între Cadorna şi Lombardi.

Discuţia va dura o oră. O oră patetică. în timpul acestor şaizeci de minute se va hotărî soarta lui Mussolini.

— Aş dori să ştiu, domnilor, ce condiţii vreţi să-mi puneţi.

Mussolini a deschis discuţia cu delegaţii Comitetului de eliberare naţională. Foarte natural. Ca şi cum ar prezida un consiliu de miniştri sau Marele consiliu fascist. Există deprinderi care nu dispar cu una cu două. De altfel, oamenii aceştia, astfel aşezaţi, dau impresia unui parlament în miniatură.

Prin geamurile închise răzbate confuz toată zarva din curte, zgomotul maşinilor ce vin şi pleacă, chemările în germană şi în italiană. Mussolini îşi priveşte cu atenţie interlocutorii. În ochii lor nu se citeşte ură, ci mai curînd mirare, mirare că se află acolo, cu el. Era logic ca generalul Cadorna să-i răspundă cel dintîi ducelui. El îi dă însă imediat cuvîntul avocatului Marazza, „fiindcă e vorba de o chestiune de natură politică".

— Noi am interpretat invitaţia Eminenţei Sale — spune avocatul — în sensul unei capitulări necondiţionate, pe care sîntem autorizaţi s-o primim.

Tăcere, Mussolini nu răspunde direct. Ceilalţi îl observă. „Arăta foarte rău", va remarca mai tîrziu inginerul Lombardi. Ducele întreabă după aceea ce garanţii li s-ar putea da fasciştilor şi lui însuşi în cazul în care s-ar preda.

— Garanţiile obişnuite date prizonierilor de război.

— Şi în numele cui va fi luat acest angajament ?

— în numele Comitetului de eliberare naţională şi în numele aliaţilor.

Nu e o discuţie aprinsă. Se discută calm, liniştit. Dar oare sînt de bună credinţă ? Fără-ndoială că da. Totuşi, Franco Bandini, ultimul istoric al perioadei de sfîrşit a fascismului, remarcă : ducele vorbeşte în numele unei „forţe fasciste" care se află în totală descompunere; la rîndul lor, cei din Rezistenţă dau garanţii, care sînt însă iluzorii : cum ar putea ei, de pildă, să-i facă pe partizanii din Milano, fără să mai- vorbim de cei din munţi, să respecte consemnul clemenţei ?

Cu toate acestea, au ajuns să discute acum amănuntele. A trecut o oră de cînd stau de vorbă. S-ar părea că sînt aproape de un acord. Cardinalul Schuster s-a ridicat şi a părăsit încăperea ca să

dea ordin să se pregătească o cameră la arhiepiscopie. Ducele va petrece noaptea acolo în calitate de prizonier de război. Toţi speră ca va putea fi ţinut acolo la adăpost de furia populară, pînă la sosirea aliaţilor. Aceştia îl vor lua cu siguranţă şi-l vor judeca. Dar Mussolini nu figurează pe lista criminalilor de război. Cine poate prevedea viitorul ?

Pe neaşteptate, mareşalul Graziani, stind ţeapăn în scaunul lui, intervine cu brutalitate :

— Nu vom semna nici un acord fără ştirea germanilor, fiindcă fidelitatea faţă de aliat constituie un titlu de onoare şi justifică atitudinea noastră de pînă acum.

— în materie de onoare, nu avem nevoie să primim lecţii de la nimeni ! — replică supărat avocatul Marazza.

Graziani vrea să-i răspundă. Generalul Cadorna nu-i lasă însă timp. El spune, nu fără ironie :

— Grija asta faţă de germani mi se pare deplasată. Căci ei duc de mult tratative cu noi, şi asta fără ştirea voastră !

Pe faţa lui Mussolini se citeşte o mare stupoare. Tocmai atunci se întoarce în cameră şi cardinalul Schus- ter. Confirmă şi el : e adevărat, nemţii au început negocieri cu Rezistenţa. Mussolini şi ceilalţi fascişti par atît de miraţi, atît de sceptici, încît cardinalul mai face şi alte precizări : el, personal, a servit drept intermediar pentru „salvarea a mii de vieţi omeneşti". De altfel, are şi o copie a convenţiei. La cererea lui, un secretar — preot — caută documentul şi-l citeşte în faţa lor. E ascultat într-o tăcere mormîntală. Preotul ajunge la următoarea clauză : „Wehrmachtul se angajează să dezarmeze miliţia fascistă şi să-i predea pe membrii ei aliaţilor ca prizonieri de război..."

Mussolini s-a ridicat în picioare, vînăt la faţă. Tremură de furie. Strigă :

— întotdeauna ne-au tratat ca pe nişte eîini şi, în cele din urmă, ne-au şi trădat!

Se întoarce apoi către delegaţii Comitetului şi, cu o voce mai calmă, spune :

— Foarte bine. Accept toate condiţiile dumneavoastră. Dar mai înainte vreau să-i văd pe nemţi, vreau să stăm de vorbă, vreau să le spun ce cred despre ei. Trădarea aceasta premeditată vreau să le-o arunc în faţă indivizilor aştia care atiţia ani ne-au tratat ca pe nişte trădători. După aceea mă voi întoarce imediat aici şi voi semna tot ce-mi veţi cere.

Şi cu paşi hotărîţi se îndreaptă spre uşă. Cardinalul aleargă după el, încercînd să-l oprească :

— Nu uitaţi că trebuie să găsiţi o cale de înţelegere ca să cruţaţi populaţia de suferinţe inutile !

Graziani intervine şi el, vorbind despre excesele care ar putea fi comise de partizani. Cadorna şi ceilalţi insistă larîndullor:

— Trebuie să luaţi o hotărire. Situaţia e critică, mulţimea a ajuns la exasperare... Dintr~o clipă în alta, ten-, siunea poate degenera în acte de violenţă.!

Totul este însă în zadar. Mussolini pare să-şi fi regăsit energia din trecut.

— Domnilor — spuse el —, hotărîrea mea e luată. În privinţa asta vreau să fiu cu cugetul curat. Mă duc la nemţi. într-o oră voi fi înapoi şi vom încheia acordul. O oră, nici un minut mai mult. Aşteptaţi-mă.

Şi a plecat.

Pendula arată orele 19 şi 15 minute.

— O să se-ntoarcă — spune cardinalul — după ce o să constate el singur că nemţii l-au părăsit.

Prefectura din Milano aduce cu un furnicar peste care s-a turnat acid nitric. în curte, în saloane, pe culoare, în birouri, o mulţime de oameni, miniştri, demnitari, cetăţeni de rînd aleargă în toate părţile, se strigă, schimbă cuvinte confuze. Ducele a coborît din.maşina care l-a adus de la arhiepiscopie. „A urcat scara prefecturii — povesteşte Vittorio Mussolini —, încruntat şi vădit indignat" ; „cu chipul foarte contractat şi palid ca

un mort", spune Zac- charias. Tocmai atunci soseşte şi generalul hitlerist comandant al garnizoanei şi-i oferă lui Mussolini o escortă militară pentru cazul cînd ar vrea să plece. A nimerit-o prost ! Mussolini se duce drept la el şi-i urlă în faţă că „nemţii sînt nişte trădători şi nişte perfizi". Şi mai continuă încă să-l insulte cîtva timp pe general, care nu se prea sinchiseşte, clar rămîne în poziţie de drepţi fără să spună un cuvint.

Ce s-a mai intîmplat după aceea ? Relatările de care dispunem sînt cît se poate de contradictorii. După unii, Mussolini primeşte vizita prefectului de poliţie din Milano, care venise în fugă de la arhiepiscopie pentru a-l preveni că socialiştii şi comuniştii refuză să ratifice garanţiile date de Cadorna şi de prietenii lui. Gîfîind, nervos, el îi raportează lui Mussolini tot ce a auzit. Îşi exprimă „temerea că nu se poate avea încredere în nişte promisiuni care e foarte nesigur că vor putea fi respectate". Mussolini va fi predat nu autorităţilor legale, ci unui „tribunal al poporului", şi se ştie ce înseamnă asta. Prefectul îşi imploră şeful „să nu se lase în voia soartei", îl roagă „să riste totul decît să aştepte o asemenea moarte nedemnă". Aceasta este versiunea adoptată de Georges Roux.

Ziaristul italian Paolo Monelli scrie că ducele, după violenta lui discuţie cu generalul neamţ, „cade iarăşi într-un soi de nepăsare bolnăvicioasă, dind atenţie tuturor argumentelor care se vîntură în jurul lui şi neştiind ce anume hotărire să ia. Unii îl îndeamnă să plece imediat, alţii îi sugerează să rămînă la Milano". Pe neaşteptate, el pune capăt tuturor discuţiilor şi se duce să se-nchidă singur într-o cameră. Puţin după aceea iese de acolo „cu un aer răvăşit" şi dă ordin de plecare spre Como.

Franco Bandini prezintă o a treia versiune. După el, Mussolini era hotărit să plece la Como imediat ce a sosit la prefectură. Bandini citează relatarea lui Vittorio Mussolini : „Tatăl meu i-a adunat pe miniştrii, pe ierarhii şi pe funcţionarii prezenţi acolo şi, examinînd o hartă întinsă pe o masă, a spus : «Părăsim imediat Milano cu

destinaţia Como»". Zaccharias confirmă că după ce a sosit la prefectură, ducele i-a convocat pe toţi în salonul oficial şi le-a spus că vor pleca la Como.

Oricare ar fi versiunea pe care o reţinem, rezultatul este acelaşi. La 24 aprilie 3945, la orele 20, Mussolini a renunţat să mai ducă tratative cu Rezistenţa. Poate că întrevederea de la arhiepiscopie a fost suficientă pentru a-l convinge că Comitetul de eliberare naţională nu putea asigura îndeplinirea angajamentelor sale. Şi apoi, a te da pe mîna Comitetului însemna la urma urmelor să fii predat aliaţilor. De cîte ori nu repetase el că preferă orice, chiar şi moartea, decît să cadă în mîinile americanilor.

•— Un proces răsunător în Maclison Square ? Niciodată !

Noaptea se lasă încet asupra oraşului Milano. E doar ora 7 seara, dar străzile sînt aproape pustii. Pentru milanezi nu mai e timp de hoinărit pe străzi. Toţi se întorc cît mai devreme acasă, unde găsesc nişte apartamente fără foc şi cu cămările goale. Dar asta e totuşi preferabil străzilor sinistre, fără lumină.Deodată, liniştea e tulburată de uruitul unui convoi motorizat care vine dinspre prefectură. În lumina nesigură a unui crepuscul trist se distinge un şir de maşini ce se apropie. în frunte merge maşina deschisă a prefectului Gatti. Probabil pentru a pune mai bine în lumină funcţia sa, fără însă a putea demonstra eficacitatea poziţiei acelea incomode, prefectul, îmbrăcat cu o cămaşă neagră, stătea pe o aripă, ţinînd un automat sub braţ. în urmă venea automobilul personal al lui Mussolini, un „Alfa Romeo", tot deschis. Ducele era în ţinută de campanie, fără centiron şi, ca întotdeauna, fără galoane. în urmă veneau zece maşini şi două vehicule blindate, ocupate de un detaşament german comandat de locotenentul Birzer şi de un detaşament italian. La urmă de tot veneau cîteva zeci de maşini particulare, în care se îngliesuiră demnitarii cu familiile şi prietenii lor, în total vreo sută de persoane. Bărbaţi, femei, copii, stăpîniţi cu toţii de un sentiment comun : frica.

într-una din aceste maşini se afla şi Claretta Petacci... S-a hotărît să plece într-o clipă, îndată ce

a aflat că Mussolini părăsea Milanul. Şi-a umplut geanta, cu 45 000 de franci elveţieni şi şi-a demontat singura bijuterie de valoare, un inel cu un diamantele douăsprezece carate, pe care l-a cusut într-o bretea de la sutien. împreună cu fratele ei Marcello şi cu prietena lui a sărit în maşină şi s-a alăturat convoiului de fascişti care fugeau...

în coada convoiului vin nişte camioane în care au fost încărcate 56 de geamantane şi valize : documentele de stat şi „tezaurul" Republicii, două miliarde de lire, peste 15 milioane de franci noi. Mussolini a pus să se încarce într-o camionetă cîteva lăzi conţinînd arhivele lui personale.

Coloana o apucă pe autostrada care duce la Como. Aerul este sfîşiat de explozii : bubuit de tunuri şi zgomot surd de bombe. La periferia Milanului se dau primele lupte între partizani şi fascişti.

Cei patruzeci de kilometri de la Milano pînă la Como au fost parcuşi în ceva mai mult de patruzeci de minute, Vittorio Mussolini, care se află în ariergardă, soseşte la prefectura din Como înainte de orele 21.

Şapte ore, Atît a stat Mussolini la Como. Şapte ore în timpul cărora a fost agitat, nervos, mai sumbru ca niciodată, fără-astimpăr, „ocupîndu-se

de tot felul de fleacuri", N-a dormit' o clipă. De altfel, s-ar putea spune că întregul oraş Come era la fel, Era un du-te-vino neîntrerupt

,

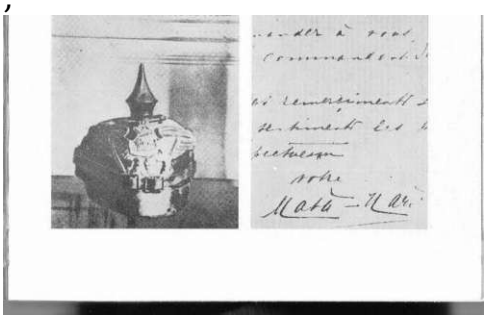

I. Sora Mari a Perpetuei o asistă pe Mata- Hari în dimineața execuției sale. (Foto *Rogev* Viottet)

%. Fotografie antropométrica a lui Mata-Hari. *(Foto René Daiy)*
3. Celula lui Mat a-Har 1 în închisoarea Saint-Lazare. (Foto *René Dazy)*

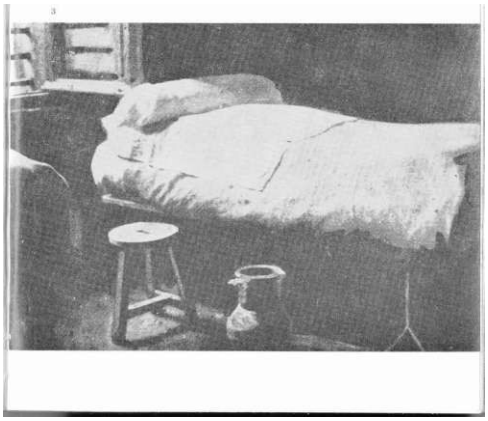

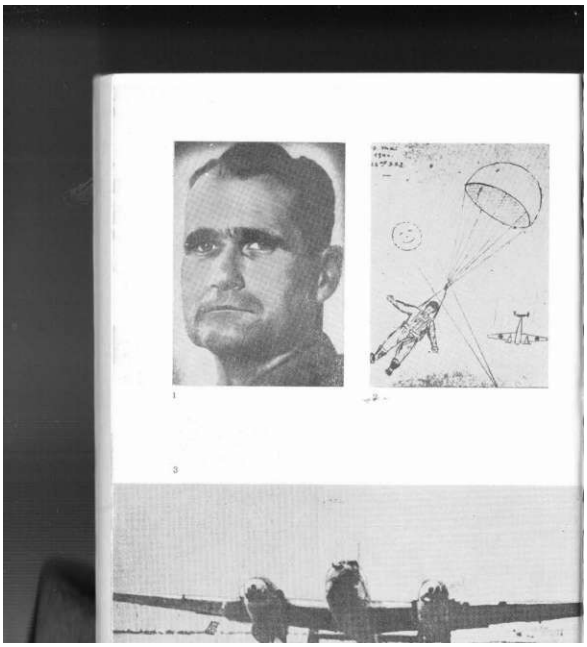

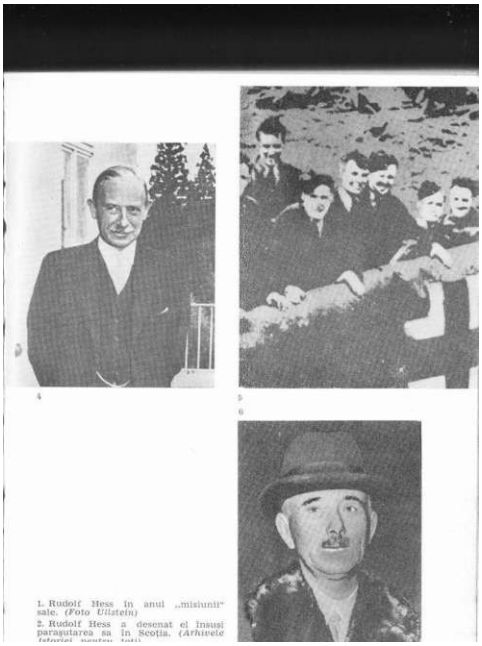

4

5

6

1. Rudolf Hess în anul „misiunii" sale. (*Foto Ullstein*)
2. Rudolf Hess a desenat el însuși parașutarea sa în Scoția. (*Arhivele*

1. Franz von Papen, ambasadorul Germaniei la Ankara. *(Foto Keystone)*
2. Alain Decaux culege amintirile lui Elyesa Bazna, spionul „Cicero". *(Foto Keystone)*
3. La ambasada Marii Britanii de la Ankara a operat „Cicero". *(Colecția Alain Decaux)*

4. „Cicero", pe vremea cînd era valet la ambasada
(Colecție Alain Decaux)
5. „Cicero" în 1961 la München. *(Foto Keystone)*
6. Ambasada Germaniei de la Ankara. *(Colecție*

X. Dongo, orașul unde Mussolini a fost arestat de partizani. (Foto *Ullstein*) 2. Colonelul Valerio a tras de aproape asupra lui Mussolini și a Clarei Petacci. (Foto *Keystone*)
3. În piața din Milano cadavrul lui Mussolini și al Clarei Petacci spînzurate de picioare, unul lîngă altul. (Foto Keystone;

un zgomot asurzitor: coloane germane străbăteau oraşul, detaşamente fasciste se revărsau din toate părţile spre acest liman cu totul provizoriu. Şi deasupra tuturor plana necunoscutul, o imagine obsedantă : partizanii. Erau acolo, se ştia. Erau pretutindeni, inaccesibili, dar puţind să lovească oriunde şi oricînd voiau.

În toiul nopţii, Mussolini se aşază la un birou, ia o foaie de hîrtie. Caută un toc, o călimară. Nu există aşa ceva. Se află însă din întîmplare pe acolo un creion bicolor. îl ia şi începe să scrie :

„Dragă Rachele, iată-mă ajuns la ultima fază a vieţii mele, la ultima pagină a cărţii mele...

Mai tîrziu, noaptea, Mussolini izbuteşte să obţină legătura telefonică cu donna Rachele. Un dialog întrerupt de suspinele Rachelei. Cu toate acestea, încearcă să-l încurajeze;

— Există atît de mulţi oameni care sînt gata să lupte pentru tine şi pentru Italia...

Vocea lui Mussolini este tristă :

— Nu mai există nimeni. Sînt singur... Pînă şi Cesarotti, şoferul meu, m-a părăsit. Rachele, tu ai să începi 0 viaţă nouă, cît despre mine, eu trebuie să-mi urmez destinul.

în scrisoarea adresată Rachelei, el a pomenit din nou de Valtellina. Un laitmotiv tragic. Numele acesta l-a obsedat, literalmente, de-a lungul tuturor acelor ceasuri. Să se fi gîndit el, într-adevăr, să clădească din temelii o fortăreaţă în care, cu ajutorul ultimilor fascişti rămaşi credincioşi, să lupte aşteptîndu-şi moartea ? În noaptea aceea se pare că mai credea încă în această posibilitate. Spunea că aşteaptă cinci sute de oameni hotărîţi care trebuie să sosească de la Milano. îi promisese ministrul Pavolini. Categoric. Dar orele se scurg. Nici unul din „oamenii hotărîţi" nu se iveşte la Como.

Mussolini se ridică cuprins de o furie bruscă :

— O să cuceresc muntele cu cămăşile negre din Como*! E posibil oare să nu se găsească cinci sute de oameni gata să mă urmeze ?

în jurul lui nimeni nu răspunde. Şi ducele lasă capul în jos. E singur.

E încă noapte adînca. Este ora 4,30. locotenentul Bir- eer doarme. Superiorii lui i-au încredinţat o sarcină grea ! „protecţia" lui Mussolini.'E un protector care, dacă e cazul, trebuie să se preschimbe în gardian. O santinelă intră gî- fiind în camera lui :

— Mussolini pleacă. S-a şi urcat în maşină !

Birzer sare din pat, se îmbracă repede, dă fuga la maşina lui şi aleargă la duce. Acesta din urmă e pe punctul de a se urca în maşină. În jurul lui s-au adunat miniştri şi ierarhi, printre care şi Graziani. Birzer se apropie şi-şi pocneşte calcîiele :

— Duce, cum puteţi pleca fără să vă anunţaţi escorta ?

— Te rog să taci, pot să fac ce vreau şi să mă duc unde-mi place. Lîberează-mi trecerea.

— Dar nu fără să fiţi escortat — răspunde Birzer cu o încăpăţînare militărească.

Atunci intervine mareşalul Graziani, care-i strigă :

— Liberează trecerea. Ducele poate să facă ce vrea !

— Nu fără escortă, domnule mareşal. Eu sînt răspunzător.

Birzer se întoarce către SS-iştii care aşteaptă la o parte, în camionul lor. Aceştia sar jos, îşi agită automatele şi grenadele. În fruntea lor, Birzer îşi face drum prin cordonul fasciştilor care înconjură maşina lui Mussolini. Se apropie şi-şi pocneşte din nou călcîiele : — Duce, acum putem pleca.

Fără să spună un cuvînt, Mussolini se urcă în maşină. Se aşază şi priveşte pierdut departe. Schiţează apoi cu mîna un gest obosit.. Birzer îl interpretează ca un asentiment. La comanda lui, coloana se pune în mişcare. Maşina lui Birzer deschide drumul, urmează apoi maşina lui Mussolini, camionul cu SS-işti şi o maşină a SD-ului.

Ex-ducele nu mai este decît prizonierul foştilor săi aliaţi.

Direcţia : Menaggio, tot pe malul lacului Como. Mussolini ajunge acolo după ivirea zorilor. Mănîncă ceva, apoi, în cursul dimineţii, dă o raită pînă la Grandola, la vreo cîţiva kilometri de acolo. După aceea se întoarce iar la Menaggio. Lasă impresia că se învîrte pe loc şi literalmente asta face. împotriva oricărei speranţe, spune într-una că aşteaptă coloana Pavolini. Şi. bineînţeles, nu soseşte nimic. Seara, la Menaggio, Mussolini o întîlneşte din nou pe Clara Petacci, care a făcut tot posibilul ca să-l gă- seaseă. Oare omul acesta care poate să se îndoiască de orice, şi înainte de toate de oameni, e într-adevăr mişcat de fidelitatea ei ?

În zorii zilei de 27 soseşte Pavolini. în sfîrşit ! Dar e singur. Unde e faimoasa coloană ? Nu există. Şi nici n-a existat vreodată.

Şi o pornesc din nou. Au măcar vreo ţintă ? Iluzia fortăreţei de la Valtellina a murit. Nimeni nu se mai gîn- deşte la ea. Important este să-şi salveze pielea. Mussolini se îndreaptă spre frontiera elveţiană. Aceasta este ţinta lui ascunsă :

Elveţia. Cu ci te va zile înainte a repetat de mai multe ori :

— Sînt cetăţean de onoare al oraşului Lausanne.

Nu mai are alături de el decît vreo cinci, şase miliţieni şi cîţiva ierarhi. Convoiul e alcătuit acum numai dintr-un autoblindat şi trei maşini mari. Asta e tot.

Merg de-a lungul lacului. Cerul este cenuşiu. Temperatura e destul de scăzută. Dar în grădinile care coboară lin pînă la marginea apei, în mijlocul unuia dintre cele mai frumoase peisaje din lume, totul e înflorit...

La citeva sute de metri de Menaggio se întîlnesc, cu totul întîmplător, cu un convoi german de-al Luftwaffei care, şi el, se îndreaptă spre nord ; sînt vreo douăzeci de camioane. Cele doua grupuri se unesc.

într-o maşină se află Mussolini. într-alta, Claretta Fetacci îl urmează mereu, însoţită de fratele ei Marcello...

Merg aşa toată dimineata, fără nici un incident. Deodată, pe la orele 12 — unii spun douăsprezece şi jumătate —, cu puţin înainte de a ajunge în localitatea Dongo, coloana se opreşte brusc.

Ce s-a întîmplat ? Drumul, care a devenit îngust, e barat cu obstacole. Ofiţerii germani coboară şi se apropie de buştenii îngrămădiţi acolo unul peste altul. în spatele lor sînt ascunşi nişte civili înarmaţi. Sînt partizani din brigada 52 garibaldiană. Se apropie comandanţii lor : Bel- lini della Stelle, supranumit Peclro, şi Lazzari, care preferă să i se spună Bill. Sînt însoţiţi de un interpret, un elveţian care vorbeşte dialectul alemanic.

Ei explică că au sarcina să controleze deplasările de trupe ale Wehrmachtului. Raportul de forţe pare nefiresc, în faţa coloanei aceleia bine înarmate, în faţa celor o sută de oameni călîţi în lupte, nu se găseau decît vreo optsprezece partizani! Pedro lasă însă să se înţeleagă că în spate are nişte „forţe importante". Instrucţiunile pe caic le-a primit sînt categorice: *„în conformitate cu acordurile semnate la Milano,*

lăsaţi-i să treacă pe germani, dar numai pe germani, şi în consecinţă verificaţi totul cu minuţiozitate".

Maiorul nazist aprobă dînd din cap. în ceea ce-l priveşte, îi convine. De ce nu ? În situaţia de faţă ! Ofiţerii merg pînă acolo încît îi însoţesc pe italieni ia percheziţia pe care-o fac... Cu multă atenţie, partizanii inspectează maşinile, apoi camioanele. îi dau- jos din maşină pe Marcello Petacci şi pe sora lui şi-i iau cu ei. Claretta poartă un taior gri şi o bluză albă cu dantelă. În picioare are nişte pantofi albaştri. Cînd trebuie să-i urmeze pe partizani, ia din maşină un mantou de vizon şi şi-l aruncă pe umeri.

Percheziţia continuă. Prinjyl camion : nimic suspect. Al doilea camion : nimic suspect. în cel de-al treilea, şase soldaţi care stau pe jos îşi arată actele de identitate. În fund, chircit lîngă cabina şoferului, un al şaptelea, acoperit cu o manta de feldwebel al Wehrmachtului, are aerul că doarme.

— Kaputt — spune un tînăr locotenent german —, e beat.

Cei doi partizani, Ortelli şi Peralli, bagă însă de seamă că orrful' poartă nişte cizme din piele fină şi ochelari de soare. Şi nici nu e soare.

Ca să fie cu cugetul împăcat, unul din ei ordonă :

-— *Heraus* ! Ieşi afară !

Omul se ridică şi coboară greoi. Au trebuit să-i dea mîna ca să se dea jos. Fără nici un menajament, un partizan îi scoate ochelarii.

Un strigăt :

— Cum ! Sînteţi dumneavoastră, Excelenţă !

-— Puteţi lăsa mîinile jos.

Primarul localităţii Dongo, doctorul Giuseppe Rubini, a rostit aceste cuvinte fără duşmănie. Benito Mussoïini se supune, în tăcere. Sub mantaua germană poartă uni-, forma miliţiei, cu Centiron şi revolver. Acum se uită la necunoscutul care tocmai a sosit şi i-a dat acest ordin \ au trecut citeva minute de cînd fostul stăpin al Italiei stătea cu miinile sus...

Doi partizani îl apucă de braţe. E dus la primăria din Dongo. Cînd trece pe dinaintea ofiţerilor germani, priveşte în altă parte şi murmură :

— încă o dată m-au trădat.

La primărie e introdus într-o încăpere mică de la parter. îşi scoate mantaua germană şi o aruncă pe jos cu un gest violent. După aceea predă revolverul partizanilor.

în încăpere se află acum o mulţime de oameni. Niciodată nu s-a văzut atîta lume la Dongo ! Locuitorii vin să-l privească îndeaproape pe neaşteptatul prizonier. Ei îi vorbesc, el le răspunde. îl asaltează cu întrebări, iar el răspunde mereu. Parcă ar fi un candidat care dă explicaţii cu ocazia unei întruniri electorale.

— De ce ai declarat război ?

— Am fost obligat s-o fac. Ambasadorul Germaniei venea de cîte două ori pe zi la palatul Veneţia şi-mi reproşa că reeditez trădarea Italiei din 1869 şi 1915. Mă ameninţa... în cele din urmă, exasperat şi crezînd că războiul avea să dureze foarte puţin, am cedat presiunilor lui Hitler.

— De ce nu te-ai înţeles cu Franţa şi cu Anglia ?

— Am făcut tot ce-am putut în privinţa asta.

Şi explică că a făcut încercări pe lîngă Leon Blum, acuză Anglia că *a* încurcat socotelile. Apoi oftează :

— A planat asupra Italiei o fatalitate !

— Pentru ce ai suprimat libertatea ?

— Au existat două plebiscite. Amîndouă mi-au arătat aprobarea naţiunii.

— Nu pentru război î

Mussolini tace... Intervine atunci un altul:

— Cînd ai văzut ce întorsătură iau lucrurile, de ce n-ai căutat să te înţelegi cu aliaţii ?

— în privinţa asta am cu ce să mă justific ! — strigă ducele, arătînd spre servieta mare din piele neagră, pe care n-a lăsat-o o clipă. O deschide şi arată mai multe plicuri mari. Nişte martgri oculari au afirmat că ar fi citit pe ele : „D-lui Winston Churchill".

Acum," la primărie, lumea a ajuns să se strivească. Afară mulţimea se frămîntă. „Toţi oamenii de prin împrejurimi — scria un martor — au venit la Dongo ca să vadă, să afle.

Trecuseră deja două ore. Mussolini continuă să peroreze... Comandantul „Pedro" se apropie de vameşul Gior- gio Buffelli:

— Să-l lăsăm pe Mussolini să petreacă noaptea aici ?

Vameşul stă o clipă să se gîndească :

— Ce-ar fi să-l ducem la cazarma vămii Germasino ? E destul de mare şi poate fi bine apărată.,.

Pedro acceptă imediat :

— Foarte bine, pregăteşte maşinile, oamenii şi să plecăm imediat.

„Am ieşit — avea să povestească Buffelli într-o relatare publicată de Franco Bandini — şi am reuşit să adun vreo zece partizani. Am adus două maşini chiar lîngă uşa primăriei, am organizat un serviciu de ordine ca să ţină piept mulţimii şi m-am întors să-i spun lui Pedro că totul este gata".

Este ora 19. A începufsă se lase întunericul. E frig şi umed. Mussolini s-a ridicat şi se pregăteşte să-şi urmeze paznicii. Tremură de frig. Buffelli îi întinde mantaua nemţească. Dar el mormăie :

— Nu, nu, dracu să-i ia de nemţi, m-am săturat de ei! Nu mai vreau nici măcar să le văd uniforma !

Atunci cineva îi aduce un pardesiu ponosit, pe care-l îmbracă. Se urcă în prima maşină, care demarează imediat, în urmă vine o altă maşină, plină cu partizani.

La munte plouă. în întuneric, cazarma de la Germasino pare sinistră. într-o sală cu pereţii goi — biroul comandantului — gărzile aprind focul şi Mussolini, în picioare, priveşte. Sînt acolo de un sfert de oră.

Pedro intră, se apropie de Buffelli şi-i spune că el se întoarce la Dongo. Deodată, ochii negri ai ducelui încep să strălucească. Face un pas către Pedro. Cu glas şovăitor întreabă dacă-i poate

trimite veşti unei femei tinere, arestată dimineaţa în convoiul german.

— Cum se numeşte ? — întreabă Pedro.

Ducele nu răspunde. Pedro dă din umeri.

Tot o să afîăm

!Mussolini clatină din cap şi îşi mişcă ciudat piciorul drept. Spune apoi nervos : - Doamna Petaccl.

întoarce spatele şi se-ndreaptă spre fereastră.

— O s-o anunţ — răspunde Pedro.

Şi iese.

În birou, ducele şi Buffelli au rămas singuri. Nu se aude deeît răpăitul ploii, care bate în ferestre. Mussolini rupe tăcerea :

— Aş putea să ştiu pentru ce m-aţi arestat ?

— Vă cer scuze, dar nu v-am arestat, v-am oprit numai.

— Şi pentru ce m-aţi oprit ?

— V-am oprit fiindcă sînteţi italian şi noi nu vrem ca italienii să se ducă în Germania ca să fie masacraţi acolo.

Mussolini începe să se plimbe prin birou încoace şi-n- colo. Deodată se întoarce şi, fixîndu-l pe vameş cu faimoasa lui privire autoritară de odinioară, exclamă :

— De altfel, de ce mă puteţi acuza ?

Buffelli e cît. se poate de calm. Un calm natural. îi răspunde liniştit :

— De nimic altceva decît de faptul că ne-aţi adus în situaţia în care sîntem acum. Aveţi idee de „binefacerile" pe care le-a adus ţării războiul ? Un război pe care italienii nu I-au vrut, pentru care dumneavoastră ştiţi că nu erau pregătiţi şi, în plus, Italia putea să rămînă neutră.

— Nu-i adevărat, poporul a vrut războiul, regele l-a declarat.

— Şi dumneavoastră aţi fost mediatorul nevinovat.

Dialogul de la Dongo reîncepe. De data aceasta însă

Mussolini nu mai bravează. în frazele lui întretăiate, în felul cum se apără îngrijorat,

sentimentul care-şi face loc are un nume precis : teama.
Şi stau de vorbă aşa mult timp, fostul dictator şi munteanul. Vorbesc despre pace, despre război, despre Hitler, despre armele secrete, în care Mussolini declară că n-a crezut niciodată. Şi apoi, pe nepusă masă, ducele întreabă :
— După tine, ce-or să-mi facă acum ?
— Nu ştiu, cred că n-o să vă facă nici un rău, o să vă ceară explicaţii.

în orice caz, am multe de spus în faţa tribunalului şi voi demonstra că în timpul acestor optsprezece luni ara salvat Italia de nenorociri mai mari

.E aproape ora 20,30. Buffelli se ridică.

— Ce doriţi să mîncaţi ?

— Nimic, nimic.

— Cum nimic ? Doar o să luaţi ceva.

•— Bine... dacă se poate, cîteva legume fierte.

Pînă la urmă, ducele mănîncă cu poftă macaroane cu unt, carne de căprioară, salată, brînză, fructe şi bea şi nişte vin alb. La sfîrşit i se serveşte ceai.

Afară s-a dezlănţuit o ploaie torenţială. Discuţia aceea stranie, interminabilă începe din nou : campania din Libia, raportul de forţe, negocierile de la arhiepiscopia din • Milano. Totul este un amestec confuz de confidenţe, de amintiri, de tăgăduiii, de explicaţii. E clar, ducele gîndeşte cu glas tare. Poate că în mintea lui are loc un fel de repetiţie. N-o să repete oare toate acestea în faţa judecătorilor ?

Pe la orele 23 spune, în sfîrşit, că e obosit. Buffelli îl conduce la primul etaj, îrrîncăperea care serveşte drept arest şi în carc a fost pregătit un pat de campanie. El îi aduce nişte pături.

— Mulţumesc — zice Mussolini —, noapte bună.

Buffelli închide uşa în urma lui şi o încuie eu lacătul.

— Sînt sigură că are nevoie de mine !

Lacrimile se preling pe chipul Clarei Petacci.

Pedro a dat în cele din urmă peste ea îa Dongo, într-o cameră de la primărie.

O urcă în maşină. Ce face el ? Aici, o dată mai mult, relatările diferă. Se pare — în pofida a ceea ce Pedro însuşi a povestit — că şi el a plecat, la rîndul lui, spre Germasino. O jumătate de oră mai tirziu, maşina în care se află Clara Petacci părăseşte Dongo. La ieşirea din localitate, pe podul care trece peste Albano, se întîlneşte cu altă maşină. Scîrţîit de frîne ; maşinile opresc una lîngă alta. Pasagerii celor două automobile sar jos. Exclamaţii de uimire,

explicații în cursul cărora revine de mai multe ori numele lui Mussolini. Intrigată, Clara deschide portiera, se dă jos din mașină, scrutează întunericul. în același timp, din celălalt automobil coboară un bărbat cu
capul pansat. Și Clara îl recunoaște pe Mussolini. Atunci aleargă către el, strigînd :

— Bună seara, Excelență !

El tresare, se uită la ea uluit :

— Cum, doamnă, și dumneata te afli aici ?

— Da, și îmi pare bine că s-a întîmplat așa.

Ce s-a îrîtîmplat ? Se pare că șefii locali ai Rezistenței au început să se teamă. De ce să le fi fost frică, în fond ? De vreun raid fascist ? E puțin probabil. De fapt, în urma anchetelor celor mai recente rezultă că generalul Cadorna, la Milano, dăduse de la început ordine foarte precise ca Mussolini să fie dus „într-un loc sigur", adică undeva unde să fie în afara oricărui eventual pericol din partea partizanilor de extremă stingă. S-a hotărît deci ca ducele să fie transportat în secret la proprietatea industriașului Cademartori, un vast domeniu cu un parc ce ocupa o suprafață de cincizeci de mii de metri pătrați, înconjurat de un zid și situat la șapte kilometri de Como, pe marginea lacului, întinzîndu-se pe o distanță de cinci sute de metri de-a lungul malului. **În** ascunzișul acela neștiut de nimeni, ar fi putut aștepta în liniște sosirea americanilor.

Buffelli, după ce-l încuiase pe Mussolini, abia adormise de vreo jumătate de oră, cînd a fost deodată trezit din somn :

— A sosit Pedro și vrea să-ți vorbească.

„Mă scol — povestește Buffelli —, mă duc la el și îmi spune ; «Am venit să-l iau pe Mussolini». -«Bine». Mă duc imediat la el în cameră. Deschid lacătul, aprind lumina și zgîlțîi patul ca să-l trezesc. După cîteva clipe se trezește. Lumina îi cade drept în față și abia poate să se uite la mine. În cele din urmă însă

deschide ochii şi întreabă : «Ce s-a întîmplat ?» «A sosit ordinul de plecare, trebuie să vă sculaţi». «Bine, îmi închipuiam eu»".

Lui Mussolini îi trebuie zece minute ca să se îmbrace. Iese din cameră. Pedro se apropie de el :

— Ingăduiţi-mi să vă camuflez ; trebuie să străbatem mai multe baraje şi e mai bine să nu fiţi recunoscut.

Şi Pedro înfăşoară capul prizonierului cu un bandaj din pînză albă. După aceea îi ridică gulerul de la pardesiu. Ducele stă cu rnîinile în jos, neputincios, şi se lasă... Nu i se mai văd decît nasul şi ochii.

Cînd maşina care-i duce pe Pedro şi pe prizonierul lui părăseşte cazarma de la Germasino este exact ora unu şi treizeci şi cinci de minute. A început ziua de 28 aprilie. Cea din urmă zi a lui Mussolini.

Cele două maşini — două „Fiat-uri 1100" — se îndreaptă spre Como. Lumina farurilor străpunge cu greu perdeaua de ploaie.

Pedro a povestit că s-au auzit deodată salve de arme din direcţia Como, care l-au alarmat. Să fie aliaţii ? Sau să fie vreo contraofensivă a cămăşilor negre ? Imediat a dat ordin şoferilor să oprească şi să facă calentoarsă.

După Bandini, lucrurile nu s-ar fi petrecut chiar atît de simplu. Hotărîrea lui Pedro ar fi fost determinată de o serie de ordine misterioase venite din partea Comitetului de eliberare. În cursul nopţii, acesta ar fi „oscilat" pur şi simplu. După ce seara era de părere ca ducele să fie predat americanilor, acum preconiza judecarea lui de către tribunalul'italian. „M-am gîndit — scria Cadorna — la consecinţele pe care le-ar fi avut pentru Italia capturarea lui Mussolini de către aliaţi şi procesul spectaculos ce ar fi urmat în mod inevitabil, care ar fi devenit procesul politicii italiene de douăzeci de ani încoace, tocmai acum, cînd era necesară tăcerea cu privire la anumite fapte şi împrejurări în care ar fi

fost dificil să se separe' 'răspunderea unui popor de cea a conducătorului său... în nici un caz n-aş fi fost de acord de bunăvoie cu predarea lui Mussolini în mîinile aliaţilor, pentru a fi judecat şi executat de străini".

De aceca, cînd un oarecare Walter Audisio, un partizan comunist care-şi spunea colonelul Valerio, s-a prezentat la Cadorna şi l-a informat că are mandat „să se ducă la faţa locului şi să-l judece pe Mussolini", generalul n-a făcut nimic pentru a se opune acestei „misiuni". Mai mult, el i-a dictat chiar căpitanului Daddario următorul document i

„Milano, 28 aprilie 1945.

Colonelul Valerio (cunoscut şi ca Magnoli Giova- Battista di Cesare) este un ofiţer italian făcînd parte din Comando Generale del Corpo Volontari della Liberta. El se află în misiune din ordinul Comitetului de eliberare naţională în oraşul şi provincia Como şi trebuie să poată circula liber împreună cu escorta sa armată".

În momentul în care Pedro se întorcea cu Mussolini, Valerio gonea cu maşina spre Como...

încotro ? Unul dintre partizanii care-l însoţesc pe Pedro, căpitanul Neri, spune că el ştie un loc sigur :

— Casa unui ţăran care m-a găzduit de mai multe ori în timpul insurecţiei, un patriot cinstit în care se poate avea încredere. E la Bolzanigo, mai sus de Azzano.

Şi pornesc din nou. La Azzano maşinile se opresc. Mussolini şi Clara se dau jos, împreună cu paznicii lor. Nu se veclea nimic ; din cauza ploii care nu mai contenea, noaptea părea şi mai neagră. O pornesc bîjbîind pe un drum îngust, o cărare plină de pietre care urcă între doi pereţi, de-a lungul cărora apa se scurge la vale în şiroaie, ca în albia unui torent. Claretta se agaţă de braţul lui Mussolini.

Drumul dă într-o pajiste. La capătul ei se zăreşte cu greu faţada spoită în alb a unei case de ţară. Neri înaintează singur şi strigă cu glas ascuţit : „Di... di... di...", aşa cum fac ţărăncile

cînd îşi cheamă găinile. Uşa casei se deschide — un dreptunghi de lumină pe fondul întunecat al nopţii. Un bărbat şi o femeie se ivesc în prag : Giacommo De Măria şi nevastă-sa Lia. Ea ţine în mînă o lampă cu petrol. Micul grup intră în bucătărie.

Neri îi spune lui De Maria :

— Sînt doi prizonieri; primiţi-i cum se cuvine. Îşi vor petrece noaptea aici.

După care şefii pleacă... Nu mai rămîn ca să-i păzească pe prizonieri decît doi tineri partizani originari de prin partea locului, Sandrino şi Lino. Aceştia au consemn să nu-i slăbească o clipă din ochi pe Mussolini şi pe Claretta : „Nu vă clintiţi din loc şi nu dormiţi pînă la noi ordine".

Mussolini s-a lăsat pe un scaun înaintea unei mese. Cu bandajul acela care-i înfăşoară capul, cu obrazul palid, cu faţa lui colţuroasă, apare în ochii gazdelor cu o fizionomie cam suspectă... Claretta s-a aşezat alături de el şi i-a luat mîna. Ţăranul aţîţă focul din vatră.

— Cu ce pot să vă servesc ? — întrebă el.

— Cu o cafea — şopti Claretta.

— Nu am cafea, dar pot să vă servesc cu un surogat.

— N-are importanţă.

Între timp, Lia De Maria a urcat la primul cat şi i-a trezit pe cei doi copii care dormeau în patul cel mare din lemn de nuc. I-a trimis să se culce în şură şi a schimbat aşternutul. După aceea a coborît din nou :

— Dacă domnul şi doamna vor să meargă sus...

Paolo Monelli, care i-a chestionat mult pe soţii De Maria, ne-a spus că „Mussolini nu se clintea, stătea cu capul plecat, cu mîinile înfundate în buzunare. Parcă nici n-a auzit. Claretta îi spuse, ca şi cum ar vorbi cu un bolnav; «Doamna spune că odaia e gata. Vrei să urcăm ?»"

Atunci el se scoală. Urcă greoi seara şi intră în odaie, urmat de Claretta. E o încăpere foarte mică, spoită cu var, cu grinzi. Patul o ocupă aproape în întregime. De tavan, prins de un fir, atîrnă un bec electric. Deasupra patului e o gravură cu Madona din Pompei şi portretul unui vînător de munte din celălalt război. Nişte scaune de paie. Un lavoar, pe care Lia a pus un ştergar curat.

Aşteptarea durează de dimineaţă.

Dincolo de uşă pei doi partizani aşteaptă şi ei. Ce anume ? Nici ei nu ştiu.

Prizonierii lor s-au trezit pe la orele unsprezece. La amiază soţii De Maria le-au servit mămăligă cu lapte, pîine şi nişte cîrnaţi, pe care i-au mîncat în tăcere. Drept băutură li s-a dat apă. Şi după aceea, din nou aşteptare...

Orele patru. Zgomot de paşi pe scări. Zgomot de arme. Uşa se deschise. Benito, care stă în picioare între pat şi fereastră, şi Claretta, care s-a ridicat brusc, văd apărînd un civil îmbrăcat într-un impermeabil, urmat de doi bărbaţi în uniforme kaki. Civilul e înalt. Are o figură energică şi o mustaţă mică, neagră â la Clark Gabie. Să tot aibă vreo treizeci şi cinci, patruzeci de ani. E înarmat. Priveşte cu insistenţă încăperea şi pe prizonieri. Pare nervos.

— Eşti înarmat ?

Ducele nu se arată mirat de faptul că e tutuit.

— Nu, n-am nici o armă...

Claretta nu-şi poate desprinde ochii ei mari verzi, înspăimîntaţi, de la necunoscut.

— Grăbeşte-te — îi spune Mussolini.

Se scoală şi ea. E numai în combinezon. Civilul pare din ce în ce mai nervos.

— Hai, grăbeşte-te — îi spune şi el la rîndul lui. ■• - Nu pierde timpul, îmbracă-te, mă grăbesc.

Mussolini îşi pune pardesiul. Claretta se îmbracă cît poate de repede. îşi pune o bluză albă, un taior gri, nişte pantofi de piele albaştri.

Privirea lui Mussolini şi-a recăpătat intensitatea din zilele lui de glorie. îi strigă bărbatului care pretinde că a venit să-I elibereze :

— O să-ţi dau un imperiu !

Şi o apucă spre scară. Bărbatul, revenind cu oarecare emfază la pronumele de politeţe, intervine cu un gest teatral. Întorcîndu-se spre Claretta :

— După dumneavoastră, doamnă...

Şi tînăra femeie trece prima.

Scara. Bucătăria. Uşiţa care dă în pajişte. Cărarea povîrnită. O boltă întunecată. O străduţă abruptă. Satul. Printre casele vechi, cenuşii, Claretta, Mussolini şi cei trei care-i escortează răsuflă din greu pe pavajul în trepte. O răscruce. Ceva mai încolo, pe şoseaua naţională, un „Fiat 1100" negru, care aşteaptă.

Nişte ţărani privesc curioşi la necunoscuţi. îi văd lîngă maşină, pe civil şi pe cei doi oameni înarmaţi, care discută între ei. Portierele se tr întţese. Motorul porneşte. Civilul s-a instalat între scara automobilului şi aripi. Sta cu spatele spre şosea. Maşina se pune în mişcare, încet. Atît de încet încît ceilalţi doi pot s-o urmeze în pas alergător...

Bărbatul cu impermeabil se numea Valerio. Acelaşi care, în cursul nopţii, îl înştiinţase pe generalul Cadorna că i s-a încredinţat misiunea de a-l executa pe Mussolini. La orele opt dimineaţa a sosit la Como, a alergat la prefectură, a făcut tărăboi, a cerut, a ameninţat. în cele din urmă a obţinut o hirtie, semnată de un secretar, care confirma că are „misiunea de a executa instrucţiunile". Imediat după aceea a sărit în maşină şi a luat-o spre Bolzanigo.

„Fiat"-ul negru continua să meargă cu foarte mică viteză.

Astfel au parcurs vreo cincizeci de metri, pînă ce au ajuns la grilajul vilei Belmonte, una

din acele frumoase proprietăţi care se află puzderie de-a lungul lacului Como. Grădina vilei este înconjurată de un zid din blocuri de piatră naturală, avînd o faţă prelucrată. Acolo grilajul intră puţin înăuntru, ceea ce face ca şoseaua să se lărgească nitel.

Valerio îi face semn şoferului să oprească. Ce s-a petrecut după aceea ? Dispunem de trei relatări ale lui Valerio, făcute la date diferite. Ele se contrazic însă în privinţa a foarte multe giincte. O altă relatare, foarte recentă, aparţine şoferului care a condus maşina şi îi vom da citire. Din textul ei se desprinde o indiscutabilă şi în acelaşi timp tragică sinceritate. Orice comentariu n-ar face decît să scadă valoarea acestei mărturii extraordinare :

„Dintr-un salt, Valerio s-a dat jos de pe aripă şi a deschis cu un gest -hotărît cele două portiere ale maşinii din partea dinspre şosea... «Coborîţi» — a spus colonelul pe un ton aspru, şi cei doi prizonieri s-au dat jos din maşină. Cred că în clipa aceea' Claretta şi-a dat seama de ceea ce avea să urmeze, căci a aruncat cîteva priviri în jur, părînd foarte agitată. «Comandantul» (aşa-i spuneam) i-a împins, atingîndu-i aproape cu trupul lui, pînă lîngă zidul cel mic... Nu erau în nici un caz mai mult de doi metri. Se poate spune că Mussolini şi Claretta, odată coborîţi din maşină, n-au făcut decît un singur pas la stînga. Valerio rosti foarte repede cîteva cuvinte, pomenind de un «ordin» şi de o «sentinţă de moarte», dar n-am prea auzit mare lucru, iar toată scena se desfăşura extrem de rapid. Mussolini a rămas imobil de parc-ar fi fost absent, dar Claretta dădu deodată dovadă de o energie neaşteptată. Se agăţă de Mussolini, uitîn-du-se cînd la Valerio, cînd la Mussolini: «Nu, nu se poate, nu puteţi face una ca asta !»

Avea o expresie foarte încordată, vocea îi era schimbată, iar privirile îi erau rătăcite. Atunci Valerio îi strigă cu asprime, nervos : «Pleacă de acolo sau te dobor şi pe tine». Dar

Claretta rămase mai departe lipită de Mussolini ca şi cum n-ar fi auzit. în clipa aceea, Valerio apăsă pe trăgaci. Am auzit clar cum percutorul a făcut «pac», lovind în gol.

Valerio îşi reveni imediat; apa curgea şiroaie pe el. A scos un pistol şi l-a îndreptat asupra celor două victime. în acelaşi timp l-a strigat pe Pietro. I-a strigat: «Adu-mi arma ta»".

Pietro a coborît în fugă pînă la noi. I-a întins lui Valerio MAS-ul său, pe care acesta l-a apucat, băgin- du-şi pistolul înapoi în buzunar. Valerio a tras rafala mortală.

Cele două cadavre au rămas în drum mai bine de două ore, sub ploaia care începuse din nou să cadă, păzite de Lino şi Sandrino.

Cît despre Valerio, el plecase la Dongo, ca să participe la executarea celor cincisprezece ierarhi fascişti arestaţi o dată cu Mussolini.

în sfîrşit, a venit o maşină ca să ia trupul lui Mussolini şi al Clarettei. Ceva mai tîrziu ele au fost transportate cu acelaşi camion în care fuseseră azvîrlite şi celelalte cincisprezece cadavre însîngerate ale celor executaţi la Dongo.

A doua zi dimineaţa, cele şaptesprezece cadavre au fost aruncate într-un colţ al pieţei Loreto din Milano. Acolo, sub marchiza unui garaj, fuseseră împuşcaţi odinioară de către nemţi cincisprezece patrioţi.

O mulţime imensă s-a adunat imediat. Oamenii se împingeau, rîdeau, se înghesuiau, nu reuşeau să vadă bine. Cineva, un individ de statură uriaşă cu aspect neglijent, a avut ideea să-i agaţe pe fostul dictator şi pe amanta lui de acoperişul marchizei.

I-au legat lui Mussolini picioarele cu un laţ. L-au ridicat întîi pe el, pînă cîncl capul i-a ajuns la doi metri de pămînt. Claretta a fost şi ea atîrnală alături de el. Apoi, peste piaţă s-a aşternut o tăcere adîncă.

Cînd Churcliill a sosit în iunie 1945 pe malurile lacului Como sub paza unei escorte impunătoare, a cerut să fie dus mai întîi la Dongo

şi după aceea la vila Belmonte. Dar el nu voia numai *să vadă*. Voia *şi să afle*.

A cerut să-i fie aduşi martori : Bărbieri, locţiitorul comandantului grupului de partizani care a organizat ambuscada. În plus : Carlo Ceiesoli şi Carlo Terreni. Accş- tia din urmă i-au povestit că au asistat la descărcarea bagajelor şi a lăzilor pe care le luase cu el Mussolini. Churchill a ascultat şi relatarea brutarului din Gera „care a cîntărit pe cintarul din prăvălia lui 36 kg de aur şi diamante găsite într-o baliză, la marginea unui x-îu ce se varsă în lac". Brutarul susţinea că în valiză se mai găsea ceva :

— Mai erau şi nişte hîrtii, dar au fost aruncate în apă...

Să fi fost vorba de hîrtiile pe care le căuta Churchill ? Probabil că n-a reuşit să dea ele urma lor eu ocazia primei călătorii pe care a făcut-o acolo. Fiindcă s-a în- tors din nou peste două luni. La Moltrasio, serviciile de securitate reţinuseră pentru el vila lui signor Donegani, un fost prieten al ducelui, în momentul acela refugiat în Elveţia. Bineînţeles, oamenii din sat erau cu toţii numai ochi şi urechi. Ei au povestit mai tîrziu că observaseră de mai multe ori nişte vizitatori nocturni „cai-e, după o scurtă şedere, erau duşi cu automobilul departe de vilă". Alt amănunt neobişnuit : „într-o dimineaţă, căminul din salonul în care Churchill îşi petrecea cea mai mare parte a timpului a început să scoată un fum negru cu miros caracteristic :

— Mirosea a hîrtie arsă — avea să spună o hătrînă".

Să-l citäm pe Ricliard de Grandmaison, subliniind faptul că el se afla la lacul Como în timpul celei de-a dsua vizite a lui Churchill şi că a făcut o anchetă amănunţită la faţa locului, chestionîndu-i el însuşi pe ţărani : „Călăuzit de un tinăr care la ora actuală este unul dintre partizanii mişcării neofasciste, un observator a ajuns pînă sub ferestrele faimosului salon. L-a zărit pe prestigiosul locatar, care trăgea din obişnuita lui ţigară

de foi şi cerceta nişte documente, avînd un aer mai preocupat ca de obicei. El frunzărea teancurile, examina, alegea, privea cu lupa colţurile filelor, ca să le întindă în cele din urmă una cîte una generalilor săi, care se aflau aşezaţi în faţa căminului. Gestul lui era însoţit de un singur cuvînt :

— Rubbish... Rubbish...

Acest «rebut» alimenta splendida vîlvătaie din cămin, al cărei fum gros îi intriga pe gură-cască.

Timp de şase zile şi şase nopţi, căminul a fost martorul unei distrugeri pline de rîvnă. O ţărancă care aducea lapte în fiecare dimineaţă la vilă a tras de aici o concluzie care se impune :

— Tare mai e friguros bătrînul domn... — a spus ea".

Concluzia lui Richard de Grandmaison este următoarea : „Pentru noi adevărul e altul, şi putem să presupunem că bătrînul vulpoi nu s-a lăsat înşelat : i s-au vîndut textele pe care le căuta, dar el şi-a dat imediat seama că se făsuseră fotocopii după ele, datorită urmelor de ace care .serviseră la fixarea documentului respectiv în faţa obiectivului. Fără îndoială, hîrtii de o importanţă considerabilă".

Despre ce hîrtii să fi fost vorba ?

Să ne amintim de „interviul" lui Mussolini la primăria din Dongo după arestarea lui. Atunci el deschisese servieta neagră şi strigase :

— În privinţa asta am cu ce să mă justific !

înăuntru se zăreau nişte plicuri. Pe unul din ele nişte

martori oculari citiseră un nume : *D-lui Winston Churchill.*•Nimeni nu-şi mai aduce aminte să fi văzut în orele care au urmat servieta respectivă în mîinile lui Mussolini. Deci, ori s-a despărţit el de ea, ori i-a fost furată. Care este realitatea ? Să fie oare adevărat că în timpul captivităţii sale la Gran Sasso englezii i-ar fi promis ducelui viaţa în schimbul anumitor

documente ? Ce fel de documente ? Cele pe care Mussolini le mai avea cu el la Dongo ? Să fi fost vorba de vreo corespondenţă secretă între Churchill şi duce ? Conţineau scrisorile poate lucruri neplăcute pentru guvernul britanic ? Sau, aşa cum afirmă un ziar comunist elveţian, *Voix ouvrière*, era vorba de „convenţia secretă care a îngăduit să se elaboreze faimosul plan Laval-Hoare". Ar fi fost vorba, după cum susţine acelaşi ziar, „să se împartă Abisinia între agresor şi complicii lui, stăpînii trusturilor engleze şi franceze..."

Contele de Grandmaison e de părere că copiile documentelor „pierdute" la Dongo trebuie să se afle în dosarul lăsat de generalul Gamba. Vor fi oare publicate într-o zi

?Misterele lui Rasputin

„O doză de cianură suficientă pentru j a ucide douăzeci de oameni".

Puţin cîte puţin, pata de singe se întindea pe zăpadă. Căzut cu faţa-n jos, trupul lui Rasputin nu mai avea de- cît cîte o slabă tresărire din cînd în cînd. Aşa s-a terminat cu „prietenul cel sfînt", cu *Boji celovek* (omul lui Dumnezeu), simbol al unei Rusii care avea să dispară şi ea o dată cu el.

Că să-l ucidă a fost nevoie să fie trase în plin trei focuri de revolver. A fost nevoie să i se zdrobească capul cu lovituri de bîtă. Şi, totuşi, Rasputin ar fi trebuit să fie mort de cîteva ceasuri. în palatul de pe Moika, gazda sa, prinţul Iusupov, îi dăduse o doză de cianură de potasiu suficientă pentru a ucide douăzeci de oameni. Grigore Efimovici Rasputin mîncase nişte prăjituri umplute pur şi simplu cu cianură. Dăduse pe gît — pahar după pahar —- o cantitate nemaipomenită de vin amestecat cu cianură. Fără nici un efect. Şi fără să se observe la el nici un fel de schimbare în urma celor ingurgitate.

Cine nu cunoaşte acest episod, demn de o comedie de bîlci ? Cine nu şi-a pus, în mod firesc, o serie de întrebări în legătură cu toate acestea ?

Şi eu mi le-am pus. Scenariul unui film scris împreună cu Claude Desailly pentru Robert Hossein[6] m-a făcut să cercetez episodul şi să încerc să conturez personajul. Filmul odată terminat, mi-am dat seama că mai rămîneau anumite semne de întrebare foarte bine conturate. Cum era şi normal, m-am adresat prinţului Iu- supov. în privinţa otrăvii, el n-a putut să facă decît o serie de constatări. în nici un caz

---

6 **Istoricii care au pomenit despre uciderea lui Rasputin scriau în genere : Lazovert. Persoana în cauză, care locuieşte la Paris, ţine să i se spună : de Lazovert. Vreau să mulţumesc pe această calc prieten ui ui meu George W. Herald, binecunoscut ziarist amerîcan. Datorită lui am putut să iau cunoştinţă de confidenţele inedite scrise de d-l J. J. Wctzel după cele dictate de doctorul de**

să dea explicaţii. Multă vreme am crezut că prinţul este singurul supravieţuitor din cei care l-au ucis pe Rasputin. într-o bună zi însă am aflat că se află în viaţă şi doctorul Lazo- vert, care otrăvise cu propriile lui mîini prăjiturile şi vinul pe care le consumase Grigori Rasputin în palatul de pe Moika !

Am fost însă prevenit :

— N-o să izbutiţi să aflaţi nimic de la el. De cincizeci de ani, Lazovert obişnuieşte să le-nchidă uşa-n nas tuturor acelora care vin să-i pună vreo întrebare cu privire la Rasputin. Contrar prinţului Iusupov, care de o jumătate de secol nu face^gdtceva decît să comenteze moartea lui Grigori Efimoviei, doctorul Lazovert păstrează de cincizeci de ani cea mai desăvîrşită tăcere.

într-adevăr, aşa era : doi dintre cei ce l-au ucis pe Rasputin, Iusupov şi Purişkevici, îşi publicaseră memoriile. Despre Lazovert nu se mai auzea însă nimic. Era atît de hotărît să se facă uitat, încît aproape toţi îl credeau mort. Şi în special eu.

Iată acum, în faţa mea, mărturia inedită a doctorului de Lazovert-,

Sînt unele ironii ale soartei pe care un romancier nu s-ar încumeta să le născocească. Înainte de moartea recentă a lui Felix Iusupov, cei doi „asasini" ai lui Ras- putin care se mai aflau în viaţă locuiau şi unul şi celălalt în acelaşi oraş, Paris, şi în acelaşi arondisment, XVI. Doctorul de Lazovert pe bulevardul Flandrin, iar prinţul Iusupov într-o căsuţă de pe strada Pierre-Guerin, ascunsă între copaci, pe una din acele străzi de altădată din cartierul Auteuil salvate ca prin minune. Chiar de la parter intri în plină istorie. Pe pereţi se înşiruie întreaga familie imperială a Rusiei, tablouri, acuarele, fotografii. Mi-a ieşit înainte prinţesa Irina ; e nepoata celui din urmă ţar, Nicolaie al II-lea. E prinţesă Iusupov de mai bine de cincizeci de ani şi, cu toate acestea, a rămas tot frumoasă. O scară îngustă şi dai într-o încăpere mare din care

prinţul şi-a făcut salonul lui de primire. .Şi aici, în mijlocul mobilelor rare, amintiri din Rusia, puzderie de amintiri...

Vocea prinţului este caldă, amicală :

— Poftiţi, poftiţi... ce bine-mi pare că vă văd !

Supremă cochetărie, ca să-şi primească oaspeţii, prinţul Iusupov şi-a scos ochelarii lui negri. Şi atunci nu i se mai vedeau decît ochii. Nişte ochi albaştri extraordinar de limpezi. Nişte ochi care aproape au orbit, ochi care-i plăceau lui Grigori Efimovici Rasputin...

Totul a început în octombrie 1905. În *Jurnalul* ţarului Nicolaie al II-lea, la data de 1 noiembrie se află această simplă însemnare : *„Am cunoscut un călugăr din gubernia Tobolsk care se numeşte Grigor*

*i*Grigori era prenumele unui ţărân siberian care avea să facă vîlvă în lume : Rasputin. Rasputin^în limba rusă are un sens foarte precis : „rasputnîi" înseamnă „desfrî- natul". Să fi fost oare numele lui adevărat, aşa cum afirmă fiica lui, Maria, în *Memoriile* [3] ei ? Aceasta amintește că „rasputie" înseamnă în rusește „răspîntie". Asta ar fi originea numelui său de familie. Un istoric rus de şcoală franceză,

Constantin de Grunwald, afirmă însă, bazindu-se pe registrele de stare civilă, că totul e numai legendă [4]. Siberianul se numea Grigori Novîh. Se născuse în 1864 sau 1865, într-o familie de ţărani mai înstăriţi. Porecla de „desfrînat" nu se datora decît purtării lui destrăbălate. E foarte adevărat că, în *Jurnalul* ei, ţarina nu pomeneşte niciodată numele de familie „Rasputin". Ea îl desemnează întotdeauna fie prin prenume, fie prin- tr-un singur cuvînt : „Prietenul" nostru.

în sătucul Pokrovskoe, tatăl lui Grigori era cărăuş. Pentru viitorul Rasputin, caii au constituit bucuria copilăriei. Stătea ceasuri întregi în grajd şi se uita la ei. Cîteodată se urca pe cîte unul, se culca pe spinarea lui şi-i vorbea la ureche. în clipele acelea i se părea că timpul[7] a încetat să mai existe. Asta nu-l împiedica însă ca, odată plecat de acasă, să se amestece cu toţi derbedeii din sat în încăierările care aveau loc, dovedind u-se a fi unul dintre cei mai mari bătăuşi.

într-o zi, tatăl lui i-a^ărătat o carte mare cu poze în care era vorba despre naşterea lui Iisus. A fost o adevărată revelaţie. în fiecare seară, Grigori îi cerea tatălui său, Efim, să-i arate cartea aceea. Cînd a învăţat-o pe dinafară, a dorit să cunoască şi urmarea poveştii. în curînd, la Pokrovskoe nimeni nu cunoştea mai bine decît micul Grigori povestea lui Iisus.

Avea doisprezece' ani cînd s-a produs un eveniment care avea să aibă urmări cu totul neprevăzute. Sub ochii lui, fratele mai mare, Mişa, a căzut în apă. Grigori n-a stat o clipă pe gînduri şi s-a aruncat după el. S-ar fi înecat amîndoi dacă n-ar fi reuşit să-i salveze un ţăran care trecea din întîmplare pe acolo. Contractînd o aprindere de plămîni, Mişa a căzut la pat şi

---

7 **R. Filop-Miller.** *Le diable sacré, Raspoutine* **(Payot).**

peste cîteva zile a murit. Grigori a supravieţuit, dar, spune biograful său, Fiilop-Miller, „într-atît l-a zdruncinat accidentul, încît a fost cuprins de fierbinţeli[1,5]. Fierbinţelile au dispărut, apoi au reapărut, fiind şi mai mari. Săptămîni în şir, copilul ajzăcut aproape fără cunoştinţă. S-a vindecat. A uitat de boala aceea. Dar, dacă vreun psihiatru ar fi studiat comportarea ulterioară a lui Rasputin, ar fi putut oare şi el s-o uite ?

A crescut şi s-a făcut un flăcău zdravăn, rezistent la muncă. în curînd, cîrciumarul din sat a ajuns să-l socotească unul dintre cei mai buni muşterii ai săi. După o noapte de beţie era în stare să are un cîmp întreg fără Nil dea nici cel mai mic semn de oboseală.

Cu fetele din sat, Grigori se arăta, fără îndoială, cel mai îndrăzneţ dintre flăcăi. Nu era nici mai frumos, nici mai îmbrăcat decît oricare altul : pur şi simplu plăcea. Se pare că ţăranii aceia aveau moravuri destul de libere, aşa cum se întîmplă, de altfel, de celé mai multe ori în ţările sărace : dragostea e singura plăcere care nu costă nimic. De libertatea aceasta Grigori se folosea din plin. S-a căsătorit cu o blondă drăguţă cu ochii negri eare se numea Praskovia. Dar asta nu l-a împiedicat să-şi petreacă mai departe nopţile la circiumă şi să alerge după fete,

Într-o zi, în timp ce împingea la plug şi-şi întorccca caii la capătul unei brazde, a auzit deodată în spatele lui „un cor minunat, ca cel al femeilor de la biserică". S-a întors. Ce a văzut l-a făcut să înlemnească. I-a povestit apoi prietenului sau Dmitri Pecerkin : „Foarte aproape de el se afla o femeie nespus de frumoasă, Sfînta Fecioară, şi ea dispărea şi apărea, străpunsă parcă de razele aurii ale soarelui de amiază. în văzduh, mii de îngeri cîntau un imn solemn şi glasul Fecioarei Maria le răspundea". A fost o arătare de numai cîteva clipe. Anii s-au scurs. Grigori luase locul tatălui său şi transporta călători. Ajungea pînă la Tobolsk sau Tiumeni şi cîte- odată pînă la Verhoturie, în Urali. S-a pomenit vreodată cărăuş care să nu schimbe şi el

o vorbă cu călătorii săi ? Unul dintre aceştia, un călugăr novice pe nume Mileti Saborovski, a rămas mirat cînd a auzit că ţăranul acela simplu vorbea despre problemele religioase cu atîta pricepere. Seminaristul i-a pus întrebare după întrebare. Grigori, foarte la largul său, i-a răspuns cum nu se putea mai bine. Novicele a rămas uimit : el ştia foarte bine ce reputaţie avea Grigori la Pokrovskoe. Cum de putea sa îmbine o cunoaştere atît de aprofundată a Sfintei Scripturi cu o viaţă atît de dezordonată ?

încetul cu încetul, seminaristul a început să~i facă destăinuiri. Grigori nu auzise încă niciodată asemenea cuvinte. Mileti nu-i reproşa atîta destrăbălarea lui, cît mai ales felul în care păcătuia. El comitea păcatul de dragul păcatului. Pentru asta era foarte vinovat în faţa lui Dumnezeu. în schimb, dacă ar fi săvîrşit aceleaşi greşeli, dar cu scopul de a alunga din trupul lui poftele cele nesăbuite, ar fi fost mult mai pe placul Domnului, într-adevăr, această teorie ciudată — şi cît se poate de practică — era îmbrăţişată de nişte credincioşi care făceau parte dintr-o sectă misterioasă, urmărită de autorităţi, a aşa-numiţilor „hlîstî". Adepţii ei trebuiau să caute să se purifice satisfăcîndu-şi cu vîrf şi îndesat poftele trupeşti. Rasputin, pe vremea aceea în vîrstă de treizeci şi trei de ani, se ştia înzestrat cu o energie erotică eare-l speria chiar şi pe el. Descoperirea sectei „hllstî" s-a dovedit a fi pentru el drumul Damascului. Să-şi poată îmbina în voie aspiraţiile lui mistice cu o senzualitate imperioasă : ce noroc nesperat !

Hotărît, asta era drumul lui. După o şedere la mănăstirea din Verhoturie, care-i adăpostea tocmai pe membrii sectei „hlîstî", a devenit tot mai convins de acest lucru. Grigori s-a dus la un pustnic, stareţul Makari. Rasputin a căzut în genunchi înaintea bătrînului şi i-a povestit toată viaţa lui de pînă atunci. Totul. Păcatele, beţiile, viaţa lui destrăbălată; poate chiar şi furturile de cai, cum se şoptea prin sat. Şi i-a mai vorbit apoi şi de vedeniile şi de năzuinţele lui. Cînd şi-a

ridicat ■ ochii, a văzut că Makari îl privea zîmbind. Pustnicul şi-a pus miinile pe creştetul lui Grigori.

— Fii fericit, fiule'— i-a spus el —, fiindcă dintre mii de oameni Domnul te-a ales pe tine. Lasă-ţi nevasta, copiii şi pleacă, ascunde-te, cutreieră pămîntul. Ascul- tă-i glasul şi, cînd ai să-i înţelegi cuvintele, numai atunci, întoarce-te înapoi printre oameni şi spune-le că vocea preasfîntului nostru Pămînt rusesc cuvîntează prin gura ta !

Secolul al XIX-lea e pe sfîrşite. Europa e mai carteziană ca oricînd. O expoziţie, cea din 1900 de la Paris, consacra triumful ştiinţei. Un triumf sub formă de apoteoză. Dacă are loc o reacţie spiritualistă — ca aceea a unui Peguy sau cea atît de deosebită a unui Bergson —, ea e impregnată de logică sau dă loc [1] la discuţii largi, în timpul acesta, Rasputin „cutreieră" drumurile şi cărările Rusiei. E o altă lume, Acoio domneşte misticismul [US]. Pe atunci puteai găsi în Rusia şi în Siberia mii de „drumeţi peregrini". Printre ei erau şi tineri şi bătrîni; într-o dimineaţă sau într-o seară îşi părăseau totul. easa„ gospodăria, familia ; rudele lor îi socoteau morţi. Se îm- brăcaţi în zdrenţe, dădeau uitării nume, nevastă şi copii. Aceasta se numea „să pleci în drumeţie", *uiţi v stranstvo*. încotro se îndreaptă ei ? Oriunde şi nicăieri. Străbat cimpiile, cutreieră pădurile. Unii se duc în pelerinaj la Muntele Athos sau la Ierusalim. „Drumeţia" lui Rasputin avea să dureze cîţiva ani. Ea avea să fie marcată mai cu seamă de iniţierea lui completă în doctrina sectei „hlîstî". Existau semne sigure de recunoaştere pentru adepţii acestei secte. Se întruneau în sate iniţiate, sîm- bătă seara, în anumite case.

Pretutindeni pe întinsul Rusiei, aceleaşi ritualuri extravagante.

La asfinţitul soarelui, ferestrele sînt închise ermetic. Membrii comunităţii se aşază pe jos, în cea mai deşă- vîrşită tăcere, bărbaţii în dreapta, femeile în stînga. Pe masă pîlpiie douăsprezece luminări. Doi ţărani, un bărbat şi o

femeie, stau în spatele mesei. Toţi ceilalţi se uită la ei cu respect, cu umilinţă, convinşi că în ei s-a pogorît Sfîntul Duh.

Adunarea începe să ţinte tărăgănat, litanii care afirmă credinţa lor în doctrina hiiştUor. Cîntarea se înteţeşte. Se proslăveşte cu „mare bucurie şi extaz" venirea mântuitorului. în curînd îşi scot cu toţii hainele şi cizmele.

La un moment dat, unul dintre ei se ridică în picioare. Şi începe să se învirtească. Ceilalţi întră şi ei în joc şi se învîrt greoi. Aceasta continuă pînă cjnd credincioşii ating extazul. Atunci se produce aşa-zisa „transformare miraculoasă". Ei uită că se află într-o baracă de seînduri sau într-o casă ţărănească. Decorul reprezintă un palat de vis, aflat între pămînt şi cer, mai aproape de acesta din urmă. Bărbatul şi femeia aşezaţi în spatele mesei nu mai sînt Ivan sau Marina, ci Hristos şi Fecioara Maria. Un singur strigăt, care se repetă frenetic : „Sfîntul Duh s-a pogorît în noi!" Din capul mesei „Hristos" le vor- bcşte : ei nici nu caută să înţeleagă ce sens au cuvintele lui incoerente, hohotele de rîs, tînguirile lui. îl ascultă, scot strigăte, plîng. Apoi urmează din nou dansuri. Şi din ce în ce mai sălbatice. Au să ţină pînă-n zori. Pînă cînd se vor stinge luminile, întunericul favorizînd o împreunare generală între adepţii de ambele sexe. Este „împreunarea păcatului", care se săvîrşeşte din voinţa Sfîntului Duh.

A doua zi, Rasputin pleacă din nou „în drumeţie".

După ce a lipsit ani de zile, Rasputin s-a întors la ai lui. Trebuie să spunem că acasă lăsase o amintire foarte urîtă. Consătenii îşi aminteau de el mai ales ca de un „desfrînat". Cînd au auzit că acum era omul lui Dumnezeu, au izbucnit cu toţii în rîs. Chiar în noaptea cînd s-a înapoiat acasă, a coborît în beciul casei părinteşti. S-a văvorit acolo. îl auzeau de afară cum plînge, cum se tînguieşte şi cere iertare. Nu primea pe nimeni să-l vadă, dccît în mod e«-*-totul excepţional. Cei care reveneau din beci

spuneau că sînt pe deplin convinşi. Omul pe care-l văzuseră acolo rugîndu-se umilit nu putea fi, fără îndoială, decît un sfînt, spuneau ei, şi se jurau că aşa este.

Ceea ce te izbea la Rasputin nu era statura, nu prea înaltă, nici faţa palidă încadrată de o barbă mare şi neagră, ci ochii. Ochii erau de un albastru metalic şi aveau o strălucire aproape de nesuportat. Obişnuia să-şi ţintească privirea în ochii interlocutorilor ; cita din evanghelii, din părinţii bisericii, şi toate astea rostind fraze scurte şi întretăiate. După o jumătate de oră, interlocutorul lui se retăgea, clătinîndu-se zăpăcit, mut de admiraţie.

Timp de trei săptămîni Rasputin a rămas în beciul casei lui. Cînd a ieşit de acolo, nici un locuitor din Pokrovskoe nu se mai îndoia de faptul că în sat sălăşluia un sfînt. Afară îl aşteptau o mulţime de oameni, foarte impresionaţi.

— Părinte Grigori ! Mîntuitorul nostru !

El a început să-i binecuvînteze şi le-a spus :

— Am venit la voi ca să vă aduc cuvîntul Sfîntului nostru Pămînt şi să vă dezvălui taina binecuvîntată a izbăvirii prin păcat pe care mi-a încredinţat-o el.

În curînd, cei din Pokrovskoe au aflat că sfintului părinte îi plăcea să se ducă să Se închine în pădure. Nu se ducea însă acolo de unul singur, considerînd că rugăciunea în comun este mult mai binevenită. Lucru curios, nu îngăduia niciodată să fie însoţit de vreun bărbat sau de vreun flăcău. Ţinea să aibă în apropierea lui fetişcane şi, dacă se putea, drăguţe.

Faima cuvioşeniei lui Rasputin a depăşit graniţele guberniei. Să fi vrut, într-adevăr, unii membri ai bisericii ruse să-l exploateze în folosul lor ? Aşa s-a susţinut, cu toate că acest lucru n-a fost niciodată lămurit. Sigur i faptul că în 1904 Raspudn *a* apărut pentru prima oară la Petersburg, pe atunci capitala Rusiei ţariste. A

venit ca simplu pelerin să ceară ospitalitate la Academia de t< ologie. Amuzaţi de aerul grosolan al acestui mujic, seminariştii s-au prefăcut că-l primesc să participe la discuţiile lor teologice. Şi, ca să se distreze, au început să-i pună cu răutate tot felul de întrebări grele. Spre uimirea lor, mujicul răspundea precis şi inteligent. S-au apropiat şi eîţiva profesori, care i-au pus şi ei întrebări, mai dificile. Kasputin le-a răspuns fără ezitare. Părintele Teofan, rectorul Academiei de teologie, i-a cerut părerea despre un pasaj din Sfînta Scriptură. Rasputin s-a gîndit un moment. Apoi a urmat răspunsul, „clar, scurt şi exact". La sfîrşit, părintele Teofan i-a binccuvîntat pe seminarişti, ca în fiecare seară. în loc să-l binecuvînteze însă şi pe Rasputin, l-a rugat :

— Binecuvîntează-mă, părinte.

A doua zi, părintele Teofan l-a dus pe Rasputin în faţa episcopului Ghermoghen. Rasputin şi-a făcut o intrare zgomotoasă la respectabilul prelat. S-a repezit la el, l-a strîns în braţe şi l-a pupat de trei ori, cum e obiceiul la ţară. L-a strîns aşa de tare, că Ghermoghen era cît pe ce să se sufoce. După aceea, Rasputin a strigat, izbucnind în rîs :

— Să ştii că-mi placi!

L-a cucerit pe Ghermoghen. L-a cucerit şi pe Iliodor, cel mai faimos predicator al Rusiei. Cînci Rasputin a fost condus la el, Iliodor se afla în rugăciune. Rasputin a aşteptat cît a aşteptat şi şi-a pierdut răbdarea. Deodată, fără să mai stea pe gînduri, s-a dus şi l-a bătut pe umăr şi, făcîndu-l să se întoarcă, i-a spus cu o voce groasă :

— Da mai lasă şi nu-l mai plictisi pe Dumnezeu cu rugăciunile tale ! Mai vrea şi el din cînd în cînd să fie lăsat în pace!

A arătat apoi spre Teofan şi spre Ghermoghen, care-l întovărăşeau :

— Şi pe urmă, aştia doi au ceva să-ţi spună !

Sub acest triplu patronaj, Rasputin avea să pătrundă în înalta societate a Petersburgului.

La Petersburg, viaţa de toate zilele a fiecărui om avea ca model pe aceea a perechii imperiale, ţarul Nicolaie al II-lea şi soţia sa, Alexandra. Erau căsătoriţi de zece ani. înainte de a se căsători cu Nicolaie al II-lea, rudele prin- ţesei Alix de Hessa îi spuneau acesteia Sunshine. Aşa rămăsese şi pentru soţul ei, care nu-i spunea niciodată altfel decît „raza lui de soare".

Alix născuse patru fete -sănătoase. Nu acelaşi lucru se putea spune şi despre ultimul copil, ţareviciul Alexei. El moştenise o boală îngrozitoare, ereditară în familia de Hessa, hemofilia. Primele ei simptome se iviseră la el încă din fragedă copilărie. Era de ajuns să cadă, pentru ca imediat genunchiul care se izbise de pârnînt să se umfle din cauza hemoragiei interne. O umflătură care-i provoca copilului dureri îngrozitoare. în octombrie 1905, copilul se juca în parc împreună cu fiul marinarului Derevenko, care fusese însărcinat să-l păzească. Acesta îl supraveghea împreună cu doica Vişneakova. Alioşa — aşa-i spuneau părinţii — a vrut să se ridice brusc, a făcut o mişcare greşită, a scos un ţipăt şi s-a prăbuşit în braţele marinarului.

L-au dus în pat şi l-au dezbrăcat. La unul din genunchi î-a apărut din nou teribila umflătură vineţie. Doctorii au fost chemaţi în grabă. încă o dată au încercat să vindece Copilul, însă fără nici un rezultat. Zilele se scurgeau. Alexei avea tot timpul febră şi gemea. Totul avea să se schimbe însă. Marea ducesă Anastasia Nicolaevna, soţia marelui duce Nicolaie Nicolaevici, care venise să afle cum se mai simte micul prinţ, a început să vorbească plină de entu- ziasm despro un pelerin din Siberia pe nume Grigori Efimovici. îl cunoscuse cu citeva zile înainte, prin părintele Teofan. „Un adevărat sfînt Grigori ăsta". Ea îi vorbise de boala ţareviciului şi siberianul îi răspunsese i

— Spune-i împărătesei să nu mai plîngă. O să-i tămă- duiesc copilul, şi el o să aibă obraji rumeni cînd o să fie soldat!

Nimic nu putea să-i placă mai mult Alexandrei. Ar fi făcut orice ca să-şi vadă copilul vindecat. Avea, de altfel, înclinaţie pentru ştiinţele oculte. Îi primise la curtea ei. pe magul Philippe, un lionez, şi pe doctorul Encausse, zis Papus. De cînd cu boala fiului ei, vracii şi magii ruşi se perindaseră cu duiumul la căpătîiul ţareviciului, fără să fi izbutit însă să-i aline durerile.

Acum Alexandra trăgea din nou nădejde. Dacă acesta nu e ca ceilalţi ? Marea ducesă continua să vorbească cu volubilitate, pomenea de minunile pe care le săvîrşise deja G rigori: n-o vindecase el oare pe o călugăriţă chinuită de diavol ? Era scuturată de convulsii, cărora nu le venise nimeni de hac. Grigori a sosit la mănăstire şi s-a închis timp de două ceasuri cu ea în chilia ei. Cînd au ieşit de acolo, părea sleit de puteri, dar călugăriţa strălucea de fericire. Şi de atunci n-a mai avut niciodată convulsii. Intîmplărea a impresionat-o profund pe împărăteasă.

Din încăperea vecină se auzeau, la intervale regulate, vaietele sfîşietoare ale copilului. Alexandra se întoarse spre marea ducesă :

— Adu-l pe acest Grigori la palat, spuse ea.

Cu capul înfundat în pernă, Alioşa, micul ţarevici, gemea încet. Se distingea de sub cuvertură conturul piciorului care-l durea şi al cărui genunchi, umflat de sînge, nu putea să-l mai îndoaie. Să fi adormit ? Să-şi fi pierdut cunoştinţa ? Ţinea, în orice caz, ochii închişi. Afară, cufundat în întuneric, se-ntindea parcul de la Ţarskoe Selo. încăperea era luminată numai de o candelă, a cărei flacără tremura sub icoane.

Uşa, lăsată întredeschisă, se dădu în lături ca să intre un personaj cu totul nepotrivit în acest cadru : un ţăran siberian înveşmîntat într-un caftan lung de culoare închisă, cu o barbă neagră stufoasă şi cu părul căzîndu-i în dezordine peste un guler soios. Grigori Efimovici Rasputin îşi făcea intrarea în palatul Romanovilor. Cînd

doica Vişneakova l-a introdus, pe o scarp secretă, în apartamentele imperiale, s-a uitat la el încremenită. Rasputin a izbucnit în rîs :

— Ce-i, măicuţă, ce ai de mă tot iscodeşti aşa cu privirea ?

Ţarul şi ţarina îl aşteptau pe „făcătorul de minuni", înmărmurită, Vişneakova l-a văzut pe Rasputin, foarte la largul său, cum se apropie de Nicolaie şi de Alexandra şi-i stringe-n braţe, sărutîndu-i îndelung şi cu zgomot pe amîndoi obrajii !

Ţarina şi doica I-au însoţit, numai ele, pe Rasputin în camera lui Alioşa. Rasputin s-a îndreptat către icoane. A îngenuncheat, s-a rugat. După aceea, ridicîndu-se, s-a apropiat de patul în care zăcea ţareviciul. S-a aplecat şi a făcut larg cu mina semnul crucii deasupra copilului. Alioşa a deschis ochii. L-a privit îndelung pe omul acela bărbos, care, după cîte se părea, schiţa un zîmbet. Un zîm- bet „serios şi dulce totodată". Străinul a început să-i vor- bească. Şi vocea lui era blîndă^aşa de blînclă :

— Nu te teme, Alioşa, acum totul o să fie bine !

Rasputin şi-a pus mina dreaptă pe fruntea copilului
şi i-o plimba acum, cu o extremă delicateţe, peste tot trupul, din cap pînă-n picioare. Vorbea mereu :

— Vezi, vezi, Alioşa, alung nesuferitele astea de dureri. Acum nu te mai cloare şi mîine ai să fii complet sănătos. Ai să vezi tu atunci ce frumos o să ne jucăm noi amîndoi !

Ţareviciul începu să zîmbcască. Rasputin îi vorbea de propria-i copilărie, de jocurile lui, de farsele pe care le făcuse altora în sat la el. De mult nu se mai amuzase ţareviciul aşa de bine. Apoi Rasputin a devenit grav, a evocat uriaşa Siberie, ştepele şi pădurile ei : toate astea erau ale lui „tătucu" — nu spunea ale ţarului — şi aveau să fia într-o zi ale lui, ale lui Alioşa. Trebuia să se însănătoşească, iar el, Rasputin, avea să se ocupe serios de aceasta. Voia să-l ducă

foarte curînd pe micul lui prieten în Siberia, ca să-i poată arăta toate lucrurile acelea minunate.

Ţareviciul sorbea vorbele ţăranului. Deodată, Alexandra,uluită, văzu cum îşi întinde piciorul bolnav. Cum, nu-l mai doare deci ? Ba chiar, ca să asculte mai bine, copilul s-a ridicat în capul oaselor ! Alexandra s-a repezit la el; o obseda teama ca el să nu facă vreo mişcare greşită.

— Fii atent, Alioşa !,

— Lasă-mă, mamă ! Vreau să ascult!

Şi, întorcîndu-se spre Grigori :

— O, te rog, mai povesteşte-mi, spune !

Şi Grigori îi povesti mai departe. Istorii cu animale, mai ales cu cai, despre care spunea că vorbesc. Alioşa •se întoarse către doica lui :

— Vezi, Maria, că animaleie vorbesc !

Se făcuse noapte tîrziu. Şi a trebuit ca Rasputin să pună capăt el însuşi întrevederii :

- Mîine, Alioşa, mîine o să-ţi povestesc şi mai multe.

Ţarina şi-a întrebat atunci fiul dacă mai simte vreo durere, El a .scuturat din cap.

— Nu, de loc, mamă !

Nu-l interesa decît Grigori. Nimic altceva !

— Vino mîine negreşit, tătucule !

Rasputin i-a făgăduit şi a plecat, însoţit de ţarină. Plin de curiozitate, Alioşa a întrebat-o pe doica lui :

— Cine este, Maria ?

■— E un sfînt pelerin, Alioşa. Un sfînt care o să te vindece ! însuşi Dumnezeu l-a trimis parcă tatălui şi mamei tale!

— Un sfînt !

Copilul a zîmbit. Şi a adormit,

în încăperea vecină, Alexandra îi săruta mîna lui Rasputin.

E foarte posibil ca, în momentul cînd Rasputin a fost introdus în palat, hemoragia ţareviciului să se fi oprit de la sine. Nu trecuseră oare la fel şi crizele anterioare ? Totuşi, trebuie să subliniem faptul că Alexei nu mai avusese încă niciodată o criză atît de violentă. De data aceasta, medicii vorbiseră deschis de un deznodămînt fatal.

Nicolaie şi Alexandra, convinşi că Rasputin era singurul om în stare să le salveze copilul, au ajuns să facă din ţăranul acela semianalfabet mai întîi confidentul lor, după aceea consilierul lor şi, în cele din urmă, stăpînul destinelor unui imperiu.

Bineînţeles, la Petersburg s-a aflat imediat de prima vizită a lui Rasputin la palatul imperial. Peste noapte, fostul cărăuş a ajuns la modă : „în vremea aceea — spune generalul Spiridonovici, un martor al epocii —, saloanele $5-l disputau pe Rasputin. Doamnele neurastenice din înalta societate a Petersburgului nu vorbeau deeît de el, L-au învăţat să se îmbrace curat, să se pieptene, să se spele. Erau o serie de oameni care se şi gîndeau să se folosească de el pentru a reuşi în intrigile lor"[8].

Ce bucurie, într-adevăr, pe intriganţi ! Palatul imperial devenise un palat de sticlă. În cercurile politice se cîntărea cu lăcomie influenţa mereu crescîndă a lui Rasputin. Se ştia că Alexandra cosea, cu mîinile ei, cămăşile lui Rasputin ; că fiiccle ţarului îi scriau „părintelui Grigori" scrisori cam în felul ăsta : „Dragul şi credinciosul meu prieten ! Ce tristă sînt că nu te-am văzut de atîta vreme. Îţi simt lipsa şi mă gîndesc deseori la tine... Scrie-mi, te rog ; sînt atît de fericită ori de eîte ori primesc vreun cu vînt de la tine ! fserisoore *adresată de marea ducesă Olga)".*

Sau alta : „Dragul, bunul, unicul meu prieten ! Ce mult doresc să te revăd ! Azi mi«ai apărut în vis !... Mă gîndesc mereu la tine, dragul meu prieten, eşti aşa de bun cu mine ! *(scrisoare adresată de marea ducesă Tatiana)".*

---

8 **A. Spiridonovitch, Les dernières** *années* **de** *la* **Cou'** *de Tsarskoîé-Selo* **(Paris, Pion, 1928).**

A început să se spună că Rasputin era „ţar mai presus de toţi ţarii". În acelaşi timp s-au întreprins cercetări şi cu privire la viaţa lui particulară. Şi ce s-a descoperit a fost cel puţin edificator. „Stareţul" — adică omul cel sfînt, călugărul inspirat — îşi petrecea nopţile în cabaretele şi în cartierele rău famate ale Petersburgului.

Se-ntorcea acasă de cele mai multe ori beat mort, adesea însoţit de una sau de mai multe femei. Toate astea costau scump. „Politicienii" şi-au luat inima în dinţi şi i-au oferit nişte bani stareţului. El i-a primit fără să facă nici un fel de mofturi. La început, trei ruble erau de ajuns ca să motiveze o intervenţie. Peste

cîţiva ani, Rasputin n-avea să mai trateze decît de la cîteva mii de ruble în sus..

.Rasputin a făcut primii paşi în periculosul domeniu al intervenţiilor oficiale în 1911. Episcopatul din To- bolsk era vacant. Grigori l-a convins pe ţar să-l desemneze episcop pe călugărul Varnava, „un om simplu, **rară** nici o educaţie", fost ucenic grădinar. înaltul cler a protestat cu vehemenţă. Dar ţarul a cedat. Şi Rasputin i a dat seama că din momentul acela putea să pretindă orice.

Şi a pretins totul.

Se apropia de cincizeci de ani. Cind îşi făcea apariţia în vreunul din saloanele acelea în care toată lumea i se supunea. se făcea tăcere. O tăcere plină de respect, de admiraţie. înainta eu mersul lui greoi de om care a fost şi a rămas ţăran. în perioada respectivă, un imar aristocrat, prinţul Felix Iusupov, îl descria ca fiind ..de statură mijlocie, musculos, mai curînd slab", cu nişte lirat. - de o lungime anormală. Pe frunte avea o cicatrice mare. Purta întotdeauna caftan, nişte pantaloni largi şi *(i /.me* mari cu carîmbi. „Faţa lui, încadrată de o barbă .'liirlită, e vulgară, trăsăturile sînt grosolane, nasul lung, iar ochii lui mici, cenuşii[7], transparenţi, cu o privire care alunecă, sînt înfundaţi- sub nişte sprintene stufoase".

De la prima întîlnire cu el, Felix Iusupov se declară „impresionat de apucăturile lui stranii". Să aibă, într-a- i ti văr, aerul unui om sfînt ? „Mai curînd al unui satir maliţios şi lasciv". Ceea ce te izbeşte întotdeauna e privirea lui pătrunzătoare, adîhcă : „Se simte într-adevăr la el o forlă ocultă,

supranaturală. Zîmbetul lui dulceag te izbeşte aproape în aceeaşi măsură ca şi privirea lui înfiorătoare ; ; • o înfăţişare rea, vicleană şi senzuală în acelaşi timp[6].

O femeie care îl întilnise cu puţin înainte de izbucnirea războiului insistă şi ea asupra privirii lui Rasputin : — Cît de ciudaţi îi sînt ochii ! De cîte ori m-am aflat iu prezenţa lui, am fost neplăcut surprinsă de forţa din ; ivirea lui şi n-am putut s-o suport prea mult... Ambasadorul Franţei, Maurice

Paleologue, care fu- ■
pus în gardă cu privire
la „desfrânat", găseşte
că aiv o înfăţişare
obişnuită; cu toate
astea, şi el e silit i
recunoască faptul că
„ochii lui albaştri sînt
deosebit <■
expresivi". El
consideră privirea lui
Rasputin „pătrun-
zătoare şi
copilărească totodată,
vicleană şi sinceră,
pier- [7] în realitate,

erau albaştri. Ochiul
drept era deformat da
im ganglion gălbui

.dută în depărtări". Cînd vorbeşte, Grigori se animă : „Pupilele lui par încărcate de magnetism".

Ce dualism surprinzător ! în mijlocul celei mai banale Conversaţii, Rasputin e în stare să cadă în genunchi şi să înceapă să se roage cu o fervoare plină de pasiune, în plină glorie, lasă tot şi pleacă spre Ţara Sfîntă, vizitează Muntele Athos şi Ierusalimul, izbucneşte în plîns în faţa mormântului lui Hristos. întors la Petersburg, chiar a doua zi, se dedă iarăşi celor mai neruşinate destrăbălări. Femeile şi fetele care vin în strada Goro- hovaia, numărul 64, apartamentul 20, ca să-i ceară un leac, un sfat sau un sprijin, găsesc poate ceea ce au venit să-i ceară. Dar, de cele mai multe ori, în casa aceea care miroase „a ciorbă de varză, a unt rînced şi a brînză de capră încinsă", ele descoperă mai mult. Un străin care fusese introdus la el l-a văzut pe Rasputin ţinînd o fetişcană pe genunchi, bînd vin de Madera şi, în acelaşi timp, ţinînd predici foarte convingătoare :

— Numai printr-o uiHîla pocăinţă o să dobîndim împărăţia Cerurilor. Ca să aibă de ce se pocăi, omul trebuie, 'să păcătuiască ! Cînd Dumnezeu trimite ispita, noi trebuie să-i cedăm de bună voie şi fără împotrivire, ca să putem face după aceea penitenţă într-o totală căinţă !

De multe ori se întîmplă ca o „proastă" să se adreseze poliţiei. Atunci directorul Beleţki încheie un proces-verbal şi trimite o copie birourilor de resort. Pură formalitate. Nu va exista nici un fel de urmărire judiciară a lui Rasputin.

În timpul marelui război, nişte duşmani ai lui Grigori aveau să pătrundă fără veste într-una din casele înJ care stareţul se deda la orgiile lui obişnuite. Aveau să: facă o fotografie cu magneziu. Peste cîteva zile i se prezintă dovada ţarinei Alexandra. Să fie asta pieirea lui Rasputin ? Dimpotrivă. Alexandra, mîniată, cere să se descopere imediat cine e criminalul netrebnic care s-a grimat şi-a îndrăznit —- şi ce îndrăzneală scanda-, loasă ! — să joace rolul sfîntului Grigori!

în 1912, la 1 martie, Kolcovţov, preşedintele Consiliului de Miniştri, a îndrăznit să-l prevină pe ţarul

Nicolaie al II-lea asupra influenţei crescinde a lui Hasputin.

— Omul acesta a izbutit să cîştige încrederea Maies- lăţii-Voastre. E un şarlatan şi un derbedeu de cea mai proastă speţă.

Ţarul a promis ca-l va îndepărta pe Grigori.

În aceeaşi zi, la orele 4, Rasputin l-a chemat la teii fon pe senatorul S...) unul din prietenii intimi ai lui Kokovţov.

Striga în receptor cu voce batjocoritoare :

— Prietenul tău, preşedintele, a încercat în dimineaţa **asta** să-l sperie pe *Papa*. I-a spus despre mine tot felul de lucruri îngrozitoare dar n-a avut nici un succes. *Papa* şi *Mama* n-au încetat să mă iubească. Poţi să i-o spui **la** telefon din partea mea lui Vladimir Nicolaievici!

Peste cîteva luni, Kokovţov fu silit să-şi dea demisia, fiind Rasputin se dusese să se plîngă, Alexandra a fost văzută îngenunchind în faţa lui :

— Cum o să te părăsim ? Nu eşti tu singurul nostru prieten, unica noastră salvare împotriva celor răi, mediatorul şi martorul nostru înaintea lui Dumnezeu?

Şi l-a implorat s-o binecuvînteze, lucru la care el a consimţit în cele din urmă, bombănind.

Pînă în 1912, rolul lui Rasputin n-a fost decît de domeniul „satirei sociale şi al cronicii scandaloase". După **aceea,** totul avea să se schimbe. „Omul lui Dumnezeu" a început să se amestece şi în politică, ba chiar foarte asiduu. în curînd, el avea să facă şi să desfacă ministerele...

Tocmai în perioada aceea (1912), un anume Vernon Kell — spune doctorul de Lazovert — a fost trimis cu a misiune secretă la Petersburg. Căpitanul acela englez de infanterie ieşit de la Sandhurst şi bun prieten cu un alt elev din şcoala aceea, tînărul ministru Winstön Churchill, fusese însărcinat să întocmească un raport care a prevadă care ar fi fost comportarea viitoare a Rusiei în cazul unui conflict militar. Or, Vernon Kell a atras atenţia asupra bancherului rus Dmitri Rubinstein, subliniind legăturile strînse pe care le avea acesta din urmă cu bancherul german Warburg din München, el însuşi foarte intim cu Ballin, director general şi preşedinte al societăţii maritime Hapag şi consilierul intim al kaiseru- lui. Kell prevedea că,

în cazul unui eventual război, „ren ţeaua Rubinstein" ar deveni o sursă incontestabilă de informaţii pentru serviciile de spionaj ale lui Wilhelm a II-lea. Kell atrăgea atenţia ea, prin intermediul bănci ruso-franceze, Rubinstein îşi exercita controlul asupra unor foarte importante afaceri ruseşti. Or, capitalurile acestei bănci erau în parte germane.

În fine, Kell insista asupra relaţiilor strînse pe care le întreţinea Rubinstein cu *Rasputin.* Raportu lui Kell conţinea o recomandare insistentă, destinata Serviciului de informaţii rus, cum că ar fi prudent a Rasputin să fie pus pe lista persoanelor suspecte di spionaj. în caz de război, Kell sugera ca Rasputin s| fie îndepărtat din capitală. I s-ar fi putut oferi o sumă importantă „dacă ar fi fost de acord să se întoarcă de bunăvoie în provincia lui natală".

Şi Vernon încheia cu următorul sfat, exprimat categoric : „Dacă Rasputin nu-şi va pleca urechea la o asemenea sugestie, vor trebui să se ia *măsuri de apărare activă, procedîndu-se la neutralizarea lui fizică*

Rasputin spion în slujba Germaniei ? Ş~a vorbii foarte mult despre acest lucru. Unii istorici resping cu dispreţ această ipoteză, subliniind că ea îşi are origine? numai în zvonuri confuze şi în bîrfeli ordinare. Ei recunosc faptul că Rasputin avea legături cu bancherii Ma- nus şi Rubinstein! Ei recunosc şi faptul că aceştia at: fost suspectaţi că ar fi furnizat Germaniei — între anii lf)14 şi 1917 — informaţii de ordin militar prin intermediul corespondenţilor lor suedezi. Dar se insistă în moc deosebit asupra faptului că aceste simple bănuieli n-aij fost niciodată confirmate şi — mai ales — nimeni n-a putut dovedi vreodată că asemenea eventuale informaţii ar fi provenit de la Rasputin.

Din acest punct de vedere, raportul lui Vernon Kell, redactat *înaintea ostilităţilor* şi denunţînd cîrdăşia periculoasă dintre Rasputin şi Rubinstein, capătă o importanţă deosebită.

Doctorul de Lazovert bănuieşte că statul-major rug a luat cît se poate de în serios raportul englez. Atî: de în serios, încît în vara anului 1914

generalul lanuş^ kevici, şeful statul úi-maj or, ar fi dat un ordin imperativ :

—- la să mă scăpaţi de Rasputin încă din vara asta !

Cert este că exact în epoca respectivă una dintre dis- eipolele fanatice ale lui Rasputin, ţăranca Guseva, care fusese repudiată cu brutalitate, s-a năpustit cu pumnalul asupra stareţului. Rănit grav în pîntece, Rasputin a trebuit să stea în pat săptămîni în şir. Cînd s-a aflat ca Rusia intenţionează să intre în război, stareţul a trîmis o telegramă la Petersburg, implorindu-l pe ţar să nu înceapă un război care ,,ar însemna sfîrşitul Rusiei şi al împăraţilor". Zadarnic. Ce hotărîre ar fi luat oare N ico laie al II-lea dacă Rasputin ar fi fost lîngă el ? Ar fi fost cruţată oare lumea de unul din cele mai îngrozitoare războaie din cîte a cunoscut istoria ?

Vindecat şi reîntors la Petersburg, Rasputin avea să fie acolo mai puternic ca oricînd. E consultat în orice : . ostiune : în numirea miniştrilor, în probleme de ordin politic şi militar. în acest domeniu, corespondenţa dintre Alexandra şi ţar constituie un document de-a dreptul uluitor. între cei doi soţi planează în permanenţă umbra uriaşă a lui Rasputin. Să judecăm noi înşine, consultînd următoarele extrase din scrisorile adresate de ţarină soţului ei :

,.15 septembrie 1915: Să nu uiţi ca înainte de destinderea Consiliului de Miniştri să iei în mină iconiţa pe care ţi-a dăruit-o Prietenul nostru şi să te piepteni de mai multe ori cu pieptenul lui. — 1 noiembrie. Prietenul nostru e tare necăjit din cauza numirii lui A. Tre- pov la Ministerul Transporturilor ; ştie că ţi-e duşman... — ii noiembrie : L-am întîlnit pe Prietenul nostru la Anaˢ, ieri după-amiază, între orele 5,30 şi 7. Nu e de acord ca batrînul Goremîkinᵍ să fie eliberat din funcţie. Gîn- dul acesta îl chinuie cumplit. Spune că e un om înţe- lept. — 6 ianuarie : Prietenul nostru regretă că s-a început ofensiva fără să i se ceară părerea; ne-ar fi povăţuit să mai aşteptăm. — 11 ianuarie 1916 : Să nu crezi că sînt nebună fiindcă ţi-am trimis sticluţa pe care rai-a dat-o Prietenul nostru. Am gustat şi noi din ea, cu toţii. Toarnă-ţi un păhărel şi bea în sănătatea lui. (Răspunsul ţarului : *Am băut-o*

toată.) — 14 martie : îţi trimit o floare, şi un măr de la Prietenul nostru. E de părere că generalul Ivanov ar fi foarte potrivit pentru postul de ministru de război. — 23 mai : Prietenul nostru te roagă insistent să nu-l numeşti pe Makarov ministru al afacerilor interne. — 4 iunie : Prietenul nostru te roagă să nu ordoni trupelor să înainteze pe frontul de nord ; nemţii or să se retragă ei singuri dacă vom înregistra în continuare succese în Galiţia".

Cel mai grăitor exemplu se poate citi însă la data de 10 noiembrie : *„Dacă Prietenul nostru n-ar fi aici, nu ştiu ce s-ar întîmpla cu noi. Ne salvează cu rugăciunile şi cu sfaturile lui înţelepte. El este sprijinul şi ajutorul nostru*[L].

Numirea jalnicului Protopopov în postul de ministru al afacerilor interne va fi şi ea opera lui Rasputin. Hotă rit, totul se duce de rîpă-"m Rusia. Se vădeşte o totală şi îngrozitoare criză de autoritate. Pe front dezordinea se transformă într-un adevărat haos. Şi armatele se retrag pretutindeni.

în întreaga ţară s-a stîrnit un val de indignare. Şi toţi repetă un nume, un nume care de acum încolo va fi acoperit de oprobriu : Rasputin. Toate greşelile, toate eşecurile ţarului sînt atribuite de acum înainte deştră- bălatului mujic. E acuzat în mod făţiş de spionaj. Altfel cum s-ar putea explica înfrîngerile de pe front ?

Concomitent, unii aristocraţi şi politicieni se gîndese la o pace separată cu Germania. Tot doctorul de La- zovert ne spune acest lucru, Şi el citează, printre complotişti, şi pe prinţul Andronnikov. Care e planul lor? Să-l determine pe ţar sa abdice. S-o proclame pe împărăteasă regentă. Dar pentru asta e absolută nevoie de Rasputin. Numai el ar putea-o convinge pe Alexandra.

Şeful Intelligence Service-ului în Rusia se numeşte Sarnuel Hoare : i se prezice o carieră strălucită. Fără prea mare greutate, el ghiceşte planul conjuraţilor. O pace separată cu Germania ? Ar însemna o catastrofă pentru Marea Britanic şi pentru Franţa. Va trebui evitată cu orice preţ. Şi, deoarece numai Rasputin ar putea s-o ..manevreze"

pe împărătească, vor trebui să scape de Ras- putin. Suprimarea lui a devenit o „necesitate politică[11].

Cine o să-l „lichideze" însă pe stareţ ? Un agent englez ? Nu. Căci, în cazul unei nereuşite, alianţa militară dintre Rusia şi Marea Britanie nu trebuie să aibă nimic de suferit de pe urma acestui fapt. Sir George Buchanan, ambasadorul Angliei la Retrograd, declară ca *„acţiunea trebuie condusă exclusiv de către ruşi, fără ca englezii aă se compromită"* [9].

Şi ajungem astfel 3a o explicaţie cu toţul nouă a morţii lui Rasputin. Fînă acum a fost în general acceptată versiunea unică a prinţului Iusupov. Ea poate fi rezumată fără nici o dificultate. Vara anului 1916 e pe sfirşite. într-o bună zi, Rodzianko, preşedintele Dumei, a exclamat într-un salon :

— Ce poţi să faci eind toţi miniştrii şi toţi cei din anturajul Maiestăţii-Sale sînt creaturi ale lui Rasputin ? Singurul mijloc de salvare ar fi asasinarea mizerabilului ăsta, dar nimeni n-are în Rusia curajul s-o facă. Dacă r.-aş fi aşa bătrîn, tiu m-aş da în lături.

Printre cei de faţă se află şi Felix Iusupov. Are douăzeci şi nouă de ani. E căsătorit cu prinţesa Irina, nepoata lui Nieolaie al II-lea. Fiind fiu unic, nu e mobilizat. Şi are oroare de violenţă. E mare iubitor al artelor, frecventează actori, dansatori. Autorul său pre- fc rat ? Osear Wilde. în *Jurnalul* său, ambasadorul Franţei notează : „Prinţul Felix Iusupov e înzestrat cu o inteligenţă vie şi cu mult simţ estetic ; diletantismul lui se complace însă cam prea mult în fantezii perverse, în imagini literare care zugrăvesc viciul şi moartea... Înstinctele, înfăţişarea, atitudinea sa îl fac să semene în mult mai'mare măsură cu eroul din *Dorian Gray* decît cu Brutus sau cu Lorenzaccio" [13].

Cu toate acestea, cuvintele lui Rodzianko l-au impresionat pe Iusupov. Ele îl obsedează. Pentru

9 **Relatare* inedită făcută de doctorul de Lazovert lui J. J. Wetzeî.**
" Mauri ce PaleoJogue. membru al Academiei Franceze, ambasador al Franţei. *L'Ccroutement du tsarisme* (Flammarion).

salvarea Rusiei e într-adevăr necesar să fie ucis Rasputin ? Mai tirziu, el avea să povestească :

— Uneori, în timpul nopţii, din cauza nervilor mei surmenaţi, tresăream şi mă trezeam din somn şi după aceea nu puteam să mă mai liniştesc şi să adorm la loc...

încetul cu încetul, *ideea* îşi face loc. Suprimarea lui Rasputin e o datorie. O datorie a lui, a lui Iusupov. Camarazii săi sînt pe front. Ei îi ucid zilnic pe nemţi. El, la rîndul lui, făcînd să dispară un singur om, „un duşman josnic, laş şi cinic", va salva tronul imperial şi întreaga Rusie.

Acesta era pînă acum punctul de plecare, acceptat şi recunoscut, al asasinării lui Rasputin. Aceasta a fost intriga pe care Robert Hossein, Claude Desailly şi cu mine am imaginat-o în *L-am ucis pe Rasputin,* film pe al cărui generic se specifică, e adevărat, faptul că a fost turnat'după amintirile prinţului Felix Iusupov.

Acum însă, versiunea propusă de doctorul de Lazo- vert este radical diferită şL.cu totul neaşteptată. Ca să-i vină de hac lui Rasputin) "sir Samuel Hoare se va folosi de lady Sibel Grev, o englezoaică, trimisă tocmai în acest scop de către Intelligence Service şi care fusese aleasă pentru faptul că se ştia că e bună prietenă cu' soţia marelui duce Nicolaie. Ea va pune la cale tot aranjamentul. Ea este cea care recomandă ca şeful celor care îl vor „executa" pe Rasputin să fie unul din membrii casei imperiale," '„şi asta pentru a împiedica Ohrana (poliţia) să acţioneze în cazul cînd s-ar produce vreo indiscreţie". Lady Sibel este cea dintîi care rosteşte numele marelui duce Dmitri Pavlovici. După aceea însă se gîndeşte la Felix Iusupov, prietenul nedespărţit al lui Dmitri. Felix cîntă la chitară şi interpretează cîntece ţigăneşti, lucruri care-i plac la nebunie lui Rasputin.

„Şi aşa s-a făcut că — fără să ştie — prinţul Felix Felixovici Iusupov a fost ales". Aşa afirmă doctorul de Lazovert.

Dacă aşa au stat lucrurile, exclamaţia preşedintelui Dumei faţă de Iusupov („singurul mijloc de salvare ar fi asasinarea mizerabilului ăsta") n-ar fi fost decît o momeală din care Felix s-a grăbit să „muşte".

Este cert că primul confident al hotărîrii luate de Iusupov a fost marele duce Dmitri, care era văr primar cu ţarul.Era foarte tînăr şi el. Şi atît de frumos, încît se spune că nu ştia unde să-şi găsească fericirea în amor, printre femei sau printre bărbaţi. Pe Dmitri, *ideea* l-a cucerit; ca şi pe căpitanul Suhotin, prieten cu Felix, care fusese rănit pe front şi se afla în convalescenţă la Petersburg; ca şi pe deputatul Purişkevici, duşman înveterat al lui Rasputin, un bărbat la vreo cincizeci de ani, crud, brutal, partizan al puterii absolute şi ho- tărît să facă orice pentru triumful autocraţiei. în 1905 iniţiase şi condusese îngrozitoarele pogromuri împotriva evreilor. Pentru un om ca Purişkevici a se descotorosi de Rasputin însemna a-l apăra pe ţar împotriva lui însuşi. Purişkevici avea să le sugereze conjuraţilor să aleagă otrava. El le propune ajutorul unui prieten al lui, doctorul Stanislav Lazovert, medic-şef al trenului-spital comandat chiar de Purişkevici.

Cu concursul unei admiratoare fanatice a stareţului, doamna Golovina, şi a fiicei sale Munia — aceasta din urmă fusese pe punctul să se căsătorească cu fratele mai mare al lui Felix, care însă murise într-un duel —, prinţul Iusupov a putut să ajungă în intimitatea lui Rasputin. Felix şi-a născocit o boală pe care, bineînţeles, Rasputin a jurat să i-o vindece. Un mijloc excelent de a-şi repeta vizitele fără să-i trezească stareţului nici un fel de bănuială. într-o zi, Felix l-a convins pe Grigori să vină să-şi petreacă seara la el acasă, în palatul său de pe Moika. Cu ocazia asta avea să i-o prezinte şi pe soţia lui, Irina, nepoata ţarului. Nepoata ţarului ! Tentat, Rasputin a acceptat imediat. Or, Irina se afla în Crimeea !

La 29 decembrie 1916, pe la orele 11 noaptea, într-o încăpere din subsolul palatului, totul era gata pregătit. Purişkevici şi Iusupov au povestit şi unul şi celălalt cum a îmbibat Lazovert cu cianură nişte prăjituri : prăjiturile favorite ale lui Rasputin. Doza ? Suficientă ca să ucidă douăzeci de oameni. în plus, doctorul a mai pus nişte cristale de cianură şi în paharele din care avea să fie servit Rasputin. Iată ce dezvăluie

doctorul de La- zovert, care a consimţit, în fine, să povestească aceste lucruri.

El îşi aminteşte că unul dintre conjuraţi l-a întrebat dacă nu s-ar fi putut cumva ca Badmaev — un vraci „tibetan", bun prieten cu Rasputin — să-i fi dat staretului vreun antidot care să-l facă imun împotriva otrăvii.

— Antidoturile — a răspuns Lazovert — nu sînt e- ficace decît dacă sînt luate chiar înainte sau imediat după consumarea alimentelor otrăvite.

Atunci, prinţul Iusupov s-a dus şi a scos dintr-un dulap un flacon cu cristale de cianură de potasiu. I I-a dat lui Lazovert. Acesta şi-a pus nişte mănuşi de cauciuc şi şi-a acoperit nasul şi gura cu o batistă.

— Mi-ar trebui o planşetă mică din lemn — a spus el. — Dar să fie foarte netedă.

I se aduce una. El pune cristalele pe planşetă şi le pisează pînă cînd obţine un praf foarte fin, „în timp ce, stînd prudent la distanţă,-- ceilalţi îl urmăresc cu privirea". la apoi şase furseeuri, „trei cu migdale de culoare roz şi trei cu ciocolată de culoare închisă'". Le taie, le umple la mijloc cu otravă şi „le montează la loc, astfel încît par intacte". După aceea „dizolvă cîteva cristale de cianură într-o eprubetă. Alege două pahare şi le pune deoparte[1]. Le atrage atenţia celorlalţi :

— Să nu turnaţi .soluţia în pahare decît la douăzeci ch minute după ce prinţul şi cu mine plecăm să-l luăm pe Rasputin. Cînd e într-un vas deschis, otrava se alterează foarte repede...

Prinţul şi cu mine ? Da, fiindcă Lazovert va trebui să joace rolul şoferului prinţului. El va conduce maşina în eare-I vor aduce pe Rasputin.

Lazovert a isprăvit. Azvîrle mănuşile şi planşeta în cămin. în cîteva clipe, totul e mistuit de flăcări. Lazovert insistă :

— Fiţi atent la pahare, prinţe. Nu cumva să vă-nşe- laţi cînd o să turnaţi de băut.

— Nu te teme, doctore.

De data asta, totul e gata... O ultimă grijă pentru înscenare : „Trebuia să se lase impresia că cina abia se terminase — povesteşte prinţul Iusupov — fiindeă-i spusesem dinainte lui Rasputin că, alunei cînd aveam musafiri, luam masa în sufrageria de la subsol şi ca eu rămîneam uneori

singur jos ca să citesc sau să lucrez, în timp ce prietenii mei se duceau să fumeze sus, în cabinet". Ca această explicaţie să fie plauzibilă, „s-a lăsat masa în dezordine, scaunele au fost date la o parte şi s-a turnat ceai în cești". S-au înţeles apoi ca, atunci cînd Iusupov şi Lazovert aveau să plece după stareţ, Dmitri Purişkevici şi Suhotin „să se ducă la etajul în- tîi şi să pună gramofonul, avînd grijă să aleagă melodii vesele". „Voiam — explică prinţul — să-l lac pe Kasputin să fie bine dispus şi să-i alung orice umbră ele neîncredere"

E aproape de miezul nopţii. Totul s-ă petrecut conform planului. Jusupov, condus de Lazovert deghizat în şofer, s-a dus să-l ia de-acasă pe Rasputin şi l-a dus la palatul de pe Moika. Automobilul a intrat în curtea palatului, acoperită de zăpadă. Ceilalţi conjuraţi aşteaptă într-o încăpere de la etajul întîi, S-a botărît ca Iusupov să acţioneze singur : o a treia persoană, necunoscută lui Rasputin, ar fi putut să-i trezească acestuia neîncredere. Si cine ştie cum ar fi reacţionat el într-o asemenea situaţie ? Hotărît lucru, individul e periculos. Foarte periculos. în Felix are încredere. Acest colos, acest bădăran seducător manifestă faţă de tînă- rul şi efeminatul aristocrat un ataşament destul de ciudat.

Stareţul şi prinţul au coborît pe scăriţa îngustă care duce în subsolul palatului de pe Moika. Ei pătrund în rnica sală boltită, luxos mobilată. Rasputin, foarte degajat — aşa cum era întotdeauna, oriunde s-ar fi aflat —, îşi scoate şuba şi priveşte cu curiozitate obiectele din jur. Apoi se aşază, Cei doi se antrenează într-o discuţie. Iusupov îi oferă vin şi ceai stareţului, care refuză. Clipeşte din ochii lui mici şi vicleni :

— Sînt ocrotit împotriva răului, Felix — spune e] —. Au încercat de multe ori să mă omoare, dar Domnul- Dumnezeu a zădărnicit întotdeauna aceste comploturi. Urgia se va abate asupra tuturor acelora care vor ridica mîna împotriva mea.

[13] **Prin ce Felix Youssoupoif.** *Avani fcxil* **(Pion).**

De ce spune toate astea ?

Felix îi întinde atunci lui Rasputin una din farfuriile cu prăjituri. Oare şi pe astea o să le refuze ? Nu. li plac prea mult aceste dulciuri. la

una şi o înghite imediat. Apoi ia alta. Prăjituri umplute pur şi simplu cu cianură.

Felix aşteaptă îngrozit reacţia care se va produce fără-ndoială. Cianura ucide în citeva minute.

Nimic. Starețul pare să se simtă minunat. Numai că prăjiturile i-au făcut sete. Cere vin. Felix se repede şi-i umple unul din paharele otrăvite. Rasputin începe să bea : „A băut încet — povesteşte prinţul —, cu înghiţituri mici, degustînd vinul, aşa cum numai cunoscătorii ştiu s-o facă. Pe faţa lui nu se vedea nici o schimbare. Doar că din cînd în cînd îşi ducea mina la gît ca şi cum i-ar fi fost greu să înghită. S-a ridicat şi a făcut cîţiva paşi. Cînd l-am întrebat ce are, mi-a răspuns :

— Nimic, nimic, mă gîdilă numai puţin în gît.

Au urmat cîteva clipe apăsătoare.

— E bun vinul de Madera, mai toarnă-mi, a spus el.

încă un pahar cu cianură. Nici un rezultat. Dar Rasputin îşi piiveşte gazda cu atîta insistenţă, încît prinţul se tulbură. îşi revine cu greu, apoi se uită la pendulă : arată orele 2 şi 30. Aşadar, de *două ceasuri* durează scena asta halucinantă.

De ce n-a acţionat otrava ? Prima explicaţie pe care am fi tentaţi s-o dăm ar fi că Rasputin n-a fost otrăvit.

La această acuzaţie —- căci e de fapt o acuzaţie —, doctorul de Lazovert ţine să răspundă : *„Au existat unii istorici care m-au bănuit că n-aş fi pus otravă în prăjituri şi în vin. Ultimul şef al Ohranei imperiale, generalul Vasiliev, a pomenit chiar şi în Amintirile sale acest lucru. Asemenea bănuieli* sini *absolut stupide. Am pus otrava în prezenţa lui Purişkevici, Iusupov, Dmitri Pavlovici şi Suhotin. Otrava îmi fusese dată de Iusupov tot în prezenţa lor, ca s-o repartizez îndată ce am împărţit-o în doze. Deci nu poate încăpea nici un fel de îndoială că am pus otravă*

E adevărat că avem aici la dispoziţie trei mărturii identice : cea a lui Purişkevici, cea a lui Iusupov şi cea a lui Lazovert. Ipoteza ea Rasputin n-ar fi fost otrăvit nu poate fi deci luată în consideraţie.

A doua explicaţie : nu l-au indus oare în eroare pe prinţul Iusupov cu privire la natura substanţei ce-i fusese încredinţată ? Prinţul avea cristalele de la un student, prieten cu un membru influent din Dumă, pe nume Maklakov, şi adversar declarat al lui Rasputin. Doctorul de Lazovert dă explicaţii şi cu privire la acest lucru :

„Sosind pe front (la 22 decembrie), am hotărît im- preună cu Purişkevici să verificăm restul de otravă (restul acela fusese luat de la Iusupov de către Purişkevici şi se afla într-un borcan pe care i-l dăduse studentul şi care se închidea ermetic). Cu restul de otravă am om'orît un cal rănit. Efectul a fost aproape fulgerător..."

Fulgerător pentru un cal ? Şi inofensiv pentru Rasputin ?• Misterul devine din ce în ce mai mare. Am consultat atunci un expert absolut neutra în materie, prietenul meu doctorul Paul Ganiere, care, într-o serie de lucrări remarcabile, a adus, cu ajutorul medicinei, numeroase servicii istoriei. Iată răspunsul lui Paul Ganiere :

„1. Fără îndoială, Rasputin avea o rezistenţă la otrăvuri. Cazuri asemănătoare, fără să fie prea frecvente, se întîlnesc.

2. Prăjiturile fuseseră pudrate cu glucoza. Glucoza transformă cianura de potasiu în glucoza cianhidrieă, o substanţă mai puţin toxică decît cianura şi care nu are un efect fulgerător. Chimiştii cunosc prea bine această reacţie şi, ca atare, cazul Rasputin nu este de loc misterios. în. realitate, după părerea specialiştilor, fenomenul este, probabil, ceva mai complicat. Cianura de potasiu, afară numai dacă nu este de fabricaţie recentă, se alterează sub acţiunea bioxidului de carbon din aer, transformîndu-se în carbonat de potasiu. Ca urmare a acestei alterări, acidul cianhidric este eliminat şi e nevoie deci de o doză mult mai mare de substanţă pentru ca ea să devină toxică. Se prea poate ca, în cazul lui Rasputin, lucrurile să se fi petrecut astfel, iar cantitatea de otravă care se afla în prăjituri să fi fost cu totul insuficientă".

Misterul începe să se clarifice. Să dăm acum cuvm- tul doctorului de Lazovert :

„Ţin să subliniez — spune el — *că :*

1. Iusupov avea la el, într-o eprubetă, o bună parte din otrava pe care i-o dăduse studentul, prietenul lui Maklakov. în ziua dramei, Iusupov le-a arătat tot timpul prietenilor lui eprubetă aceea. Otrava consta de fapt dintr-un amestec de cianură de potasiu şi un element activ extras din «strycnos toxifera», plantă din care se extrage otrava curara. Acest element activ — cura- rina —- este solubil în apă şi în alcool şi se prezintă ca o masă amorfă gălbuie şi delievcscentâ. în eprubetă lui Iusupov se afla un amestec constituit mai ales din cianură de potasiu şi aproximativ 25"/o curarină. Acest amestec (curarina are reacţie alcalină) trebuie să se fi descompus repede sub influenţa luminii şi a umidităţii... Or, în ziua de 16 decembrie 1916[10] a fost foarte cald la Petrograd .[4]. Termometrul s-a menţinut la —3°C şi capitala era învăluită în ceaţă. Umiditatea aerului era foarte mare. Tot scoţînd eprSbeta din buzunar, Iusupov a lăsat să pătrundă umiditatea...

2. Vasiliev pretinde că doctorul Badmaev (medicul ti- betan, prieten cu Rasputin) i-a aplicat lui Rasputin un tratament special contra otrăvirii, administrîndu-i diverse otrăvuri în doze foarte mici, pentru ca să-i obişnuiască organismul şi să i-l facă imun la cianura de potasiu. Tot Badmaev i-ar fi dat lui Rasputin un «praf misterios» (Vasiliev *dixit)* pentru ca să neutralizeze curara (această otravă era foarte la modă la Petrograd).

Trebuie să subliniem că generalul Vasiliev n-a studiat niciodată toxicologia, altfel ar fi ştiut că «praful misterios* nu era altceva decît... *sare de bucătărie,* care, aşa cum se învaţă chiar în şcoala elementară, este clorură de sodiu — NaCl. Clorul fiind un halogen, constituie antidotul clasic al curarinei. Numeroşi prieteni şi cunoscuţi de-ai lui Rasputin observaseră ea «starеţul», cînd lua masa la oameni pe care nu-i cunoştea prea bine sau prin restaurante, scotea din buzunar un soi de tabacheră care conţinea un praf alb-cenuşiu din care înghiţea o cantitate destul de mare. Unii spuneau chiar în glumă : «starеţul ia cocaină»...

10[15] **Calendarul rusesc : data respectivă corespunde cu 29 decembrie În calendarul nostru.**

[14] **Purişkeviei notează aceasta în *Jurnalul* Jui.**

Nu era însă decît sare, clorură de sodiu, antidotul eurarei...

3. Se ştie că, la început, cadavrul lui Rasputin a fost transportat la morga Spitalului Invalizilor. Acolo, medicul legist a început autopsia, întreruptă ulterior din ordinul ţarinei, care a cerut transportarea cadavrului — s-a adus la morgă un sicriu foarte luxos, poleit cu aur etc... Medicul legist a avut totuşi răgazul să-i deschidă stomacul şi să constate prezenţa unei «mase negre şi răşi- noase». Or, curarina este un alcaloid care se extrage cu alcool şi care se prezintă sub forma unei mase negre şi ră- şinoase. Aceasta putea fi foarte bine substanţa aceea neagră şi răşinoasă..."

Aşadar, combinîndu-şi acţiunile, diverşi agenţi au putut să anuleze efectul otrăvii. Glucoza din prăjituri şi bioxidul de carbon din aer au alterat cianura de potasiu. Umiditatea la care a fost expusă curara a micşorat toxicitatea acesteia. E posibil chiar ca Rasputin, aşa cum avea obiceiul, să fi înghiţit ceva sare de bucătărie înainte de a se fi dus la Iusupov...

în felul acesta, misterul dispare aproape complet.

Au trecut două ore de cînd Iusupov stă singur cu Rasputin. Două ore, şi otrava n-a acţionat încă.

Rezistenţa nervoasă a prinţului cedează. Îngînă o scuză oarecare, se duce la prietenii lui aflaţi la etajul întîi şi le spune că otrava nu are nici un efect. Se hotărăşte atunci ca Felix să-l ucidă pe Rasputin cu revolverul. Prinţul coboară din nou la subsol.

Rasputin stă în acelaşi loc. Dar pare să respire cu greutate.

— Nu vă simţiţi bine ? — îi arunca ca din întîmplare Iusupov.

— Da, îmi simt captil greu şi am o senzaţie de arsură în stomac. Mai toarnă-mi un păhărel. O să-mi facă bine.

Şi mai dă pe gît încă un pahar cu vin de Madera. Cu vin otrăvit. Şi... pare că s-a înviorat. Se scoală, face cîţiva paşi, se duce să examineze îndeaproape un crucifix mare a cărui formă îi place. Iusupov se strecoară în spatele lui, ridică încet revolverul, trage.

— Atunci — avea să povestească prinţul — Rasputin scoate un „răcnet sălbatic" şi se prăbuşeşte pe o piele mare de urs întinsă pe pardoseală.

Auzind detunătura, conjuraţii aleargă jos. Dau buzna în încăpere. Lazovert -- apelez şi de data asta la relatarea lui inedită — se repede la Rasputin şi constată ca pulsul mai bate încă. îi „ascultă horcăitul" şi se întoarce către prietenii lui :

— E-n agonie — le spune el. — E ultima fază de comă.

Şi, într-adevăr, imediat după aceea respiraţia încetează. Nu mai încape nici o îndoială : Rasputin e mort. Cei cinci bărbaţi îl duc pe^yu divan din piele roşie şi îi închid ochii.

Mai rămîne de dus la hun sfîrşit planul pus la cale. Ca să inducă în eroare poliţia, care se poate să fi urmărit maşina lui lusupov, s-a hotărît ca Suhotin să-şi pună şuba şi căciula stareţului. Noaptea, silueta lui ar putea fi luată drept a celuilalt. Lazovert trebuie să-şi reia rolul de şofer. lusupov îl va însoţi pe falsul Rasputin la el acasă. în ultima clipă însă, vlăguit de greaua încercare prin care trecuse — şi cum să nu-l înţelegem ? —, lusupov le şopteşte că nu mai are putere să-şi întovărăşească prietenii. Intervine atunci Dmitri : are aceeaşi talie şi aceeaşi statură ca Felix. El va fi acela care va induce poliţia în eroare.

Aşadar, în maşina prinţului iau loc Dmitri, Suhotin, Lazovert. Automobilul porneşte şi dispare în noapte.

în palatul cufundat în tăcere, Purişkevici şi lusupov au rămas singuri. Puţin cîte puţin, lusupov îşi vine în fire. E obsedat încă de imaginea cadavrului care zace părăsit în subsol. „Am fost cuprins deodată — a povestit el mai tîrziu — de o vagă nelinişte şi un impuls irezistibil m-a făcut să cobor în subsol, unde zăcea mortul". Felix vrea să mai vadă o dată cadavrul lui Rasputin. Simte nevoia să-l mai vadă.

Coborind în subsol, se apropie de el şi se apleacă asupra lui Rasputin. Deodată, vede cu groază cum se ridică pleoapa stingă a stareţului, după aceea cea dreapta. 1, asputin aţinteşte asupra lui Iusupov o privire scăpărînd [Ic Liră. Cu o

mişcare bruscă, sare în picioare, se aruncă **asupra** lui Iusupov şi încearcă să-l sugrume.

„Fiinţa aceea — avea să povestească prinţul —, fiinţa **aceea** care a murit otrăvită, cu inima străpunsă de un i.lonte, trupul acela pe ^fare forţele răului păreau să-l li reînsufleţit ca să răzbune faptul că suferiseră un eşec, **avea** în ea ceva atât de înspăimîntător, atît de monstruos, **încit** nu pot să-mi amintesc de scena respectivă fără să mă treacă fiori de groază".

Felix izbuteşte să scape din strînsoarea lui Rasputin, **i) ia la** fugă pe scară şi-i strigă desperat lui Purişkevici : - Repede, repede, vino jos ! Trăieşte încă !

Deputatul se repede în beci. Uluit, zăpăcit, aude un zgomot' de paşi grei care se-ndreaptă spre uşa de la intrare. Purişkevici coboară sărind cîte patru trepte * odată. ,,Ce-am văzut cînd am ajuns jos — povestea el —• ar fi putut fi un coşmar dacă n-ar fi fost însăşi reali- i tea, o realitate îngrozitoare. Grigori Rasputin, pe care

o jumătate de oră mai înainte îl văzusem în agonie, **zăcînd** pe pardoseala din sufragerie, alerga din toate **puterile,** poticnindu-se prin zăpada prăfuită a curţii, în **direcţia** porţii de fier care ne despărţea de stradă..."

Purişkevici îşi scoate revolverul, ţinteşte forma aceea mişcătoare, apasă o dată pe trăgaci — nu nimereşte. A doua oară — nu nimereşte. Cel de-al treilea glonte îl nimereşte pe Rasputin în spate, îl opreşte din drum. Dar tot în picioare. Cel de-al patrulea glonte îl atinge în cap. în fine, se clatină şi cade.

Prinţul aleargă spre cadavru şi cu bîta loveşte — ca într-un delir — craniul aceluia căruia i se spusese „omul lui Dumnezeu". Oasele se sfarmă, sîngele ţîşneşte...Aşa cum fusese stabilit, după multe ocoluri, ca să-i deruteze pe eventualii poliţişti, Dmitri, Suhotin şi Lazovert au schimbat maşina. Ei se întorc la palat ca să ia cadavrul lui Rasputin. Le e dat să afle însă că toate măsurile de precauţie au dat greş : zgomotul detunăturilor a atras atenţia servitorilor, şi mai cu seamă a unui agent de poliţie. Purişkeviei a încercat să-l facă pe poliţis să păstreze tăcerea. Acesta s-a îndepărtat făgăduindu-i că nu va vorbi nimic. Dar cu siguranţă

că, atunci cînd avea să afle de dispariţia lui Rasputin, agentul avea să vorbească. Pentru conjuraţi, totul e pierdut. Dar ce importanţă are asta : trebuie să meargă pînă la capăt. înfăşoară cadavrul într-o pînză groasă, îl pun în maşină şi o pornesc spre insula Petrovski. Acolo, lîngă un stîlp al podului cu acelaşi nume, printr-o copcă făcută anume în gheaţă, vor arunca cadavrul.

Cadavrul ? Cînd se va pescui trupul printre gheţurile Nevei, îi vor găsi „braţele şi picioarele legate strîns cu nişte frînghii". Trupul avea „numeroase urme de răni". Fiica fui Rasputin afirmă în *Amintirile* ei că tatăl ei ar fi fost „mutilat într-un mod infam".

Dar iată partea cea mai fantastică : poliţia a constatat că Rasputin izbutise „să-şi elibereze pe jumătate o mîna, iar plămînii îi erau plini de apă". Rasputin *murise înecat.*

La 12 martie 1917 a izbucnit revoluţia. La 15 martie, ţarul a abdicat. La 21 martie, familia imperială a fost declarată oficial prizonieră la palatul de la Ţarskoe Selo, reşedinţa ei de vară, din apropiere de Petrograd.

Peste două zile, la 23 martie, pe la orele 9 seara, un | grup de soldaţi comandaţi de un ofiţer de geniu an pătruns în capela de la Ţarskoe Selo, unde ţarina"] Alexandra ţinuse să odihnească cel pe care ea îl numea : „Prietenul" ei.

Mormîntul a fost deschis, sicriul scos afară şi dus în pădurea Pargalovo, situată la vreo cincisprezece verste de Petrograd. în mijlocul unui luminiş au desfăcut sicriul, . din care răzbătea o duhoare îngrozitoare. Cu ajutorul unor pari, soldaţii au împins cadavrul spre o grămadă de lemne, l-au stropit cu petrol şi i-au dat foc. Carnea aceea în putrefacţie şi oasele aveau să ardă timp de şase ore !

După asta, în lumina zorilor care mijeau la orizont, n-a mai rămas din „ţarul mai presus de toţi ţarii" decît un pumn de cenuşă îngropat în zăpadă.

Mata-Hari: vinovată sau nu?

..Agentul H 21 va sosi mîine la Paris*

întunericul nopţii învăluia închisoarea. în celulă, o femeie dormea adînc. Deodată se auziră nişte zăvoare trase şi uşa grea se deschise. Cîţiva oameni cu figuri grave pătrunseră înăuntru,

aproape cu toţii ofiţeri din armata franceză. Unul dintre ei se apropie de patul : Îngust de campanie. Femeia continua să doarmă. Ofiţerul trebui s-o zgîlţîie ca să deschidă, în sfîrşit, ochii. Se i idliă în capul oaselor, clipind din ochi din cauza luminii ş: privindu-i pe intruşi cu un aer uluit.

Mata-Hari... — începu unul dintre ofiţeri. Ea întoarse încet capul către el.

- Mata-Hari, ceasul dreptăţii a sosit. Recursul dumi- tale a fost respins de către domnul preşedinte al Republi- t ii... Curaj.

în faţa acestei înspăimîntătoare realităţi, ochii i se dilatară, nişte ochi mari şi negri, adînci. Murmură de r îteva ori, cu voce răguşită :

- E cu neputinţă... cu neputinţă...

Se apropie un bărbat, un civil, îmbrăcat în negru. Mata-Hari îl recunoscu. îi întinse mîna.

— îţi mulţumesc că ai venit — rosti ea, şi glasul îşi recapătă deodată siguranţa.

Afară începea să se lumineze. Dincolo de zidurile înalte ale închisorii mijea de ziuă. Era la 15 octombriţ 1917, în zori...

Mata-Hari... Numele cuprinde toată vraja exotismului. El părea s-o împodobească pe cea care-l purta cu toate misterioasele atracţii ale Orientului. Cînd întregul Paris a aflat, în februarie 1917, că fusese arestată, a fost o surpriză extraordinară. Cum, femeia aceea frumoasă, „dansatoarea sacră hindusă" pe care o aplaudaseră la- muzeul Guimet şi chiar la universitatea Analelor? Fala aceea născută dintr-un tată brahman şi dintr-o mamă baiaderă, în faţa căreia se extaziaseră criticii de dans ? Surpriza s-a transformat în stupefacţie atunci cînd s-a aflat că Mata-Hari era învinuită *„de spionaj, complicitate,' înţelegere cu duşmanul, în scopul de a-i favoriza! acţiunile"*.

Mata-Hari spioană ? Celor care o cunoscuseră le era imposibil să creadă aşa eêva.' Fură cu toţii de acord că la mijloc era un mister. Circulau tot felul de zvonuri, unele I mai fantastice decît altele. Era vinovată ? Nevinovată ? în jurul *cazului* Mata-Hari se încingeau dispute pasionate. Dar erau dispute în gol. Căci, firește, ancheta s-a desfăşu- ' rat în secret. Iar procesul s-a judecat cu

uşile închise. După moartea lui Mata-Hari controversa a continuat. Au existat în privinţa ei mărturii germane, franceze, ' olandeze, spaniole. Toate contradictorii. S-au scris romane, piese de teatru, s-au realizat filme, care au făcut cinste bogatei imaginaţii a autorilor lor. Pe măsură ce anii treceau, adevărul, în loc să iasă la iveală, părea să se ascundă. ; O singură speranţă le rămăsese istoricilor : dosarul. Dar existau în acest sens dispoziţii categorice. După ce a consacrat lui Mata-Hari un studiu în 1959, Paul Guimard scria cu regret : „Dosarul procesului zace în continuare * în arhivele Ministerului de Război, care pînă în prezent , a refuzat să-l dea publicităţii".

în 1964, Stellio Lorenzi, André Castelot şi cu mine am hotărît să înscriem în programul emisiunii noastre de la televiziune „Obiectivul în explorarea timpului", povestea lui Mata-Hari. Ne-am dus şi noi, ca atîţia alţii, la Ministerul de Război. Or, datorită unei şanse extraordinare, nesperate şi contribuţiei domnului Alain Presles, faimosul dosar a fost deschis în faţa noastră. Aşadar, de acum înainte se putea întreprinde o anchetă bazată nu pe <-!ements nesigure, ci pe fapte certe. Adevărata Mata-Hari putea fi urmărită pas cu pas.

— În copilărie, pe vremea cînd dansam pe malurile C Sângelui, în faţa rajahilor...

Aşa spunea de multe ori, în timpurile ei de glorie, la Paris, dansatoarea Mata-Hari. în momentele acelea, vocea ei gravă, puţinrăguşită, tremura, iar privirile i se pierdeau într-o visare respectată de interlocutorii ei împietriţi.

Realitatea e mult mai prozaică. Mata-Hari se numea Margaretha-Geertruida Zelle. Nu se născuse nici în India, nici în lava, ci la Leeuwarden, capitala provinciei Friza (Olanda), la 7 august 1876.

Tatăl ei, Adam Zelle, ţinea la Leeuwarden o mică prăvălie de şepci. Comerţul era atît de puţin înfloritor şi comerciantul atît de incapabil, încît Adam dăduse faliment. Micuţa Grietje, diminutivul frizon al numelui Margaretha, a crescut într-un climat de certuri familiale şi de greutăţi financiare. La cincisprezece ani şi-a pierdut mama. Tatălui, pe care îl detesta, i s-au retras drepturile de părinte, fiind absolut incapabil să-şi întreţină familia.

Consiliul de familie a încredinţat-o pe Grietje împreună ca cei trei fraţi ai ei —■ de unsprezece, nouă şi şase ani- - unui unchi, desemnat ca tutore. După care fetiţa a intrat internă la şcoala normală de institutoare din Leiden. încă de pe atunci era tare frumuşică, înaltă, subţire, felină. Avea o figură stranie, cu ochi catifelaţi şi migdalaţi. Totul era încadrat de un păr întunecat, foarte bogat, „şaten închis cu reflexe aurii". Nasul era, ce-i drept, cam mare ; dar dacă zîmbea, nu se mai vedeau decît nişte dinţi strălucitori şi o gură de un senzualism evident promiţător.

Grietje nu şi-a luat niciodată diploma de institutoare... Directorul şcolii, un om pînă atunci cu o purtare ireproşabilă, demn şi la locul lui, şi-a pierdut capul cînd a văzut-o. Şi dragostea cu care a copleşit-o a devenit în curînd de pomină pentru toată şcoala. Directorul era de o gelozie fioroasă. îi interzisese lui Grietje să iasă în oraş, ceea ce constituia, evident, un mijloc cu totul personal de a-şi dovedi amorul. îi scria scrisori exaltate, se arunca la picioarele ei plîngînd. Pe Grietje au distrat-o la început toate astea, în cele din urmă însă s-a plictisit. N-avea nici un chef să-şi împartă viaţa cu un director de şcoală. Şi a plecat. Pedagogul era cît pe-aci să moară de durere.

Domnul Taconis, fost tutungiu, se retrăsese din afaceri. Era unchiul prin alianţă al lui Grietje. Şi-a primit nepoata fără prea mult entuziasm, dar nici n-a făcut nazuri. Ea a trăit în casa lui cîţiva ani fără să facă nimic, devorînd romanele lui Gyp, Arsène Houssaye sau Armand Silvestre.

Avea acum optsprezece ani. Desigur, visa să fie iubită, dacă nu să şi iubească. Un scriitor olandez, Charles S. Heymans, care i-a cunoscut familia şi a căpătat de la ea informaţii preţioase, relatează : „Chiar de pe cînd era adolescentă, vădea o mare „atracţie pentru obiecte aurite, medalii, galoane şi brandenburguri, pentru culorile vii ale uniformei militare... în visurile ei de fată tînără nu şi-l imagina pe Făt-Frumos într-alt chip decît cu uniformă de ofiţer"[1].

Ea însăşi avea să mărturisească mai tîrziu că adora uniforma :

— Ofiţerul — avea să repete ea este pentru miné o fiinţă superioară, un om care trăieşte în

plină epopee, întotdeauna gata de orice aventură, întotdeauna gata să înfrunte orice pericol...

într-o dimineaţă, pe la începutul anului 1895, Grietje despături ziarul pe care-l primea unchiul ei, *Het Nieuu s i'flii den Dag* („Noutăţile zilei"). La mica publicitate se găsea o rubrică matrimonială. Privirea Grietjei căzu pe ea. Deodată se opri cu luare-aminte asupra următoarelor linduri :

Căpitan în Indii, petrecîndu-şi concediul în Olanda, caută soţie corespunzătoare, de preferinţă cu ceva zestre. Scrisorile etc...

Se parc că Grietje n-a stat mult pe gînduri. A scris la adresa indicată şi a băgat şi fotografia ei în plic.

Destinatarul se numea Rudolf Mac Leod. Prietenii îi spuneau însă John, după numele tatălui lui. Cu tot patronimul scoţian, căci clanul Mac Leod jucase, într-adevăr, pe vremuri un rol de seamă în istoria Scoţiei, .!ohn era sută-n sută olandez. Avea pe atunci treizeci şi mută de ani şi servea de şaptesprezece ani în Indiile :-:andeze. În 1881 fusese avansat locotenent; în 1892 căpî- I an. În 1895 se afla în concediu în Olanda. Într-o seară, la l-ar la „American Hotel" din Amsterdam, s-a întîlnit cu un grup de prieteni, toţi celibatari. John era bărbat frumos. Avea nişte ochi albaştri cenuşii, o mustaţă subţire şi o figură energică. în seara aceea, prietenilor lui li s-a părut ram posac. Le-a mărturisit că era plictisit. Ziaristul l 'albian Verster, un vechi prieten, a izbucnit atunci în rîs :

— Ştiu eu ce-ţi lipseşte, bătrîne. O nevastă. Trebuie să Ic-nsori.

Şi îndată, cu toate protestele lui John, Balbian a formulat micul anunţ pe care *Nieuivs van den Dag* l-a publicat în numărul de a doua zi.

Spre stupoarea lui, John a primit cincisprezece scrisori ¡lin partea unor eventuale logodnice. Printre ele se afla şi scrisoarea domnişoarei Margaretha Zelle din Haga. Era şi fotografia ei acolo...

„Mă întrebi dacă am chef să fac prostii ? Ei bine, Johnie, mai bine zece decît una singură. Dă-i drumul, ştii doar că în cîteva săptămîni voi fi soţia ta".

Rîndurile acestea, fără nici un fel de echivoc, erau scrise de o fată de optsprezece ani unui ofiţer celibatar de treizeci şi nouă de ani.

Fotografia fusese decisivă. Din cele cincisprezece scrisori primite, căpitanul nu răspunsese decît la una singură, a Margarethei. Din nenorocire însă, nişte friguri păcă- loase contractate din Jnsulinda îl irîntiseră, tocmai atunci, la pat. îi explică, aşadar, corespondentei sale că va trebui să aştepte să se facă bine ca să o poată vedea. Ea îi răspunse imediat : va avea răbdare, va aştepta. Trecuse o lună şi căpitanul încă nu se restabilise. Atunci Margaretha trecu la ofensivă : principala ei trăsătură de caracter nu era timiditatea... îi propuse deci să facă ea drumul de la Haga la Amsterdam. „Ştiu foarte bine — îi scria ea — că nu prea se cuvine, dar noi sintem într-o situaţie specială, nu-i aşa ?"

Şi întîlnirea a avut loc duminică 24 martie 1895, în faţa lui Rijksmuseum. Căpitanul, uluit, se dovedi de o insistenţă lipsită de orice discreţie. Cît despre dînsa, faptul că-l văzu pe John în uniformă, fu un adevărat „Sesam deschide-te". După un dejun excelent, căpitanul o conduse după-masă într-o trăsură bine închisă. A doua zi, într-o scrisoare adresată „scumpului ei John", Gretha -— aşa-i spunea el — avea să pomenească despre trăsura aceea „cu geamurile aburite". Şi semna : „Viitoarea ta soţioară, care te iubeşte atît". Şase zile mai tîrziu erau logodiţi. Corespondenţa pe care a putut s-o găsească Charles S. Heymans este deosebit de elocventă. Gretha îl numeşte pe John „dx-agul meu", „dragul meu drag", „comoara mea", „singurul meu iubit", „îngerul meu drag". Se bucură fără nici o rezervă : „Ce baftă să avem amîndoi acelaşi temperament focos. Nu, nu.j?red că toate plăcerile astea ar putea să se sfîrşească vreodată". Sau : „Iubeşte-mă, comoara mea, căci şi eu te iubesc deopotrivă, şi scoate-ţi din plin pîrleala cînd o să vin".

Luna următoare, o vizită făcută la doctor i-a confirmat că era însărcinată. Căsătoria a fost grăbită. Nici nu mai dormea de agitaţie : „Ce grozavă o să arate soţioara ta 1" - îi scria ea căpitanului, făcînd aluzie la ziua cînd avea să

îmbrace rochia de mireasă... La 11 iulie 1895 a devenit oficial, în faţa primarului, şi nu în faţa pastorului, doamna Mac Leod. După şase luni a dat naştere unui băiat, numit Norman.

„Ah ! dacă ciuma m-ar scăpa de lepădătura asta, poate că aş fi din nou fericit. Citeodată nu mai rezist cu ticăloasa asta lîngă mine. Dar ce să fac ca să mă descotorosesc de ea ? Cu sau fără scandal, mi-e totuna".

Pînă să scrie Mac Leod o asemenea scrisoare despre soţia lui a fost nevoie să treacă cîţiva ani. Căpitanul îşi luase cu el nevasta în Java. Acolo Gretha a dat naştere unei fetiţe, Louise. Venirea ei pe lume n-a strîns însă legăturile dintre soţi, care se slăbiseră foarte repede. Tot ce exista între ei se bizuia pe o văpaie senzuală care, în mod fatal, cu vremea s-a stins. Atunci s-au văzut aşa cum erau în realitate : el, autoritar, brutal, ea, cochetă, risipitoare şi cu desăvîrşîre amorală. "Familia Mac Leod a publicat versiunea sa cu privire la modul cum s-au desfăşurat lucrurile — versiune care, firește, nu seamănă de loc cu cea susţinută de Mat a-H ari. Căci au apărut *Memorii* ale acesteia, inspirate de tatăl ei, domnul Zelle. Dacă ar fi să dăm crezare acestui text apocrif, Mac Leod căzuse la patima beţiei. Părăsea domiciliul conjugal şi lipsea zile în şir, petrecînd cu indigene tinere şi uşuratice.

Gretha aştepta Iremurînd întoarcerea soţului ei. Cinci se înapoia acasă, ea nu îndrăznea să ericnească. Căpitanului îi sărea ţandăra din te miri ce. într-o zi a plesnit-o cu cravaşa. Atunci ea n-a mai răbdat. I-a scris tatălui ei şi i-a povestit toate mizeriile pe care le îndura. Domnul Zelle a depus o plîngere împotriva ginerelui. Cînd Mac Leod a prins de veste, a dat buzna la nevastă-sa. Era vînăt de furie şi avea în mină un revolver, Gretha a început să ţipe. Au dat năvală oamenii şi au scăpat-o. Superiorii lui Mac Leod au intervenit şi ei. A fost vărsat la cadrele de rezervă şi menajul s-a înapoiat în Olanda.

Mata-Hari avea să pretindă chiar că, pentru a spori veniturile casei, soţul ei a împins-o să se prostitueze eu un oarecare domn Calish : „Dar —

spune Gretha în *Memoriile* ei — am reuşit să obţin cîteva hîrtii de cîte o mie fără să trebuiască să comit vreo infidelitate[1]. Şi asta nu e încă tot : într-o noapte, „pradă unei porniri feroce, mi-a retezat cu dinţii sfrrcul sinului... Din cauza asta, de atunci nu mi-am mai arătat niciodată, în faţa nimănui, pieptul complet dezgolit".

Familia Mac Leod prezintă, bineînţeles, o relatare diametral opusă. Scrisorile adresate de căpitan surorii lui nu sînt decît un lung rechizitoriu împotriva Grethei. „Cit m-a făcut să sufăr ! Am stat zile-ntregi fără să adresez o vor bă tîrîturii ăsteia, care n-a trăit decît pentru propria ei plăcere şi i-a neglijat într-un mod scandalos pe bieţii micuţi... Cum să mă descotorosesc de nemernica asta şi să păstrez în acelaşi timp copiii ? O să fie tare greu, Louise. Ah ! de-aş avea bani să-i cumpăr consim-ţămîntul, căci netrebnica e în stare de orice pentru bani..." După moartea unuia din băieţi : „Trebuie neapărat s-o sustrag pe fetiţă de sub influenţa detestabilă a mamei ei, eare e o destrăbălată din naştere, altfel va fi şi ea pierdută pentru totdeauna...., „Fetiţa mea o ş-o apuce în mod fatal pe căi greşite dacă mai rămîne şase luni în ghearele femelei ăsteia..."

în altă scrisoare Mac Leod povesteşte că o dată, după o scenă violentă, s-a dus să se plimbe cu fata lui. Atunci Gretha a luat. ostentativ, în faţa servitorilor, revolverul soţului ei şi s-a dus să-l ascundă în propriul ei dulap. Pregătea, explică el, „povestea cu ameninţările cu moartea". Dar el îşi linişteşte sora : „S-o împuşc eu pe putoarea asita, ca să fac din cauza ei cîţiva ani de puşcărie ? Nu, r.Li-s chiar aşa de prost 1 Şi apoi, sărmana fetiţă..."

La 30 august 1902, tribunalul din Amsterdam pronunţă o hotărîre de divorţ între soţii Mac Leod. Ue data asta despărţirea e definitivă. Pentru nimic în lume, comandantul nu mai vrea să trăiască alături de nevasta lui. Şi cum nici ea nu ţine de loc la asta...-"-'""

încotro s-o apuce ? Gretha este găzduită pentru scurt timp de cumnata ei, după aceea, din nou, de unchiul şi mătuşa ei Taconis, la Haga, pe Regent-esselaan. Să dăm oare crezare celor care au ponegrit-o afirmînd că ar fi ţinut după aceea,

împreună cu o damă R..., „un soi de prostituată, un bordel clandestin pe Havenkade, la Scheveninghe '■?

Oricum, nici nu i-a trecut prin minte să-şi reia viaţa meschină din vremea adolescenţei. Flacăra independenţei. 3 care arsese întotdeauna în ea, era mai vie ca oricînd. Ce j era, aşadar, de făcut ?

Şi-a adus aminte de viaţa ei din Java. Acolo citise nişte cărţi voluminoase eu privire la religiile orientale, cărţi în care amorul fizic este studiat ca orice ştiinţă. Mai târziu avea să se găsească la ea, printre altele, un *Kama- Sutra* însemnat şi adnotat cu grijă. îi plăcuseră dansurile sacre şi observase cu luare-aminte tot ritualul femeilor acelora pe cai- e religia le hărăzise dansului. De câte ori se privea în vreo oglindă vedea imaginea unei femei cu faţa oacheşă, cu ochii şi părul negru, imaginea unei au- tentice orientale. De ce n-ar dezvălui ea europenilor se- creţul acelor dansuri din Java, aproape necunoscute aici?... Mîngîie îndelung acest vis. .Apoi se hotărî. Plecă la Paris.

13 decembrie 1905. Rar se pomenise în saloanele muzeului Guimet un public atît de strălucit. Elita Parisului aflase că o dansatoare hindusă, pe nume Mata-Hari, avea să execute în seara aceea dansuri rituale. Se anunţase că „avea să evoce, timp de câteva ore, cultul sacru al popoarelor asiatice". Domnul Guimet., milionar şi entuziast admirator al Orientului, care fondase muzeul din banii săi, transformase biblioteca în templu vechi, în „sanctuar al zeului Şiva".

Pe scaunele aşezate la rînd, iată-i pe ambasadorul Japoniei, pe ambasadorul Germaniei şi pe prinţesa Ra- tiolin, apoi pe toţi prietenii, pe specialiştii oriental işti, pe critici. Cîteva aplauze. Domnul Guimet apăru pe estradă ca s-0 prezinte pe dansatoare, l

— E ziua sărbătoririi zeului explică el. — De cum răsare soarele, preoţii, după ce s-au .purificat, s-au dus cu mare alai la templu ca să-l deştepte pe zeu. I s-au închinat, apoi l-au scufundat în apă, l-au spălat, l-au uns cu parfumuri, cu tămîie, cu uleiuri şi l-au îmbrăcat cu ţesături scumpe, l-au împodobit

cu bijuterii preţioase. I-au oferit cu pietate apa sfîntă a Gangelui, flori, fructe, ramuri, seminţe, orez fiert şi prăjituri, apoi au cîntat în faţa lui. în sfirşit, a urmat ofranda supremă şi cea mai plăcută : dansurile sacre.

Domnul Guimet se făcu nevăzut. Patru *naaeis* — dansatoare secundare ■-- apărură şi se aşezară ia picioarele statuii lui Şiva. O orchestră invizibilă, în care predomina sunetul subţire al flautului, începu să eînte.

Baiadera Mata-Hari se ivi... Mai bine zis, Grietje Zelle, sau Gretha Mac Leod, dacă doriţi. Ce transformare extraordinară ! De cînd se aña la Paris, cu o încăpăţânare savantă, se străduise să-şi desăvîrşeaseă treptat noua ei personalitate. Dansase prin diverse saloane, pretinzînd o retribuţie modestă. Pozase pentru pictori. La rigoare, ca să-şi echilibreze bugetul instabil, .se oferise bărbaţilor.
In seara aceea, la muzeul Guimet, juca o carte hotărî- toare. Şi ştia foarte bine acest lucru.

Hieratică, îi domina pe spectatori, privind undeva, departe înaintea ei, drapată în văluri de mătase care o înfăşurau de la bărbie pînă la picioarele goale. Părul foarte lung şi negru era strîns de o diademă. în penumbră se desprindea chipul ei de o frumuseţe sălbatică. Orchestra invizibila îşi amplifică acordurile. încet, braţele lui Mata-Hari se smulseră din văluri şi se desfăşurări goale şi împodobite cu brăţări grele. Apoi se răsuciră, aducînd un omagiu zeului. Trupul dansatoarei se înecordă repro- ciucînd elanul rugăciunii. Se îndoia, se ondula ca o liană, în timp ce vălurile de mătase care o îmbrăcau alunecau unul cîte unul.

Un contemporan, domnul Louiir Dumur, avea să scrie în stilul epocii : „Ruga întruchipată în dans, lunga rugăciune de dragoste înălţată astrului dorit, ţişnea din toate zvîcnirile ei. Ea ser-- înfiora, se rotea, urca. Baiadera sacră îşi frămîntă frumoasele braţe, care cerşeau dragoste, le martiriza în îmbrăţişarea cu divinitatea". Nu mai avea decît o cingătoare în jurul şoldurilor.

Muzica se dezlănţui. Cele patru naucis scoteau strigăte aţîţătoare. Atunci Mata-Hari îşi

smulse cingătoarea şi căzu, „epuizată la picioarele zeului inexorabil".

E destul de nostim să răsfoieşti presa de a doua zi. Nici un critic n-a adulmecat înşelătoria, n-a dibuit-o pe falsa hindusă, pe falsa javaneză. Toţi s-au lăsat „duşi". Se spunea despre ea că e „sumbră, sălbatică, încîntătoare şi ideală". „Interpretează cu o artă pătrunzătoare şi îndrăzneaţă, şi care păstrează, aşa cum o floare îşi menţine parfumul, toată fervoarea sacră a vechii Asii". Alt critic : „Ea îmbină vraja încîntătoare, farmecul unei baiadere cu ştiinţa teologică a unui brahman". Etc., etc.

Mata-Hari devine celebră. în privinţa aceasta, Gretha, falsa hindusă, a fost mai norocoasă decît Lola Montés, falsa spaniolă, fluierată la Covent Garden şi la Opera din Paris. Dansa în casele cele mai alese. Doamna de Loynes, protectoarea academicianului Jules Lemaîlre, a oferit-o pe Mata-Hari drept atracţie prietenilor ei, la 14 aprilie 1906 ; ea a plătit-o, pentru o singură seară, cu o mie de franci (cel puţin patru mii de frânei noi). Mata a dansat la Arthur Meyer, directorul lui *Le Gaulois,* la doamna Brisson-Sarcey, preşedinta Analelor. Pretutindeni, toţi se extaziau în faţa frumuseţii ei. Era într-adevăr atît de frumoasă ? E discutabil. În orice caz originală.

Se pare că prestigiul dansului şi vraja pseudo-orien- tală pe care se pricepea să o emane acţionau asupra admiratorilor ei, care o împodobeau cu o frumuseţe care nu exista decît în imaginaţia lor. Nu ducea lipsă de amanţi. Nu erau întotdeauna tineri şi frumoşi, dar erau întotdeauna bogaţi. Un raport al poliţiei aflat la dosar îl indică pe bancherul Rousseau ca pe unul dintre susţinătorii ei cei mai generoşi. Amanţii aceştia erau însă cîteodată şi anonimi. Mata-Hari nu pregeta să frecventeze şi case discrete, ca cea din strada Galilei nr.5, sau de pe bulevardul Kléber nr. 86, sau din strada Lord Byron nr. 14. O în- tîlnire cu aşa-zisa javaneză costa suma exorbitantă de o mie de franci.

Europa şi-a exprimat dorinţa s-o cunoască şi ea pe ilustra Mata-Hari. Music-hall-urile din Roma şi din Berlin au solicitat-o. La Berlin a legat prietenii neaşteptate : Kron prinţul, fiul lui Wilhelm

al II-lea, a venit s-o vadă dansînd. A urmat o invitaţie. Micuţa olandeză a ajuns metresa unui fiu de împărat ! A .fost mai mult decît mîn- dră. Şi a rămas multă vreme în capitala Germaniei.

În martie 1907, trimisul special al ziarului *Le Temps,* René Puaux, a întîlnit-o în drum spre Egipt. „A renunţat la Şiva şi la cultul lui. A devenit berlineză, vorbeşte limba germană cu un accent cît se poate de puţin oriental şi speră să se stabilească definitiv pe malurile rîului Spree".

Cu toate acestea s-a reîntors la Paris. A închiriat la Neuilly vila Rémy, pe strada Windsor nr.ll, la cîţiva paşi de Bois de Boulogne. îi plăcea să-şi primească acolo prietenii, în cadrul unor petreceri de pomină. Nu se îmbrăca decît la marile case de modă şi, firește, întotdeauna ducea lipsă de bani. îi scria de la Neuilly-Saint-James lui Gabriel Astruc, fondatorul teatrului „Champs-Elysées": „N-ai cumva prin anturajul dumitale vreun prieten bogat, interesat să-i protejeze pe artişti, ca un capitalist care ar vrea să facă o afacere ? Sînt foarte tracasată şi mi-ar trebui imediat vreo treizeci de mii de franci care să mă scoată din încurcătură şi să-mi ofere liniştea necesară ca să mă pot consacra artei mele... Ar fi într-adevăr mare păcat ca un viitor ca al meu să fie curmat în felul ăsta. Ca zălog pentru aceşti bani aş pune tot ce am în casă, inclusiv caii şi trăsurile".

La începutul anului 1914, doctorul Bizard, medicul prefecturii de poliţie, avea s-o întâlnească, cu ocazia vizitelor lui profesionale, într-o casă de pe strada Troyon.

Pe neaşteptate, în iulie 1914, a părăsit vila de la Neu- illy, şi-a lichidat cît a putut de repede mobilierul şi bibe- lourile... şi a plecat în Germania.

în ziua eînd s-a declarat războiul, ea se găsea la Berlin şi dansa într-un mare music-hall, la teatrul „Metropole". A luat prînzul chiar cu prefectul poliţiei din capitala germană, care a condus-o apoi acasă cu maşina... în toamna anului 1914 o regăsim--pe Mata-Hari în Olanda. Locuia la hotelul „Victoria" din Amsterdam. La 31 octombrie a semnat la Haga contractul de închiriere al unui mic palat particular, situat pe Nieuwe Vitleg nr.16,

în schimbul unei chirii anuale de 750 de florini. La începutul anului 1915 pleacă în Franţa.

Perioada aceasta din .1915 a rămas mult timp obscură. Din lipsă de informaţii precise, istoricii au imaginat tot felul de intrigi misterioase. Unul dintre ei scrie : „A plecat pe front, unde a rămas multă vreme, încerci nd să intre în relaţii cu diverşi ofiţeri care s-o poată informa cu privire la pregătirile care începuseră încă de pe atunci în vederea mai-ii ofensíve din primăvara anului 1916". Toate afirmaţiile astea sînt cît se poate de impresionante..., numai că dosarul nu arată nimic de felul acesta. Mata- Hari, pe care o vedem descrisă în filele lui, rămîne o femeie de moravuri uşoare. Atît şi nimic mai mult. După propria ei mărturisire, dansatoarea s-a întors în Olanda, în 1914, la fostul ei amant, baronul van der Kappelen, colonel al Regimentului 2 ele husari.

— Un bărbat căsătorit, putred de bogat şi care punea mare preţ pe toalete — preciza ea.

Şi cum considera că garderoba ei nu era la înălţime astfel ea să-i placă baronului, a început să caute un „Mecena".

— La Amsterdam m-am lăsat abordată, la ieşirea dintr-o biserică, de bancherul van der Shalek, care s-a 'arătat cît se poate de generos eu mine. După ce mi-am pus la punct garderoba, m-am reîntors la baronul van 'der Kappelen, care m-a instalat- la Haga, pe Nieuwe Vitleg nr. 16.

Tot aşa, ea afirmă că s-a înapoiat în Franţa în martie 1915 „ca să-mi caut lucrurile lăsate la depozitul de mobile Maple, strada Jonquière nr. 29". Ea voia să-şi transporte *lucrurile* în Olanda, *via* Spania. Şi, într-adevăr, a plecat aproape imediat după aceea în Spania. La gara Orsay a condus-o un bun prieten,- care nu era altul decît un ambasador al Franţei în exerciţiul funcţiunii, domnul de Margerie. El avea să declare : „Doamna Mata-Hari şi cu mine n-am vorbit niciodată despre război".

Ce a făcut la Madrid ? Căpitanul englez Ferdinand Tuohy declară că a dansat timp de clteva luni pe scena unui music-hall. Se pare că în acel timp a avut legături cu agenţi notorii ai Germaniei, Atunci a început să trezească bănuielile

Intelligence Service-ului. Fapt cert este că serviciile engleze au semnalat-o în acea epocă Biroului 2 francez ca suspectă. Pe neaşteptate, în primăvara anului 1916, se întoarce în Franţa. Avea să fie văzută la „Grand Hôtel", apoi la „Elysée-Palace". Poliţia începe ş-o fileze din nou. „Inculpata — avea să depună mărturie inspectorul Henri Mounier, care a urmărit-o pas cu pas —- şi-a stabilit cartierul general la «Grand Hôtel», de unde îi recruta pe ofiţerii aliaţi aflaţi în trecere, mai ales ofiţeri superiori. Avea un fel de a proceda graţie căruia ei nu prea reuşeau să se eschiveze de la o conver- .saţie cu ea".

Ofiţeri. Numai ofiţeri. Se învîrteau pe vremea aceea prin Paris mari comercianţi veniţi în interes de afaceri. Se pare că Mata-Hari nu le acorda nici o atenţie. Mereu, pasiunea ei pentru uniformă ! Şi mereu aceeaşi viaţă de risipă. De dimineaţă ia un .taxi, căruia nu-i dă drumul pînă la prînz. După-amiază, altul. Frecventează numai •magazinele cele mai şic şi cele mai scumpe.

în 1916, în timpul verii, soseşte în permisie la Paris un locotenent-major din Regimentul 2 infanterie al Corpului expediţionar rus din Franţa, pe nume Vădim Masloff. înainte de. a părăsi tabăra de la Mourmelon-le- Grând, el încasase ca soldă pe ultimele luni o sumă considerabilă : cinci mii de franci în aur (mărturie inedită a domnului Vladimir Rychlinski).

— Ce-ai de gînd să faci-cu grămada asta de bani ? — întrebase casierid.

—• O să eheltuiesc tot!

— Te lauzi 1 Doar dacă ai de gînd să cumperi o casă !

— Nici nu mă gîndesc, o să-mi iau cel mult cîteva lucruri absoluţi necesare, rufărie, mănuşi etc. Dar o să cheltuiesc tot.

•— Punem rămăşag ?

— Punem.

Odată ajuns la Paris, Masloff s-a dus direct la „Grand Hâtel", unde a închiriat un apartament, cu suma „nebunească" pentru vremea aceea-de-patruzeci de franci pe zi. în hol, un ofiţer care tocmai pleca la Salonic i-a prezentat „o femeie de o frumuseţe extraordinară", avea să povestească el mai tîrziu camarazilor lui, cînd s-a întors la

Mourmelon. Era Mata-Hari. Au fost nedespărţiţi timp de trei zile... şi trei nopţi. Luau prînzul şi cinau numai la „Maxim's". Tot ce dorea metresa lui, el îi cumpăra.

Rezultatul nu e lipsit de neprevăzut. „O săptămînă mai tîrziu — povesteşte domnul Vladimir Rychlinski —, toţi cei care asistaseră la plecarea lui Masloff erau din nou adunaţi la restaurantul «Europa», în toiul mesei, casierul a fost chemat la telefon. După cîteva minute s-a înapoiat şi ne-a spus zîmbind : «Era Masloff, care mi-a cerut să-i trimit telegrafic douăzeci şi cinci de franci pentru drum. Nu mai are un ban...»"

în 1916, căpitanul Ladoux era adjunctul colonelului Antoine Goubet, şeful Biroului 2. într-o zi din luna august la Paris domnea o căldură înăbuşitoare. Tocmai lucra la biroul lui de la Ministerul de Război, de pe bulevardul Saint-Germain, cînd i s-a anunţat o .vizită cu totul ne-aşteptată : Mata-Hari.

în realitate Mata-Hari nu era de loc o necunoscută pentru Ladoux. „Dansatoarea internaţională-' era prea bă- tăloare la ochi, relaţiile ei mult prea numeroase şi mult prea pestriţe ca să nu atragă atenţia serviciilor secrete. Fără să ştie, Mata-Hari era filată de multă vreme şi poliţia cunoştea fiecare plecare sau sosire a ei.

— Să poftească ! — dădu ordin căpitanul Ladoux.

Acesta era un fost ofiţer de vînători. în 1913 îşi dăduse demisia din armată, ca să se consacre ziaristicii. Mobilizat în 1914, devenise aghiotantul lui Messimy, ministrul de război. Or, Messimy fusese prietenul intim al lui Mata-Hari. După arestarea ei, în valize au fost găsite numeroase scrisori „foarte galante" ale fostului ministru. Ladoux o cunoscuse pe dansatoare la Messimy.

Cum s-a desfăşurat întrevederea ? Sîntem în posesia a două versiuni destul de deosebite una de cealaltă. Iat-o mai întîi pe cea a lui Mata-Hari. Ea pretinde că s-ar fi dus la Ladoux numai ca să obţină de la el un permis de liberă trecere pentru Vittel. Se pare că i-ar fi arătat căpitanului Ladoux o scrisoare din partea protectorului ei olandez, baronul van der Kappelen, care conţinea

următoarele cuvinte : „Marguerite, tu, care iubeşti atît de mult Franţa..." Iar Ladoux ar fi întrebat-o :

— Dumneata, care iubeşti atît de mult Franţa, ai putea să ne faci un serviciu mare, te-ai gîndit vreodată la asta ?

— Da şi nu, dar ăsta e un lucru pentru care nu te oferi singură.

— Ai accepta să-l faci ?

— Nu m-am gîndit niciodată.

— Ne-ai costa probabil foarte scump ?

— Da, foarte scump !

— După părerea dumitale, eît ar merita aşa ceva ?

— Totul sau nimic. Dacă serviciile ce vi se fac corespund aşteptărilor dumneavoastră, merită foarte mult. Dacă nu, nu merită doi bani.

Chiar în aceeaşi seară, Mata-Hari s-a întîlnit cu ambasadorul de Margerie şi i-a cerut sfatul. Acest fapt este perfect autentic ; el a fost confirmat chiar de ambasador. „Mi-a spus, înainte de a pleca la Vittel, că un. domn cu barbă neagră o întrebase la Ministerul de Război dacă nu voia să facă anumite servicii guvernului nostru... Datorită relaţiilor ei internaţionale şi inteligenţei ei, Mata-Hari mi s-a părut, într-adevăr, potrivită să ne facă unele servicii. Pe de altă parte, vorbea despre germani astfel încît înclinam să cred că era de partea noastră". A doua zi Mata -Hari a acceptat.

În *Amintirile* lui., căpitanul Ladoux pretinde că Mata- Hari şi-a oferit singură serviciile. Iar el i-ar fi răspuns :

— Nu avem pe nimeni în Olanda, şi graţie acestui fapt ai putea să ne fii de mare folos. Ştii să foloseşti cernelurile simpatice ?

— Nu, dar o să învăţ. Au un nume drăguţ.

— Da, numai că dacă te prind, te aşteaptă plutonul de execuţie.

-— Mata-Hari nu se lasă prinsă, ştie ea să se apere|

— Ne-am convins şi noi de asta.

— Tot mai planează asupra mea bănuielile acelea ne-j plăcute ?

— Sînt sigur, mă auzi, sînt absolut sigur că eşti o agentă în slujba Germaniei, dar ceea ce nu ştiu încă în momentul de faţă este de^ce-vii să-

mi faci această propunere, care te va pune în situaţia fie de a-i trăda pe nemţi, fie de a ne trăda pe noi.

Cine spune adevărul ? Ladoux sau Mata-Hari ? Mărturia lui de Margerie — care se află în dosarul de la Ministerul de Război — ar înclina să-i dea dreptate dansatoarei...

Aşadar, Mata-Hari venise să-i ceară lui Ladoux un permis de liberă trecere pentru Vittel. De ce tocmai pentru Vittel ? Pentru că acolo se află spitale militare şi Mata- Hari dorea să-i îngrijească pe răniţi. În special pe unul : pe căpitanul Masloff, care fusese rănit la ochi. Mişcător proiect. Numai că Ladoux îşi aminteşte la timp că în. apropiere de Vittel se construieşte un important teren J de aviaţie... Nu cumva pe „frumoasa hindusă" o interesează mai mult aeroplanele decît soldaţii răniţi ? în materie de spionaj, obiceiul e să-l laşi pe presupusul spion să acţioneze, dar să-l supraveghezi în acelaşi timp îndeaproape. Ceea ce şi face Ladoux. Mata-Hari primeşte un permis de liberă trecere şi pleacă.

„La Vittel, unde am urmărit-o în continuare pe inculpată, am constatat că îşi continua manevrele cu ofiţerii, în staţiunea aceea ea se dădea drept o contesă cu castel în Turena[1], aşa scria inspectorul Mounier, pus pe urmele lui Mata-Hari c-ît timp a stat la Vittel, în septembrie 1916...

Generalul în retragere Le Loup de Sancy de Rolland, care făcuse războiul din 1870, avea să depună şi el mărturie că a întîlnit-o pe Mata-Hari la Vittel, dar că această „aventurieră[1] nu i-a inspirat încredere, cu toate că n-a discutat cu el decît „pe teme fără nici un caracter militar". Dar, va adăuga el :

—- Am remarcat la hotelul în care locuiam un ofiţer rus în uniformă care, ştiind, fără îndoială, cine eram, m-a salutat milităreşte. Era rănit la un ochi şi purta un bandaj negru. L-am felicitat pentru rana aceea gravă pe care o primise slujind Franţa... Am stat de vorbă, şi după aceea la masa noastră a sosit o femeie pe care ofiţerul mi-a prezentat-o drept logodnica lui.

„Logodnica" nu era, într-adevăr, alta decît Mata-Hari. Ofiţerul se numea Vădim Masloff. Risipa nemaipomenită pe care o făcuse cu o lună înainte la „Grand Hotel" o impresionase pe Mata-

Hari. Ea avea să declare că l-a iubit foarte mult pe Masloff — şi e posibil să fi fost adevărat.

Masloff nu avea decît douăzeci şi trei de ani. Era blond, destul de scund — 1,70 m —, dar era băiat chipeş, cu ochi albaştri, foarte slavi. Mata-Hari împlinise patruzeci de ani. Dar rusul nu părea să bage în seamă diferenţa de vîrstă. Nici Mata-Hari de altfel, care — cum avea ea să afirme — se gîndise chiar să se căsătorească cu el. Avea să pretindă, de asemenea, că la Vittel se hotărîse să nu mai fie niciodată a nimănui altuia decît a lui Masloff. Dar pentru asta — avea ea să spună — ar fi trebuit să găsească „bani suficienţi ca să nu fiu nevoită să-l înşel pe Vădim cu alţii".

Întorcîndu-se la Paris la 15 sau 17 septembrie 1916, Mata-Hari s-a dus imediat la căpitanul Ladoux.

Ladoux era din ce în ce mai nedumerit: cine e în realitate Mata-Hari ? Nu cumva împotriva ei pledează numai un concurs de coincidenţe ? Plecarea ei la Berlin în iulie 1914, călătoriile ei în Anglia, şederea la Vittel, relaţiile ei cu aviatorii, sînt fapte certe, dar în care Ladoux nu izbuteşte să descopere nici o probă decisivă.
Şi totuşi, concordanţa acestor activităţi multiple este tulburătoare. E imposibil să rămîi pasiv în faţa eventualităţii de temut că Mata-Hari e în serviciul germanilor...

Cînd se înfăţişează căpitanului la întoarcerea de la Vittel, cu chipul aureolat de inocenţă, zîmbindu-i cu buzele ei pline şi cu ochii languroşi, Ladoux îi declară ritos că este „suspectă puterilor aliate".

— Trebuie să pleci imediat în Olanda şi să nu te mai întorci în Franţa.

Niciodată figura unei femei n-a oglindit atîta stupefacţie şi durere. Uimirea, tristeţea lui Mata-Hari sînt oare sincere ? Sau simulate? Ladoux ezită. Ea strigă :

— Cum poţi să crezi, căpitane, că fac spionaj ?

Ladoux se uită la ea, şovăie o clipă, apoi se hotărăşte :

— Bine, te cred. Dar va trebui să lucrezi pentru noi.

Ea acceptă imediat. Şi acceptă cu un entuziasm care

pare atît de sincer, încît Ladoux nu mai ştie ce să creadă. Eterna îndoială a spionilor şi a contraspionilor. Cel mai nimerit e, desigur, s-o pună" pe Mata-Hari la încercare. Ea va trece prin Spania, Portugalia, Anglia, Olanda şi se va îndrepta spre Belgia. Acolo se va vedea, în sfîrşit, de ce e în stare.

Şi iarăşi, aceasta este relatarea lui Ladoux. Versiunea lui Mata-Hari găsită la dosar este, firește, mult diferită. Ladoux ar fi întîmpinat'-o cu următoarele cuvinte :

— Nu te-ai răzgîndit ? Ai reflectat suficient ?

— Da.

— Şi cum ai de gînd să operezi ?

„Mi-am amintit atunci de van der Schelk. La Amsterdam el mă prezentase domnului Warflein, unul din cei mai bogaţi bancheri de acolo, şi acesta îmi făcuse la rîndul lui nişte avansuri la care nu răspunsesem. îmi spusese de nenumărate ori : «Vino să mă vezi la Bruxelles, am o locuinţă magnifică. Mă ocup de toate afacerile importante ale marelui stat-major german. îi cunosc pe toţi acolo». Aş putea să mă duc să-l văd. E foarte la curent cu toate. E mîna dreaptă a lui von Dissing ! O să mă duc la Bruxelles cu nişte toalete grozave şi prin ele o să ajung la marele stat-major. Nu pot să-ţi spun decît atît ! O să dau o lovitură mare, una singură... şi după aceea o să plec... Căpitanul s-a arătat entuziasmat. M-a întrebat după aceea ce interes aveam să aduc servicii Franţei".

— Nici un interes, în afară de acela de a avea posibilitatea să mă căsătoresc cu Masloff — pretinde Mata- Ilari că ar fi răspuns — şi de a fi independentă.

— Merită osteneala. Cum facem cu banii ?

— Vreau un milion, dar o să-mi plătiţi numai după ce o să vă convingeţi singuri de valoarea serviciilor mele.

— E o sumă foarte mare, dar dacă ai să ne faci în- ti -adevăr serviciul pe care ni-l propui, o s-o plătim.

Mata-Hari relatează că Ladoux a încercat atunci să-i întindă o cursă. I-a dat dispoziţie să se

ducă la Haga, unde, după spusele lui, avea să primească vizita unui agent al Biroului 2.

— Cum o să-l recunosc ?

Ladoux a mîzgălit ceva pe o bucată de hîrtie, pe care a întins-o, împăturită în patru, dansatoarei.

— Vi se va spune așa.

Mata-Hari desfăcu hîrtia. Citi pe ea două litere și două cifre : A F 44.

în fața tăcerii ei, Ladoux strigă :

— Nu cunoști numărul ăsta ?

— Nu l-am văzut în viața mea.

^ Credeam că e al dumitale. Numărul care ți-a fost dat de serviciile germane.

— Te rog, căpitane, o dată pentru totdeauna, să renunți la insinuările astea, care mă scot din fire...

- Dacă o să izbutești să ne faci să punem mîna pe un spion important german, spaniol sau olandez, ai să capeți douăzeci și cinci de mii de franci.

—- Nu vă promit. Sînt de acord să vă procur informații de ordin militar sau diplomatic, dar mă dezgustă să denunț oameni 1

Cu un pașaport eliberat de prefectura poliției, Mata- Hari a părăsit Parisul. Fără îndoială, ea se considera acum angajata Biroului 2. Ladoux o urmărește pe Mata- Hari pas cu pas. Ea se îmbarcă la Vigo, la 9 noiembrie, pe *Hollandia*. Vasul e însă percheziționat de englezi. E arestată, dusă la Londra și supusă la tot felul de interogatorii. După care poliția engleză îi spune :

— V-am luat drept o oarecare Clara Benedict, spioană germană pe care o căutăm. Acum știm că nu sînteți Clara Bencdict, dar tot nu puteți să plecați în Olanda. E o măsură generală luată de Anglia cu privire la toți olandezii. întoarceți-vă în Spania !

înainte de a părăsi Anglia, domnul Thompson, șeful poliției secrete engleze, ține s-o vadă. I se adresează pe un ton părintesc :

— Ascultați un om cu experiență. Renunțați la ceeai ce faceți.

Mata-Hari îi răspunde :

— Vă mulțumesc, domnule, din toată inima și o să vă urmez sfatul.

Iat-o deci din nou pe Mata-Hari la Madrid. Trage la „Palace-IIoteivi al cărui director este un belgian, Mar- quet, antreprenorul jocurilor de noroc de la Ostende. Un agent francez, Claude Lucieto, a precizat că hotelul acela cosmopolit era „locul de întîlnire al tuturor spionilor şi intriganţilor internaţionali şi, datorită acestui fapt, se afla sub stricta supravegerp a^agenţilor Antantei".

Mata-Hari stă fără să facă nimic. Ca de obicei - are nevoie de bani. Cum o să se descurce ? Să-i dăm cuvintul :

„Mi-am făcut în sinea mea următoarea socoteală : «Ce mă împiedică pe mine să folosesc timpul ăsta şi să iau contact cu nemţii ? Aş putea să-mi fac relaţii şi asta ar uşura lucrurile...» I-am cerut portarului anuarul diplomatic şi am văzut acplo. că ataşatul militar german era căpitanul von Kalle, care locuia pe strada Castellana nr. 23".

Nu pregetă o clipă şi-i scrise imediat : „Căpitane, doresc să stau de vorbă cu dumneavoastră, în ce zi şi la ce oră v-ar conveni să mă primiţi ?" A doua zi, răspunsul lui von Kalle : „Doamnă, nu am onoarea să vă cunosc, dar vă voi aştepta mîine la orele trei".

Ea se duce, bineînţeles, la întîlnire. El o primeşte cu curtoazie :

— N-am obiceiul să primesc femei pe care ar putea să mi le trimită duşmanii, dar am văzut că în ceea ce vă priveşte pe dumneavoastră, nu e cazul... Nu poate fi cazul.

— Şi de ce nu ?

— Pentru că de cel puţin zece luni sînt maior, iar agenţii care mi-ar putea fi trimişi de duşmani sînt la curent cu noul meu grad.

Foarte curînd, avea să povestească Mata-Hari, discuţia luă un caracter mai intim... Von Kalle îi spuse în treacăt :

— Sînt obosit. Pentru moment mă ocup cu debarcarea ofiţerilor germani şi turci de pe un submarin — fără să mai vorbesc de muniţii — pe coasta Marocului, în zona fiancezâ.

Era o informaţie preţioasă pe care Mata-Hari se grăbi să i-o transmită imediat lui Ladoux. Atît de preţioasă, încît ne pune pe gînduri. Ţinem să precizăm : nu facem aici altceva decît să dăm curs

relătării lui Mata-Hari. Se poate concepe oare ca la prima lui întrevedere cu o necunoscută, ataşat 11 militar german de la Madrid să-i divulge acesteia un lucru atît de important ? Cu atît mai mult cu cît „intimitatea" la care face aluzie Mata-Hari a fost în ziua aceea, după propria ei mărturisire, foarte relativă. Ea n-a devenit amanta lui von Kalle decît mai tîrziu.

Atunci ? întrevederea cu von Kalle s-a petrecut, într-adevăr, aşa cum a relatat-o Mata-Hari? Aceasta e întrebarea — încă una — pe care avea să şi-o pună Ladoux.

în 1916, ataşatul militar francez la Madrid era colonelul Danvignes. Cînd, dintr-o întîmplare, pusă ele altfel la cale cu multă grijă, a întîlnit-o pe Mata-Hari, a rămas uluit. Odată mai mult, legenda creată în jurul dansatoarei se confirmase şi făcuse ravagii... Colonelul s-a pornit imediat să-i facă o curte turbată. Mata-Hari asculta zîmbind declaraţiile lui, dar proceda în aşa fel, încît ele să nu devină prea înflăcărate.

într-o seară, cînd Danvignes era mai zburdalnic ca de obicei, Mata-Hari, devenind deodată gravă, începu să-**i** vorbească despre relaţiile ei cu von Kalle şi despre informaţiile pe care i le transmisese lui Ladoux. Colonelul era în culmea înţelntării. Hotărît, femeia asta era mai pasionantă chiar decît îşi închipuise el! Şi a îndemnat-o insistent să se mai întîlnească cu von Kalle.

Ea l-a ascultat, dar de data asta neamţul nu i-a mai dat nici o informaţie. Colonelul Danvignes urma să se înapoieze la Paris. Foarte emoţionat şi-a luat rămas bun. de la Mata-Hari. Cit despre ea, n-a avut decît o singură rugăminte :

— Du-te să-l vezi pe căpitanul Ladoux şi pe şeful lui. Spune-le cu ce femeie au de-a face şi roagă-i să se poarte mai sincer cu mine.

Cînd Mata-Hari i-a făcut din nou o vizită lui von Kalle, l-a găsit, avea să povestească ea, foarte nemulţumit. In timp ce cu o prefăcută ingenuitate îşi manifesta uimirea, el începu s-o acuze cu brutalitate că divulgase ceea ce îi dezvăluise el :

— Francezii lansează mesaje radiofonice în toată lumea ca să afle unde am debarcat noi ofiţeri în Maroc 1

— Bine, dar ar fi putut să afle asta şi prin intermediul altcuiva, nu numai al meu ! Şi cum poţi să ştii tu ce transmit francezii prin emiţătoarele lor ? Probabil că transmit mesaje cifrate, nu ?

— Avem cifrul lor radiofonic.

Mata-Hari a scos un strigăt de admiraţie. Şi-a dat seama că sosise momentul să lase la o parte orice zadarnică pudoare, pe care de altfel nici n-o resimţise niciodată. În faţa judecătorului de instrucţie, ea avea să declare : „Pe cinstea mea, n-am încotro, mi-am spus în sinea mea, să-i dăm drumul... şi l-am lăsat să facă tot ce-a vrut... După ce şi-a mai consumat elanul, von Kalle a început să vorbească din nou de treburile lui..."

Şi aşa a aflat Mata-Hari cum se numea şeful spionajului german la Barcelona : baronul de Roland. Aşa a aflat ea prin ce mijloace îşi transmiteau mesajele agenţii germani : „Transportă cerneluri sub forma unor bule mici pe care şi le ascund sub unghii sau în urechi". Chiar a doua zi, ea îi trimise colonelului Danvignes o scrisoare de douăsprezece pagini, în care îi relata toată convorbirea ei cu von Kalle.

Ea nu ştia însă că Danvignes se dusese într-adevăr să se întîlnească cu Ladoux, dar fusese pus de la bun început în gardă de acesta împotriva lui Mata-Hari. Din clipa aceea, colonelul se hotărîse s-o evite cît putea pe această „sirenă".

Anul 1916 se apropie de sfîrşit. În noroiul inimaginabil al tranşeelor, oamenii întraseră în cea de-a treia iarnă ile război. Un război în care suferinţa era cotidiană, în care, de bună seamă, trebuia să lupţi împotriva duşmanului, împotriva unui potop de foc şi fier, dar, în plus, trebuia să mai înduri şi frigul, paraziţii, umezeala şi foamea.

De o parte şi de cealaltă a frontului, serviciile secrete se străduiau din răsputeri să adune informaţii cu care ar fi putut veni în ajutorul celor care luptau. Cîteodată izbuteau. De cele -mai multe ori însă, străduinţile lor înverşunate erau inutile, fiind zădărnicite de către adversar chiar mai înainte de a deveni cît de cît eficace. Nu e oare aproape derizoriu să constaţi că exact în momentul cînd von Kalle îi destăinuia lui Mata-Hari c-ă germanii cunoşteau codul folosit de francezi, Ladoux, la rîndul lui, avea posibilitatea să citcască,

fără nici o dificultate, mesajele cifrate ale germanilor ?

Cînd i s-a adus mesajul de mai jos, interceptat ele Turnul Eiffel şi descifrat instantaneu, Ladoux a încercat probabil o senzaţie foarte asemănătoare cu cea a unui vină- tor pe punctul de a dibui prada.

„Ataşatul militar din Madrid către statul-major, Berlin. — Agentul H 21 de la secţia de centralizare a informaţiilor din Köln a sosit aici. Ea a simulat că acceptă ofertele făcute de serviciul de informaţii francez şi că întreprinde o călătorie de probă în Belgia pentru acest serviciu. Voia, cu - asentimentul serviciului francez, să plece din Spania în Olanda pe vasul *Hollandia*. Cu toate că avea acte franceze, a fost trimisă înapoi în Spania, deoarece englezii continuau s-o considere suspectă. A procurat nişte rapoarte foarte complete în legătură cu subiectele pe care vi le comunic în scris. Ea a primit cinci mii de franci la Paris, la începutul lui noiembrie, şi le mai cere acum zece mii".

Agentul H 21 ! Cum să te mai îndoieşti de acum încolo ? Itinerarul spioanei care aparţinea secţiei de centralizare de la Köln nu era oare exact cel urmat în ultimele luni de Mata-Hari ?

Alte două mesaje au fost interceptate ulterior, unul după altul, de Turnul Eiffel. Şi unul şi celălalt erau sem- •nate de von Kalle. Iată cum suna primul, datat din 26 decembrie 1916 : „H 21 va cere telegrafic prin intermediul consulului Olandei la Paris să i se facă un nou vărsămînt de fonduri servitoarei ei la Roermonde şi vă roagă să-l informaţi despre acest lucru pe consulul Germaniei Kraemer de la Amsterdam". Iar al doilea, datat din 28 decembrie : „H 21 va sosi mîine la Paris. Ea solicită să i se trimită imediat telegrafic, prin intermediul consulului Kraemer de la Amsterdam şi prin intermediul servitoarei ei Anna Lintjens din Roermonde, 5 000 de franci la Banca de scont din Paris, pentru a fi vărsaţi în acelaşi oraş lui Bunge, consulul Olandei".

Ladoux aşteaptă înfrigurat. Dacă Mata-Hari se înapoiază în Franţa, va avea dovada definitivă că

ea şi agentul H 21 sînt una şi aceeaşi persoană... La 4 ianuarie 1917 căpitanul primeşte un raport : Mata-Hari a sosit la Paris.

Imediat se hotărăşte arestarea ei. Se mai aşteaptă cîteva săptămîni, în speranţa de a mai-pune mina pe vreo dovadă sau de a descoperi cNfifplieî. Banca de scont este supravegheată : exact cinci mii de franci au fost vărsaţi în contul lui Mata-Hari..., care i-a încasat, fără a bănui că din clipa aceea e pierdută. Îi face o vizită lui Ladoux, care se poartă cu ea glacial şi ii aruncă următoarele :

— Nu trebuie să uiţi niciodată că nu mă cunoşti şi că nu te cunosc.

Atunci ea întreabă- ce- s-a ales cu informaţiile pe care i le-a transmis lui Danvigncs.

— Cum ? — strigă Ladoux — spui că au cheia mesajelor noastre radiofonice ? Ataşatul german şi-a bătut joc de dumneata.

— Chiar dacă informaţia n-ar fi fost valabilă decît unu la sută şi tot ar fi meritat osteneala s-o verificaţi.

— Da, desigur, numai că asta mă depăşeşte.

În zilele următoare Mata-Hari e din ce în ce mai îngrijorată. Hotărît lucru, se petrece ceva, şi ea nu-şi dă seama ce anume. E pîndită, urmărită, i se deschid scrisorile, i se ascultă convorbirile telefonice. De ce ?

încearcă să-l întîlnească pe colonelul Danvignes. Dar el o evită. Îl urmăreşte pînă şi pe peronul gării Austerlitz, la plecarea lui înapoi în Spania. El pare foarte stînjenit, nu rosteşte decît cîteva cuvinte „cu glas foarte slab", cum avea să spună ea mai tîrziu.

îi serie în cele din urma lui Ladoux : „Ce vreţi de la mine ? Sînt gata să fac tot ce vreţi, nu vă cer să-mi spu- r.cţi secretele voastre, nu vreau să vă cunosc agenţii... Dar nu-mi zădărniciţi munca prin agenţi secreţi care nu sînt în stare să mă înţeleagă. Faptul că cer să fiu plătită e foarte legitim, dar vreau să plec..."

La 13 februarie 1917, orele şapte dimineaţa, comisarul Priolet, urmat de cinci inspectori, pătrunde în holul hotelului „Elysée-Palace", de pe bulevardul Champs-Elysées nr. 103. Are asupra lui

un mandat de arestare pe numele Marguerite-Gertrude Mac Leod Zelle.

E condus la camera pe care o ocupă Mata-Hari. Comisarul bate la uşă. Nici un răspuns. Bate de trei ori şi cum tăcerea persistă, începe să strige că sparge uşa. în sfârşit se aude un glas de femeie :

— Intraţi, dacă nu vă e ruşine să daţi buzna în dormitorul unei doamne !

Cînd poliţiştii năvălesc în cameră, Mata-Hari pare foarte stînjenită. Cere îngăduinţa să se ducă puţin în baie. Priolet îi dă voie. Peste cîteva clipe iese de acolo pe neaşteptate, ca să întrebe ceva. E absolut goală. Poliţiştii vor spune mai tîrziu că „atîta nerușinare i-a umplut de dezgust". Pe moment însă n-ai fi zis...

Ea se îmbracă şi cînd termină îi oferă zâmbind lui Priolet nişte bomboane de ciocolată, păstrate într-o cască germană, cadoul lui Masloff... După care, foarte supusă, se lasă arestată şi du.să la Palatul de Justiţie, în cabinetul căpitanului Bouchardon, raportor la Consiliul 3 de război.

Căpitanul o supune la un interogatoriu cu privire la identitatea ei şi imediat după aceea o acuză „de spionaj, complicitate, înţelegere cu duşmanul în scopul de a favoriza acţiunile acestuia". Un ceas mai tîrziu se află la închisoarea Saint-Lazare. Uşa celulei nr. 12 — celula inculpatelor marcante, ca doamna Caillaux, doamna Stein- heil şi Thérèse Humbert — se închide în urma ei.

Trecuseră opt săptămîni de cînd Mata-Hari se afla În închisoare. Ceruse să fie pusă în libertate provizorie. Comisarul-raportor Bouchardon îi respinsese însă cererea. Ea protestase violent, îndurerată : „Mă miră şi mă întristează foarte mult faptul că refuzaţi să-mi acordaţi libertatea provizorie. N-aş fi abuzat de ea. Dar condiţiile în care sînt silită să trăiesc aici sînt de aşa natură şi e atîta murdărie, încît nu ştiu cum o să mai suport. Gin- diţi-vă că sînt o femeie cu totul altfel decît cele din jurul meu şi că sînt tratată la fel cu ele. Vă rog, reveniţi asupra acestei hotărîri, îngăduiţi-mi să trăiesc afară din închisoare ! Nu vă fie teamă, n-o să fug... Niciodată, niciodată n-am făcut nici cea

mai mică încercare de spionaj la voi. Sufăr îngrozitor... Şi lucrul la care ţin cel mai mult este să capăt îngăduinţa să mă duc să-mi văd logodnicul, căpitanul Masloff. Aproape că nu găsesc cuvinte să vă cer mai mult. N-am săvîrşit niciodată, niciodată ceva rău împotriva voastră... Lăsaţi-mi libertatea..."

Opt săptămîni. Opt săptămini cît a durat instrucţia. Opt săptămîni în care Mata-Hari s-a apărat pas cu pas împotriva curselor pe care i --le-întindea căpitanul Bouchardon, Ofiţerul acela cu faţa întunecată, tăiată de o mustaţă stufoasă, neagră, se străduia prin toate mijloacele s-o determine să mărturisească că era spioană germană. Ea nega cu înverşunare. Ceea ce complica sarcina lui Bouchardon era faptul că Ladoux i-o încredinţase pe Mata-Hari, păstrînd pentru el piesele decisive : mesajele germane relative la H .21 interceptate de Turnul Eiffel. Era un secret militar de prim ordin. Ministerul de Război se temea că, transmiţîndu-l greoiului aparat al justiţiei, avea să fie în cele din urmă divulgat. Pentru ca Mata-Hari să fie demascată, merita oare să li se aducă nemţilor la cunoştinţă faptul că mesajele lor fuseseră descifrate ? Aici era problema.

Avocatul lui Mata-Hari, maestrul Edouard Clunet, se numărase înainte de război printre prietenii ei intimi, ca să nu spunem mai mult. La 23 aprilie 1917 el i se adresă lui Bouchardon :

„Domnule căpitan, îmi permit să insist energic pe lîngă dumneavoastră ca să se încheie instrucţia procesului împotriva clientei mele. Sînt două luni de cînd se află deţinută la Saint-Lazare sub acuzaţia de spionaj. Dar nici o dovadă nu a fost adusă împotriva ei şi în sprijinul acestei acuzaţii. Nu mai este posibil să se menţină o atare situaţie pentru această nenorocită, sau ea trebuie pusă imediat în libertate provizorie. Acuzaţia fiind adusă de Ministerul de Război, este necesar ca departamentul respectiv să furnizeze *imediat* dovezi. Prelungirea acestei situaţii echivalează cu o nedreptate şi cu un act de cruzime".

Era logica însăşi. De data asta, Ministerul de Război era stăpîn pe situaţie. La mai puţin de o

săptămînă după aceea, Bouchardon primi un număr de opt telegrame trimise de la Berlin lui von Kalle sau expediate de la Madrid de către ataşatul militar german. Printre ele se aflau şi mesajele care-l implicau direct pe agentul H 21.

Cînd căpitanul raportor a fluturat triumfător în faţa ei documentele, Mata-Hari a încercat încă o dată să nege evidenţa. Ea ii scrise lui Bouchardon : ,,Nu s-ar putea ca nemţii să fi îndreptat chiar *ei* spionajul francez pe o urmă greşită ?... Poate e o răzbunare a lor ; sînteţi siguri că ei nu ştiau că o să vă cadă în mînă mesajele pe care le-aţi interceptat ? Nu s-ar putea întîmpla ca ei să fi telegrafiat exact ceea ce ar fi vrut ca să aflaţi voi ?"

Într-o zi Bouchardon i-a citit mărturia scrisă a lui Masloff. Acesta declara că la întoarcerea de pe front, generalul lui îl chemase „ca să-mi spună să încetez orice fel de relaţii cu femeia aceea care trece drept o aventurieră".

0 aventurieră ! Aşa o considera deci Masloff ! Mata- Hari se prăbuşi.

— Sînt hotărîtă să mărturisesc întregul adevăr...

Dar cârc era acest adevăr? în mai 1916, afirma ea, consulul german la Amsterdam, Kraemer, îi propusese sa plece în Franţa ca să adune informaţii în folosul Germaniei. El îi oferise douăzeci de mii de franci[11]. Ea acceptase. Totuşi :

— Cînd m-am văzut cu cei douăzeci de mii de franci în buzunar, l-am salutat pe domnul Kraemer şi dusă am fost. Nu i-am trimis nici un fel de informaţii tot timpul c-ît am stat la Paris.

La care Bouchardon a ripostat imediat :

— Dacă nu i-ai fi trimis nimic lui Kraemer eît timp te-ai aflat în Franţa, n-ai fi riscat să i te prezinţi lui von Kalle spunîndu-i că dumneata eşti H 21... Căci i-ai spus, nu ? Şi chiar de la prima întîlnire ?

11 80 000 de franci noi Sau 8 milioane de franci vechi.

— Da, dar atunci de-abia părăsisem Franţa de eîteva săptămîni, aşa că i-am putut servi ca informaţii ceea ce spicuisem de prin ziare.

Bouchardon răspunse atunci că von Kalle îi dăduse cu ocazia aceea trei mii cinci sute de pesetas, Şi cecurile de la Kraemer ? Şi cei -cinci mii de franci de la Banca de scont ? Cu siguranţă că nemţii nu i-ar fi dat nimic pentru nimic.

în boxa acuzaţilor, Mata-Hari asculta nemişcată acuzaţiile care i se aduceau. Era cald. Aceasta se întîmpla în iulie 1,917. Privirea dură a femeii aceleia îmbătrînite, 'duhaite, cu chipul galben, căiftS 'departe. Era hărţuită cu întrebări. Ea răspundea cu voce monotonă. Ar fi putut nega, ar fi putut nega totul : la drept vorbind dosarul era extraordinar de inconsistent. Cîteva indicii, o reţea demonstrativă de probabilităţi şi nişte radiograme interceptate de Turnul Eiffel : asta era tot. Era suficient, de bună seamă, ca să demonstreze că ea se afla în serviciul germanilor. Dar nimic nu dovedea că le-ar fi furnizat informaţii. Cu toate eforturile ei, acuzarea nu izbutise să arate *ce informaţii* a putut transmite Mata- Hari.

Maiorul Emile Massard, care asista la proces, a zugrăvit un portret cît se poate de evocator al acuzatei, ,.dreaptă în boxa acuzaţilor..., în rocliia ei albastră cu un decolteu ascuţit foarte adînc, cu pălăria ei foarte cochetă în formă de tricorn militar... Ceea ce te izbea era aerul ei hotărît şi inteligenţa pătrunzătoare de care dădea dovadă în fiecare clipă. Nu nega nimic din acuzaţii şi avea răspuns pentru orice. îi plăcea să se proclame vicioasă. Nu ascundea faptul că era tratată ca o Messalină; tăgăduia numai evidenţa : curtezană, da, spioană, nu".

Nega că le-ar fi procurat germanilor informaţii cu privire la ofensiva din 1916. Cînd preşedintele a pomenit de banii încasaţi de la Banca de scont, ea a răspuns :

— Exact. Maiorul von Kalle n-a vrut să-mi plătească mîngiierile din banii lui, găsind că era mult mai comod să mă plătească din banii guvernului său !

— Consiliul de război va aprecia această explicaţie la justa ei valoare — rosti colonelul. -—

Recunoaşteţi, aşadar, că banii proveneau de la şeful spionajului german de la Amsterdam ?

— Exact. Banii proveneau de la prietenul meu din Olanda care plătea fără să ştie datoriile prietenului meu din Spania.

Locotenentul Mornet, mărunţel, cu barbişon, rău, implacabil, s-a ridicat şi a cerut pedeapsa cu moartea. Maestrul Clunet, cu frumoasa lui barbă albă etalată pe i-oba neagră, lîngă decoraţia de la 1870, a pledat cu deosebită căldură. A încercat să demonstreze fragilitatea acuzaţiilor care i se aduceau clientei lui. Magistraţii militari nu s-au lăsat înduplecaţi. După o deliberare de zece minute, pveşedintele a revenit cu un verdict obţinut prin- tr-o majoritate de şase voturi contra unul : Mata-Hari fusese condamnată la moarte.

Conform tradiţiei, sentinţa i-a fost adusă la cunoştinţă „în prezenţa unui pichet de soldaţi care dădeau onorul". în picioare, Mata-Hari a ascultat fără să clintească textul îngheţat care-o trimitea la moarte. L-a ascultat „impasibilă, nemişcată, livid㔠, după care a ridicat din umeri şi a zîmbit.

Cînd, în zorii zilei de 15 octombrie, sinistrul grup a pătruns în celulă, maestrul Clunet s-a aplecat asupra ei. Tremura. Maiorul Massard, martor al acestei scene pe care avea apoi s-o povestească, l-a auzit şoptind :

— Marguerite, dacă vrei... însărcinată... Codul penal... Le spui că... e articolul 27...

Doctorul Socquet s-a apropiat şi el.

•— Marguerite, te rog, lasă-l să te examineze... a şoptit avocatul dîrdîind.

Atunci Mata-Hari se ridică deodată şi aruncă de pe ea cuvertura. Stînd în capul oaselor, cu picioarele goale, schiţă un gest de revoltă, rostind cu voce tare :

— Nu ! Nu ! Nu sînt însărcinată. Nu vreau să recurg la subterfugiul ăsta. Nu... Inutil să mă examineze. O să mă scol...

Dintr-un salt a fost în picioare. Cămaşa de pînză groşolană era căscată şi lăsa să i se vadă pieptul. Nici nu se sinchisea. Se întoarse către o călugăriţă care aştepta, livid㠓

— Dragă soră Maria, dă-mi rufăria bună pe care am pus-o deoparte, acolo sus, pe poliţă.

își puse corsetul, combinezonul și se îmbrăcă liniștită. Din grupul de oameni se desprinse pastorul Dar- boux. îngenunchie în fața lui. El luă un căuș de tinichea plin cu apă și-l turnă peste capul plecat al lui Mata-Hari... Apoi ea se ridică. își puse pantofii, mănușile și ceru ace ca să-și prindă pălăria.

— E interzis prin regulament, spuse directorul.

Grefierul, căpitanul Thibault, făcu un pas înainte, ți-
nînd în mînă un creion și o foaie de hîrtie :

— Aveți de făcut vreo mărturisire ?

— Eu ? — izbucni Mata-Hari, și pe neașteptate vocea ei vibra. Nu am nimic de mărturisit, și chiar dacă aș avea ceva, în nici un caz nu ți-aș mărturisi-o dumitale.

Călugărița plîngea. Mata-Hari îi spuse încet:

— Nu mai plînge, soră Maria...

Și continuă în șoaptă :

— Haide, închipuiește-ți că plec într-o călătorie lungă, că o să mă înapoiez și-că o să ne revedem. De altfel, ai să mai vii puțin cu mine, nu-i așa ? Ai să mă însoțești.

Și o sărută... Luă apoi un pachet cu scrisori pe care le pregătise și-i urmă supusă pe magistrați, mergînd de -mînă cu sora Maria...

La grefă a fost lăsată să mai scrie eîteva scrisori. Le-a luat maestrul Clunet.

Un automobil aștepta. A urcat în el. S-a așezat în fund. Lîngă ea, pastorul Darboux. Pe strapontine au luat loc sora Maria și încă o călugăriță. Lîngă șofer s-a instalat un jandarm. Alte patru mașini în care se aflau magistrații, avocatul și doctorul escortau mașina în care se afla Mata-Hari.

Au mers cu viteză nu prea mare în direcția Pieței Națiunii și a porții Daumesnil. După care au ajuns la
Vincennes. întregul cortegiu a dispărut în incinta fortului. Au trecut prin fața turnului rotund, „Și iată sinistra colină — povestește maiorul Massard —, la picioarele căreia se afla stîlpul, de fapt un par cioplit dintr-un trunchi subțire de copac. Soldații erau rînduiți pe trei laturi, formînd împreună cu

colina de tir un pătrat. Erau detaşamente din toate armele".

Maşina în care se afla Mata-Hari se opri. Pastorul coborî primul. Se clătina pe picioare. Ai fi spus că el era cel care trebuia să fie împuşcat. Cît despre Mata- Hari, ea coborî fără să tremure, foarte dreaptă, foarte fermă. Făcu cîţiva paşi înainte spunînd doar atît :

— Vino, dragă soră Maria, şi ţine-mă strîns de mînă.

Soldaţii au dat onorul. Ea se îndreptă către ei ca şt
cum urma să-i treacă în revistă. Stîlpul... Sinistrul stîlp, îşi smulse mîna din cea a călugăriţei. Avocatul începu s-o sărute spasmodic. Fără brutalitate, jandarmii au împins-o către stîlp...

Vocea morocănoasă a grefierului citi rapid textul sentinţei. Se apropie apoi un infirmier ca s-o lege la ochi pe Mata-Hari. Ea refuză.,. Pastorul mai stătu de vorbă cu ea încă o dată, mult, prea mult, după părerea celor de faţă. După aceea se trase la o parte.

— La ochi, arm' !

Mata-Hari zîmbi... Zîmbetul ei de pe urmă. adresat ultimului ei public,.. Cu mîna fluturînd în gol trimitea sărutări avocatului, pastorului.

— Foc !

Răsună o detunătură. Una singura. Pe pămînt zăcea un cadavru însîngerat. Lovitura de graţie... Regimentul a defilat... Totul se sfîrşise. Nu mai rămăsese nimic din Mata-Hari, în afară de legendă. Era o dimineaţă rece, IS octombrie 1917.

După o jumătate de veac, care poate fi părerea istoriei despre Mata-Hari ?

Vinovată ? Nevinovată ? Pe jumătate nevinovată ? Pînă acum, Scriitorii care s-au interesat de cazul d amatoarei- spioane nu puteau să se pronunţe în cunoştinţă de cauză, ignorînd piesele de la dosar.

Astăzi situaţia c alta, Atunci ? Un lucru de care trebuie să ţinem neapărat seama este epoca în care a fost judecata şi împuşcată Mata-Hari. Anul 1917 a fost considerat de istorici un an tulbure. Este anul ofensivei nereuşite a lui Nivelle. Este perioada moralului scăzut, a răzvrătirilor. Cînd pe front erai[1] împuşcaţi soldaţi de douăzeci de

ani numai pentru că refuzau să se supună, putea oare să le fie milă magistraţilor militari de o Mata-Hari, ale căTei relaţii — fructuoase — cu nemţii fuseseră de altfel dovedite ?

Oricum, simţi o strîngere de inimă atunci cînd, în- torcînd filele dosarului, nu descoperi în el nici o dovadă palpabilă, nici o menţiune precisă despre o informaţie categorică. Mata-Hari a fost condamnată numai pe baza certitudinii că era agentă germană. Dar există şi spioni care nu fac spionaj... N-o fi fost cumva la fel şi cu Mata- Hari, aşa cum jura ea ? Pentru a se afla tocmai acest lucru, după terminarea războiului s-au cerut informaţii chiar de la cei mai interesaţi ¿..ele la germani. Generalul de brigadă în retragere Gempp, fost şef al serviciului de contraspionaj din ministerul Reichswehrului, a răspuns după cum urmează :

„S-au inventat poveşti fără număr pe socoteala serviciului secret german, că ar fi realizat performanţele" cele mai imposibile şi că ar fi comis nenumărate ticăloşii. Au fost în special .exploatate anumite cazuri, ca cel al nefericitei Mata-Hari, care, de altfel, n-a făcut nimic în realitate pentru serviciul de informaţii german". Faimoasa „Fräulein Doktor" a declarat laconic : -— *Sie war ein Versager* (era o ghinionistă, un om ratat).

A existat, firește, şi cealaltă versiune. într-o lucrare consacrată *Spionajului în timpul primului război mondial,* căpitanul Frifö Carl Roegels scrie :

„Mata-Hari a adus servicii importante Germaniei. Ea a fost curierul informatorilor noştri aflaţi în

străinătate. Le ducea bani, cecuri, ordine şi primea în schimb de la ei informaţii, transmiţîndu-ne esenţialul. Era perfect la curent cu toate chestiunile de ordin militar, căci fusese instruită într-un a din cele mai bune şcoli de informator

iale noastre. A fost cea mai periculoasă spioană în serviciul Germaniei..., o agentă de înaltă clasă".

La patruzeci de ani după execuţia dansatoarei, întrebat de către confratele nostru Paul Guimard, locotenentul Mornet — ajuns procurorul general Mornet — a depănat cîteva amintiri despre Mata-Hari. Pentru el ea era „o femeiuşcă fără stil, fără clasă, lipsită de interes", A mai făcut şi o remarcă neaşteptată :

— între noi fie vorba, nu merita atîta tevatură ! Asta nu l-a împiedicat totuşi să ceară — şi să obţină — pedeapsa cu moartea...Falsificatorii lui Hitler

„Să se fabrice atîtea lire sterline false, încît cconomia britanică să fie ruinată,,,"

Acolo, în zăpadă, se întind iau, cît vedeai cu ochii, barăcile lagărului de concentrare de la Oranienburg, Din loc în loc, la distante egale, se distingeau posturile de observaţie, de unde pîndeau mitralierele, gata oricînd să tragă. Sîrmele încărcate cu electricitate care înconjurau lagărul simbolizau ea cei care intrau acolo trebuiau — ea în infernul lui Dante — să renunţe la orice speranţă.

Opintindu-se prin zăpadă, prizonierii, îmbrăcaţi în faimoasa „pijama" vărgată, se duceau la lucru, la corvoadă, sau să-şi primească pedeapsa, sau, în sfîrşit, făceau coadă în faţa bucătăriilor, ca să capete o jalnică porţie dintr-un fel de zeamă numită supă numai printr-un eufemism.

Iarna lui 1943—1944 începuse de-abia de cîteva săptă- mîni. în dimineaţa aceea, în

lagăr domnea o mare fierbere. Urma să vină în inspecţie comandantul superior. Fiecare baracă fusese măturată, spălată, dereticată de către de-ţinuţii care stăteau în ca. în faţa fiecărei uşi, cîte un mic grup de fiinţe palide şi lihnite de foame aşteptau, în rînduri itrînsc, în poziţie de „drepţi", trecerea marelui împărţîtor de viaţă şi de moarte

.Comandantul avea un aer foarte ţanţoş. Cizmele sale sclipeau pe zăpadă şi era însoţit de tot statul lui major. Ajungmd în faţa uneia dintre barăcile blocului 19, se opri. Pe faţa lui se zugrăvi deodată o uimire extraordinară, pe tare nu putea să şi-o stăpînească. Rămăsese cu gura căscată şi nu mai era în stare să articuleze nici un sunet. Ochii lui se aţintiseră asupra piepturilor bombate şi înţepenite ale prizonierilor. Căci doisprezece dintre ei purtau agăţată pe uniforma lor de ocnaşi Medalia Meritul militar, iar alţi şase aveau Crucea aceluiaşi merit, clasa a Il-a. Panglicile erau noi, se vedea cît de colo. Şi crucile sclipeau în lumină. Comandantul ştia că baraca aceea adăpostea, pe lîngă alţi prizonieri, şi trei evrei. îi căută din ochi; şi ei purtau, foarte vizibil, alături de steaua galbenă, decoraţiile acelea menite să răsplătească meritele celor care aduseseră servicii deosebite marelui Reich german ! Comandantul se-ntoarse către unul din aghio- tanţii săi. Nu spuse nimic, dar aerul lui aiurit era cît se poate de elocvent. Ofiţerul îşi drese glasul :

— Domnule comandant — rosti el —, aceste decoraţii le-au fost decernate prizonierilor pentru servicii excepţionale.

— De către cine ? — urlă atunci comandantul.

— De către domnul doctor Kaltenbrunner,

Kaltenbrunner, şeful serviciilor secrete naziste !,.. Cu
aceasta i se închisese comandantului gura. Privirea lui se îndreptă încă o dată spre pieptul prizonierilor evrei. Clătină trist din cap, ca unul care, hotărît lucru, nu mai înţelege nimic, şi o porni mai departe.

Episodul acesta, unul dintre cele mai extravagante din istoria celui de-al doilea război mondial, se înscrie în ansamblul unei istorii cu totul deosebite : cea a falsificatorilor lui Hitler.

Totul a început în 1940, în septembrie. La Viena, şeful secţiei a Vl-a din Serviciul central de securitate a statului — adică a organului nazist de contraspionaj şi poliţie secretă, numit în mod curent S.D. —• era pe atunci Walter Hagen.

în vara anului 1938,
fiind sustras de la
pregătirea unei teze de
doctorat în istorie de
către Naumann,
„führerul din sectorul
Dunării", el fusfrse
obligat, de voie de
nevoie, să-şi pună de
atunci încolo în slujba
Reichulu

iînsuşirile lui de „expert" în problemele sud-estului european.

În septembrie 1940, cînd Hagen fusese convocat de către doctorul Rascb, succesor al lui Naumann şi inspector al poliţiei securităţii şi S.D.-ului din Viena, el nu bănuia nici pe departe ce fel de misiune avea-să i se încredinţeze. Iniţiativa .venea de foarte de sus. Direct de la Heydrich, atotputernicul şef al S.D.-ului.

— Problema e confidenţială — i-a spus Rasch lui Hagen. — înainte de a vă pune la curent, sînt obligat să vă cer să prestaţi un jurămînt. Trebuie să juraţi că n-o să vorbiţi despre această chestiune absolut nimănui.

Iiagen a jurat... Şi de-abia atunci a binevoit Rasch . să-i dea explicaţii,

— E vorba să se alcătuiască un dosar, cît mai complet cu putinţă, în legătură cu banii francezi falşi fabricaţi în 1925 În Ungaria.

Hagen nu putu să-şi stăpînească surpriza. Ceea ce i se cerea era, după toate aparenţele, un lucru cu totul lipsit de însemnătate : Lin raport istoric asupra unei afaceri cu bani falşi care fusese de mult dată uitării.

— Vi se acordă patru săptămîni — încheie doctorul Rasch. — Şi aveţi deplină libertate, dacă vi se parc necesar, să vă instalaţi în Ungaria.

Hagen s-a dus mai întîi la Biblioteca naţională, unde a cercetat presa din vremea respectivă. Toată povestea era destul de banală : în 1925, nişte membri ai mişcării iredentiste ungare încercaseră să pună în circulaţie bancnote franceze false. Fuseseră însă iute descoperiţi. Guvernul francez şi Banca Franţei înaintaseră o plingere. „Fabricanţii" fuseseră arestaţi şi condamnaţi. Asta era versiunea oficială. Hagen şi-a dat însă foarte repede scama că mai exista şi alt aspect al afacerii. S-a dus la Budapesta şi acolo bănuielile lui au fost confirmate. Fabricarea banilor falşi nu era cu totul străină de guvernul ungar. Preşedintele Bethlen şi cabinetul său ministerial jucaseră şi ei în împrejurarea respectivă un rol destul de suspect.

Acesta a fost, pe scurt, raportul pe care'l-a înmînat Hagen şefilor lui. După care n-a mai auzit niciodată nimic despre această problemă.

Pc la sfârşitul anului 1940 primi pe neaşteptate ordinul să plece la Berlin şi să se prezinte la şeful secţiei a Vl-a, generalul de brigadă SS Jost. Când intră în biroul acestuia, Hăgen zări o terţă persoană, care stătea în picioare, în apropiere

de fotoliul generalului. 11 recunoscu pe Naujocks, un tînăr SS-ist ele vreo douăzeci şi opt de ani, unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai lui Heydrich.

De la afacerea Gleiwitz, Naujocks nu stătuse cu mâinile în sin. Mai întîi izbutise să răpească cu multă măiestrie de pe teritoriul olandez nişte agenţi englezi bănuiţi drept instigatori ai atentatului de la München, care a fost cît pe ce să-l coste viaţa pe Hitler. Un adevărat succes. Jucase însă şi un rol mult mai puţin glorios.

într-o bună zi, Reinhardt Heydrich îi spusese pe neaşteptate :

— Ascultă, ce părere ai avea dumneata, care eşti decorat cu Crucea de Fier, dacă ai fi numit patron al unui bordel ?

Cum să refuzi o ofertă a lui Heydrich ? Şi Naujocks s-a trezit că răspunde de „Salonul Kittv'v Trebuie să subliniem că salonul respectiv nu aducea cîtuşi de puţin cu localurile asemănătoare din Berlin. Fiecare cameră era prevăzută cu un microfon. Kilometri întregi de cablu duceau spre o încăpere în care nişte tehnicieni aveau posibilitatea să înregistreze cît era noaptea de lungă conversaţiile musafirilor din casă. Cum aceştia elin urmă erau mai cu seamă diplomaţi străini, militari cu grade înalte sau demnitari ai partidului nazist, stabilimentul dat în seama lui Naujocks avea să se dovedească o importantă sursă de informaţii inedite.

Noile atribuţii ale lui Naujocks ar fi putut dura luni de zile, poate şi ani de-a rîndul dacă el n-ar fi comis greşeala să înregistreze în toate detaliile şi o vizită pe care o făcuse în casa respectivă... însuşi Heydrich. Dar Heydrich afiă de lucrul acesta. Literalmente turbat de furie, îl chemă la el pe Naujocks :

— Cum dracu ţi-a venit ideea să pui să se înregistreze vizita mea la „Salonul Kitty" din noaptea precedentă ?

— Să se înregistreze ?

— Da, doar n-ai să negi !

— Nu neg. Dar nu ştiu nici măcar în ce cameră aţi fost ! Nimeni nu mi-a spus.

S-a lăsat o tăcere grea şi ameninţătoare. Apoi Heydrich izbucni din nou :

— Ori minţi, ori eşti neatent ! Ar fi trebuit să ştii unde mă aflu. Asta face parte din atribuţiile dumitale. Şi tot de datoria dumitale era să închizi microfoanele şi magnetofoanele cînd mă aflam eu acolo. Noaptea trecută nu le-ai închis. Ascultă,

Naujocks, ar fi bine să te gîndeşti de zece ori înainte de a-ţi închipui că poţi să-ţi baţi joc de mine. Ieşi afară i[12]

Cîteva zile mai tîrziu, Naujocks a fost trecut la „Funcţii generale". Un termen atît de vag, încît Naujocks s-a trezit peşte noapte fără nici o ocupaţie. Nu prea era o situaţie de invidiat pentru cineva care depindea de Heydrich. Cu un ins *inutil,* Heydrich nu se purta de loc cu mănuşi. Şi Naujocks o ştia prea bine. Trebuia neapărat să găsească o idee. Era pur şi simplu o problemă de viaţă şi de moarte. Iată de ce se aflăflSraujocks în ziua aceea în biroul generalului' S S Jost.

Cam stingherit, Jost aduse vorba despre ancheta pe care o făcuse Hagen cu privire la banii falsificaţi în Ungaria. Puse cîteva întrebări, făcu cîteva aprecieri cu privire la dificultatea unei asemenea acţiuni. Naujocks îl asculta cu oarecare neră bdare. în cele din urmă îi tăie vorba.

— De ce nu-i spuneţi deschis ? -— exclamă el.

Jost se făcu roşu la faţă.

— Vrem şi noi — continuă Naujocks — să punem în circulaţie bani falşi.

Jost se foia nervos pe scaun. Dar Naujocks părea că nu bagă de seamă.

— Noi nu vrem însă să finanţăm nici o afacere deocheată. Vrem numai să ducem de rîpă moneda duşmanului.

Jost nu mai putu răbda. Se întoarse furios spre Naujocks :

— Aţi comis o greşeală gravă ! Aţi vorbit în faţa unei terţe persoane care nu şi-a luat încă angajamentul să tacă despre o chestiune pe care nim«ni nu trebuia s-o afle !

— Afacerea „Andreas" ? — întrebă Naujocks pe un ton dulce.

După aceea, cu un zîmbet larg, îi întinse mîna lui Hägen, care i-o strînse, şi îi spuse :

— Ei bine, Hägen, iată că ai jurat şi dumneata.

După aceea, Naujocks se apucă să povestească toată tărăşenia. Ideea banilor falsificaţi era chiar a lui. Aflase că avioanele engleze începuseră să arunce pe teritoriul german cartele false de alimente în scopul de a dezorganiza

12 **După amintirile lui Naujocks, relatate lui Gunter Peis. *Naujocks, l'homme qui déclencha la guerre* (Arthaud).**

sistemul de aprovizionare. Atunci şi-a spus că s-ar putea, în chip de reciprocitate, să se fabrice lire sterline false în cantitate mare, care să fie difuzate în Anglia. Astfel avea să se ajungă la zdruncinarea întregii economii britanice. în 1939, în luna noiembrie, acest proiect îi fusese prezentat lui Heydrich, care se arătase, din capul locului, foarte entuziasmat şi-i trimisese lui Hitler o notă detaliată.

Hitler n-a putut fi decît cucerit de proiect. A trimis nota înapoi împreună cu consimţămîntul lui. A scris numai pe margine : *„Nu şi dolari. Nu sîntem în război cu S.U.A:'*

Walter Hagen asculta uimit toată povestea, confirmată şi de Jost, care dădea din cînd în cînd afirmativ din cap. După cîte înţelegea el, şi raportul care-i fusese cerut se încadra în afacerea „Andreas". Şi mai înţelegea că voiau să-l antreneze şi pe el, ca să pună bazele unei afaceri fantastice.

Chiar a doua zi, Naujocks îl invită pe Hăgen la biroul lui de pe Delbrückstrasse din Berlinul de vest. Hotărît, Hăgen era chemat să intre — ca partener egal — în secretele zeilor. Se convinse repede de lucrul acesta cînd Naujocks îl conduse el însuşi la un atelier ultrasecret.

O zi senină se răsfrîngea prin geamurile mari de sticlă, peste mesele cu plumb şi peste presele de imprimat, rînduite simetric. Cîţiva lucrători în halate albe îşi făceau de lucru pe lîngă prese. Unul vărsa pe o placă acid pentru litografiat. Un bărbat de vîrstă mijlocie cu o figură energică le ieşi înainte vizitatorilor. Naujocks îl salută şi, întorcîndu-se către Hăgen, spuse :

— Ţi-l prezint pe căpitanul Krüger.

Şi apoi, fără să mai aştepte, întrebă :

— Ei, unde ţi-e capodopera ?

Drept orice răspuns, Kruger se duse, luă două paşapoarte dintr-un teanc şi le întinse unul lui Naujoeks, altul lui Hagen. Erau paşapoarte elveţiene. Hagen îl răsfoi pe al lui şi-l examină îndelung. Nu vedea de loc de ce era paşaportul acela o „capodoperă".

— Bănuiesc că aţi făcut c verificare absolut concludentă, grăi Naujoeks.

— Absolut. Caporalul pe care l-am trimis în Elveţia a remis paşaportul autorităţilor elveţiene. Or, noi avizasem poliţia federală, din Berna că-l bănuiam pe acest caporal că ar deţine un paşaport fals. Bietul băiat a fost arestat şi paşaportul său a fost examinat la Berna de cei mai competenţi experţi. După cîteva zile, omul nostru a fost pus în

libertate. Experţii fuseseră categorici : paşaportul era autentic.

— Ei şi? - făcu Hagen.

Naujoeks şi Kruger începură să rîdă.

— Tocmai eă nu e ! — rosti Kruger.

Iată de ce se putea vorbi cu*88evărat de o capodoperă. Paşapoartele care ieşeau din atelierul Kruger erau atît de perfect imitate. încît nimeni din Europa nu era în stare să le deosebească pe cele false de cele adevărate.

— Te miră, nu-i aşa ? — întrebă Naujoeks.

— Da, într-adevăr, recunoscu Hagen.

— Îţi promit şi alte surprize pentru poimîine.

Două zile mai tîrziu, Hager. stătea alături de Naujoeks în faţă, într-un automobil mare, englezesc, pe care acesta din urmă îl conducea nebunește. Pe drum, Naujoeks comenta ordinele pe care le semnase Heydrich după ce Hitler îşi dăduse încuviinţarea. Se putea citi : *„Nu e vorba propriu-zis de bani falşi în adevăratul sens al cuvîntului, ci mai mult de o emisiune complimentară neautorizată. E foarte important, aşadar, ca biletele de bancă să fie absolut identice cu cele adevărate, aşa încît nici cei mai avizaţi experţi britanici să nu poată să găsească cea mai mică deosebire*

Roţile maşinii, blocate de o frînare bruscă, scrîşniră pe asfalt şi maşina se opri în faţa unei clădiri lungi şi joase. Ajunseseră la Eberswalde, în apropiere de Berlin, la fabrica de hîrtie de la Spechthausen. Naujoeks, însoţit de Hagen, străbătu o curte păzită de SS-işti. Trecură de primele santinele şi pătrunseră într-o a doua curte, în care se aflau alţi SS-işti. Comandantul lor îl salută pe Naujocks, care schiţă un salut neglijent cu mîna. în holul clădirii erau alţi patru SS-işti. Naujocks deschise o uşă şi cei doi intrară într-o încăpere în care lucrau vreo doisprezece muncitori. Hagen fu izbit de la bun început de nişte hîrdaie cu diametrul de doi pînă la trei metri, pline cu o pastă groasă.

— Cu ce e în ele putem să ruinăm tot Imperiul britanic, spuse Naujocks în glumă.

Cel mai bătrîn dintre muncitori făcu cîţivâ paşi spre ei. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani,* cu ochi albaştri şi cu un păr cărunt pe care-l purta destul de lung, ca artiştii dinainte de război.

— Uite-l pe prietenul nostru X... — îi spuse Naujocks lui Hagen. — Ţin să te anunţ : e un as în specialitate. Dacă ai să-ţi vezi de treabă, ai să auzi povestea lui.

Trebuie să recunoaştem că povestea acestui om ar fi ispitit şi pe un romancier. Există oameni care nu izbutesc să-şi găsească un echilibru social — cu totul relativ de altfel — decît în marginea societăţii. X... avea incontestabile talente de desenator şi de gravor. Fără îndoială că, în împrejurări normale, ar fi putut să reuşească foarte bine din punct de vedere profesional. Dar tot ceea ce înfăptuise nu izbutise decît să-l ducă direct la ilegalitate. O adevărată fatalitate. în lumea interlopă a Beilinului, X... se făcuse foarte repede cunoscut ca cel mai abil falsificator de bani din mediul respectiv. Cînd se „monta" vreo lovitură, întotdeauna se apela la ei. El avea ultimul cuvînt cînd era vorba de fabricarea hîrtiei, de alegerea cernelurilor, de gravarea plăcilor şi de tirajul bancnotelor. Cînd „emisiunea" era gata, stocul de bancnote false era vîndut unuia sau mai multor angrosişti. După care, conform unui obicei impămîntenit în atari situaţii, întregul' material era distrus.

Acest gen de existenţă nu era lipsit de riscuri. Din cînd în cînd, X... se trezea la închisoare. Dar privea accidentele de acest soi cu o filozofie remarcabilă şi-i plăcea, mai ales atunci cînd se afla în prezenţa magistraţilor care instruiau procesul, să facă tot felul de consideraţii ironice cu privire la soarta lui.

In 1940, X.„ tocmai îşi ispăşea o pedeapsă cu închisoarea. Intr-o zi, uşa celulei lui se deschise şi paznicii îi ordonară să-şi strîngă boarfele. Lucru care, desigur, n-a . durat mult.

-— Sînt transferat la altă închisoare ? — a întrebat el.

— Ai să afli imediat.

Spre marea lui surprindere, n-a mai fost dus la nici
0 închisoare, ci la fabrica de hîrtie din Spechthausen. Acolo îl aştepta Naujocks. SS-istul intră direct în subiect : serviciul lui avea nevoie de un „expert". După toate informaţiile, X... era unul dintre cei mai buni. Ar fi de acord să-şi asume o sarcină de interes naţional ? X... avea simţul umorului : situaţia i s-a părut deci foarte nostimă. Avea ocazia, nesperată pentru un falsificator de bani, să i se pună îa dispoziţie tot ce va cere.

X... a preluat, sub conducerea căpitanului SS-ist , Krüger, toate operaţiile acelui ciudat atelier. Ceea ce i se cerea era să facă nişte matriţe care să reproducă cît st- poate de exact rasterul, literele,

desenele şi, mai ales, filigranul bancnotelor englezeşti. X... se puse îndată pe lucru.

Dificultatea cea mai mare a fost gravarea imaginii ovale din colţul de sus, din stînga bancnotelor. Naujocks
1 a dat desenului aceluia numele de „Britania". Controlau zilnic imaginea obţinută, comparînd-o cu fotografiile luate după originalul mărit de zece ori şi proiectat pe un ecran. Ca să obţină o imagine exactă a „Britanici" le-au trebuit şapte luni.

Problema hîrtiei ridica dificultăţi care păreau la început de nerezolvat. Principalul era să se obţină — cu orice preţ — o hîrtie care să nu fie cu nimic deosebită de cea folosită de Banca Angliei. S-au făcut peste douăzeci de încercări. De fiecare dată cîte ceva nu mergea. Hîrtia era cînd prea mată, cînd prea lucioasă, sau nuanţa era puţin diferită.

S-au adresat atunci laboratoarelor de pe lîngă şcolile tehnice germane. Chimiştii au ajuns la concluzia că, pentru fabricarea hîrtiei respective, Banca Angliei folosea probabil zdrenţe de pînză fără nici un adaos de celuloză, în volumul lui de amintiri intitulat *Unternehmen Bernhard* şi consacrat falsificării bancnotelor, Walter Hagen a arătat cum s-a reuşit să se obţină o hîrtie care, examinată pînă şi la microscop, nu se mai deosebea cu nimic de cea a bancnotelor englezeşti A fost supusă unei probe cu lampa de cuarţ. Dar vai ! Cele două feluri de hîrtie aveau exact aceeaşi nuanţă liliachie, dar „cea a originalului strălucea mai tare, pe cînd cea a imitaţiei apărea mai mată, mai ternă".

E oare de crezut ? Au fost necesare iar luni de zile pentru îndepărtarea acestei noi dificultăţi. Naujocks a găsit soluţia. La început se lucra cu pînză ţesută, din care se făceau zdrenţele. Pînza provenea din Turcia. Se făcuse comanda chiar la furnizorii Băncii Angliei. Se folosea exact aceeaşi pînză ca şi Banca Angliei. Numai că pînza asta era nouă. într-o bună zi lui Naujocks i-a trecut prin minte că probabil Banca Angliei utiliza zdrenţe *care mai fuseseră folosite.* A fost ca oul lui Columb. Din pînza turcească s-au confecţionat cîrpe care au fost date în uzine să servească la curăţenie. După aceea au fost recuperate, spălate cu grijă şi s-a făcut din ele pasta pentru hîrtie. Minune ! Nici cu lampa de cuarţ nu se mai putea deosebi hîrtia englezească de hîrtia lui Naujocks !

în momentul în care Hagen a fost pus în temă, majoritatea problemelor tehnice fuseseră rezolvate.

Se ajunsese la o concluzie categorică : hîrtia pentru bancnote nu putea fi fabricată altfel decît manual, exact ca hîrtia de lux confecţionată „în bazine". în Germania existau puţini muncitori care cunoşteau acest procedeu. Au trebuit să-i caute, să aleagă dintre ei pe naziştii verificaţi, să-i mobilizeze. Atelierul în care avea să se fabrice hîrtia fusese amenajat într-o clădire izolată a fabricii de hîrtie Spechthausen de la Eberswalde, din apropierea Berlinului. Acolo l-a dus Naujocks pe Hagen la cîteva zile după vizita sa la biroul de pe Delbruckstr'asse.

Trebuie să spunem că limuzina englezească a lui Naujock^ nu trecea tocmai neobservată. Severele restricţii impuse la consumul de carburanţi îngăduiau numai maşinilor mici să mai circule. Dar Naujocks ţinea la maşina lui, era o captură de război. O furase din Olanda o dată cu agenţii britanici Stevens şi Best. Foarte mîndru, Naujocks îi arătase lui Ilagcn cele trei matriţe de care dispunea deja. îi vorbise pe larg şi despre dificultăţile ridicate de sistemul de numerotare a bancnotelor emise de Banca Angliei. „Fiecare bancnotă falsă trebuie să-şi aibă corespondentul în emisiunile englezeşti. Trebuie să corespundă totul : seria, numărul, data emisiunii, semnăturile. Orice fantezie ar fi fost imediat descoperită de către un expert".

Următorul amănunt ne va îngădui să apreciem mai bine dificultăţile întîmpinate : datele emisiunilor respective erau eşalonate pe o perioadă de peste douăzeci de ani şi fiecărei date îi corespundeau mai multe numere de serii. „Bineînţeles — povesteşte Walter Hagen —, nu se putea grava cîte o placă pentru fiecare dată de emisiune. Trebuiau prevăzute corpuri de schimb pentru semnături şi pentru numerele de serie ; fabricarea lor a necesitat luni întregi. Existau trei sute cincizeci ele serii şi fiecare dintre ele cuprindea irtlMere de la zero la o sută de mii. Acest singur amănunt ne oferă o reprezentare clară despre volumul de muncă. Nu se fabricau decît bancnote de la cinci lire pînă la o mie de lire. Din prudenţă însă, bancnotele de cinci sute şi de o mie de lire n-au fost puse în circulaţie. Iar cele de o sută de lire n-au fost utilizate decît în mod excepţional".

La sfîrşitul anului 1940, toate problemele de ordin tehnic păreau rezolvate. Mai trebuia soluţionat un lucru : bancnotele să pară „vechi". Pentru aceasta nu era suficient. ca bancnotele să fie

supuse unui procedeu mecanic oarecare. „Bancnotele *îşi aţL vîrsta lor,* pe care numai 1 impui le-o conferă. Uleiul de in care e în cerneală se usuCă în cele din urmă, oricît de bună ar fi hîrtia. Desenul devine mai puţin clar, contururile i se şterg. A trebuit să se facă experienţe îndelungate pînă să se ajungă la soluţionarea problemei. S-au adăugat în cerneală anumite produse chimice ca să pătrundă mai repede în hîrtie, în aşa fel încît după aceea a fost imposibil să se mai deosebească, chiar cu lampa de cuarţ, *vîrsta* bancnotei".

Mai tîrziu, Naujocks avea să vorbească de ziua de 1 martie 1941 ca de cea mai frumoasă zi a acelei acţiuni de necrezut.

— Chiar aşa — i-a spus el lui Hagen —, mi-am luat inima-n dinţi, şi-n ziua aceea pentru prima dată am trimis bancnotele „mele" la expertiză unei bănci străine. L-am trimis pe unul din oamenii mei în Elveţia. Era vorba de un intermediar cunoscut acolo ca persoană onorabilă... mai ales fiindcă avea şi un cont curent destul de substanţial la banca respectivă. S-a dus el personal cu un teanc întreg de lire sterline ieşite direct din atelierele mele, în acelaşi timp, şi aici trebuie să recunoşti că m-am descurcat bine — a remarcat el —, am înaintat direcţiei o scrisoare apocrifă din partea Băncii de Stat germane, prin caro aceasta din urmă exprima îndoieli serioase cu privire la autenticitatea bancnotelor. Elveţienii au fost grozav de măguliţi văzind că instituţia noastră naţională care emite bani are atîta încredere în experţii lor. S-au pus imediat pe lucru. Examenul a durat trei zile. Au fost utilizate metodele cele mai moderne şi cele mai perfecţionate. După care a urmat răspunsul : bancnotele erau, fără nici o îndoială, absolut autentice ! S-a mers şi mai departe : au fost controlate la Banca Angliei numerele seriilor, datele emisiunilor şi semnăturile. Cei de la Londra au confirmat şi ei că *„bancnotele cu indicaţiile menţionate se aflau în circulaţie".*

Nu se ştie dacă Naujoeks citise vreodată istoria romană. Am fi înclinaţi să credem mai curînd contrarul. Ori cum, la foarte scurt timp după aceea, a avut ocazia să mediteze din plin la cît de aproape se afla Stînca tarpeiană şi Capitoliul. Fiindcă cutezase să-l critice pe superiorul lui, Heydrich, peste noapte s-a trezit simplu soldat în armata lui Ilitler. Alt paradox : Hagen îl urmă foarte curînd, în calitate de „tînăr recrut", la cazarma din

Leibstandarte, unde amîndoi au fost puşi să facă o instrucţie foarte dură.

Totul, de altfel, ne face să bănuim că această situaţie n-a fost numai consecinţa unei hotăriri nesăbuite sau a unei izbucniri de mînie a lui Heydrich. Atunci cînd a conceput proiectul la care şi-i asociase şi pe Hagen, Naujoeks a avut un scop precis : să parașuteze bani falşi asupra Angliei ca să ducă de rîpă moneda acesteia. Heydrich însă concepuse, la rîndul lui, un proiect şi mai infam. El urmărea să-şi procure ieftin fonduri pentru S.D. Aşa că a început să organizeze vinzarea bancnotelor false în ţările neutre. Fără îndoială că, înlăturîndu-i pe Naujocks şi pe Hagen, Heydrich a vrut să se descotorosească de martori.

Din acel moment, întreprinderea luă o cu totul altă înfăţişare. Lui Heydrich i s-a părut că atelierele din Spec-hthausen nu erau în suficientă măsură la adăpost de indiscreţii. Pe de altă parte, se gîndea că şi cazul lui X... ar fi putut fi generalizat, închisorile nu duceau lipsă de falsificatori de bani şi, în orice caz, Gestapoul ar fi putut, orîcînd ar fi voit, să-şi recruteze, aşa cum obişnuia el, „mînă de lucru" din Europa ocupată, şi anume din rîn- durile drojdiei societăţii.

în felul ăsta, fabrica de bani falşi a devenit, în 1942, „întreprinderea Bernhard", condusă tot de Krtiger, cu singura deosebire că a fost instalată în lagărul de concentrare de la Oranienburg. Maşinile, bazinele pentru hîrtie, atelierele de gravură începură-- să funcţioneze de atunci în umbra posturilor de observaţie. Lucrau acolo falsificatori de profesie din diverse ţări. Dar mai lucrau şi tehnicieni de la bancă, deportaţi politici sau rasiali. Soarta deţinuţilor de la blocul 19 era, de altfel, destul de invidiată în raport cu a celorlalţi deportaţi din lagăr. Şi hrana era mai acceptabilă.

în Cehoslovacia, primăvara e aproape întotdeauna un anotimp minunat. În dimineaţa zilei de 29 mai 1942, Heydrich lăsase deschisă capota „Mercedesului" său negru, ca să se bucure de soare şi de aerul curat. Heydrich devenise „protectorul" Boemiei şi al Moraviei. Protector ad interim, în speranţa numirii definitive. Căci ambiţia lui Heydrich nu mai cunoştea acum nici o limită. Care era visul lui ? S-o ia înaintea lui Himmler. Iar Boemia şi Mo- ravia nu mai reprezentau, în mintea lui, decît o etapă către o nouă ascensiune.

„Mercedesul" negru părăsise vila pe care o ocupa Heydrich în apropiere de Praga. „Protectorul" se îndrepta spre Hradcin, vechiul

castel al regilor Boemiei, situat în centrul Pragăi. Maşina făcu un viraj ca să treacă un pod, cînd, deodată, Heydrich văzu un trecător care aruncă în direcţia maşinii un obiect mic, negru. Nu mai avu timp să se gîndească ce putea fi obiectul acela: bomba — căci era o bombă de provenienţă engleză — aruncă maşina în aer. Heydrich se alese cu coloana vertebrală zdrobită. Avea să moară, în urma rănilor, la 4 iunie.

Praga şi întreaga Cehoslovacie cunoscură cu această ocazie una din cele mai sălbatice represiuni ale acelor timpuri nemiloase. După un raport întocmit de Gestapo, au fost executaţi imediat o mie trei sute treizeci şi unu de cehi, dintre care două sute una femei. Autorii atentatului ascunşi în biserica Sfîntul Carol Boromeus printre alte o sută douăzeci de persoane, au fost descoperiţi de către SS-işti. Aceştia au înconjurat biserica şi, ca să fie siguri că nu comit o greşeală, au măcelărit toate cele o sută douăzeci de persoane. Cinci zile mai tîrziu, un mic sat din apropiere de Praga, Lidice, a fost încercuit de SS- işti. Toţi bărbaţii care aveau peste şaisprezece ani au fost ucişi. Femeile au fost trimise în lagărul de concentrare de la Ravensbrück, unde majoritatea au murit. Cît despre copiii mici, ei au fost repartizaţi familiilor germane, ca să primească acolo o educaţie pur nazistă. Satul a fost incendiat şi după aceea dinamitat. N-au mai rămas din el decît ruine. Cît de grăitoare însă !

Chiar şi în Germania, puţini au fost aceia care l-au regretat pe călăul crud şi sadic care a fost Reinhardt Heydrich. Iar Walter Hagen mai puţin decît oricine, fiindcă după moartea prigonitorului său el a fost reintegrat în serviciul VI. După un an, în octombrie 1943, Hägen a fost chemat la Berlin în biroul lui Krüger. Krüger conducea tot „întreprinderea Bernhard", la Oranienburg. L-a întîm- pinat pe Hägen cu multă efuziune şi i-a vorbit mult despre succesele lui.

— Producţia a crescut considerabil. Media ei lunară este de 200 000 — 250 000 de bancnote false.

— Felicitările melc...

— Mulţumesc. Acum, dragul meu Hägen, vreau să-ţi cer un serviciu. În lagărul de la Oranienburg, colaboratorii mei depun eforturi colosale. în cadrul efortului de război solicitat de führer, ei au incontestabil un rol deprim plan. Aş vrea să le încurajez efortul, să le arăt că Germania le este recunoscătoare.

— Eliberaţi-i...

Kriiger n-a părut sa bage-n seamă ironia unei asemenea propuneri. A continuat :

— Imposibil, dragul meu Hagen. Lucrul trebuie dus mai departe. Tot ce-aş dori ar fi ca cei mai merituoşi dintre colaboratorii mei sa fie decoraţi.

— De coraţi ? • j

— Nu cer mare lucru .: douăsprezece medalii şi şase cruci clasa a ILa Meritul militar. Şi, închipuieşte-ţi, Sehellenberg face greutăţi. Nici nu-ţi poţi închipui ce încuiaţi sînt unii oameni,

— într-adevăr...

— N-ai putea să faci ceva în chestiunea asta ?

Lui Hagen propunerea i s-a părut foarte nostimă. S-a înţeles cu unul dintre aghiotanţii lui Kaltenbrunner ca să pună brevetele pe biroul „şefului". Şi acesta le-a semnat!

Cînd comandantul lagărului a descoperit într-o bună zi că optsprezece dintre deţinuţii „săi" primiseră o decoraţie, el i-a înaintat lui Kaltenbrunner un raport plin de indignare. Acesta din urmă, povesteşte Hagen, „mai păstra, din fericire, o oarecare d02a de umor ; m-a chemat la el şi m-a felicitat cu un aer foarte serios că am izbutit să obţin să li se decemeze decoraţii în timp de război unor evrei dintr-un lagăr de concentrare. Şi nu s-a mai întîm- plat nimic. Am avut chiar satisfacţia să obţin ca decoraţii, inclusiv cei trei evrei,-să-şi păstreze decoraţiile. Li s-a interzis numai să le poarte în afara barăcilor în care se afla «întreprinderea Bernhard». M-am gîndit întotdeauna că. această opreliste nu i-a jignit într-o măsură prea mare. După ce li se încheia ziua de lucru, odată ajunşi în jalnicele lor culcuşuri din barăcile acelea mizerabile, nu cred că ai- mai fi avut poftă să-şi agaţe decoraţiile pe piept".

*

începutul cu începutul, producţia de la Oranienburg a crescut. în ultima perioadă a războiului, atelierele care fabricau bani falşi aveau să fie transferate la Redl-Zipf, în Austria de Sus. Unul dintre deţinuţii folosiţi în „întreprinderea Bernhard", un oarecare Skala, avea să declare mai tîrziu în faţa comisiei de anchetă anglo-ameri- cane că atelierul ajunsese să producă pînă la patru sute (le mii de bancnote pe lună. După Hagen, e cifra maximS. „Media era între două sute şi două sute cincizeci de mii".

Ce întrebuinţare s-a dat acestor sume enorme, gigantice ? La ruinarea economiei britanice se renunţase definitiv. Un oarecare Schvvend — un fel de geniu financiar al serviciilor secrete — instituise un sistem de distribuţie în toată Europa de sud. Hirtiilc erau repartizate şi revinclute apoi după criterii foarte precise, fixate de însuşi Kaltenbrunner. Schvvend păstra pentru sine 33 V³ la sută din totalul „cifrei de afaceri". La preţul ¿1 ce st a, Schvvend era de acord sa-şi asume toate „riscurile'* operaţiilor : pierderi, confiscări, furturi etc. ...Dar Schvvend ■ - şi acest lucru nu e lipsit de ironie — încheiase şi el, la rîndul lui, o convenţie pentru distribuirea bancnotelor cu un vînzator şef contra unui comision de 25 la sută din „cifra de afaceri". El nu păstra deci pentru sine decît 8 '/3 la sută. Daca ţinem seama de importanţa colosală a sumelor care-i treceau prin mînă, cîştigul era, totuşi, imens.

Faţă de colaboratorii săi, Schwend s-a arătat întotdeauna foarte generos. „Cumpăra case, vapoare, avioane, şi polite. Cu timpul a ajuns să stabilească o reţea foarte strînsă de puncte de sprijin şi de transmisie. Asta îl costa atît de scump, încît comisioanele lui de multe orî nu-i ajungeau".

Toată stima pentru apucăturile astea de mare boier. Numai că, uneori, Schwend „încheia el însuşi unele afaceri fără să se mai folosească de intermediul celor care vindeau pentru el, şi nu uita, bineînţeles, să se scuze în faţa lor pentru acest fel de a proceda, care-i fusese impus, spunea el, de împrejurări".

Walter Hagen consideră că *„pentru Schwend era mai curînd un sport decît o afacere*. O făcea mai puţin de dragul cîştigului, cît pentru plăcerea riscului". Şi de ce nu ?

De atunci, serviciile secrete germane n-au mai avut niciodată încurcături băneşti...

Afacerea Cicero e vie încă în amintirea tuturor. Se ştie cum a izbutit valetul ambasadorului britanic ia Ankara să fotografieze o serie de documente ultrasecrete - - ca, de pildă, darea de seamă a conferinţei de la Teheran - - şi să le vîndă nemţilor. Pretenţiile lui ar fi putut duce de ripă toată acţiunea, căci valetul, un oarecare Elyesa Bazna, pretindea cincisprezece mii de lire sterline pentru fiecare film nedevelopat. Spre marea surpriză a lui von Papen, ambasadorul Germaniei, serviciile de pe Wilhelmstrasse de la Berlin au acceptat propunerea. în iarna 1943-1944, Bazna — pe care von Papen îl botezase *Cicero*

„pentru că informaţiile pe care le furnizează sînt extrem de elocvente" — a încasat peste trei sute de mii de lire sterline. Bineînţeles, false...

Răpirea lui Mussolini, prizonier al lui Badoglio, a fost finanţată cu lirele false din „întreprinderea Bernhard". La fel şi răpirea contelui Ciano şi a familiei lui.

Hotărît, ideea lui Naujoeks s-a dovedit a fi — dacă-mi permiteţi — o adevărată comoară.

La sfîrşitul anului 1944, „întreprinderea Bemhard" a trecut la un alt gen de activitate. S-a hotărît să se treacă la fabricarea de dolari falşi. Krtiger l-a descoperit pe col mai priceput falsificator de dolari din Europa, Solly Smolianov. Era un ţigan do-origine bulgară care tocmai îşi ispăşea *o* pedeapsă „cu închisoarea pentru falsificare de bani. O dovadă categorică de competenţă. Smolianov a gravat nişte plăci absolut perfecte, datorită cărora au putut fi tipărite hîrtii de cîte cincizeci şi de cîte o sută de dolari. Din nefericire, graba era prea mare. Nu s-a supravegheat îndeajuns calitatea hîrtiei. Cind banc-notele au fost scoase, de sub tiparniţă, erau inutilizabile. A trebuit luat totul de la capăt. în luna aprilie 1945, Krii- ger a scos, în sfîrşit, triumfător nişte dolari care sfidau orice expertiză. Peste cîte va ceasuri însă, Germania avea să capituleze. Amărăciunea pe care a resimţit-o Kriiger în acel moment se datora, probabil, unei duble înfringeri.Nu mai rămăsese nimic din Germania nazistă. Amurgul zeilor se mistuise într-un apocalips de fier şi de sînge. Hitler se sinucisese. în ceea ce fusese pe vremuri Austria domnea un haos de nedescris. De-a lungul şoselelor, soldaţii fugeau în dezordine în faţa americanilor. Convoaie întregi cu bunurile foştilor demnitari încercau să treacă graniţa spre Elveţia sau Liechtenstein. în haosul acesta, între Salzburg şi Linz au fost blocate două camioane, în desperare, locotenentul SS însărcinat cu paza acestora a clat ordin ca lăzile care se aflau într-unui din ele să fie aruncate în rîul Traun. După vreo zece zile, sub acţiunea apei, lăzile s-au deschis. încremeniţi, oamenii de pe mal au văzut plutind la suprafaţa apei sute de mii de bancnote englezeşti. Imediat au fost anunţate autorităţile americane. Au găsit al doilea camion, abandonat la Redl-Zipf. În el se aflau, în douăzeci şi trei de lăzi, douăzeci şi unu de milioane de lire sterline în hîrtii de cîte cinci, zece şi douăzeci de lire.

Ancheta întreprinsă imediat de către C. I. C. (serviciul secret american) a demonstrat că cele

două camioane reprezentau doar o parte dintr-un convoi mai mare care dispăruse în apropierea lacului Toplitz.

Niște localnici au declarat că văzuseră cum mai mulți inși din unitățile speciale aruncaseră în apele lacului „lă2i mari și cutii de tinichea". Scafandrii au explorat de mai multe ori fundul lacului. Se pare că au dat de cîteva pachete cu lire false, dar în nici un caz de uriașele sume pe care se așteptau să le găsească.

Aceeași anchetă a dat la iveală faptul că între anii 1040 și 1945 germanii fabricaseră aproape o sută cincizeci de milioane de lire sterline false, care fuseseră expediate în Suedia,. Elveția, Portugalia, Franța, Olanda, Turcia și în Orientul Apropiat.

După război, lacul Toplitz pare să exercite un interes cu totul misterios pentru anumite persoane. Misterios, dar explicabil. La sfîrșitul lunii martie 1940 au fost descoperite pe o surplombă deasupra lacului cadavrele inginerilor Mayer și Pichler din Linz. Turiști, a tras concluzia ancheta întreprinsă de jandarmii austrieci. Dar ■ „turiștii" aceștia fuseseră, probabil, asasinați. Mai tîrziu s-a aflat că ei lucraseră în timpul războiului la o „stațiune experimentală". Această stațiune fusese instalată de către Marina germană pe lacul Toplitz și acolo, în regiunea aceea pustie, pe lacul ale cărui maluri sînt aproape inaccesibile chiar dacă mergi pe jos, se experimentau diverse arme noi. Ce fel de arme ? Nu se știe. Probabil torpile „gînditoare", care urmau să atingă automat ținta propusă.

Ce legătură putea să fie între inginerii asasinați, stațiunea experimentală și „întreprinderea Bernhard" ?

La 10 august 1950, doi cetățeni din Ham burg, Gerens și doctorul Kellcr, s-au accidentat mortal, prăbușindu-se de pe peretele sudic al Reiehcnsteinului, în apropierea lacului Toplitz. Tot turiști. Numai că acești turiști lucraseră și ei la stațiunea experimentală de la Toplitz.

E clar că foștii specialiști de la stațiunea experimentală căutau ceva. Dar ce anume ? Alte lăzi cu bancnote false ? Probabil că aveau ambiții mai mari. N-au fost găsite toate plăcile de tipărire a lirelor și dolarilor falși. Cum să nu ne dăm scama ce valoare extraordinară ar fi avut plăcile acclea — realizate cu o minuțiozitate aproape genială — pentru niște oameni gata la orice și lipsiți de scrupule ?

În iulie 1959, grație unui aparat de televiziune submarină și unor scufundători

experimentaţi, s-au putut recupera o serie de plăci şi cîteva lăzi pline cu bani de pe fundul lacului Toplitz. Să fi Jost oare recuperate însă *toate* plăcile ? O continuare a'activităţii „întreprinderii Bernhard" trebuip, probabil, văzută şi în următoarea telegramă a agenţiei Associated Press, sosită de la Londra : „Secţia financiară a Scotland Yard-ului e în căutarea unui depozit de bancnote false de cîte o sută de dolari, avînd o valoare nominală totală de trei milioana şi jumătate de dolari. A fost arestat un englez care încerca să strecoare cîteva asemenea hirtii false, excelent imitate. Poliţia crede că ele provin de pe continent"

Urmarea anchetei nu a fost cunoscută niciodată. Se pare eă prin 1950 s-au mai fabricat nişte bani falşi undeva în Europa. E puţin probabil ca „întreprinderea Bernhard" să mai facă vreodată vîlvă în jurul ei

.17 iunie 1940: o pace engleză de compromis?

„Londra a luat contact cu Berlinul prin intermediul Suediei" JOACHIM VON RIBBENTROP

Trenul special al fiihrerului gonea spre München. Adolf Hitler părăsise în timpul nopţii cartierul sau general de la Charleville, întovărăşit de Joachim von Rib- bentrop, ministrul său de externe, şi de „alţi cîţiva membri ai cancelariilor sale militare şi civile".

Totul era înlăturat din faţa trenului special: trenurile cu trupe şi convoaiele nesfîrşite cu materiale. Din cînd în cînd şuieratul locomotivei sfîşia noaptea liniştită şi călduţă. Noaptea de 17 spre 18 iunie 1940.

Adolf Hitler se odihnea în compartimentul lui. Ce zi avusese ! La Sedan, în ziua de 17 fusese trezit dis-de- dimineaţă : o comunicare de la Wilhelmstrasse. Cei de la Berlin primiseră — la orele 3 — o notă transmisă de guvernul spaniol : guvernul francez dorea să ştie „în ce condiţii ar fi dispus cancelarul Hitler să înceteze operaţiile şi să încheie un armistiţiu".

Aşadar, războiul era cîştigat. Cel care scrisese *Mein Kampf* triumfa. Fără îndoială, era momentul cel mai fericit din viaţa lui.

La ora 1 noaptea, la Bordeaux, Paul Baudouin, noul ministru francez al afacerilor externe, îi înmînase domnului de Lequerica, ambasadorul Spaniei, nota destinată guvernului german. Lequerica a transmis-o imediat prin telefon la Madrid, de unde a fost transmisă la Berlin şi — de acolo — la Sedan.

în primul rînd, toţi cei din jurul führerului au fost Cuprinşi de o bucurie lesne de înţeles. O bucurie deocamdată stăpînită. în fond, nu era vorba decît de o cerere — verbală — cu privire la „condiţiile" armistiţiului. Totul depindea deci de felul cum aveau să sune aceste condiţii. Dacă ar fi fost prea îngăduitoare, germanii ar fi riscat să-şi vadă spatele descoperit atunci cînd avea să înceapă bătălia decisivă împotriva Angliei. Dacă ar fi fost prea aspre, s-ar fi putut ca Franţa să continue războiul, chiar dacă ar fi fost să-l ducă din Algeria. La Sedan se ştia foarte bine că printre guvernanţii francezi de la Bordeaux unii erau de tendinţă *dură*. Cu alte cuvinte, dispuşi să continue războiul.

Era foarte important să se ajungă la o înţelegere cît mai grabnică cu aliatul de ultimă oră :

Italia. De aceea Hitler dăduse ordin să fie chemat telefonic ducele. De îndată ce obţinuse legătura, îl informase el însuşi pe dictatorul italian despre cererea ^francezilor. Mussolini, care nu se aştepta cîtuşi de puţin la aşa ceva, rămase înmărmurit. Trebuie să adăugăm ca în graba din noaptea aceea — în care s-a produs o „teribilă zăpăceală", spune Benoist-Mechin [13] —, cei de la Bordeaux *uitaseră* pur şi simplu să le trimită şi italienilor o cerere asemănătoare de armistiţiu. Această eroare n-a fost remediată decît la orele 9,45, cînd monseniorul Valerio Valeri, nunţiu apostolic, a primit şi el o notă. Nota n-a ajuns însă la Roma decît după ce avusese loc convorbirea telefonică dintre führer şi duce.

Hitler l-a invitat să vină urgent să stea de vorbă cu el la München, lucru pe care Mussolini l-a acceptat, bineînţeles. Ziua de 17 a fost consacrată măsurilor de ordin militar. în noaptea de 17 spre 18, Hitler s-a urcat în trenul lui special, care a pornit imediat cu destinaţia München.

Acum, trenul special al führerului străbătea în goană Germania. Calea ferată pătrundea în Pădurea Neagră, şerpuind printre văi şi brazi, printre satele eu căsuţe de lemn cuibărite la jumătatea pantelor. Se făcu dimineaţă. Hitler se trezi din somn. Pe cerul fără pic de nor, dincolo de pinii înalţi, scînteia un soare roşiatic. Rar se văzuse o primăvară mai frumoasă ca cea din 1940.

Brusc, de la locomotivă ţîşni un jet de aburi. Frinele vagoanelor blocară roţile boghiui'ilor. Cu un scîrţiit metalic prelung, trenul îşi încetini mersul şi se opri. Să fie vreo gară ? Nici pomeneală ! O haită mică într-un sat. Pe mecanic l-au determinat i>ă opreascâ aşa, pe neaşteptate, semnalele închise. Geamurile vagoanelor fură co- borîte şi cei dinăuntru scoaseră capetele afară, miraţi, neliniştiţi.

De-a lungul şinelor alerga cineva, cu o servietă neagră în mînă. Toţi respirară uşuraţi. Oficialităţile din tren îl recunoscură pe ambasadorul Hewel, de la statul-ma- jor al lui Ribbentrop. Luase pe seama lui răspunderea opririi convoiului în care se afla fuhrerui, sigur că n-o să fie dezavuat pentru aceasta. Sosise cu avionul de la Berlin. în servieta lui se afla, în sfîrşit, o notă scrisă : ea provenea de la guvernul spaniol şi

13 **Benoist-Méchin, *Soixante jours qiii ébranlèrent l'Occident.* (Il, Albin Michel).**

confirma oficial cererea de armistiţiu formulată de guvernul francez.

Fiind anunţat, Hitler sări jos, pe platforma de pă- mînt de-a lungul căreia se oprise vagonul lui. Hewel ii întinse nota. Fuhrerul o luă şi abia îşi aruncă ochii pe ea. Era radios. Schiţă cîţiva paşi de dans. Un operator cinematografic din suita fuhrerului avu prezenţa de spirit să-şi îndrepte aparatul asupra lui. Apăsă pe buton. Şi iată scena fixată pentru posteritate. Mai tirziu, nişte mentori de filme şmecheri aveau să transpună acest dans al victoriei în poiana de la Rethondes, cu ocazia semnării armistiţiului. E o eroare „Locul exact unde s-a desfăşurat scena — a semnalat, cel dintîi, Benoist- Mechin — este autentificat de prezenţa pe peliculă a ambasadorului Hewel, care se vede stînd de vorbă cu fuhrerul. Or, ambasadorul Hewel nu se afla la Rethondes atunci cînd s-a semnat armistiţiul" [14].

Hitler, Ribbentrop şi suita lor se urcară din nou în tren. Sc- auzi şuieratul locomotivei şi pistoanele locomotivei care apăsau pe roţile grele de oţel. Trenul special al führerului gonea din nou spre München.

Ministrul de externe al Italiei, contele Ciano — care e în acelaşi timp ginerele ducelui —-, a primit în ajun, la Pisa, unde prelua comanda unui grup de bombardiere, un telefon de la şeful lui de cabinet, Filippo Anfuso.

— Francezii — i-a spus Anfuso — au cerut armis- 1iţiu, iar Hitler, înainte de a stabili condiţiile, vrea să stea de vorbă cu ducele.

Ciano e nevoit să se înapoieze imediat la Roma, pentru ca, în aceeaşi seară, să plece împreună cu Mussolini la München.

De îndată ce soseşte la Roma, Ciano se duce la Palatul Veneţia, reşedinţa lui Mussolini.

în imensa sală pardosită cu marmură, construită parcă anume ca să pună în vaToare propria lui măreţie, dictatorul îl aşteaptă. Are craniul ras, ceea ce trebuie să-i dea un aer viril, şi un maxilar puternic, dar privirea îi e ştearsă şi

14 **E oare sigur că Hitler a schiţat *cîţiva* pa.ţi de dans? A fost dat publicităţii un interviu eurios, luat montorului care a avut, cel dintîi, filmul în miini. El spune că Hitler a schiţat un singur pas de dans. Iar el, montorul, ar fi copiat de mai**

abătută. „îl găsesc pe Mussolini nemulţumit —- avea să povestească Ciano. -— Pacea asta neprevăzută şi subită îl neliniştește... Ducele e extremist : ar vrea ocuparea- -întregului teritoriu francez şi predarea întregii flote. Dar îşi dă seama că părerea lui n-are decît o valoare pur consultativă : războiul a fost cîştigat de Hitler fără vreun concurs militar activ din partea Italiei, aşa că Hitler este acela care hotărăşte. Asta îl tulbură, fireşte, şi-l întristează pe Mussolini. Părerile lui cu privire la poporul italian şi mai ales cu privire la forţele noastre armate sînt exprimate cu foarte multă amărăciune" [8].

La orele 21,30, Mussolini şi Ciano, împreună cu suita lor, părăsesc Roma şi pornesc spre München.

multe ori imaginile care înfăţişau acest pas şi le-ar fi pus cap la cap. Ceea ce a rezultat dă impresia de dans. K cert că. din punct de vedere tehnic, o asemenea operaţie nu e de loc imposibilă.

[7] **Contele Ciano. *Journal politique*, I. ,**

La München, întrevederea are loc la palatul prinţului Carol : un cadru solemn şi demn de acel prezent glorios. Hitler îi face o primire călduroasă ducelui : dictatorul german l-a admirat întotdeauna pe italian. Pe vremea .cînd Hitler nu era decît un agitator neînsemnat şi dispreţuit, Mussolini guverna deja Italia împreună cu cămăşile lui negre. Cei doi se închid într-un salon. Mussolini îşi îngăduia să afirme că, după părerea lui, condiţiile de armistiţiu ar trebui să fie aspre, foarte aspre. Hitler ascultă tăcut. Apoi vorbeşte :

— Dacă Franţa va refuza condiţiile mele, în mai puţin de cincisprezece zile armata germană va fi în Piri- nei. Dar, din punct de vedere politic, nu e înţelept să ocupăm Franţa în întregime, ca să nu se creeze un teren favorabil pentru stabilirea unui guvern francez în Anglia sau în altă parte. E mai bine să lăsăm să existe un guvern francez *în Franţa*, care să fie singurul răspunzător. Pentru asta Germania n-o să ocupe teritoriul Franţei de dincolo de Loara, cu excepţia unei porţiuni care să se întindă de-a lungul coastei Atlanticului pînă în Spania şi a altei porţiuni în est, de-a lungul frontierei elveţiene.

Apoi spune în legătură cu flota :

— N-ar fi înţelept să le cerem francezilor ca flota Ier să se predea pur şi simplu. Franţa n-o să fie de acord cu asta, şi, în afară de eventualitatea, foarte puţin probabilă, că o să-şi scufunde singuri flota, riscăm mai cu- rînd să-i vedem trimiţîndu-şi forţele maritime la englezi. E mai bine, aşadar, să le

cerem să-şi strîngă toată flota la un loc, în aşa fel încît vapoarele să nu poată nici să se deplaseze, nici să se împrăştie, şi asta fie în porturile franceze care sînt sub controlul nostru, fie în nişte porturi neutre (de preferinţă ale Spaniei),

Mussolini e decepţionat. Cel mai puţin „dur" din amîndoi e, de data aceasta, acela care a cîştigat cu adevărat războiul.

între timp Ciano se întreţine cu Ribbentrop, pe csre-l găseşte „transformat : ponderat, calm, pacifist". Stau faţă-n faţă, latinul negricios şi iute, neamţul blond şi rece : două exemplare tipice. Ribbentrop nu este, la urma urmelor, decît oglinda şefului lui : aşa că e şi el partizanul unor condiţii de armistiţiu moderate, mai ales în ce priveşte flota franceză, „pentru ca aceasta să nu se unească cu cea engleză".

Şi aşa ajung şi la Anglia. Privirea ştearsă a lui Ribbentrop se oţeleşte: „Dacă cei de la Londra vor război, o să fie război, un război total, absolut, nemilos". Acest ***dacă*** îi atrage atenţia lui Ciano. Să însemne oare asta că războiul cu Anglia ar putea să se termine ca cel cu Franţa ? Brusc, îl întreabă :

— Ce aţi dori, continuarea războiului sau pacea ?

Iar neamţul răspunde fără şovăială :

— Pacea.

Şi nu spune asta întîmplător. Ribbentrop îi destăi- nuie atunci lui Ciano că *Londra a luat contact cu Ber~ linul prin intermediul Suediei.*

Multă vreme s-a crezut că aceste tratative în vederea încheierii unei păci de compromis nu existau clecît în imaginaţia bogată a lui Joachim von Ribbentrop. E oare posibil ca la 17 iunie 1940 gUvernul britanic să fi luat contact în secret cu guvernul german — şi asta chiar în ziua în care Winston Churchill jura, după dezertarea francezilor, eă e neclintit în hotărîrea lui de a duce războiul pînă la capăt ? Tot ce se ştia despre „bătrînul leu" şi despre caracterul lui neîmblinzit se opunea unei asemenea ipoteze.

Tratative ? Cu siguranţă nu era decît un zvon fantezist.

Au trebuit douăzeci şi cinci de ani pentru ca adevărul să iasă la iveală. Ribbentrop nu minţise. E absolut exact că Ministerul de Externe britanic a apelat, la 17 iunie 1940, la serviciile guvernului suedez pentru eventualitatea unor negocieri de armistiţiu'cu Germania.

Ca să înţelegem de ce a fost păstrată tăcerea atît de mult timp, ca să înţelegem cum a fost ruptă

această tăcere, trebuie să ne întoarcem la 16 iunie 1940 — la ziua în care destinul a stat pentru o clipă în cumpănă.

Sosise sfîrşitul. Armatele germane invadau pămîntul franţei. Parisul, oraş deschis, era ocupat de inamic. într-o învălmăşeală formidabilă, trupele care se retrăgeau şi cei ce se refugiau se înghesuiau pe drumurile Fran-*, ţei. „în faţa noastră se perindau adevărate imagini ale debandadei — spune un martor. — Soldaţi despre care te întrebai ce-au făcut cu armele lor şi care se retrăgeau cu camioanele ; avioane care atacau în picaj şi punctau drumurile cu ţăcănitul infernal al mitralierelor lor ; convoaie interminabile de maşini şi şiruri nesfîrşite de oameni extenuaţi, fără să mai vorbim de cicliştii care adormeau pe ghidon şi se izbeau de copaci, cădeau în prăpăstii sau ajungeau sub roţile maşinilor...■■[15]

La 16 iunie, orele 17, generalul Georges avea să-i trimită lui Albcrt Lebrun, preşedintele Republicii Franceze, un mesaj desperat :

„Situaţia şi mai gravă. în est, inamicul a atins liziera de la nord de Dijon şi frontul de la Somme. La centru, numeroase coloane blindate se îndreaptă în direcţia La Charite ; primejdie de încercuire a grupului III de armate. Pădurea Fontainebleau ocupată. Condiţii grele pentru aprovizionarea trupelor şi a populaţiei civile care se retrag. Manevre greu de executat datorită aglomeraţiei de pe şosele şi bombardării căilor ferate şi a podurilor. Absolut necesar- să se ia o *hotărîre".*

Să se ia o hotărîre. Aici era toată problema. Pentru guvernul lui Paul Reynaud existau trei soluţii : să părăsească Franţa, să treacă în Algeria pentru a continua, ele acolo, războiul alături de Marea Britanie ; să rămînă în Franţa şi să ceară armistiţiu ; în ce priveşte a treia soluţie, ea fusese propusă de Londra, de un guvern englez strîns cu uşa. Totuşi, această ultimă soluţie avea drept iniţiator un francez, pe Jean Monnet, şeful delegaţiei economice franceze la Londra.

Generalul de Gaulle — subsecretar de stat la Război în guvernul lui Paul Reynaud — sosise la Londra, venind de. la Bordeaux, în zori. Trăsese la

15, **G. Saint-Bonnet. *Vichy Capitale* (Edition Mont-Louis).**

„Hyde Park Hotel" şi urma să primească, dis-de-dimineaţă, vizita lui Corbin, ambasadorul Franţei, şi a lui Jean Monnet. Amîndoi erau sumbri. În timpul nopţii Franţa ceruse să fie dezlegată de obligaţiile pe care le avea faţă de Marea Britanie.

■— Nu ştim încă — a spus Corbirt — cum o să sune răspunsul englezilor, pe care trebuie să ni-l dea în dimineaţa asta. Credem că vor fi de acord dacă le dăm anumite garanţii cu privire la flotă. Ne apropiem, aşadar, de ultimele clipe. Consiliul de Miniştri urmează sa se întrunească astăzi la Bordeaux şi, după toate aparenţele, acest Consiliu va fi decisiv.

— Am avut impresia — adaugă Jean Monnet -— că numai o lovitură de teatru, care ar aduce în această situaţie un element cu totul nou, ar fi în măsură să schimbe starea de spirit şi, în orice caz, să-l întărească pe domnul Paul Reynaud în intenţia sa de a lua drumul Algerului. Aşadar, noi am pregătit împreună cu sir Ro~ bert Vansittart, secretar permanent la *Foreign Office,* un proiect care se pare c-o să facă impresie. E vorba de o *propunere de unire între Franţa şi Anglia* ce urmează să fie adresată solemn atît guvernului de la Londra, cît şi celui de la Bordeaux. Cele două ţări vor hotărî contopirea puterii lor de stat, punerea la un loc a resurselor şi a pierderilor lor, într-un cuvînt unirea totală a destinelor lor. în faţa unui asemenea demers, făcut în asemenea împrejurări, s-ar putea ca miniştrii noştri să vrea să cîştige teren şi, cel puţin, să amîne încetarea luptei. Dar mai e nevoie ca proiectul nostru sa fie adoptat şi de guvernul britanic. Numai dumneavoastră puteţi să obţineţi acest lucru de-la domnul Churchill. Urmează să luaţi dejunul acum cu el. E cea mai bună ocazie dacă, bineînţeles, sînteţi de acord cu această idee.

Generalul s-a declarat de acord. La dejunul de la „Carlton Club" a expus proiectul de unire. Churchill îşi mesteca havana cu un aer visător :

— Lordul Halifax mi-a vorbit deja despre asta — spuse el —, dar e un lucru greu de făcut.

„La început reacţia mea a fost defavorabilă — povesteşte premierul —, dar generalul de Gaulle a insistat, arătîndu-mi cît este de necesar în acest moment să se producă un act spectaculos şi dramatic, şi cît mai repede cu putinţă".

Cînd s-a ridicat de la masă, Winston Churchill era convins. Era atît de convins, încit a convocat pe loc cabinetul britanic şi s-a îndreptat

imediat spre Downing Street ca să prezideze ședința.

La Bordeaux, reprezentanții guvernului britanic, sir Roland Campbell și generalul Spears, au fost introduși, la orele 16,10, la Paul Reynaud. Veniseră să confirme că guvernul lor se învoia ca Franța să ceară armistițiu, cu condiția ca flota franceză să se regrupeze în porturile engleze.

Orele 16,30. La Downing Street, într-un birou de lîngă sala de ședințe, așteptau doi francezi: generalul de Gaulle și domnul Corbin. Acolo, în dosul ușii, se discuta proiectul de unire. Proiectul salvator. Dacă era acceptat, cele două țări aveau să alcătuiască din acel moment o singură țară. Toți cetățenii britanici aveau să beneficieze — în mod automat — de naționalitatea franceză. Toți cetățenii francezi ar fi devenit cetățeni britanici. N-ar mai fi' existat decît un singur guvern, format din francezi și din englezi. Cele două parlamente aveau să alcătuiască unul singur. în felul acesta n-aveau să mai existe, pe de o parte, o Franță învinsă, și, pe de altă parte, o Anglie neînvinsă. Ci un stat unic, franco-englez, hotărît să continue războiul pînă la obținerea victoriei.

Ușa se descMse. Winston Churchill și, în urma lui, miniștrii englezi intrară în birou. Păreau cu toții surescitați.

— Sîntem de acord ! — strigară ei.

Churchill flutură în mînă textul, care fusese acceptat imediat, și i-l dădu lui de Gaulle. „Generalul de Gaulle — va scrie Churchill — l-a citit cu un entuziasm extraordinar".

El a cerut să fie chemat telefonic Bordeaux-ul. Consiliul de Miniștri francez urma să se întrunească și el. Avea oare să hotărască să ceară armistițiu ? Acest pericol exista. Proiectul de unire franco-britanic ar fi putut să schimbe totul. Totul.

Președintele Paul Reynaud era la telefon. Generalul de Gaulle ii citea, accentuind pe fiecare silabă, textul hotărîrii britanice.

Charles de- Gaulle nu bănuia însă că în cabinetul președintelui francez se afla și generalul englez Spears. Acesta din urmă văzu că Reynaud ia o foaie de hîrtie de pe biroul lui și începe să scrie, repetînd fiecare cu- vînt, pe măsură ce-l transcria. „în timp ce ascultam — povestește Spears —, eram din ce în ce mai uimit, Rey- naud transcria textul declarației de unire propuse de guvernul britanic, după dictarea generalului de Gaulle, care vorbea de la Londra. Scria în mare grabă și agitația lui sporea

pe măsură ce se contura mesajul. Fiindcă hirtia îi aluneca mereu pe birou, l-o ţineam. Cum se termina o foaie, îi dădeam alta. La un moment dat i s-a rupt creionul : i l-am clat pe a[1], meu". După ce a isprăvit de transcris şi ultimul rînd, Reynaud a strigat în telefon :

— Şi el e de acord eu toate astea ? Repet întrebarea : Churchiil v-a dat, el însuşi, acest text ?

—Da ! E o hotărîre a guvernului britanic — i-a răspuns de Gaulle. — Cabinetul o să-şi continue dezbaterile. Textul a rost aprobat, gj* .rezerva eîtorva cuvinte care sînt încă susceptibile de modificări, dat' nu sînt decît amănunte. Vă vor solicita, probabil, să fiţi preşedintele primului cabinet de război comun.

Churchiil smulse din mina lui de Gaulle aparatul.

— Alo'! Reynaud ? De Gaulle are dreptate ! Propunerea noastră ai- putea avea consecinţe uriaşe. Trebuie să rezistăm 1

— Am înţeles ! — răspunse Reynaud —. De altfel urmează să ne "mtîlnim mîine.

— Foarte bine ! Pe mîine deci ! La Conearneau !

Cînd Reynaud a pus receptorul în furcă „era transfigurat de bucurie — spune Spears. — Era fericit la gîndul că Franţa avea să continue acum războiul. Generozitatea ofertei englezilor întrecea orice limite ; sinceritatea gestului lor era de netăgăduit".

Evident, vorbește un englez. La orele 17,15, cînd s-a întrunit însă Consiliul de Miniștri francez, prezidat de domnul Lebrun, propunerea britanică n-a stîrnit de loc entuziasmul la care se așteptau inițiatorii ei. Care a fost sentimentul predominant? Stupoare. Camille Chau- temps a declarat că nu vrea „ca Franța să devină un dominion".„Am observat în jurul meu — scrie Weygand — un sentiment de unanimă dezaprobare. Pentru moment era clar că nici nu se putea altfel, deoarece condițiile materiale de inferioritate în care era plasată Franța în urma sacrificiului ei pentru cauza aliată ar fi pus-o, în cazul în care ar fi fost de acord, într-o situație de vasalitate imposibil de conceput!"

Un episod eroi-comic : în sala de ședințe a intrat un ușier care, cu un aer grav, i-a înmînat lui Paul Reynaud un bilețel trimis de doamna de Portes, o doamnă care fusese mai de mult în grațiile lui. Ea îi scrisese la repezeală : „Sper că n-o s-o imiți pe Isabella de Bavaria!" După cum se știe, voluptoasa Isabella cedase Angliei odinioară, în chip nesăbuit, Franța.

La rîndul lui, Paul Baudouin avea să-și amintească și el de „stupoarea care a pus stăpînire aproape pe toți miniștrii atunci cînd președintele Reynaud le-a adus la cunoștință respectiva propunere. Fiecare dintre noi și-a dat bine seama de importanța unei propuneri cu consecințe atît de hotărîtoare. Ea a răsunat, ca un bubuit de tunet, peste spaimele din inimile noastre. Dar nu corespundea de loc așteptărilor noastre. Nu lărgea lațul care sugruma țara. Consiliul de Miniștri n-a discutat-o fiindcă urma să examineze în ziua aceea o singură problemă, care, după părerea tuturor, trebuia soluționată chiar în seara respectivă : era sau nu necesar să se pună capăt luptei ?"

Se revenea la aceeași întrebare primordială, dureroasă, desperată : era necesar, era posibil oare să se continue lupta pe teritoriul francez ? Foarte repede, în sînul Consiliului s-a conturat o majoritate favorabilă cererii de armistițiu. Paul Reynaud a avut de tras numai concluziile la această poziție.

„Atunci — notează el — am declarat că în asemenea condiții guvernul avea să se întrunească din nou, la orele 10 seara, ca să demisioneze, după ce președintele Republicii îi va fi consultat în prealabil pe președinții celor două Camere".

La Londra toţi se aflau sub impresia declaraţiei cu privire la uniunea franco-britanică. Se pare că nimeni din cabinetul britanic nu s-a aşteptat ca ea să fie respinsă.Şedinţa de cabinet a durat pînă la orele 18. După aceea Churchill s-a dus să cineze. Ora plecării în Franţa se apropie. Churchill trebuia s-o pornească la drum în aceeaşi noapte şi avea să-l ia cu el pe domnul Sinclair, şeful partidului liberal, pe domnul Attlee, şeful partidului laburist, pe cei trei şefi ai statului-major, precum şi un grup mare de ofiţeri şi demnitari de stat.

În gara Waterloo îi aştepta un tren special. Maşina l-a dus pe Churchill acolo la orele 20. „Puteam să ajungem la Southampton în două ore — povesteşte premierul britanic —, şi după o noapte pe trecută pe mare, la bordul unui crucişător care să meargă cu 30 de noduri, să sosim la locul fixat pentru întîlnire a doua zi pe la prînz. Luasem deja loc în tren. Soţia mea ne condusese şi ea la gară. Dar plecarea întîrzia în mod inexplicabil. Am crezut ca era vorba de vreun incident de ordin tehnic. Deodată, secretarul meu particular a sosit val-vîrtej de i la Downing Street, Cu sufletul la gură mi-a adus la j cunoştinţă mesajul pe care-l trimisese chiar atunci Campbell de la Bordeaux : «Criză ministerială deschisă... Sperăm să mai avem veşti pe la miezul nopţii... în aşteptarea lor, călătoria prevăzută pentru mîine nu mai poate avea loc». M-am înapoiat la Downing Street cu inima grea[1'].

La orele 23,30, noul-guvern francez fusese constituit. Era prezidat de mareşalul Petain. în timpul nopţii, Paul Baudouin i-a transmis lui de Lequeriea cererea de armistiţiu.

La 17 iunie, orele 7,30 dimineaţa, generalul de Gaulle, care sosise în ajun la Bordeaux ca să susţină proiectul uniunii franco-britanice, s-a întîlnit cu generalul Spears, care avea să-l însoţească la aerodromul din Merignac. Acolo îl aştepta un avion. Ceva mai tîrziu, de Gaulle îşi lua zborul spre Anglia — şi spre destinul său.

Avionul făcu escală la Jersey. De Gaulle şi Spears s-au îndreptat spre sala de mese. De Gaulle a comandat o cafea.

„După ce sorbi o înghiţitură — povesteşte Spears —, rosti cu tonul unui om care nu vrea să supere pe nimeni, dar care e totuşi obligat să spună adevărul:

— Am comandat o cafea ; ăsta e ceai.

într-adevăr, era clasica băutură călduţă care în Anglia se serveşte în orice împrejurare, fie că ceri ceai, fie că ceri cafea. Martiriul său începuse".

în cursul zilei, ChurchiiI avea să-I primească pe de Gaulle şi avea să-i pună imediat la dispoziţie B.B.C.-ul. Mareşalul Petain pronunţase tocmai atunci la posturile de radio un apel dramatic : „Astă noapte am luat legătura cu inamicul şi l-am întrebat dacă e dispus să caute, împreună cu noi, după lupiă şi în mod cinstit, aşa cum se obişnuieşte între soldaţi, mijloacele prin care s-ar putea pune capăt ostilităţilor. întregul popor francez este chemat să facă front comun în jurul guvernului al cărui preşedinte sînt în timpul acestor grele încercări şi, ina- buşindu-şi durerea, să aibă încredere deplină în destinele patriei". S-a hotărît ca generalul de Gaulle să-i răspundă bătrînului mareşal a dcua zi, la 18 iunie. Cît despre ChurchiiI, el avea să vorbească imediat. A pus să i se înregistreze o scurtă alocuţiune, care a fost difuzată la orele 21 :

„în seara aceasta, veştile care ne parvin din Franţa sînt cît se poate de rele şi inima mea sîngerează pentru curajosul popor francez, peste care s-a abătut o groaznică nenorocire. Nimic nu va fi însă în stare să zdruncine sentimentele pe care le avem faţă de el şi nici încrederea noastră că geniul Franţei se va înălţa din nou... *Evenimentele din Franţa nu vor influenţa, în nici un fel nici acţiunile noastre, nici ţinta noastră finală".*

Nu mai încăpea nici o îndoială : atitudinea lui ChurchiiI rămînea nezdruncinată.

Mult' timp s-a crezut că această atitudine a fost împărtăşită şi de majoritatea cabinetului britanic. Comen- tind atitudinea guvernanţilor francezi şi a celor englezi, istoricii s-au dedat la tot felul de comparaţii superficiale, O revelaţie nouă, cu totul neaşteptată, ne obligă să ne schimbăm, toate părerile care au existat pînă acum cu privire la acest punct.

în timpul ultimului război, Suedia, ca şi Elveţia, a izbutit, în ciuda tuturor vînturilor potrivnice, să-şi păstreze neutralitatea. Dar mai înainte de orice, guvernul suedez a trebuit să cedeze unei cereri făcute de Hitler sub formă de ultimatum : ca să ajungă în nordul Norvegiei, tancurile germane au folosit drumurile suedeze. În lagărul anglo-saxon i s-a reproşat amarnic Suediei această dezertare a ei de la legile stricte ale neutralităţii. Din acest punct de vedere suedezii nu prea aveau conştiinţa curată. într-adevăr, după 1945 s-a spus că „guvernul de la Stockholm a tras după el o adevărată ghiulea". Niciodată nici o voce oficială din Suedia n-a formulat în această privinţă vreo explicaţie.

Toate acestea pînă-n vara anului 1965.

Atunci, Bjoern Prytz, fostul ambasador al Suediei la Londra, s-a hotărît să facă la posturile de radio suedeze unele declaraţii senzaţionale :

— Am ezitat îndelung înainte de a spune tot ce ştiu — a declarat diplomatul respectiv, în vîrstă de 78 de ani. — De mai bine de douăzeci de ani ne-a fost oarecum impusă tăcerea în această privinţă. Şi tăcerea aceasta mă rodea, fiindcă ne făcea să ne simţim cu conştiinţa încărcată.

Şi domnul Bjoern Prytz explica în continuare :

— E oarecum vina mea eă Suedia a fost învinuită în asemenea măsură. Astăzi însă trebuie să mărturisesc în faţa întregii lumi că noi, suedezii, nu sîntem singurii vinovaţi în această chestiune..

Şi fostul ambasador începu să spună o poveste uluitoare.

în timp ce la 17 iunie 1940 Churchill repeta că el avea să continue lupta cu orice preţ, „pînă ce urma blestemată a lui Hitler va dispărea de pe chipul umanităţii", cîţiva miniştri care făceau parte din propriul lui cabinet de război *începuseră, fără ştirea lui, să ducă tratative de pace cu Germania.*

în 1940, ministru de externe al Marii Britanii era lordul Halifax. Fosta mînă dreaptă a lui Neville Cham- berlain, primul-ministru în perioada Munchenului. în mai 1940, Halifax era cît pe ce să fie ales prim-ministru. Regele George al VI-lea îi sprijinea candidatura. Dar Churchill a cîştigat. În cabinetul alcătuit de Churchill, lordul Halifax s-a văzut însărcinat cu afacerile externe. I s-a dat şi un adjunct: subsecretarul de stat Richard Austeri Butler, un politician tînăr, de la care se aşteptă foarte mult.

În ziua de 17 iunie 1940, Richard Austen Butler l-a chemat urgent la Foreign Office pe Bjoern Prytz, ambasadorul Suediei la Londra. Natural, acesta din urmă a răspuns imediat la convocare. Ştiind că Franţa ceruse încheierea armistiţiului; suedezul se întreba neliniştit care va fi atitudinea Angliei. De două luni de zile, propria lui ţară era expusă la puternice presiuni din partea Germaniei. Trebuia să cedeze sau nu ? în definitiv totul depindea de atitudinea pe care avea s-o adopte Anglia.

Butler i-a vorbit cu o sinceritate extraordinară:

— Dragul meu — i-a spus el ambasadorului suedez —, sîntem de părere că, în condiţiile actuale, nu e necesar să ducem războiul

pînă la capăt. Noi am fi dispuşi să încheiem cu Germania o pace de compromis, bineînţeles în măsura în care ni se vor impune nişte condiţii rezonabile.

În rezumat, suedezul s-a văzut însărcinat de către subsecretarul de stat britanic cu o misiune de informare. Bjoern Prytz şi-a exprimat mirarea : declaraţiile făcute în mod public de Churchill nu se potriveau cîtuşi de puţin cu misiunea pe care î-o încredinţa ministrul lui. Butler avu atunci un gest menit să îndepărteze orice obiecţie :

— Asta nu are nici o importanţă. Ceea ce azi lasă impresia că s-ar opune ideii unei păci de compromis nu va constitui absolut de loc un obstacol la momentul oportun.

Situaţia era însă prea gravă pentru ca Prytz să se declare mulţumit cu un răspuns aşa de vag. El a. continuat să insiste, întrebîndu-l pe Butler dacă vorbea în numele lui propriu sau în numele guvernului britanic.

— Problema păcii e unul din principalele motive ale disensiunilor existente la ora actuală în sînul guvernului — i-a răspuns Butler. — Pot să vă asigur că ministrul meu, lordul Halifax, înţelege foarte bine punctul meu de vedere.

Chiar în momentul cînd pronunţa aceste cuvinte, Butler a fost chemat de către lordul Halifax. S-ar fi *zis* că „fusese dinainte pregătită un fel de înscenare", a notat domnul Philippe Bernert, lucidul comentator al acestor declaraţii.

— Aşteptaţi-mă — i-a spus Butler ambasadorului —. La întoarcere o să am cu siguranţă noutăţi.

Peste un sfert de ceas, Butler s-a înapoiat în biroul lui, aducînd din partea lordului Halifax un mesaj *favorabil unei păci de compromis*. El a rostit apăsat :

— în această problemă, Anglia se va lăsa călăuzită de bunul-simţ, şi nu de o politică de bluf şi de lăudăroşenie.

Cum de nu şi-a dat[l] seama Bjoern Prytz că lordul Halifax, în situaţia respectivă, îl viza pe Winston Churchill, primul ministru ?

Cum s-a înapoiat la ambasadă, Bjoern Prytz a telegra- fiat guvernului său. El a reprodus conversaţia avută, precizînd că o parte a guvernului britanic se gîndea cu toată seriozitatea să pună capăt războiului cu Germania. Cînd telegrama lui Bjoern Prytz a ajuns în mîinile lui Christian Gunther, ministrul suedez al afacerilor externe, acesta din urmă a avut o reacţie^absolut logică :

— Dacă Anglia alege calea capitulării ■ - a spus el —, n-are rost să ne mai împotrivim cererii pe care ne-au făcut-o nemţii.

Aşa a primit Wehrmachtul încuviinţarea să folosească drumurile suedeze. Aşa a putut Ribbentrop, în ziuă ele 18, să pomenească în faţa lui Ciano de *contactul stabilit cu Londra prin intermediul Suediei*.

în realitate, Churchill cunoştea prea bine tendinţele care ar fi putut produce disensiuni în cadrul cabinetului de război. Pe plan parlamentar şi ministerial, bătrînul Winston eră un strateg la fel de temut ca şi pe uscat, pe apă sau în aer. Ei a izbutit să ie „pună botniţă" miniştrilor lui pacifişti, Chamberlain, Halifax sau Butler. La cîteva zile numai după ce avusese loc conversaţia secretă cu Bjoern Prytz, Richard Austen Butler afirma cu tărie în faţa lui Tilea, ministrul României la Londra, „că nu era cîtuşi de puţin vorba să se negocieze cu Germania atîta timp cît Wehrmachtul va ocupa un petic, oricît de mic, de teritoriu străin".

În vremea aceea, Riehard Austen Bntler avea 37 de ani. Era, notează domnul Philippe Bernert, „foarte ambiţios". Se alipise tocmai atunci taberei celei mai puternice. „La 17 iunie, el era omul lui Balifax. Dar clanul pacifiştilor era prea timorat şi incapabil să-l răpună pe bătrinul leu, aşa că Butler a îmbrăţişat cauza lui Churchill".

Războiul s-a terminat. Butler, devenit una din speranţele cele mai serioase ale partidului conservator, îşi spunea că „păcatul lui din tinereţe" fusese dat uitării. Şi, într-adevăr, mai bine de patru ani el a fost ministru de finanţe. Toată lumea credea că va fi succesorul lui Churchill. Cînd acesta din urmă avea să se retragă din viaţa politică, Butler a fost considerat pretutindeni drept eiştigător, înaintea lui Eden, în lupta pentru postul de prim-ministru. Spre surprinderea tuturor, regina l-a ales pe Eden. Mărturisirile lui Bjcern Prytz ne fac să în-ţelegem acum motivul acestei alegeri. Curtea britanică ***ştia.*** Şi nu putea fi vorba să i se îngăduie omului de la *17* iunie 1940 să ajungă să ocupe cea mai înaltă demnitate în Marea Britanie.

Şi totuşi, cît s-a luptat partidul conservator ca accst „păcat din tinereţe" să rămînă necunoscut! în 1945, guvernul suedez se pregătea să publice „telegrama Prytz" într-o Carte albă, care avea să dezvăluie în faţa lumii motivele ştirbirii neutralităţii suedezilor în 1940. Churchill a făcut presiuni la Stockholm ca să se păstreze secretul cu privire la

această chestiune. Suedezii au cedat. în 1955, Ernst Wigforss, fostul ministru suedez de finanţe, şi-a permis să facă o aluzie foarte vagă la „o anumită misiune care-i fusese încredinţată ambasadorului Suediei la Londra, în 1940, în legătură cu nişte eventuale propuneri de pace". O dată mai mult Londra a reacţionat : fostul ministru a fost „solicitat să fie mai discret".Cînd Anthony Eden a trebuit să plece de la putere, opinia mondială a crezut din nou că Butler avea să-i ia locul. El era pe atunci şeful partidului conservator. Spre uimirea tuturor, regina Elisabeta l-a însărcinat cu formarea noului cabinet pe domnul Mac Millan. Din acest moment, Butler a abandonat lupta. Viaţa lui politică se sfîrşise. Era fapt hotărît ca omul care în 1940 se arătase dispus să trateze cu Hitler să nu fie niciodată prim-ministru al maiestăţii sale.

Se pot face diverse reflexiuni pe marginea acestui episod. Ce s-ar fi întîmplat oare dacă în mai 1940 lordul Halifax l-ar fi învins pe Churchill ? Ce s-ar fi întîmplat oare dacă peste o lună tendinţa pacifistă din cabinetul britanic ar fi fost predominantă ? în cazul în care tratativele ar fi continuat, se ştie ce condiţii era dispus să-i acorde Hitler Marii Britanii. Le-a confirmat chiar el în faţa lui Ribbentrop şi a lui Jodl :

„Dacă Anglia e dispusă să încheie pace, nu există decît patru puncte care trebuie soluţionate, fiindcă n-aş vrea cituşi de puţin, mai ales după Dunkerque, ca ea să-şi piardă prestigiul şi nici să încheie o pace care să ducă în vreun fel oarecare la acest lucru. Aceste patru puncte sînt următoarele :

■-

I. Germania e gata să recunoască, din toate punctele de vedere, existenţa Imperiului britanic.

II. E necesar, aşadar, ca şi Anglia să recunoască Germania drept cea mai importantă putere continentală, fie şi numai datorită importanţei situaţiei sale.

III. Doresc ca Anglia să ne înapoieze coloniile germane. M-aş mulţumi cu una. sau două, ca să pot soluţiona problema materiilor prime.

IV. Doresc să încheiez o alianţă permanentă, pe viaţă şi pe moarte, cu Anglia".

într-adevăr, poţi merge departe cu speculaţiile...

„Putem deduce — a spus domnul André Latreille — imensitatea pericolului în care se afla deci Franţa". Iar domnul Benoist-Méchin a spus :

„E clar că o pace de compromis între Reich şi Anglia s-ar fi putut încheia numai în detrimentul ţării noastre".

Ce s-ar fi întîmplat dacă în locul lui Churchill ar fi fost Halifax ? Soarta lumii ar fi fost alta.

.Enigma Martin Bormann

„Am convingerea că Martin Bormann e încă în viaţă".

FRITZ BATJER, **procuror genera! de Hessa**

Se auzea un huruit interminabil, un vuiet surd, dar necontenit. Undele de şoc pătrundeau prin uriaşii pereţi de beton ai buncărului. Ele sugerau implacabil imagini' ale Berlinului pe care nici unul dintre troglodiţii hitle- rişti nu putea să şi le alunge din gînd: mormane de ruine, pietre calcinate, bucăţi de zid dincolo de care se căscau goluri, şosele desfundate, cratere de bombe. Un cer roşu pe care-l întuneca fumul negru al incendiilor. Pretutindeni, un miros de ars, înţepător, înăbuşitor. Şi bubuitul artileriei care nu mai contenea şi care cu timpul devenea insuportabil.

În seara acelui 1 mai 1945, şapte optimi din Berlin erau în mîinile ruşilor. Luptele continuau totuşi. Trecuseră mai bine de douăzeci şi patru de ore de cînd Hitler murise. Succesorii lui nu se puteau împăca însă cu gîndul de a înceta lupta. Unul mai ales. Un om pe care supravieţuitorii din buncăr l-au văzut în ziua aceea mergînd încoace şi-ncolo în uniforma lui cenuşie de SS-ist, încălţat cu cizme, ca la paradă. Un om care-şi continua activitatea lipsită de orice sens din zilele precedente şi care dicta mesaje, ca şi cum după moartea dictatorului^ ar fi vrut să guste pînă la capăt satisfacţia unei puteri pe care, în sfîrşit, nu trebuia s-o mai împartă cu nimeni. Omul acela era Martin Bormann.

În aerul rarefiat, pe care ventilatoarele aproape că nu mai izbuteau să-l mişte, el aştepta. Ce anume ? Cei din jurul lui nu ştiau. Dar oare el ştia ? Nimic nu-i schimbase atitudinea plină de vanitate, care făcuse din el, de. luni de zile, omul cel mai urît din anturajul fuhrerului. Trecea, îndreptîndu-şi cu aceeaşi morgă trupul îndesat, puternic, încordîndu-şi gîtul gros — „un gît de taur" — şi neizbutind să-şi alunge de pe faţa rotundă, grăsună şi vulgară expresia de neînduplecată duritate, privirea vicleană şi crudă, despre care Eva Braun spunea „că-i dă fiori pe şira spinării".

Faţa îi lucea de sudoare. Din cînd în cînd, cu mîna lui mare, cu degete scurte şi boante, Martin

Bormann îşi da pe spate părul negru şi pomădat, rărit de o parte şi de alta a frunţii. Aştepta.

Răbdarea era cea mai pregnantă dintre calităţile sale. Ca să parvină, în Germania, la puterea supremă, dăduse dovadă de o perseverenţă neobosită. Treptat cîştigase încrederea lui Hitler, lăsîncMn*umbră pe colaboratorii cei mai apreciaţi ai fuhrerului; devenise indispensabil. Tot ce se făcea sau se desfăcea în marele Reich german trecea prin mîinile lui. Şi acum ajunsese să nu mai dea ordine în numele fuhrerului, ci în numele lui, al lui Martin Bormann. Pentru asta a trebuit ca Germania să se prăbuşească în cel mai îngrozitor cataclism pe care I-a cunoscut istoria ei. Dar ce-i păsa lui Martin Bormann ! Scopul lui fusese atins.

Inteligent ? Nu. Intuitiv ? Nu. Cultivat ? N-a urmat liceul decît pînă în clasa a doua, cînd a renunţat la învăţătură ca să devină administrator la o fermă. Bun strateg ? Nu. în realitate nu era decît un necioplit. Niciodată n-a fost în stare să ţină un discui-s : cel mult bolborosea cîteva banalităţi, presărate cu grosolănii. într-un cerc mai numeros nu îndrăznea să deschidă gura, fiind conştient de incompetenţa lui. Atunci, cum de ajunsese atît de sus ? Pentru că a aspirat să fie unica reflectare a lui Hitler. Pentru că în mod voit şi-a anihilat propria lui personalitate — foarte ştearsă, e adevărat — identificîndu-se cu cea a fuhrerului.

S-a născut la 17 iunie 1900, la Halberstadt, ca fiu al unui subofiţer devenit mai apoi funcţionar la poştă. Mobilizat în 1918, a făcut parte din batalionul 55 artilerie de cimp ca simplu tunar. Asta pînă-n februarie 1919. Sfîrşitui războiului, înfrîngerea l-au amărit, l-au dezamăgit, ca pe atîţia alţi tineri germani care-i căutau pe cei „răspunzători". încă din 1920 a aderat la „Asociaţia împotriva predominării evreimii". Apoi a ajuns şef de secţie în organizaţia Rossbach; scopul oficial al acestei asociaţii do foşti voluntari era formarea de cadre pentru agricultură, în realitate, acolo se învăţa despre necesitatea „eliminării sîngelui evreiesc din trupul poporului german". Aceasta a fost unica educaţie „filozofică" pe care a primit-o Martin Bormann. A crezut orbeşte în tot ce a învăţat în organizaţii de soiul acesteia. Ceea ce contribuie la explicarea ascensiunii lui.

în 1923 ia parte, împreună cu grupul Rossbach din Mecklenburg, la executarea lui Walter Kadow, bănuit că ar fi predat un „patriot" armatei de ocupaţie franceze. Tîrît într-o pădure, nefericitul e mai întîi şţîleit cu lovituri de ciomag, apoi i[1] se

taie gitul şi se mai trag şi două focuri de armă asupra trupului lui cald încă. Pentru această ispravă, Bormann e condamnat la un an închisoare. La ieşirea din închisoare se produce revelaţia : ia contact cu Partidul naţional-socialist muncitoresc german, pe care un anume Adolf Hitler îl galvanizează prin discursurile sale. Martin Bormann a descoperit drumul Damascului : de acum înainte viaţa lui va fi închinată lui Iiitler şi „naţional-socialismului".

în perioada cuceririi puterii face orice, nu refuză nici o sarcină. Este dinele credincios al lui Hitler, omul care execută orbeşte tot ce-i cere el şi dă dovadă de o extraordinară eficienţă. E răsplătit pentru toate acestea imediat după luarea puterii. în iulie 1933, Hitler dă ordonanţa care hotărăşte soarta lui Hess şi totodată şi

pe cea a lui Bormann : „îl numesc pe camaradul Rudolf Hess şef al Comisiei centrale a partidului, ca să mă reprezinte, şi-i dau depline puteri să hotărască în numele meu în toate problemele privind conducerea partidului". Bormann este numit şeful statului-major al lui Hess. Funcţie foarte înaltă. Partidul nazist e totul în Germania hitleristă. Hitler nu-şi ascunde punctul de vedere. La dieta par-

tidului, în 1934, el
declară

■— Nu statul ne comandă pe noi, ci noi sîntem aceia care comandăm statul.

Rudolf Hess s-a dovedit incapabil de un efort prelungit, de o prezenţă neîntreruptă, de csmuncă zilnică. În loc să stea zi şi noapte să aştepte o chemare a fuhrerului, prefera să piloteze un avion sau să facă lungi excursii la munte pentru a coborî cu schiurile. Bormann însă era prezent. întotdeauna.

Fiindcă prezenţa aceasta continuă îi era plăcută şi comodă îui Hitler, acesta a sfîrşit prin a nu se mai putea lipsi de Bormann. încă din 1933, Bormann gira toate afacerile financiare ale fuhrerului. Administra mai ales marile venituri pe care i le aducea *Mein Kampl*. Cu banii obţinuţi cumpăra tablouri, proprietăţi ; Bormann a fost acela care a pus să se ridice faimosul Berghof de la Berch- tesgaden. Cu timpul a ajuns să controleze toate legile, toate decretele, toate deciziile importante. Decretele cu privire la eutanasie, care aifaus în 1939 la „lichidarea" cîtorva zeci de mii de nefericiţi alienaţi, au fost redactate la îndemnul lui Bormann, Spiritul acesta limitat trăia cu privirea aţintită spre biblia lui : *Mein Kampf*. Tot ceea ce scrisese Hitler avea în ochii lui valoarea unui text sacru. Bormann rîvnea să fie unul din părinţii noii biserici naţional-socialiste. în *Mein Kampf* el descoperise necesitatea unei lupte pe trei fronturi : împotriva evreilor, împotriva slavilor şi împotriva creştinilor,

Cînd Rudolf Hess a zburat în Anglia pentru a le propune britanicilor să încheie pace, a venit momentul atotputerniciei lui Bormann. Nici un obstacol — nici chiar teoretic — nu mai exista acum între el şi preaiubitul lui fuhrer. Sub conducerea lui. lupta împotriva evreilor a luat proporţiile de necrezut pe care le cunoaştem cu toţii. Bormann a fost unul dintre iniţiatorii faimosului plan *Nacht und Nebel* (Noapte şi Ceaţă), ai „soluţiei finale" a problemei evreieşti, ai exterminării polonezilor şi a ţiganilor nomazi. Cînd a început invazia în Rusia, el a făcut totul pentru a împiedica crearea armatei lui Vlasov. *în* ochii lui, orice apropiere de un slav constituia un păcat de moarte. Bormann a dat ordin ca prizonierii să fie trataţi ca nişte animale sălbatice. Recomanda mereu „duritatea", şi pentru Bormann acest cuvînt avea un sens foarte precis. În lagărele germane prizonierii mureau cu mîile, Bormann dorea ca populaţia slavă din Ucraina să dispară cu desăvîrşire, pentru ca teritoriul acela fertil să fie pus la dispoziţia emigranţilor germani.

Documentul de mai jos nu mai are nevoie de nici un comentariu. El este suficient ca sa ni-l zugrăvească pe Bormann aşa cum era în realitate. E vorba de o notă adresată lui Rosenberg, un alt demnitar al partidului.

„1. E de dorit ca fetele şi femeile de pe teritoriile ocupate din Est să avorteze. Juriştii germani nu trebuie în nici un caz să se opună acestui procedeu. După părerea fiihrerului, ar trebui chiar să se organizeze un comerţ înfloritor de mijloace anticoncepţionale pe teritoriile ocupate din Est, căci noi n-avem nici un interes ca populaţia negermană să prolifereze.

2. Pericolul unei creşteri mai intense a populaţiei negermane este considerabil, fiindcă, bineînţeles, condiţiile de viaţă ale populaţiei negermane se îmbunătăţesc din ce în ce şi devin din ce în ce mai stabile. Tocmai din acest motiv trebuie să luăm toate măsurile necesare împotriva creşterii populaţiei negermane.

3. Nu va trebui deci în r.ici un caz să înfiinţăm un serviciu medico-social german pentru populaţia negermană de pe teritoriile ocupate din Răsărit. De exemplu, vaccinarea populaţiei negermane, precum şi alte măsuri preventive asemănătoare nici nu trebuie luate în discuţie.

4. în nici un caz nu trebuie să se asigure populaţiei negermane o pregătire în institute de învăţământ superior. Dacă vom face această greşeală, vom cultiva noi înşine o viitoare rezistenţă. După părerea fuhrerului, este absolut suficient ca populaţia negermană, inclusiv ucrai-nenii, să înveţe să citească şi să scrie.

5. Nu trebuie să favorizăm în nici un caz apariţia vreunei cît de slabe conştiinţc de superioritate la populaţia negermană. Se impune contrarul,

fi. In locul scrierii actuale se va preda de acum înainte scrierea normală".

Lucrul cel mai curios este însă faptul că oamenii de încredere ai lui Hitler nu se înşelau în privinţa valorii
lui Bormann. Doctorul Hans Frank spunea că „mîna dreaptă" a fuhrerului era o „creatură josnică, care nu ■ avea nici un fel de scrupule". Ministrul de finanţe, Lutz Schvverin von Krozigk, îl descrie astfel: „Omul acesta — care, datorită ascensiunii lui tacite, a reuşit să capcte din ce în ce mai multă influenţă, a avut comun cu predecesorul său antipatia pentru etichetă, pentru publicitate şi pentru «discuţiile cu şefii». Se simţea, ca şi Hess,

total inferior cînd se afla în prezenţa unor oameni valoroşi. Era singurul lucru care-i apropia. Bormann nu cunoştea nici o înclinaţie spre visare. El poseda un realism cinic şi o siguranţă instinctivă în materie de intrigi, cum rar se întîlnea chiar în cercurile hitleriste, unde intrigile se practicau pe scară largă, un arivism ce nu-şi afla perechea decît la Himmler, cu care semăna prin dispreţul lui faţă de viaţă şi de adevăr, fapt pentru care putea să-l invidieze pînă şi Goebbels. li ţinea bine în frîu po gauleiteri, care îl urmau supuşi, şi nu admitea nici o delăsare în conducerea partid ujyii'.

Oameni ca Goring şi chiar Himmler au ajuns să vadă în Bormann o gogoriţă. S-au încumetat să critice în faţa lui Hitler metodele lui şi asprimea inumană a procedeelor pe care le folosea. Zadarnic însă.

— Ştiu că Bormann e brutal — răspundea Hitler. — Dar execută cu o punctualitate remarcabilă tot ceea ce-i încredinţez ; şi tot ce face este plin de bun simţ. Numai datorită durităţii şi metodelor lui intransigente izbuteşte el să îndeplinească programul formidabil pe care i l-am dat în sarcină.

Şi adăuga cu o sinceră admiraţie :

- - Rapoartele lui sînt atît de meticulos alcătuite şi atît de detaliate, încît n-am altceva de făcut decît să-mi pun semnătura pe ele. Cînd sînt cu Bormann, lichidez în zece minute un vraf întreg de dosare, în timp ce cu alţii îmi trebuie ceasuri întregi ca să iau aceleaşi hotăriri.

Lui Bormann i s-au atribuit tot felul de calificative: „Eminenţă cenuşie şi mută", „Organizator neobosit", „Me- fisto al celui de-al treilea Reieh", „Eminenţă brună", „Hercule al hîrtoagelor". Hitler însuşi îi spunea „Mein Sphinx" („Sfinxul meu"). Ca să-i fie mereu pe plac şi mereu la dispoziţie, Bormann adoptase ritmul de viaţă — cu
totul anormal — al stăpînului său. Stătea treaz, ca şi el, pînă la orele cinci dimineaţa ; se scula, în schimb, la orele unsprezece. După propria lui mărturisire, lucra „ca un cal care n-are nici măcar o duminică de odihnă şi care de multe ori nu doarme nici noaptea". îşi găsise, în sfîrşit, adevărata chemare : „Să împlinească toate dorinţele lui Hitler — spune Philippe Bernert —, să rezolve toate problemele în locul lui şi să-l ferească de orice întîlnire neplăcută şi de orice veste proastă, care l-ar enerva, să-l facă tot timpul să aibă convingerea că este omul providenţei şi nu se poate înşela..."

Curînd, nici unul din marii demnitari ai regimului nu va mai putea trece peste barajul ridicat de Bormann. Practic, ei se văd eliminaţi.

— E prea tîrziu ca să mai intervin — va spune atunci Himmler, — Sînt nevoit să mă înţeleg cu omul ăsta periculos, cu toate că-l consider răspunzător pentru majoritatea hotărîrilor celor mai dezastruoase ale führerului.

La Nürnberg, Göring avea să explodeze :

—- Dacă aş putea să-l aduc pe bădăranul ăsta cinci minute în celula mea şi dacă s-ar închide uşa, n-ar mai trebui să fie adus înaintea unui tribunal, vă asigur ! Aş stringe scîroăvia asta -de gît cu propriile mele miini. Şi nu numai pentru ceea ce mi-a făcut mie personal ! Mai ales pentru toate lucrăturile sale mîrşave în spatele führerului !

Oare Bormann era conştient de atmosfera de ură care se crease încetul cu încetul în jurul lui şi ajunsese, literalmente, să-l învăluie ? Fără îndoială că nu. El trăia cu conştiinţa liniştită, ca unul ce-şi face datoria. îi scria nevestei sale : „îndată ce führend nu va mai avea nevoie de mine, mă voi retrage ca să gust şi eu cîţiva ani de linişte alături de tine şi de copii..." Copii ? Avea nouă : cinci băieţi şi patru fete. Nevasta lui, Gerda, îi creştea în unicul cult al preaiubitului führer. Corespondenţa dintre Bormann şi soţia sa, publicată de biograful său, Joseph Wulf, îl uluieşte astăzi pe cititor K în 1929, Bormann a luat-o în căsătorie pe fata judecătorului Buch. Era pe atunci o partidă bună. Hitler fusese martor la ceremonie. După cum era şi firesc, băiatul cel mai mare l-a avut ca naş pe Hitler şi i s-a dat numele de Adolf-Martin. Gerda, ca şi soţul ei, ! detesta religia creştină, căreia-i aparţinuse. S-a străduit într-atît să alunge din mintea copiilor ei pînă şi cea mai mică umbră de superstiţie, încît Hitler i-a acordat pentru aceasta medalia de aur a partidului. Tot ce-o interesa pe Gerda era să pună la dispoziţia Germaniei cît mai mulţi naţional-socialişti mititei. Şi, cu toate că a făcut ea însăşi tot ce-a putut în direcţia asta, i s-a părut că nu e destul. ' Atunci i-a propus soţului ei să facă copii şi cu cea mai bună prietenă a ei, o actriţă. Cînd aceasta, pe nume Manja Eehrens, a cedat, în sfîrşit, insistenţelor lui, Bormann i-a scris nevestei sale o scrisoare de o sinceritate cu totul extravagantă, în care se oglindeşte vanitatea lui neroadă : „Tu ştii ce voinţă am eu : cum ar fi putut să-mi reziste Manja ? Acum ea îmi aparţine şi sînt fericit. Pare de ne- ' crezut, dar am senzaţia că sînt un om căsătorit de două ori". Afirma, aşadar, că e

foarte fericit cu cele două femei > ale lui. Hotărît lucru, era un dar ceresc : după anii fericiţi ai căsătoriei au urmat copii frumoşi şi, la urmă, ca o încoronare, a venit şi amanta. Şi-şi termina spovedania după cum urmează : „Acum va trebui să fiu de două ori şi chiar de trei ori mai prudent ca să mă menţin sănătos şi în formă".

Gerda Bormann era încîntată de pleaşca peste care dăduse preaiubitul ei Martin. O preţuia aşa de mult pe Manja! Copiii erau atît de ataşaţi de ea ! Şi era o gospodină bună ! Gerda nu-şi mai dorea decît un lucru : ca Manja să aibă cît mai repede un copil cu bărbatul ei : ,,Ai să ai tu grijă fără-ndoială de asta". Şi-l mai sfătuia să aibă grijă ca cele două neveste ale lui „să facă copii alternativ, pentru ca întotdeauna una din ele să fie la dispoziţia sa". Cel mai bun lUcru ar fi ca Manja şi viitorii ei copii să vină să locuiască împreună cu ea, cu Gerda, în casa lor de la Obersalzberg. „Nu e posibil ca ea să nu facă copii, te cunosc eu prea bine în privinţa asta !", spunea ea mereu. Şi declara dinainte că faţă de copiii Manjei ea avea să fie ca o a doua mamă. Exista un singur motiv de îngrijorare : „Cu toate că Manja nu e o credincioasă în adevăratul sens al cuvîntului, ea nu s-a lepădat, totuşi, definitiv de religia creştină". Gerda îşi sfătuia bărbatul să-i dea Manjei cărţi şi s-o lămurească încetul cu încetul în această privinţă.

Curînci, Gerda şi Martin Bormann au început să dorească să legalizeze această legătură, Gerda pretindea că e absolut convinsă de necesitatea unei legi care să îngăduie căsătoriile duble ,,în interesul poporului". La 30 februarie 1944, ea îi scria lui Bormann, la cartierul general al fiihrerului: „Fiecare om sănătos la trup şi la minte ar trebui, în calitate de membru folositor al comunităţii naţionale, să se gîndească la posibilitatea de a mal centracta încă una sau două căsătorii în afară de cea legitimă. Desigur, statul ar trebui să recunoască aceste legături şi să garanteze celei d -a doua şi celei de-a treia soţii aceleaşi condiţii de trai ca şi celei dinţii. Natural, împreună cu copiii Lor, ele ar trebui să aibă o casă proprie, în care capul familiei să vină în vizită cam la cincisprezece zile o dată. Asemenea legături ar fi cît se poate de fericite, fiindcă soţul, eliberat de grijile cotidiene, ar avea mintea liberă". Gerda a mers chiar pînă acolo încît a redactat textul autorizaţiei pe care legea urma să-l sancţioneze. în cazul lui Martin Bormann era suficientă următoarea atestare : „...Eu, de comun acqrd şi cu asentimentul soţiei mele Gerda, doresc

să contractez cu M... o căsătorie dublă în interesul poporului". Cît despre Gerda, ea n-avea să scrie decît atît : „Cu, Gerda Bormann, născută Buch, îmi dau eonsimţămîntul pentru proiectul soţului meu de a contracta cu M... o căsătorie în interesul poporului-.

Şi această admirabilă scrisoare se încheia cu următoarea întrebare : „Ce părere ai ?"

Aliaţii debarcaseră în Vest. Armata lor trecuse Rinul. Din Est, diviziile sovietice înaintau impetuos spre inima Germaniei. Bormann nici nu se sinchisea. Pentru el nimic nu se schimbase. îşi continua cu perseverenţă munca lui asiduă, interpretarea zilnică şi activă a naţional-socialismului: „Fuhrerul e iiihrer! — îi scria el soţiei. — El e mai presus de orice critică. Ne depăşeşte pe toţi ca vîrful Everest. Şi trebuie să-i fii întotdeauna recunoscător, chiar dacă, atunci cînd e furios, te dă afară..."

Numai că sănătatea acestui „Everest" era din zi în zi mai şubredă. Cel mai ciudat lucru era că Bormann, tocmai din exces de servilism, era în mare măsură vinovat de aceasta. El îl proteja pe doctorul Morell, pe care i-l plasase lui Hitler. Morell practicase înainte medicina într-un cartier mărginaş al Berlinului, unde poliţia îi închisese în repetate rînduri clinica lui clandestină. Hitler suferea de spasme ale colonului. Morell îi calma aceste spasme dureroase dîndu-i nişte pilule preparate de el, un amestec periculos de stricnină şi beladonă. Beladona îi paraliza reflexele, şi astfel scopul era atins, dar ea încetinea, în acelaşi timp, activitatea cerebrală a pacientului. De aceea, în compoziţia pilulelor intra şi stricnină, care, în schimb, îi excita puternic nervii. Doza maximă era de nouă pilule pe zi. La sfatul lui Morell, Hitler lua pînă la douăzeci pe zi. Curînd a fost apucat de un tremurat convulsiv şi i-a paralizat piciorul drept. Atunci au fost aduşi să-l examineze trei medici renumiţi. Aceştia l-au acuzat pe doctorul Morell că l-ar fi otrăvit pe Hitler „din incapacitate". A intervenit Martin Bormann. El a pus să fie examinate pilulele de către un „specialist", un individ în slujba lui. Apoi, triumfător, a venit cu un certificat în care era atestată'"„totala lipsă de nocivitate a medicamentului". Cei trei doctori care dăduseră semnalul de alarmă au fost şterşi de pe lista medicilor. Li s-a interzis chiar să-şi mai exercite profesiunea. Unul dintre ei, doctorul Branclt, a îndrăznit, la puţin timp după aceea, să-i trimită lui Hitler „un raport îngrijorător cu privire

la starea sanitară din oraşele Reichului care fuseseră bombardate de aviaţia aliată"[2]. El a fost arestat şi condamnat la moarte. în dosarul lui s-a găsit raportul transmis de Bormann lui Hitler. Hitler, care devenise incapabil să mai scrie lizibil din cauza tremurului mîinii sale, a mîzgălit pe margine nişte cuvinte fără noimă: *„Porc, pui de năpîrcă, asasin,* să *fie omorît..."*

Cîteva luni mai tîrziu, cînd Hitler însuşi a încetat să mai aibă încredere în Morell, Bormann avea să-l părăsească pe doctor fără nici o remuşcare. Pentru el, dreptatea era întotdeauna de partea lui Hitler. Şi atunci, Bormann avea să vorbească cu dispreţ despre „şarlatanul ăla care-l calcă îngrozitor pe nervi, circulă într-o limuzină ultraelegantă şi mai are tupeul incalificabil de a-şi păstra şoferul, un tînăr care de mult ar trebui să fie pe front..."

[2] **Philippe Bernert. *Martin Bormann, le Revenant.* în „Grandes cnigmes de l'histoire" de Gilbert Guilleminault (Gautier-Lan- guereau).**

Sfîrşitul lui aprilie 1945. Tancurile ruseşti au intrat în^cartierele mărginaşe ale Berlinului, Hiller tocmai şi-a sărbătorit cea de-a cincizeci şi şasea aniversare. A ajuns ***o*** epavă. Asta nu-l împiedică însă pe Goebbels, ministrul propagandei, să declare la radio :

„Vă asigur că starea sănătăţii fuhrerului este înfloritoare. El se află, ca întotdeauna, în fruntea trupelor, pe care le îmbărbăteazâ şi le călăuzeşte !

Pentru această zi mare, Himmler şi Goring au făcut o călătorie la Berlin. Primul a venit de la cartierul lui general din nord, cel de-al doilea de la cartierul lui general din sud. Nici unul, nici celălalt nu-şi mai fac iluzii : totul e pierdut. Singura lor speranţă : încheierea unei păci separate în Vest cu anglo-americânii. De altfel, Himmler n-a mai stat pe gînduri. Totul e pregătit ca să-l primcască, chiar în ziua următoare, pe contele Berii ad o t te, rudă cu regele Suediei şi unul dintre conducătorii Crucii Roşii Internaţionale. Prin intermediul lui, Himmler intenţionează să le facă aliaţilor din Vest o serie de propuneri concrete. Cît despre Goring, el e cu capun nori, visează la o întîlnire spectaculoasă cu Eisenhower, în cadrul căreia cei doi „mari conducători" ar reedita intîlnirea dintre Napoleon şi Alexandru pe pluta de la Tilsit... Ca şi Himmler, Goring se iricăpăţînează să spere că anglo-americanii vor întoarce armele împotriva ruşilor, foarte fericiţi de ajutorul pe care li-l va da, în acest caz, armata germană. în felul acesta avea să fie salvat şi Berlinul. Iar steagul roşu nu va flutura

niciodată deasupra lui. Nimic, dar absolut nimic nu vine în sprijinul acestei iluzii. Şi totuşi, atît Himmler cît şi Goring se agaţă de ea cu desperare. Ei îl imploră pe Hitler să înceteze lupta. Fuhrerul îi ascultă cu o tristeţe plină de dispreţ. Nici măcar nu se înfurie. Cu un aer obosit, le dă voie să părăsească Berlinul pentru a se duce fiecare la cartierul lui general. Cît despre el :

— Voi rămîne la Berlin împreună cu cîţiva oameni loiali, ca Martin Bormann, care mi s-au alăturat din propria şi libera lor voinţă şi care sînt de acord, dacă va fi nevoie, să moară alături de mine, aici...

Goring se uită îngrozit, pentru ultima oară, la dictatorul cu părul alb, cu faţa vlăguită şi căruia-i tremură capul. Şi voluminosul mareşal, ciupă ce a dat pe gît mai multe pahare de coniac, a dispărut în noapte, părăsind, avea el să spună, „buncărul acela unde nu mai comanda Hitler, ci Bormann".

Ajuns în adăpostul lui din Bavaria, Reichsmarschallul va adăuga, referindu-se la Bormann :

— E duşmanul meu de moarte. Nu pîndeşte decît momentul să mă execute. Sînt sigur că Hitler l-a desemnat ca succesor al lui în locul meu.

La 23 aprilie, ruşii încercuiseră aproape complet capitala. Bormann intră în biroul fuhrerului. Mai „sfinx" decît oricînd, el îi întinde lui Hitler un mesaj. E de la Goring. Gbring care, „lac de sudoare din cauza frămin- tării", a ezitat ceasuri întregi de teamă să nu-i dea apă la moară lui Bormann. Goring care spunea : „Dac-o iau înainte acuma, aş putea fi luat drept trădător ; dacă nu acţionez, aş putea fi acuzat că n-am făcut nimic în momentul dezastrului". Goring-'care, în sfirşit, s-a decis să-i trimită lui Hitler prin cablu următoarea telegramă :

„Fiihrerul meu !

În urma hotărîrii pe care aţi luat-o de a rămîne în fortăreaţa Berlinului, sînteţi de acord să-mi încredinţaţi imediat conducerea Reiehului, avînd libertate totală de acţiune atît în problemele de ordin intern cît şi în cele de ordin extern ? în felul acesta, voi acţiona în calitate de delegat al dumneavoastră, în conformitate cu decretul pe care l-aţi emis la 29 iunie 1941. Dacă nu voi primi nici un răspuns din partea dumneavoastră în cel mult două ceasuri, voi considera că nu mai aveţi libertate de acţiune şi că — în conformitate cu condiţiile prevăzute în decretul dumneavoastră — eu sînt cel care trebuie să ia în mînă cu totul,

pentru salvarea situaţiei, interesele ţării şi ale poporului nostru. Cunoaşteţi sentimentele pe care vi le port, în ceasul acesta, cel mai greu din viaţa mea. N-am cuvinte pentru a exprima ceea ce simt. Dumnezeu să vă ocrotească şi să vă ajute ca, în pofida situaţie» grele, să ne putem revedea cît mai curînd.
Al dumneavoastră credincios, Hermann Goring".

Hitler Iasă să-i cadă din mîini telegrama. Cu o voce egală, Bormann prezintă textul ca pe un „ultimatum*[1], ca pe o tentativă lipsită de loialitate de „uzurpare" a puterii supreme. „Eminenţa brună" şi-a îndeplinit o dată în plus munca ei de subminare.

„Hitler arăta ca scos din minţi — povesteşte Albert Speer, ministrul armamentului, care asistase la scenă - - şi era furios pe Goring. A spus că de mult bănuia el că Go- ring îl va trăda, că este un individ corupt, un tip care se drogheazăă..." După aceea, Hitler se calmează şi adaugă :

— Ei bine, să negocieze Goring capitularea. N-are importanţă cine îşi asumă această sarcină !

Dar aşa ceva nu-i convine lui Bormann. Mai ales cînd vede că se apropie, în fine, ceasul puterii supreme. Atunci îl sfătuieşte pe Hitler să redacteze o telegramă în care să-l acuze pe Goring de „înaltă trădare". I se aduce lui Goring la cunoştinţă că, „ţinîndu-se seama de serviciile pe care le-a adus atîta timp partidului nazist şi statului, va fi absolvit de pedeapsa cu moartea, cu condiţia să demisioneze imediat din toate funcţiile pe care le ocupă" Goring primeşte ordin să răspundă cu un singur cuvînt : da sau nu. Dar, arată William Shirer, „fiinţa abjectă care era Bormann nu s-a mulţumit numai cu atît. Cu ajutorul emiţătorului său propriu, el a expediat o radiogramă la cartierul general SS din Berchtes- gaden, ordonind arestarea imediată a lui Goring, a statului său major şi a lui Lammers (secretar de stat al Cancelariei Reichului) pentru «înaltă trădare». Ordinul lui Bormann a fost executat întocmai : a doua zi, înainte de ivirea zorilor, singurul «mareşal al Reichului» din istoria Germaniei s-â văzut prizonier al SS-iştilor".

Se apropie sfîrşitul. Pînă şi Hitler e conştient de acest lucru. Şi, împreună cu el, toţi cei din buncăr. Toţi afară de Bormann, care continuă să stea cu nasul în dosarele lui, să dea ordine şi să trăiască ca şi cum cel de-al treilea Reich avea să dureze o mie de ani. El a înfiinţat acel Volksturm, o gardă naţională alcătuită din toţi civilii germani între şaisprezece şi şaizeci de ani. I-a aruncat fără

arme, fără nici o instrucţie militară în faţa tancurilor ruseşti. El a creat organizaţia „Werwolf" (comandoul pri-

[1] **William *L.* Shirer. *Le troisième Reich, des origines à la chute* (Stock).**

colicilor) ; a dat ordin ca duşmanul să fie atacat pe la spate, să fie sabotată aprovizionarea sa, spitalele sale de campanie, trimiţîndu-i pe franctirori la o moarte sigură. A visat să facă uz de gaze. Dar era prea tîrziu : uriaşele stocuri de gaz Tabun — în cantitate atît de mare, încît ar fi putut să otrăvească întreaga Europă — au căzut chiar atunci în mîinile americanilor. Păcat.

Bormann descoperă şi cum să încununeze cu strălucire acest nemaipomenit apocalips : prin emiţătorul lui personal, ultima legătură a buncărului cu exteriorul, el transmite două ordine. Primul : „Opriţi în înaintarea lor de vitezele noastre trupe, ruşii folosesc tunelurile metroului ca să avanseze. Ordon să se dea drumul stăviîa- relor rîului Spree şi să se inunde toate tunelurile situate la sud de Cancelarie". Or, acolo se aflau mii de soldaţi germani răniţi, mii de femei şi copii. Toţi — absolut toţi — au fost. măturaţi de apele rîului şi înecaţi. Al doilea ordin al lui Bormann : tot ce se află în Germania neocupată încă de ruşi sau detaliaţii occidentali trebuie să fie aruncat în aer : „Centrale electrice, rezervoare de apă, de gaze, poduri, căi de comunicaţie, trenuri de marfă, locomotive, vapoare, instalaţii portuare, uzine, depozite de alimente..." Aşadar, poporul german va trebui să moară de foame ? Ce-i pasă lui Bormann ? El dă sfaturi : „Avem atît de multe plante sălbatice bogate în vitamine, încît familiile pot uşor să supravieţuiască, asigurîndu-şi, prin- tr-o culegere raţională a lor, două pînă la trei mese complete pe săptămînă. Şi din legumele sălbatice uscate se poate face de asemenea făină..."

Ce crede Bormann ? Ce speră Bormann ? Cînd se în- tîlneşte pe unul din culoarele buncărului cu trei tineri ofiţeri, printre care şi căpitanul Gerhard Boldt, prim- aghiotant al generalului Guderian, le pomeneşte de armata Wenck — care însă de cîteva ore încetase să mai existe — şi de apropiata eliberare a Berlinului. Şi adaugă cu emfază :

— Iar voi, care credincioşi fuhrerului nostru, aţi fost alături de el în ceasurile cele mai grele, veţi primi cele mai înalte funcţii în stat, fiindcă în curînd această luptă se va termina victorios, şi veţi primi şi proprietăţi vaste drept recompensă pentru serviciile voastre loiale.

„După aceea — povestește Boldt — ne-a zimbit amabil și s-a depărtat cu un aer plin de siguranță".

În noaptea următoare, același Boldt e trezit din somn de o discuție violentă care răzbate din încăperea alăturată. Ciulește urechea. Se aude vocea generalului Burg- dorf, aghiotantul lui Hitler. care se ceartă cu Bormann. Burgdorf strigă, și-n glasul lui e mînie și desperare :

— Au murit pentru voi, ca să duceți voi o viață îmbuibată, ca să vă satisfaceți voi pofta de putere ! Tineretul unui popor de optzeci de milioane de oameni și-a vărsat sîngele pe toate cîmpurile de luptă din Europa, milioane de oameni nevinovați au murit crezînd în dreptatea cauzei lor, în timp ce voi, căpeteniile partidului, ați adunat averi cu ajutorul puterii voastre ! Ați dus o viață de huzur, ați strîns bogății uriașe, ați jefuit bunuri, v-ați construit palate, v-ați lăfăit în belșug, înșelînd și asuprind poporul ! Ați tîrît în noroi idealul nostru, entuziasmul nostru, credința și sufletul nostru ! Oamenii nu erau pentru voi decît instrumentele ambiției voastre nemăsurate ! Ați distrus civilizația noastră milenară, ați nimicit poporul german ! Și numai dumneata porți această răspundere îngrozitoare !

Generalul — spune Boldt — a pronunțat ultimele fraze pe un ton patetic. în adăpost se așternuse o tăcere mormîntală și se auzea respirația lui sacadată. Se auzi apoi glasul lui Bormann, calm și perfid, care n-a găsit nimic altccva să-i spună în afară de următoarele cuvinte :

— Bine, dragul meu, dar nu trebuie să-i bagi pe toți în aceeași oală. Dacă toți ceilalți s-au îmbogățit, eu, în schimb, n-am nimic să-mi reproșez în privința asta. Ți-o jur pe tot ce am mâi sfînt... în sănătatea ta, dragul meu !

Gerhard Boldt era pur și simplu scîrbit. El știa că Bormann își cumpărase o vastă proprietate în Meeklen- burg, alta în Bavaria și că-și construise o vilă „extrem de luxoasă" pe Chiemsee...

Adolf Hitler a terminat redactarea testamentului său. Patru martori au fost aduși să-l semneze : Joseph Goeb- bels, generalul Burgdorf, șeful statului-major, Hans Krebs... și Martin Bormann. Cu această ocazie, Bormann a aflat că amiralul Doenitz fusese numit președinte al Reiehului, Goebbels, cancelar al Reiehului, iar ₚ1, Bormann, ministru al partidului. „Cu toate că unii dintre acești oameni — scria Hitler —, ca, de exemplu, Martin Bormann, doctorul Goebbels etc...,

n-au vrut niciodată să părăsească Berlinul, fubrerul ii roagă să pună interesul naţiunii mai presUs de sentimentele lor personale". în testamentul său particular, Hitler scria : „L-am ales ca executor testamentar pe Martin Bormann, cel mai credincios camarad al meu de partid. îl autorizez să ia în mod definitiv şi legal toate hotărîriîe". Hitler îl însărcinează pe Bormann să aibă grijă de fraţii şi de surorile lui, de mama Evei Braun şi de toţi colaboratorii săi.

La 30 aprilie, orele 15,30, Hitler se sinucide împreuna cu Eva Braun. Martin Bormann duce el însuşi cadavrul Evei Braun spre grădina Cancelariei, unde urmează să fie înhumată alături de acela care, în extremis, o luase în căsătorie. Dar Kempka, şoferul lui Hitler, îi ia cadavrul din braţe.

— Ştiam cît de mult îl disprefuia ea în tăcere — a explicat şoferul — şi n-am putut suporta s-o atingă.

Bormann salută cadavrele cu braţul întins. Apoi, ca un automat, se întoarce în biroul lui. În calitate de executor testamentar avea să pună oare capăt măcelului, inutilului măcel ? Nu. Se petrece însă un lucru fantastic : timp de douăzeci şi patru de ore — exact douăzeci şi patru de ore —, Bormă'nh ascunde în faţa întregii lumi moartea lui Adolf Hitler. Prin radio, el îi aduce la cunoştinţă amiralului Doenitz că a fost numit succesorul lui Hitler în locul „fostului mareşal al Reiehului Goring"... Omite însă să adauge că fuhrerul e mort! S-a ajuns astfel la următoarea explicaţie, care a priori părea totuşi neverosimilă : Bormann, fericit din cale afară că are prilejul să exercite, în sfîrşit, şi el o putere nelimitată din punct de vedere teoretic, nu putea concepe să lase să-i scape din mînă o asemenea putere. Dar se va şti oare vreodată cîte vieţi a costat această ultimă nebunie ? La 1 mai, orele 7,41) — la şaisprezece ore de la moartea lui Hitler —, Bormann îi trimite lui Doenitz următoarea telegramă ;

„Testamentul a intrat în vigoare; voi căuta să mit întîlnesc cu dumneavoastră cît mai repede cu putinţă.
Pînu cînd sosesc eu acolo, *ar fi mai bine, după părerea mea, să i se amîne publicarea.*
Bormann".

Fapt cert este că Bormann, în clipa cînd expediază această telegramă, doreşte cu adevărat să ajungă la cartierul general al lui Doenitz, la Ploen, în Schleswig- Iiolstein. În răstimpul dintre

moartea lui Hitler şi redactarea acestui mesaj, el a studiat mai multe posibilităţi de a ajunge acolo. S-a gîndit mai întîi la o evadare în masă, trecînd peste liniile ruseşti. în adăposturile Cancelariei există cîteva sute de soldaţi şi ofiţeri. O ieşire forţată n-ar avea oare şanse de succes ? Cei din buncăr au primit ordin să se pregătească în vederea acestei încercări, fixată pentru noaptea de 30 aprilie spre 1 mai. După aceea, Bormann a renunţat la ea. I-a venit în minte o altă posibilitate. De vreme ce Goebbels şi el însuşi sînt, graţie testamentului lăsat de fiihrer, membri ai guvernului, n-ar putea oare să le ceară ruşilor un permis de liberă trecere ca să ajungă la Doenitz şi, împreună cu el, să pregătească capitularea ? în această eventualitate, refuzul lui Bormann de a anunţa moartea lui Hitler şi-ar avea o explicaţie. Fiind convins că avea să ajungă la Doenitz, el preferă să-i aducă personal vestea la cunoştinţă. Se va simţi mai puternic şi-şi va consolida astfel situaţia sa de conducător al noului Reich. „Un asemenea calcul — scria Trevor-Ropcr — poate să ni se pară ridicol, dar în raiul nebunilor naziști nimic nu părea ridicol"[1]. în aceste din urmă ceasuri, Goebbels nu mai participă decît de departe la viaţa din buncăr. Fuhrerul lui a murit şi el consideră că viaţa nu mai merită să fie trăită. Pregăteşte deja atît propria lui moarte, cît şi pe cea a soţiei şi — culmea oroarei — a celor şase copii ai săi. Iar omul care conduce tot acest dans macabru este Martin Bormann. Numai Martin Bormann.

S-a luat legătură cu Cartierul general rus. Sovieticii s-au declarat de acord să primească o delegaţie alcătuită din generalul Krebs, colonelul Duvfing şi un locotenent ca interpret. Cei trei au părăsit buncărul. Pentru Bormann a început atunci aşteptarea. S-au scurs mai multe ceasuri. Şi Bormann încă nu l-a anunţat pe Doenitz de moartea fiihrerului 1Krebs se va înapoia în buncăr abia pe la amiază. Aduce veşti proaste. Ruşii cer capitularea necondiţionată. Toate persoanele care se găsesc în adăpost vor fi făcute prizoniere. Eventualitatea trecerii autorizate a lui Bor- mann spre Schleswig-Holstein a fost respinsă cu dispreţ. Tentativa a eşuat.

Pentru Bormann, care nu ţine cîtuşi de puţin să devină prizonierul ruşilor şi care nu se gîndeşte în nici un caz să se sinucidă ca Goebbels, n-a mai rămas altă posibilitate de a scăpa din buncăr clocit evadarea peste liniile sovietice.

Orele 15,15. O nouă telegramă adresată lui Doenitz. Aceasta e semnată însă de Goebbels : „Amiralul Doenitz. Foarte secret. Urgent, Să fie descifrat^ de un ofiţer. Fuhrerul a murit ieri la orele 15,30. Un testament datat din 29 aprilie vă desemnează preşedinte al Reichului, pe ministrul doctor Goebbels cancelar, pe Reichsleiterul Bormann ministru al partid uluf;'îâr pe ministrul Seyss- Inquart ministru al afacerilor externe. Din ordinul fiihrerului, acest testament a fost trimis în afara Berlinului în mai multe exemplare, destinate dumneavoastră, feldmareşalului Schoerner, arhivelor şi publicităţii. Reichsleiterul Bormann speră să plece spre dumneavoastră astăzi ca să vă expună situaţia. Momentul şi modul în care acest lucru va fi anunţat presei şi trupelor rămîn la libera dumneavoastră alegere. Confirmaţi primirea. Goeb- bels". După mărturia ofiţerului lui Doenitz de la cifru, telegrama era semnată şi de Bormann; semnătura lui a fost însă întîmplător omisă, în graba şi zăpăceala în care s-a făcut transcrierea.

La orele 21,30, postul de radio Hamburg aducea la cunoştinţa poporului german că va fi transmis un „comunicat grav şi important". Puţinilor ascultători care mai dispun de electricitate le va fi dat să audă muzică de Wagner, de Bruekner şi, în sfîrşit, vestea că Hitler a murit „luptînd pînă la capăt împotriva bolşevismului".

La aceeaşi oră, cele şase mici cadavre ale copiilor lui Goebbels, otrăviţi, zac în camera lor din buncăr. Goebbels şi soţia lui se sinucid şi ei.

pi

Dar Bormann ? El studiază în amănunţime o tentativă de evadare care crede că-l va duce nu numai spre libertate, ci şi spre putere. Pe la orele nouă, „un grup de funcţionari ai partidului, de soldaţi şi femei" s-au adunat în adăpostul noii Cancelarii. În principiu, ei se aflau sub ordinele lui Bormann. Dar, aşa cum a mărturisit unul dintre ei, „nu mai exista comandament, toţi alergau în toate părţile, înspăimîntaţi ca puii de găină". încet, încet s-a pus la punct un plan : oamenii din buncăr vor trebui să se strecoare afară în mai multe grupuri compacte. Prin pivniţe şi subterane, ei vor ajunge în staţia de metrou din Wilhelmplatz. Vor intra repede acolo, vor coborî în tunel, vor merge de-a lungul şinelor şi vor ajunge în staţia de metrou din Friedrichstrasse. Acolo vor urca iar la suprafaţă. Vor căuta să se întîlnească cu cei rămaşi din formaţiile de" luptă care au apărat sectorul Cancelariei şi vor încerca să ajungă împreună pe partea cealaltă a rîului Spree, ca să-şi croiască după aceea Ttrum prin liniile ruseşti spre nord-vest. Dacă vor izbuti să ajungă pînă la marginea nord-vestică a oraşului, vor fi liberi să se ducă la cartierul general sau să-şi caute fiecare cîte un adăpost personal.

A fost nevoie de aproape două ore pentru ca grupurile să-şi termine pregătirile. în acest timp, Bormann, tăcut, bea o ultimă sticlă cu vin. Aerul din buncăr a devenit înăbuşitor. Pretutindeni se simte „un miros de mucegai şi de mort". Orele unsprezece. Primul grup părăseşte Cancelaria, urmînd planul prevăzut; din acest grup fac parte ca personaje mai importante Guensche, aghiotantul fuhrerului, amiralul Voss şi Baur, pilotul lui Hitler. Ceilalţi îi vor urma în patru sau cinci grupuri, ce vor păstra distanţă între ele. Martin Bormann va fi într-un grup din centru. la în buzunar ultima copie din testamentul particular al lui Hitler, Testament care constituie permisul lui de liberă trecere spre putere. Cînd şi ultimul grup părăseşte Cancelaria, acolo rămîn trei oameni : generalul Krebs, generalul Burgdorf şi HauptsturmfUhrerul Schedle. Ca şi Goebbels, ei preferă moartea unei fugi ruşinoase.

înainte de a părăsi buncărul, Bormann s-a întors către secretara sa, Kriiger.

— Şi acum, la revedere, toate astea nu mai au nici un sens. O să încerc, deşi am impresia că n-am să pot
trece.

Un ultim ordin, un regret neprevăzut:

— Să se suspende orice activitate a Werwolfului, precum şi toate execuţiile condamnaţilor la moarte. După aceea, în uniformă SS, el dispare în noapte.

Şi acum începe enigma.

Căci, din acel moment, nimeni nu mai poate spune cu toată certitudinea ce s-a întîmplat cu Martin Bormann. După unii, el a fost ucis la puţin timp după aceea de un obuz sovietic. După alţii, s-a sinucis cu cianură ca să scape de soarta inevitabilă ce-l aştepta. După alţii, el a izbutit să scape, s-a refugiat în Spania şi după aceea în America de Sud, unde a murit fie de moarte naturală, fie asasinat. în sfîrşit, alţii suStîrf că el trăieşte şi astăzi, este sănătos şi, după douăzeci de ani de la procesul de la Nürnberg, continuă să-şi sfideze învingătorii, care l-au lăsat să scape pe cel mai important dintre învinşi.

Toată povestea a început în noiembrie 1945. în ziarele germane a apărut atunci un comunicai : „Martin Bormann este acuzat de crime împotriva păcii şi umanităţii şi de crime de război, aşa curii au fost ele enunţate în actul di' acuzare depus în faţa Tribunalului de la Nürnberg, Germania. Actul de acuzare poate fi consultat la Palatul justiţiei din Nürnberg. Dacă Martin Bormann se prezintă, va avea dreptul să-şi susţină el însuşi apărarea sau să-şi aleagă un avocat, în absenţă, cazul lui va fi judecat la 20 noiembrie 1945 la Palatul justiţiei din Nürnberg, Germania. în conformitate cu ordinele comisiei de control, sentinţa va fi executorie, fără nici o deliberare prealabilă, de îndată ce Bormann va fi găsit. Din ordinul înaltei curţi militare internaţionale : secretar general, Harold B. YVilley".

Aşadar, Tribunalul de la Nürnberg îl considera pe Bormann o persoană în viaţă. Pentru magistraţii aliaţi exista deci o îndoială cu privire la moartea colaboratorului lui Hitler. Natural, Bormann n-a dat nici cel mai mic semn de viaţă. S-a ferit să răspundă la această chemare, cam naivă de altfel. A fost judecat în contumacie, Judecat şi acuzat. Iată în ce termeni şi-a pronunţat rechizitoriul acuzatorul principal din partea Marii Britanii, sir David Maxwell Fyfe :

— Bormann şi ceilalţi au încercat să iasă din raza Cancelariei Reichului cu ajutorul unui tanc. Ajungînd ia riul Spree, au vrut să treacă peste un poţi. Atunci însă o grenadă a distrus tancul. Trei

persoane care se aflau împreună cu Bormann în tanc au fost audiate. Doi dintre martori afirmă că Bormann a fost ucis, iar cel de-al treilea susţine că a fost numai- rănit. E posibil deci ca el să fie încă în viaţă.

Doctorul Friedrich Bergold, desemnat ca avocat din oficiu al lui Bormann, avea să ceară zadarnic, în repetate rînduri, amînarea procesului. La 1 octombric 1946, Curtea militară internaţională de la Nürnberg l-a condamnat pe Martin Bormann la moarte prin spînzurătoare, cieclarîndu-I vinovat ele toate crimele enumerate în actul de acuzare.

Un „adevăr" al domnului de La Palice ar suna cam astfel în cazul de faţă : ca să te condamne la moarte, trebuie neapărat să fii în viaţă. Dar Bormann era oare în viaţă ? Să încercăm cu ajutorul mărturiilor, adesea contradictorii, să mergem pe urmele lui Bormann după ieşirea lui din buncăr. Să-l urmărim, aşadar, cît mai departe posibil.

Un mic grup a intrat în tunelul metroului. Din el fac parte : Naumann, ministru ; Stumpfegger, medie SS ; Kempka, şoferul führerului ; Axmann, şeful organizaţiei Hitler-Jugend; Beetz, al doilea pilot al lui Hitler; Schwaegermann, adjunctul lui Goebbels, şi Rach. înaintea şi în urma lor, după mărturia ofiţerului SS-ist Tiburtius, ofiţer de stat-major al Diviziei „Nordland", mergea o ceată heteroclită d:e fugari duhnind a alcool — „altfel era imposibil să se reziste la neîntreruptele bombardamente" —, secretare, personalul economatului din buncăr, SS-işti spanioli din Divizia „Azul", norvegieni, suedezi, danezi din. Divizia „Nordland", luptători din unitatea „Bärenfänger" şi alţi soldaţi. Ceva mai departe se aflau Heinz Linge, valetul personal al lui Hitler, şi Otto Guensche, unul din aghiotanţii lui Hitler.

Paşii răsună sub bolţile metroului ; şinele, acum inutile, lucesc în lumina lanternelor. Cinci au ajuns în staţia Friedrichstrasse era, avea să spună Kempka, ora trei dimineaţa. Conform planului stabilit, fugarii — printre care se numără şi Martin Bormann — ies (lin nou la suprafaţă, li aşteaptă însă un spectacol înfiorător. In jurul lor arde tot ce a mai rămas din Berlin. Flăcările şi fumul mătură străzile. Ici, colo explodează obuze cu un zgomot asurzitor. Primul grup de fugari — în care se află amiralul Voss şi Otto Guensche — renunţă să-şi mai continue drumul prin văpaia aceea şi sub ploaia de proiectile. Intră iar în subteran şi ajung pe acolo la Spree. Grupul din care face parte Bormann ia o altă

hotărîre. Acum nu se mai pune problema menținerii vreunei coeziuni : fiecare se salvează cum poate. Unul cîte unul, oamenii se strecoară printre flăcările de pe Friedrichstrasse.

Vîntul care suflă e atît de fierbinte, încît îți frige pielea. Și cerul, roșu, e împinzk-de fum negru. Deodată, în fața fugarilor apare rîul Spree și podul care duce dincolo : Weidendammer Brücke. Bormann și însoțitorii lui trec podul. Acolo insă dau peste un baraj antitanc. El taie exact în două Friedrichstrasse. Focul rușilor e atît de puternic, încît nici nu poate fi vorba de a trece peste baraj. Bormann și ceilalți se retrag spre capătul sudic al podului. Pînă la fostul palat al Amiralității.

Oare nu mai există nici o speranţă ? Ba da. Armata germană, despre care toţi cred că e nimicită, n-a murit încă. S-a produs atunci ceva la care nimeni nu mai îndrăznea să spere : au apărut trei tancuri germane „Tigru". Trei tancuri care puteau să străpungă barajul antitanc. Trei tancuri pe care Bormann şi oamenii lui le întîmpinară ca pe o ultimă şansă. Ei o pornesc atunci din nou ca infanteriştii care pleacă la atac în pas alergător în urma tancurilor. După alte relatări, Bormann s-ar fi instalat chiar în unul din ele. Tancul din frunte izbuteşte să depăşească barajul şi ei ajung pe Ziegclstrasse, trei sute de metri mai departe.rAtunci un proiectil antitanc sovietic loveşte tancul din frunte, care explodează. Beetz şi Axmann sînt răniţi. Kempka este ameţit şi pentru moment orbit. Bormann şi Stumpfegger sînt zvirliţi la pămînt.*Bormann a murit ?* Erich Kempka va rămînc cu această convingere. La Nürnberg, el va declara că „o ploaie de obuze" a înconjurat tancul ; unul dintre ele l-a lovit pe Bormann în plin. Kempka va jura că Bormann a fost „aproape cu siguranţă" ucis. Mai tîrziu, Kempka l-a suprimat pe „aproape". Pentru el, moartea lui Bormann nu mai prezenta nici o îndoială. Este imposibil să fi putut scăpa de obuzul acela care-l lovise *„în plin"*. Şi această afirmaţie, trebuie să mărturisim, nu este unică. S-au mai prezentat şi alţi martori care au confirmat versiunea lui Kempka.

În octombrie 1955, generalul SS Hanz Baur, pilotul lui Hitler, a fost pus în libertate de către ruşi. El i-a declarat ziaristului Stephane Roussel :

— Am rămas pînă la sfîrşit alături de Hitler. Am fost ani de zile prieteni şi am rămas prieteni pînă la capăt. Cu cîteva ore înainte de a-şi lua viaţa, Hitler mi-a încredinţat ultima misiune. Era vorba să-l salvez pe Martin Bormann. Baur şi Bormann trebuiau să încerce să ajungă la aeroportul militar de la Rechlin din împrejurimile Berlínului şi de acolo să fugă în sudul Germaniei la bordul unui avion cvadrimotor „Condor". Cei doi n-au reuşit însă să treacă liniile duşmane. „Bormann a fost ucis, sub privirile lui Baur, de o grenadă antitanc". Baur a fost rănit de un obuz la piciorul drept şi a fost luat prizonier de ruşi.

În octombrie 1955, fostul valet al lui Hitler, Heinz Linge, după ce a stat prizonier la ruşi timp de zece ani, a fost eliberat. Cum s-a înapoiat în Germania, el a făcut ziariştilor următoarele declaraţii :

— Martin Bormann a fost ucis pe podul Weidendam- mer de pe rîul Spree, în apropiere de fostul palat al Hohenzollernilor. Am părăsit buncărul Cancelariei împreună cu Bormann şi am vorbit ultima oară cu el pe podul Weidendammer. L-am văzut ureîndu-se într-un tanc „Tigru". Tancul a pornit. Pe pod a fost lovit de o grenadă antitanc sovietică. Vă pot spune că Bormann este mort.

În decembrie 1955. un oarecare Juan Roţ-a-Pinar, care făcuse parte din Divizia „Azul" şi fusese luat prizonier de ruşi, s-a repatriat din Uniunea Sovietică. Cînd a sosit în lagărul de la Friedland (Germania occidentală), a afirmat că a dus el însuşi cadavrul lui Martin Bormann. Ei a declarat că în ultimele zile ale luptelor de la Berlin a făcut parte dintr-o grupă de asalt însărcinată să apere Cancelaria şi Ministerul Aerului :

— În noaptea de 1 spre 2 mai am primit ordin să trec, împreună cu alţi cîţiva soldaţi, dincolo de o baricadă ridicată pe Friedrichstrasse, aproape de gara Stet- tiner. Am înaintat tîrîndu-ne, cu tot focul sovietic foarte intens. în mijlocul străzii, un tanc fusese distrus de către un T 34 rusesc. Cineva a strigat : ,,Bormann se află înăuntru, să-l scoatem afară". M-am căţărat pe tanc. am deschis turela şi am găsit două cadavre. L-am înşfăcat pe primul, l-am scos afară şi l-am tîrît pe trotuar. Privin- du-i chipul. I-am recunoscut pe Bormann. Un obuz ru-sesc îi sfidase uniforma. Bormann era cu capul goi. Cînd focul inamic a devenit atît de intens încît mi-a fost imposibil să mai rămîn lîngă cadavrul lui Bormann, m-am întors la unitatea mea. N-am avut timp să-i cercetez buzunarele ca să-i găsesc aerele sau vreun obiect personal. Dar eram sigur că este vorba de Bormann. Puteţi fi absolut convinşi eă Bormann este mort.

Otto Cucnsche, aghiotantul lui Ilitler, a apărut din nou în aprilie 1556 în Germania occidentală, după ce a ieşit din penitenciarul de la Bautzen, aflat în zona de ocupaţie sovietică. El a afirmat că l-a văzut pe Bormann urcîndu-se într-un tanc. la 3 mai 1945, pe podul Weiden- dammer, dar ca tirul ruşilor a atins tancul, care a luat foc. Pentru Guensche nu exista nici o îndoială că Bormann pierise în flăcări. Şi probabil că tusese aruncat de ruşi într-o groapă comună a SS-iştilor, fiindcă purta această uniformă.

în 1960, la sfîrşitul lui septembrie, un oarecare Willi Bahring. care făcuse parte din personalul buncărului, a declarat ziarului german *Bilei am Sonntag* că l-a „văzut murind pe Martin

Bormann atunci cînd un tanc german în spatele căruia se afla acesta a fost lovit de un obuz rusesc".într-o scrisoare adresată în octombrie 1960 Parchetului din Bonn, abatele Preuss, preot în Venusberg, o mică localitate din apropiere de Bonn, afirma că Martin Bormann a fost îngropat la Berlin ca „soldat neidenti- ficat". Preotul declara că obţinuse această informaţie de la un locotenent din Wehrmacht care în luna mai 1945 era aghiotant la Cancelaria Reichului. Locotenentul îi mărturisise abatelui că Bormann, îmbrăcîndu-se într-o uniformă de simplu soldat, fugise cu un tanc „Tigru" împreună cu alţi supravieţuitori din faimosul buncăr, printre care se afla şi el însuşi. Fugarii abia izbutiseră să ajungă dincolo de gara Friedrichstrasse, cînd tancul a fost nimerit în plin. Bormann a fost ucis. Locotenentul şi însoţitorii lui au aşezat trupul lui Martin Bormann la intrarea unei case unde se mai aflau şi trupurile altor soldaţi. Abatele Preuss a adăugat că se hotărîse să dea în vileag aceste lucruri pentru a pune capăt zvonurilor persistente cu privire la faptul că Bormann ar putea să fie încă în viaţă.

Numai că preotul din Venusberg, din păcate, „uitase numele locotenentului".

În aprilie 1964, un ceh. Jaroslav Dedic, într-o scrisoare adresată ziarului *Zemedelske noviny,* afirma că în mai 1945 făcUse parte din echipa care l-a înhumat pe Martin Bormann.

În sfîrşit, la începutul anului 1965, un factor portal ieşit la pensie a declarat că el îngropase la 8 mai 1945 la Berlin două trupuri, dintre care unul ar fi fost al doctorului Stumpfegger. F.1 indica un loc precis. Celălalt cadavru îngropat de către factor ar fi fost al lui Bormann. S-au făcut săpături, care n-au dus însă la nici un rezultat şi au fostamînate pentru sfîrşitul lunii iulie 1965.

Desigur că o asemenea acumulare de mărturii e impresionantă. Şi, totuşi, ea nu e concludentă. E regretabil faptul că abatele Preuss nu l-a putut numi pe ofiţerul care l-a informat. Şi oare spaniolul Pinar îl cunoştea pe Bormann, ca să-l poată recunoaşte atît de bine ? Valetul Linge se afla chiar ia faţa locului, deşi nici unul dintre ceilalţi însoţitori ai lui Bormann nu l-a văzut ? Aşa cum n-au fost văzuţi nici aviatorul Baur şi nici Otto GuensÇhe...

În realitate, cea mai valabilă din toate aceste mărturii rămîne, incontestabil, cea a lui Kempka. Or, după propria lui mărturisire, Kempka, în urma exploziei, era orbit şi inconştient. A mai putut el să-l

vadă pe Bormann aruncat la pămînt ? Avea el dreptul să afirme că Bormann murise, cînd putea foarte bine să nu fie decît leşinat ?
De îndată ce Kempka şi-a recăpătat cunoştinţa, a fugit şi el, la rîndul lui, fără să se mai intereseze de Martin Bormann. A izbutit să treacă rîul pe o pasarelă. A stat ascuns o zi întreagă într-un grup de femei iugoslave, sub un viaduct, a fost apoi prins de ruşi, a evadat, a trecut Elba înot, ca să cadă, în cele din urmă, în mîinile americanilor. Acolo a făcut el prima mărturie cu privire la moartea lui Bormann, mărturie pe care avea s-o reia şi s-o dezvolte la procesul de la Nürnberg, Aşa cum a constatat foarte just H. Trevor-Roper, „martorii care au confirmat ulterior versiunea lui Kempka erau cu toţii prizonieri germani eliberaţi de ruşi în 1956. Cunoşteau cu toţii relatarea lui Kempka şi se prea poate ca ei să fi fost, fără să-şi dea seama, influenţaţi de această mărturie".

Arthur Axmann fusese şi el rănit cînd a explodat tancul, ca şi Beetz de altfel. Rănile lor nu erau atît de grave încît să-i imobilizeze. După explozie, ei au putut să-şi continue drumul. Aici mărturia lui Axmann — confirmată de Sehwaegermann ^iSfevine deosebit de interesantă. Căci Axmann afirmă — şi niciodată n-a dat altă versiune cu privire la acest episod — că Bormann şi Stumpfegger, care se aleseseră numai Cu o comoţie în urma exploziei, s-au ridicat imediat după aceea şi şi-au continuat drumul împreună cu însoţitorii lor. Din grup făceau, aşadar, parte în momentul acela : Bormann, Naumann, Sehwaegermann,- Axmann, Stumpfegger, Rach şi încă o persoană. Regrupîndu-se, au apucat-o de-a lungul şinelor de cale ferată în direcţia Lehrter Bahnhof. Acolo, fiindcă nu au căzut de acord asupra traseului pe care trebuiau să-l urmeze, s-au despărţit : Bormann şi Stumpfegger au luat-o spre est, de-a lungul lui Invalidenstrasse. către Stettiner Bahnhof. Ceilalţi şi-au continuat drumul spre vest.

Sehwaegermann şi Rach vor izbuti să se strecoare, cel dintîi fiind luat prizonier de americani. Naumann scapă şi el de ruşi. Axmann însă intilneşte o patrulă rusească şi este nevoit să se întoarcă. Atunci o.apucă în direcţia în care plecaseră Bormann şi Stumpfegger, îi găseşte, dar morţi : „Sub podul de cale ferată, în punctul unde Invalidenstrasse traversează linia ferată, la lumina lunii şi a incendiilor care mistuiau Berlinul, am zărit trupul doctorului Stumpfegger şi al lui Martin Bormann.

Erau morţi. N-am observat nici o rană vizibilă pe corpul lui Bormann. Bănuiesc că, văzînd că nu poate trece dincolo de liniile ruseşti, înghiţise capsula sa cu otravă". Doar dacă n-a fost cumva omorît pe la spate, avea să spună tot Axmann.

Axmann a izbutit să scape din Berlin şi să ajungă pînă la rămăşiţele organizaţiei Tineretului hitlerist, care se refugiaseră într-un ascunziş din Alpii bavarezi. Acest lucru nu l-a împiedicat să cadă prizonier la americani, cărora, în ianuarie 1946. le-a relatat cea de-a doua versiune a morţii lui Martin Bormann.

Pentru această a doua versiune nu avem clecit un singur martor : pe Axmann. Pentru versiunea că Bormann ar fi supravieţuit exploziei de pe Weidendammer Briicke avem în schimb doi martori : pe Axmann şi pe Schwae- germann. E posibil deci ca Bormann să fi supravieţuit cel puţin exploziei tancului. Dar oare omul pe care l-a văzut Axmann pe Invalidenstrasse să fi fost cu adevărat Bormann ? Nu s-o fi înşelat, sau nu cumva o fi vrut să-i înşele pe ceilalţi ? Aici trebuie să-i dăm din nou cuvîntul lui Trevor-Roper. anchetator model. Cînd a aflat prima dată versiunea lui Axmann, el a primit-o cu foarte multă rezervă. „Nu fiindcă aş fi crezut versiunea lui Kempka, care mi s-a părut, de altfel, întotdeauna cît se poate de inconsistentă, ci pentru faptul că noua versiune dată de Axmann se potrivea prea bine. Vreau să spun că, nefiind confirmată de nici o altă mărturie, putea foarte bine să fie doar o poveste născocită de la un capăt la altul, în scopul de a face să se sisteze toate investigaţiile ce s-ar mai fi putut întreprinde pentru a-l regăsi pe Bormann". Ceea ce anchetatorul a intuit atunci avea să se verifice ulterior într-un mod cu totul straniu : cînd Axmann a fost pus în libertate de către americani, eî a revenit asupra primelor sale declaraţii, afirmînd că versiunea pe care o prezentase anchetatorilor în 1946 era falsă : „Nu l-am văzut niciodată pe Bormann mort. *Bormann era poate încă în viaţă*".

Şi, într-adevăr, un alt martor declară că l-a văzut pe Martin Bormann mai tîrziu, în cursul acelei faimoase şi nesfîrşite nopţi. E vorba de Joachim Tiburtius, ofiţerul SS-ist pe care l-am mai întîlnit refugiindu-se în tunelul metroului în momentul eînd Bormann însuşi fugea de la Cancelarie. în 1953, Tiburtius, refugiat în Elveţia, a declarat că asistase şi el la explozia tancului de pe podul Weidendammer ; el afirma însă că Bormann nu murise în urma acelei explozii. De altfel, chiar

el, Tiburtius, *îl revăzuse pe Bormann* după explozia tancului. îl revăzuse la hotelul „Atlas".

în momentul acela, Bormann, spune Tiburtius, era îmbrăcat civil. Iată un lucru cu totul straniu : unde şi cînd avusese el posibilitatea să se schimbe ? Să fi luat hainele vreunui mort aflat întîmplător pe stradă ? Cînd ştim cine era Bormann, o asemenea „iniţiativă" nu ne mai miră. Cei doi bărbaţi au părăsit împreună hotelul „Atlas" şi au străbătut oraşul, încercînd să scape din cleştele ruşilor. La un moment dat s-au despărţit. Tiburtius nu l"~a mai revăzut de atunci pe Bormann. Ce s-a mai întîmplat cu colaboratorul lui Hitler ? Tiburtius afirmă pur şi simplu că nu mai ştie nimic despre el. Şi mai spune că „Bormann avea* şanse egale cu ale lui ca să poată fugi". Or, în ce-l priveşte pe Tiburtius, el a avut toată posibilitatea să fugă.

în noiembrie 1965, revista germană *Stern* a publicat un reportaj care încerca să elucideze misterul morţii lui Bormann. Concluzia articolului era că Bormann ar fi ratat încercarea de a părăsi Berlinul şi s-ar fi sinucis cu cianură, o dată cu .doctorul Stumpfegger. Această concluzie, care are la bază cîteva mărturii recente, coincide în fond cu versiunea lui Arthur Axmann. Ea are meritul de a reduce la zero relatarea fantezistă a soferului Kempka. Printre martorii anchetaţi de *Stern* figurează şi un fost maistru de la uzinele „Solex" :

„Un deportat francez care lucra împreună cu mine —- povesteşte el — a venit într-o zi la uzină cu o haină din piele neagră pe care o găsise în Heidestrasse. El răspundea la prenumele de Maurice şi era din Le Havre".

Or, în buzunarul hainei aceleia, Maurice dăduse peste un carneţel cu nişte instrucţiuni scrise chiar de mîna lui Bormann. Carnetul fusese predat ulterior autorităţilor ruseşti.

Orice ar crede redactorii revistei *Stern,* mărturia aceasta nu este hotărîtoare. Ea nu face deeît să confirme declaraţiile lui Tiburtius, care afirma ca Bormann apăruse la hotel „Atlas" *îmbrăcat civil.* Haina din piele neagră făcea parte din uniforma SS-iştilor, de care Bormann, pe bună dreptate, căutase să se descotoroseasca. Descoperirea aceasta nu aduce nici un fel de confirmare.

Ceilalţi martori găsiţi de *Stern* confirmă faptul că în locul indicat de Axmann au fost descoperite două cadavre. Albert Krumnov, pe vremea aceea funcţionar poştal la gara din vecinătate, declară că ar fi îngropat' două cadavre

în terenul expoziţiei, unul fără pantaloni şi descălţat, celălalt avind numai lenjeria de corp. El îşi aminteşte că, în ce priveşte cei de-al doilea cadavru, se spunea că ar fi un „medic SS-ist". Un alt funcţionar poştal a găsit pe jos, ceva mai departe, un livret pe numele Stumpfegger. Ar fi deci vorba de doctorul lui Hitler. Nici unul dintre martorii aceştia nu afirmă însă că l-ar fi recunoscut pe Bormann.

Un comerciant, Herbert Seidel, povesteşte că pe atunci avea cincisprezece ani. Se ducea să caute de-ale mîncării împreună cu un prieten. Au văzut două cadavre fără pantaloni şi fără cizme, dar cu tunici de ofiţeri fără galoane. Cadavrele nu aveau nici un fel de rană vizibilă. La întrebarea : „L-aţi recunoscut cumva pe Bormann ?", Seidel răspunde : „Nu era atît de cunoscut ca Göring sau Goebbels. N-aş putea afirma că unul din cei doi era Bormann".

În definitiv, trebuie să ne mulţumim cu mărturia *unică* a lui Axmann. Aceasta nu e însă suficientă pentru a ne forma o convingere.

Două personalităţi importante din timpul celui de-al doilea război mondial au dat publicităţii părerile lor cu privire la moartea lui Bormann. E vorba de amiralul Doenitz, succesorul efemer al lui Hitler, şi de mareşalul sovietic Ciuikov, care a comandat trupele ruseşti ce au luat parte la asediul Berlinului în primăvara anului 1945. La 22 iunie 1961, mareşalul Ciuikov afirma categoric că Bormann a murit la Berlin în noaptea de 1 spre 2 mai 1945. La 28 martie 1962, amiralul Doenitz declara corespondentului agenţiei A.F.P., la Hamburg ; „în ciuda tuturor zvonurilor diferite şi contradictorii, eu afirm că Martin Bormann a murit în mai 1945... Depoziţiile martorilor la procesul de la Nürnberg care au văzut cadavrul lui Bormarm la Berlin sînt singurele demne de încredere. Poveştile care s-au ţesut cu privire la faptul că Bormann ar fi în viaţă sînt neverosimile şi nu pot înţelege cum nişte oameni cu judecată au putut da crezare unor asemenea scorneli-'. Iată deci doi militari foarte categoriei. Dar ce cunosc ei în legătură cu aceasta ? Ruşii n-au declarat niciodată că ar fi găsit cadavrul lui Bormann. Convingerea lor nu poate avea la bază decît declaraţiile făcute de prizonierii germani pe care i-au capturat. Declaraţia mareşalului Ciuikov nu reprezintă decît o convingere personală. în ce-l priveşte pe amiralul Doenitz, care în tot acel timp se afla departe de Berlin şi era atît de prost informat încît îl credea pe

Hitler în viaţă cînd acesta era mort de 24 de ore, este el oare într-adevăr competent ? Pe de altă parte, el nu-şi ascunde cîtuşi de puţin simpatia întîrziată faţă de ceea ce se mai menţine în zilele noastre din neonazism. A afirma în mod categoric că Bormann este mort nu înseamnă oare a-l feri de o curiozitate care ar puteâ'"deveni cu timpul periculoasă pentru fosta Eminenţă brună ?

Fără îndoială, drumul lui Bormann nu se sfîrşeşte la podul Weidendammer şi nici pe Invalidenstrasse. Unde o să ne mai ducă el oare de acum înainte ?

Scriitorul german Heinrich Lienau pretindea că l-ar fi văzut pe Martin Bormann în ziua de 26 iunie 1945 la Flensburg, port în Schleswigul german. Lienau îl cunoştea bine pe locţiitorul lui Hitler ; îl întîlnise în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, unde fusese el însuşi folosit ca interpret. Să fi încercat deci Bormann să-şi realizeze proiectele sale iniţiale de a se îndrepta spre nord pentru a se întîlni cu Doenitz ? S-a ascuns tot în nord, dacă ar fi să dăm crezare ciudatei mărturii a suedezului Sven Petersen : ,,La 14 şi 15 aprilie 1946, el i-a vizitat la Malmö pe prietenii lui, şefii naziştilor suedezi, şi cu această" ocazie a spus că pînă în 1950 naţional- socialismul va fi restaurat. L-am văzut şi l-am auzit eu însumi pe Bormann. Faţa lui, care a fost supusă unei operaţii de chirurgie estetică, e mai lăţită decît «în timpul vieţii» ; Bormann cel acru a căpătat o înfăţişare mult mai plăcută, ele om cumsecade. Dar cine l-a văzut în persoană în timpurile lui de glorie şi nu numai în fotografie poate să-l recunoască fără nici o greutate". La 1 octombrie 1946 e văzut însă din nou la Berlin ! Într-adevăr, mare imprudenţă. În ziua respectivă, un evreu, Charles Roesmer, îl întîlneşte în gara Halensee din Berlin : „L-am zărit în clipa cînd se pregătea să sară într-un tren. M-am năpustit asupra lui : «Arestaţi-l !>► Un poliţist englez a sosit în goană. Am dat năvală împreună în compartiment... Dispăruse... Poate coborîse pe partea cealaltă a vagonului... Nu poate fi vorba de o persoană care-i seamănă leit. L-am recunoscut în mod cert, l-aş recunoaşte dintr-o mie ; e omul care şi-a aţintit pistolul asupra mea — şi a dat greş — în 1933". într-adevăr, Charles Roesmer fusese cît pe ce să fie ucis, în timp ce se afla într-o cafenea în tovărăşia unui prieten evreu, de către Bormann şi o bandă de nazişti beţi. Bormann, rîzînd în hohote, învîrtea revolverul în mină şi striga ; „Iată cum trebuie rezolvată problema evreiască !"

în cursul aceluiaşi an, 1946, Bormann a apărut pe neaşteptate în Australia. Destul de departe. Josef Kleemann, fost. secretar al sindicatului marinarilor, a declarat că l-a intîlnit la Sydney. Dar ziarul parizian *l'Epoque,* în numărul său din 18 martie 1947, anunţă : „Bormann se află în Elveţia..., de unde conduce activitatea Volksstur- mului". Dar în mai 1947, un şofer de la Comisia de control britanic pentru

Germania, Leslie Blanden, l-a văzut în Ludenscheid, localitate în Westfaîia, situată la 35 km de Arensberg. Stătea ascuns pe moşia baroneseivon Schik-hcnberg. Dar tot în 1947, membrii echipajului de pe vasul de debarcare „Bonification" au avut impresia că l-au întilnit pe Bormann în Egipt, *Dar* la 16 august 1947, Gugg Blaas, o călăuză din Nauders (valea superioară a Innului), îl ajută el însuşi pe

Bormann să treacă frontiera austro-italiană. Eichmann, călăul evreilor, pe care-l va captura mai tîrziu un comando israelian, va urma şi el peste cîteva zile exemplul lui Bormann. Gugg Blaas se mai jura încă în 1961 că acesta este adevărul. Din păcate insă, jandarmeria din Nauders a declarat că „lui Blaas îi place să vorbească cam mult"

.Toate aceste declaraţii — şi cititorul va fi de acord cu aceasta — sînt lipsite de orice temei. Fantezia — vo- iiintară .sau involuntară — străbate toate aceste relatări. Nu s-a mers oare pînă acolo ca sub numele lui Kobal Paşa, care provoca tulburări în Iranul de nord, să fie „recunoscut" Bormann ?

Din fericire, mai există însă şi alte mărturii, incomparabil mai serioase.

în mai 1945, un comandant al partizanilor italieni, Luigi Silvestri, a văzut un călător oprindu-se în faţa unei mănăstiri dominicane din Tirol. Călătorul a sunat, iar poarta s-a deschis şi s-a închis în urma lui. Luigi Silvestri s-a întrebat uride-l mai văzuse el pe călătorul acela cu alură masivă şi cu o expresie brutală. Deodată şi-a adus aminte : era Martin Bormann. Cînd Silvestri a povestit această întîmplare, puţini au fost oamenii care i-au dat crezare. în momentul cînd scriu aceste rinduri există suficiente motive să ehedem că Silvestri nu s-a înşelat. La fel cum pare că nu s-a înşelat nici fostul Standartenführer SS Walter Zalter Lencbtonberg din Kiel, care-i scria în ianuarie 19{il procurorului din Schleswig- Kolstein că Bormann fugise pe jos, întovărăşit de Leon Degrelle, führer SS belgian, în iunie 1945 de la Tegernsee (Bavaria) cu intenţia de a ajunge în Spania.

Ca să regăsim pista lui Bormann, e bine s-o urmărim pe cea a soţiei şi a copiilor săi. Gerda Bormann a împărtăşit pînă la capăt iluziile fanatice ale soţului ei. în 1944, cu ocazia Crăciunului, Bormann le-a trimis soţiei şi copiilor lui o carte de propagandă anticreştină. I-a scris Gerdei că voia să se asigure de faptul că copiii lui nu vor fi niciodată intoxicaţi de creştinism, „fie şi într-o doză minimă". La 7 februarie 1945 -—- peste trei luni, cel de-al treilea Reich n-avea să mai existe... —, Gerda îi scria o scrisoare lungă soţului ei, aflat pe atunci la Berlin. Ascultase imnul religios al lui Luther, *Şi dacă lumea-ntreagă ar fi plină de diavoli*. în scrisoare ea făcea un lung comentariu asupra acestui imn. După părerea ei, era un adevărat imn naţional-socialist, cu totul în spiritul doctrinei führerului. „Chiar dacă noi n-o să mai trăim — scria Gerda —, Reichul trebuie să reînvie pentru copiii noştri şi pentru copiii copiilor noştri". Pentru Gerda, sacrificiile făcute de poporul german în numele doctrinei lui Adolf Hitler constituiau dovada forţei sale; ea scria ca mai tirziu ele aveau să demonstreze întregii lumi că lupta a fost necesară şi justă. Şi tonul ei devenea liric : „într-un anumit fel, toată povestea asta îmi aminteşte de *Amurgul zeilor*:.. Pentru că şi acolo toate forţele răului s-au unit împotriva zeilor. Aceştia din urmă sînt învinşi şi monştrii năvălesc spre podurile mobile, însă eroii căzuţi duc cu valkiriile o luptă divină, în ceasul în care însăşi cetatea zeilor se prăbuşeşte, totul pare

pierdut. Dar se iveşte atunci o altă cetate, mai frumoasă decît toate celelalte, şi Baldur se trezeşte din nou la viaţă". În concepţia Gerdei, ridieulele credinţe creştine trebuiau măturate definitiv, pentru ca lumea să adere din nou, cu convingere, la mitologia vechii Germanii. *„Căci nu sîntem noi primii* — scria ea — *care ducem* ***o*** *luptă pe viaţă şi pe moarte cu forţele Infernului".*

La 25 aprilie 1945, proprietatea de la Obersalzberg, unde locuiau Gerda şi copiii ei, a fost în întregime distrusă în urma unui atac aerian. A început atunci, în timp ce în Germania totul se năruia, tristul exod al poporului german. Gerda şi copiii ei au fost evacuaţi în Tifol, unde s-au instalat sub numele de Bergmann, la Wolkelstein, în Groteltal. Acolo, în vara anului 1945, Gerda Bormann a simţit primele simptome ale bolii care avea să-i aducă sfîrşitul : un cancer. Situaţia începea să devină dramatică. Ce-aveau să devină Cei nouă copii ai ei ? Ultimul era de-abia sugar. Atunci Gerda a plecat din Wolkelstein, a trecut în Italia şi s-a stabilit la Bol- zano. Cînd boala a luat proporţii alarmante, a fost primită la spitalul militar din Merano, situat într-un lagăr de prizonieri de război. Acolo a murit. Actul oficial de deces spune că ea a încetat din viaţă la .23 martie 1946, orele 22,30, „la Merano, în lagărul de prizonieri de război". Izbutise să salveze scrisorile soţului ei şi stenogramele luate după cele spuse de Hitler în timpul meselor, stenograme atît de revelatoare pentru psihologia führerului.

Şi acum trebuie să consemnam un lucru care pare aproape de necrezut. înainte de a muri, Gerda Bormann a primit ultima cuminecătură din manile unui preot catolic. Mai mult decît atît, ea a încredinţat tutela copiilor ei unui preot catolic.

O asemenea schimbare, atît de neaşteptată, nu putea ii provocată decît de un eveniment deosebit. Să ne amintim de mărturia lui Luigi Silvestri. Să presupunem că, hăituit, înspăimîntat şi aproape fără nici o şansă de salvare, Martin Bormann ajunge la o mănăstire catolică, cere adăpost, cere ajutor. Să presupunem că, pătrunşi de milostenie, călugării nu-i pun nici un fel de între- bare, aproape că nici nu vor să ştie cine este şi-i răspund : „Tu ceri ajutorul nostru. Noi ţi-l dăm, în numele lui „Iisus". Să presupunem că, mergînd din mănăstire în mănăstire, Martin Bormann a fost îndrumat, în cele din urmă, către un port sigur, unde a putut să se îmbarce către un loc de refugiu, departe de orice primejdie. N-ar fi putut fi aceasta o

împrejurare care s-o determine pe o femeie în agonie să reconsidere deodată toată lumea aceea pe care şi-o făurise ? Dopa părerea mea, revirimentul final al Gerdei Bormann constituie prezumţia cea mai verosimilă cu privire la existenţa lui Martin Bormann.

Trebuie să mai adăugăm, în sfirşit, un alt fapt important, şi anume că la origine familia Bormann nu era catolică, ci protestantă.

Acest lucru întăreşte şi mai mult presupunerea că Bormann este în viaţă. • •

Mai tîrziu, copiii lui Bormann au fost adoptaţi de o austriacă măritată cu un aristocrat italian care locuia la Bolzano. Au fost crescuţi cu toţii în religia catolică. Cel mai mare dintre ei, Adolf-Martin, finul lui Adolf Hitler, s-a călugărit. A fost misionar în Congo belgian, unde cu ocazia tulburărilor care au avut loc după proclamarea independenţei era cît pe ce să fie masacrat. Astăzi el face parte dintr-o congregaţie catolică legală.

Cînd Trevor-Roper, însărcinat în mod oficial de către guvernul britanic să conducă ancheta în legătură cu Hitler şi cu criminalii de război, s-a ocupat de cazul Bormann, o serie de persoane bine informate l-au sfătuit să-l caute în Tirol în toamna anului 1945. S-a subliniat că Bormann era foarte ataşat de soţia şi de copiii lui. Lucru foarte adevărat, Dacă el s-a hotărît să plece din Berlin, trebuie să-i fi apărut foarte evident faptul eă cel de-al treilea Reich dispărea definitiv. În sfirşit, dacă, părăsind buncărul, el avusese într-adevăr de gînd să se ducă la amiralul Doenitz, trebuie să fi renunţat la acest proiect. în mod logic, cum să nu fi dorit atunci să-şi întîlnească soţia şi copiii ? Dacă ar fi să dăm crezare unei mărturii foarte serioase, se pare că Bormann, după ce a traversat Tirolul austriac, a sosit la sfîrşitul anului 1945 în Italia, la Bolzano.

Este vorba de văduva unui medic evreu care în primii ani ai hitlerismuîui îngrijise la München familia Bormann. Respectiva doamnă îl cunoştea foai-te bine pe Martin Bormann. După venirea lui Hitler la putere, cînd persecuţiile împotriva evreilor au luat proporţii, medicul şi soţia lui au părăsit Germania şi s-au stabilit în Italia. Ei s-au instalat la Bolzano, oraşul natal al soţiei medicului. Iată ce a declarat această doamnă, al cărei nume Trevor-Roper n-a vrut să-l dezvăluie :

„în toamna anului 1945, în timp ce se afla pe o stradă din Bolzano, femeia aceasta s-a trezit

deodată faţă-n faţă cu Martin Bormann. Cînd a văzut-o, el a privit-o cu un aer «înspăimîntat» (erschrocken), apoi a făcut imediat stînga-mprejur, s-a năpustit pe o uşă şi a urcat scările în mare viteză. Ea s-a luat după el, dar, cînd a ajuns la primul etaj, şi-a dat seama că-i pierduse urma şi că el dispăruse în nişte coridoare întortocheate". Cînd Trevor- Roper a întrebat-o dacă nu cumva este posibil să se fi înşelat, soţia medicului a răspuns : „Da, în cazul în care există o altă persoană care seamănă leit cu Bormann ; dar era ori Bormann, ori această persoană, şi atunci de ce s-ar fi uitat la mine atît de îngrozit înainte de a o lua la fugă ?" Această mărturie preţioasă a fost confirmată şi de declaraţia unei cunoscute ziariste pariziene, doamna Dominique Aucleres ; în numărul din 29 octombrie 1963 al ziarului *Figaro,* ea scria: „Nu ştiu dacă Bormann mai trăieşte, dar pot să afirm că el nu a murit în bătălia pentru Berlin şi că tancul care a explodat trecînd peste o mină era condus de altul, şi nu de el". Se ştie că Dominique Aucleres este una din cele mai bune specialiste în problemele privitoare la ţările din Europa centrală. Ea a întreprins cercetări îndelungate în Alpii austrieci şi în valea superioară a fluviului Adige. Informaţiile pe care le-a cules, dovezile pe care le-a adunat nu lasă, după părerea ei, nici o îndoială : „Martin Bormann, soţia şi şapte dintre copiii lui au ajuns într-adevăr în 1945 pînă în valea superioară a fluviului Adige şi s-au oprit la Merano". Cînd Gerda Bormann a murit la Merano, Martin Bormann s-a găsit. în faţa unui dramatic caz de conştiinţă : „Nu putea fi vorba să-şi continue drumul tîrînd după el şapte copii dintre care unii în vîrstă fragedă, de vreme ce prietenii şi complicii lui, ei înşişi hăituiţi, nu puteau face nimic pentru el. Călugării de la mănăstirea din Tirolul de sud s-au pus atunci în mişcare şi au mobilizat vechile familii catolice autohtone. Copiii au fost luaţi şi crescuţi de nişte miloşi părinţi adoptivi, în timp ce tatăl, uşurat dacă nu de crimele comise, cel puţin de progenitura lui, a izbutit să se îmbarce la Genova. *De* două *ori el s-a întors ca să se întîlnească pe ascuns cu copiii lui*[5]; în restul timpului şi ani de-a rindul, corespondenţa între Europa şi ţările în care se ascundea şeful nazist a fost înlesnită de emigranţii în America de Sud sau de Nord care mai aveau rude în Tirol".

Evident, şi aici am dori să ni se dea anumite nume, anumite precizări. Dominique Aucleres nu le dă şi e greu sa nu-i dai dreptate : „Nu voi cita nume, căci scopul tuturor acelora care l-au ajutat pe Bormann, omul care merita cel mai puţin milă, era, fără-ndoială, caritabil şi prin urmare demn de respect. Tot ce pot să spun este că ştiu amănuntele acestea de la nişte persoane foarte demne de încredere

care au găzduit chiar ele pe copiii lui Bormann, astăzi adulţi, şi care au fost în consecinţă amestecate direct în această afacere"

.Aici am putea găsi o nouă dovadă pentru explicaţia pe care am dat-o cu privire la revirimentul Gerdei Bormann pe patul de moarte. Ar fi deci o dovadă clară că Bormann a urmat această filieră de mănăstiri, ceea ce au făcut şi mulţi alţi nazişti. Se afirmă chiar că Vaticanul ar fi dat, în anumite cazuri, paşapoarte „refugia^ ţilor". însuşi Adolf Eichmann n-a ascuns faptul că a urmat acest itinerar.

îmbarcat la Genova... Cu ce destinaţie ?

In februarie 1948, un fost deputat de centru al Reichstagului, care emigrase în 1938 în Chile, se afla la frontiera argentiniană în calitate de oaspete al contelui Ulrich von Reichenbach, unul din vechii săi prieteni germani. Emigrantul acesta se numea Hesslein. El se născuse la 30 aprilie 1886 la Bamberg, în Bavaria. După 1919 fusese singurul deputat catolic de centru care votase pentru crearea statului liber Saxonia. Odată prigoana nazistă dezlănţuită, se simţise în mare primejdie. A părăsit Germania şi s-a dus în Chile, ca emigrant, cu zece mărci în buzunar. Primise naţionalitatea chiliană... şi-şi luase şi prenumele de Pablo. A publicat în Chile nişte „scrisori politice" în limba germană. Fiind amestecat atiţia ani în viaţa politică a Reichului, îi cunoştea foarte bine pe Martin Bormann. Şi Martin Bormann, la rîndul lui, îl cunoştea. în ziua aceea, Pablo Hesslein luase hotărîrea să meargă pe jos pînă la Ranco-Sur, unul din cele mai frumoase lacuri din Chile. De la proprietatea contelui von Reichenbach pînă la lac erau trei ore de mers. Domnul Hesslein, adept

entuziast al footing-ului, hotărîse să facă plimbarea pe jos, luînd cu el doi cîini mari ai contelui von Reichenbach. Pe la jumătatea drumului, relatează el, „am văzut trei călăreţi care mi-au ieşit înainte. Caii mergeau la pas, iar călăreţii erau îmbrăcaţi după moda araucană, cu «ponchos», nişte pelerine largi, şi purtau pe cap pălării cu boruri mari... Cîinii au început să se agite, aşa că mi-am scos revolverul şi am rămas cu el în mînă. Astfel înarmat, m-am apropiat încet de călăreţi, fiindcă figura celui din mijloc nu mi se părea necunoscută. M-am oprit la cîţiva paşi de el : era Martin Bormann în persoană.

Ne aflam la numai cîţiva metri unul de celălalt. într-o clipă am văzut cum chipul i se crispează şi murmură : «E Hesslein !», ca să adauge apoi mai tare, pe un ton de comandă : «Galop !»

M-am dat repede la o parte, în timp ce caii se îndreptau în grabă în direcţia frontierei argentiniene, aflată în apropiere. Curînd un nor de praf i-a ascuns privirilor mele".

Timp de mai multe minute, Pablo Hesslein s-a tot întrebat dacă nu cumva a visat. In aceeaşi zi, el avea să aibă o confirmare neprevăzută a prezenţei lui Bormann în locul acela. Ajungînd la Llifen, pe malul lacului Ranco-Sur, tocmai bea ceva la „Hotel du Lac", cînd dădu ° peste un ait german. Natural, a început să converseze cu el. Imediat şi-a dat seama că germanul acela era un fost nazist, aşa cum erau mulţi ca el în Chile şi în Argentina, în mintea lui Hesslein a încolţit deodată un gînd : şi-a aniintit că nişte germani ii spuseseră că Martin Bormann este în viaţă, că ar fi în America de Sud şi şi-ar fi luat numele de Gomez. Atunci şi-a încercat norocul :

— Şi prietenul nostru Gomez ce face ?

Celălalt s-a luminat la faţă :

— Sînteţi la curent ? Ast^inseamnă că sînteţi foarte bine informat. A locuit foarte aproape de aici şi a trecut chiar în seara aceasta frontiera argentiniană. Se va înapoia însă curînd şi se va stabili în apropiere de lacul Todos- Los-Santas.

Pablo Hesslein le-a adus la cunoştinţă autorităţilor chiliene descoperirea lui, dar acestea i-au cerut să păstreze tăcere „pentru ca cercetările să nu fie stînjenite". In noiembrie 1950, Pablo Hesslein a relatat întîlnirea sa cu Bormann în *Mercurio,* ziarul cel mai serios din Chile.

Dar el n-a fost singurul care a semnalat prezenţa lui Bormann în America de Sud. Mărturiile în această privinţă sînt pe cît de numeroase, pe atît

de contradictorii. Să încercăm să le luăm în ordine cronologică.

Chiar din 1945, anumite personalităţi israeliene aveau convingerea că Bormann trăieşte. în 1952, un grup special a plecat în America de Sud pentru a aduna informaţii precise în legătură cu aceasta. Cel care conducea grupul respectiv se numea F... Cunoscutul ziarist Viktor Aleksan- drov a publicat pentru prima oară relatarea lui F...[6] în *Istoria pentru toţi* din februarie 1961.

Cele dintîi informaţii culese au fost încurajatoare. Anumite contacte luate cu foşti SS-işti au confirmat prezenţa lui Bormann în America de Sud. La începutul anului 1952, F... le-a făcut lui Dauch şi Krüger, doi tineri SS-işti, propuneri concrete : avea să le dea cîte o mie de dolari fiecăruia ca să-l conducă pînă la Bormann. Nici Dauch, nici Krüger nu erau tocmai putred de bogaţi. Unul era mecanic la un garaj, celălalt tehnician la o fabrică de ciocolată. Au primit oferta lui F... Şi astfel, echipa israeliană a fost călăuzită de cei doi SS-işti pînă la Porto Alegre. „însă acolo — povesteşte F... — am pierdut urma lui Bormann, ca să dăm din nou de ea, peste cîteva luni, la Blumenau şi Florianopolis, în statul Santa Catarina. Cei doi tineri aveau mare nevoie de bani fiindcă voiau să-şi deschidă garaje proprii la Florianopolis şi ne-au promis în mod sigur că ni-l vor da pe Martin Bormann cel mai tîrziu pînă în octombrie 1952. între timp primisem şi eu întăriri. Mai sosiseră din Israel şi alţi membri ai Irgunului pentru *operaţia Blumenau*. Martin[16] Bormann trebuia să fie capturat la vreo treizeci, şi cinci de kilometri de Blumenau, sechestrat şi trimis în Israel. în cazul cînd ar fi opus rezistenţă, trebuia să fie lichidat... Urma să ţinem tot timpul cont de faptul că el era înconjurat de o gardă de elită alcătuită din foşti SS-işti şi că prinderea lui prezenta anumite dificultăţi «tehnice»... După aprecierea noastră, în Argentina şi în Brazilia existau cam vreo zece mii de nazişti. La data stabilită, 30 octombrie 1952, tovarăşii mei împreună cu mine ne-am întîlnit cu cei doi foşti SS-işti şi le-am dat acontul prevăzut pentru «operaţie». La 8 noiembrie, ei ne-au anunţat că Bormann

---

16 **Cunosc personal numele lui F... Din motive lesne do înţeles, el şi-a manifestat dorinţa de a rămîne în anonimat.**

fusese probabil prevenit şi plecase la Bahia. Am luat avionul ca să străbatem cele patru mii de kilometri, fiind însoţiţi în continuare de Dauch şi Krüger, şi ne-am oprit la Bahia, la hotelul «Novo Mundo». Acolo, Martin Bormann a izbutit să ne scape printre degete. Vreau să spun că ne-a luat-o înainte doar cu cîteva minute. A fost văzut în timp ce părăsea hotelul şi se urca într-un taxi.

De la Bahia am plecat la Curitiba, în statul Parana, unde duceau urmele lui. De acolo la Punto Grosso, nu departe de Curitiba. Dauch susţinea că la Punto Grosso fusese pregătit totul ca să punem mîna pe Bormann.

încă o dată am rămas dezamăgiţi. Bormann părăsise statul Parana în ajun, plecînd cu un avion bimotor pe care-l închiriase. N-am putut să-i dăm din nou de urmă decît la 13 noiembrie 1952, la Joao Pessoa, în nordul Braziliei. Acolo am aflat că Bormann părăsise localitatea la 12 noiembrie, avînd asupra sa o *cartera 19* (carnet de identitate pentru străini) şi o autorizaţie de comerciant eliberată de autorităţile locale din Joao Pessoa pe numele de Goldstein, comerciant, născut în Germania şi de origine elveţiană".

F... împreună cu echipa lui au continuat să străbată mii de kilometri, ,,pînă în inima podişului Mato Grosso. Dar vai, fondurile lor s-au epuizat. Nu primeau nici un ajutor oficial. Singurele lor resurse proveneau de la nişte persoane particulare. în 1953, F... i-a dat raportul ambasadorului Israelului în Brazilia, David Schaltiel, după care s-a înapoiat în Europa. După eîteva luni, o nouă echipă a plecat în America de Sud şi a continuat cercetările în Mato Grosso. Ea a pierdut cu desăvîrşire urma jlui Bormann..., dar a descoperit-o, în schimb, pe cea a lui Eichmann. Urmarea se cunoaşte.

Trebuie subliniat, de asemenea, faptul că la 9 februarie 1952 ziarul *II Tempo* din Roma publica ştirea că Martin Bormann ar fi în viaţă şi s-ar afla într-o ţară din America de Sud pe care n-o menţiona. Redacţia ziarului *II Tempo* declara că deţine această informaţie dintr-o sursă „foarte apropiată de Vatican".

După arestarea lui Eichmann s-a vorbit iarăşi mult de

Bormann. Agenţii israelieni care-l prinseseră pe Eichmann au declarat, în special corespondentului de la Mun- then al ziarului *Daily Mail,* că „Bormann trăieşte" şi că laţul „începuse să se strîngă în jurul lui". Aceiaşi agenţi au spus că Bormann trăise în Brazilia, la Bahia, avînd un paşaport pe numele de José Posséa. Aici pare să se fi făcut o confuzie cu numele localităţii despre care

vorbea F... Agenţii israelieni au adăugat că urma lui Bormann fusese găsită încă din 1952 ; pe atunci el alcătuise un fel de colonie nazistă în provincia Santa Ça ţa-rina. În mai 1960, corespondentul lui *Daily Mail* la Tel-Aviv scria : „Azi am aflat că Eichmann a declarat că Bormann trăieşte ascuns în străinătate". Informaţia con

1.-Începuturi ie hitlerismului ; ne bancheta din spate Martin Bormann, avînd la dreapta sa pe Gerda Buch, cu care se căsătorise. *(Foto* Ullsteinl După atentatul de la 20 iulie, de la stingă la dreapta : mareşalul Keitel, mareşalul Görin g, Hitler ţl Bormann. (Foto *Ullstein)*

DER «ÜBE!*« OES «¡«HERS . "*ʷʷíᵘᵗÜ'¿< » >df
SEICHSLfIIÉ» MARIIM BORMANN

Humboldt-Hafen
Luisen Str.
Moabit
Königl. Reichstag
Brandenb. Tor
Charlottenburger Chaussee
Unter den Linden
TIERGARTEN
Reichs Kanzlei

^ÁntyaJLidl

- Tu-U—C. **j h c U v f e , '**

XT***

1—2. Grigori Ei i mo viei Rasputin, supranumit „omul lui dumnezeu" sau
3. Prințul Felix Iusupov în anul eind l-a ucis pe Rasputin
4. Ana Vi rut) o va, care iacea legătura între țarina și Rasputm
5. —6. Rasputin avea trei copii—, dar și relații mari
7, Rasputin și „curtea" s

a

1. Prinţul şi prinţesa Iusupov, nepoata ţarului Nicolae al n-lea
2. Sala de la subsol din palatul de pe Moika, unde a fost otrăvit Rasputln
3. Winston Churchill în 1940 : „bătrînul leu".
4. Sir Alexander Cadogan, R. A. Butler şi lordul Hallfax în aprilie ÎS 10
5. R. A. Butler
8. Lordul Hali fax (Io *stingă)* şi NeWÎle" Chamberlain în vizită la Roma

1 2

I. Reinhardt Heydrich, şeful SD-iUuî

iâl^s[Ilted Naujocks] ■ instigatorul operaţiei de fabricare a lirelor sterline S.

Una din bancnotele false fabricate de „întreprinderea Bernhard"

a

^ ^ >/;„„ </Htxmttv MmrZ . : moJ-Âf/r 20 -J^Ums Sfy/? m

c

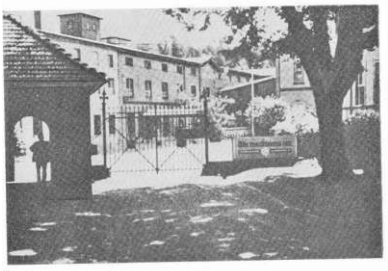

1

1. Fabrica de lingă Berlin unde au fost tipărite primele bancnote false
2. In lagărul de la Oranienburg : deportaţii se întorc de la lucru

2

1. Generalul Marshall
2. Franklin D. Roosevelt
3. Amiralul Kimmel (portretul îl Pearl Har Dor)
înfățișează în perioada atacului <Je la
4. Amiralul Theobald

5 6

5. Generalul Tojo
6. Cordell Hull (la stînga) și Henry L. Stimson
7. Aerodromul de la Hickam Field după atacul japonez

7

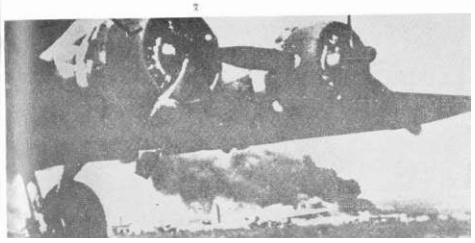

1

2

3

1. Dallas, capitala Texasului. Numele acestui oraș va rămîne legat pe vecie de asasinarea lui John F. Kennedy

2. Lee Harvey Oswald ține în mînă o pușcă, recunoscută drept arma crimei

3. Agentul Tippitt doborît de Oswald

4—5. Celebra fotografie publicată de revista *Esquire*. Pe vestitul dîmb, o pată luminoasă. E oare fum ? E silueta unui om care ține în mînă o pușcă ? (Vezi în partea dreaptă a fotografiei de jos, mărită foarte mult)

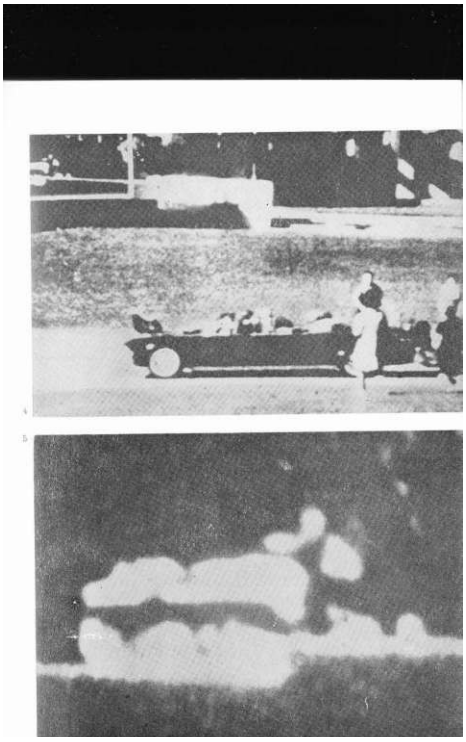

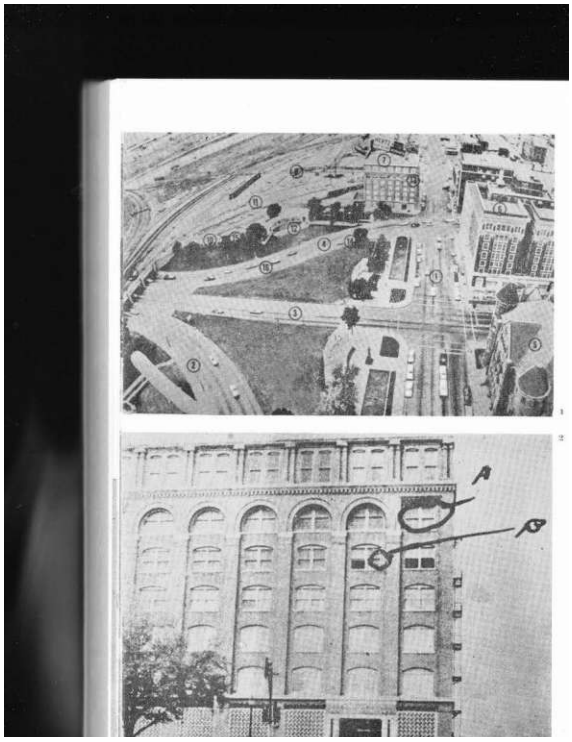

l. O fotografie luată din ivion a pieţii din Dallas unic a fost omorît Kennedv.
Street. 7. Depozitul de manuale şcolare Texas. *S.* Ma-, iz. **9.** Pod de cale ferată. /*i*. Gard de lemn. 11. Loc ne parcare. *12.* Pergola. *13.* Poziţia lui Oswald. м. Locul unde primul lilnnt Si-a nimerit ţinta.
Locul de unde mai mulţi r
; Martorul Howard L. Bren-
i ,i identificat mai t?r ziu-c a 1 linei Oswald.
Acest desen a fost prezentat comisiei Warren. El indică traiectoria ipotetică a primului glonţ intrat prin ■ IMfa şi ieşit prin gît, Sn ■iuecţia nodului de la cravată.

1 Haina președintelui vâ- 'llă din spate. Punctul pe ui ide a pătruns
glonțul nu • de loc situat la locul indicat pe desenul de ma

1

Mama lui Oswald ține în mînă o fotografie a locului unde a fost comis atentatul ; are impresia că l-recunoaște pe [illegible]

form căreia Eichmann ar fi confirmat faptul că Bormaran st:- află în viaţă a fost reluată de numeroase ziare din întreaga lume. Se pare însă că ea era absolut neîntemeiată. La 27 mai 1960, purtătorul de cuvmt al guvernului
i -raelisa şi poliţia israeliană au declarat oficial că Eich- niann „n-a vorbit niciodată despre Martin Bormann".

De altfel, în lume circulau şi alte zvonuri. La 13 iunie 1060, Colin Lazson, corespondentul lui *Daily Express* la .Buenos Aires, spunea : ,,S>e pare că Martin Bormann a murit în Argentina, de moarte naturală, acum vreo doi ¡.ni". Domnul Lazson arăta că această constatare era re- /»ltatul unei anchete îndelungate; adjunctul lui Hitler ¡ir fi sosit, se pare, în Argentina în 1948, după ce stătuse un timp în Germania occidentală şi în Spania. Urmărit (¡•. comandourile israeliene, cerut de guvernul Germaniei federale, Bormann ar fi beneficiat totuşi, se pare, de pro- I' eţia guvernului argentinian „atît înainte cît şi după căderea regimului peronist". Bormann ar fi murit la Pasos de Los Lìbris, la frontiera braziliană, sau la Bari- îi;che, în Anzi. Deci se anunţa în acelaşi timp şi existenţa şi moartea lui Bormann...

Despre moartea lui Bormann avea să se mai vorbească lîiuit. În iunie 1960, *Haolam Haze,* săptămînal israelian
ii ■ mare tiraj, confirma faptul că Bormann murise la ! lenos Aires, numai că în locul morţii naturale se dădea

explicaţie destul de neaşteptată. După cum arăta acest periodic, Bormann sosise în Argentina prin 1950, cam în a eeaşi perioada cu Eichmann. El se supusese unei operaţii estetice care avea scopul să-l facă de nerecunoscut. Îmbolnăvindu-se însă de inimă, s-a decis să se caute la i'H celebru cardiolog din Buenos Aires, evreu de origine. Acesta l-a recunoscut... dovadă că operaţia estetică nu-şi atinsese scopul. Doctorul luase legătură cu o organizaţie evreiască, care-i dăduse ordinul de a executa condamnarea la moarte pronunţată de Tribunalul de la Nürnberg. Medicul, sub pretextul tratării pacientului, i-a făcut o injecţie mortală. Bormann fusese înmormîntat, după ce acelaşi medic îi eliberase certificatul de deces, sub numele de împrumut pe care şi-l luase la sosirea lui în Argentina.

Încă o versiune : la 7 decembrie 1962, A.F.P. transmitea din Buenos Aires că Martin Bormann „ar fi murit de cancer la 15 februarie 1959, la

Asunción, capitala Paraguayului". Ştirea provenea dintr-o sursă considerată „sigură". Bormann ar fi găsit cu eîţiva ani în urmă azil în Paraguay, unde lucra sub un nume de împrumut la o cooperativă nemţească din colonia Bella Vista, din apropiere de Encarnación, pe malul fluviului Paraná : „Aflînd că suferea de un cancer incurabil, s-ar fi stabilit în 1958 la Asunción, la un compatriot de-al său pe nume Bernard «lung, care după aceea a părăsit Paraguayul pentru a se înapoia în Germania. Martin Bormann, sau omul presupus a fi el, ar fi fost înhumat în toiul nopţii, la 17 februarie 1959, într-un mic cimitir din împrejurimile oraşului Ita, situat la patruzeci de kilometri sud-est de Asunción, unde mormăitul lui, pe care nu este scris nici un nume, nu e cunoscut decît de anumite persoanei

Toate aceste „morţi" nu se potrivesc însă de loc cu afirmaţiile categorice făcute de agenţii israelieni în 1960, după capturarea lui Eichmann : „Bormann trăieşte". La începutul anului 1961, F...^declara categoric : „El se află în Chile". < Am putea să ne întrebăm dacă nu cumva aceste afirmaţii repetate au drept scop să încetinească cercetările. Pe un mort nu-l mai urmăreşti. Naziştii refugiaţi în America de Sud au putut foarte uşor să răspîndească zvonuri false în privinţa asta. În octombrie 1960, scriitorul evreu german.Brand afirma cu ocazia unei conferinţe de presă că Eichmann „ar fi putut fi arestat cu •trei ani în urmă. în vremea aceea, un înalt funcţionar din justiţia germană mi-a spus că ştie adresa lui din Argentina. La adresa respectivă, aşa cum am aflat mai tîrziu, l-au găsit israelienii care l-au capturat". Domnul Brand susţinea că Martin Bormann se află încă în viaţă. „Martori demni de încredere i-au văzut în Argentina actul de identitate". Iată o afirmaţie care vine în contradicţie cu foarte numeroasele relatări privitoare la moartea sa, naturală sau provocată.

E cazul să mai reţinem relatările unui spaniol, Alcazar .y Velasco, înregistrate de un ziarist francez pe bandă de magnetofon şi reproduse de cotidianul *Paris Jour* în numărul său din 14 iunie 1962 ? Velasco afirmă că s-ar fi aflat alătuii de Bormann atunci cînd acesta **a** părăsit Berlinul. Ei au izbutit să ajungă împreună într-un port.
unde-i aştepta un submarin. Peste cîteva săptămîni se aflau în Argentina. Acolo cei doi s-au despărţit. Bormann a pătruns singur în interiorul tării, iar Velasco a căutat un timp să se ascundă. Au trecut

ani. în 1961, Velasco "-a dus din nou în Argentina. Şi-a amintit de Bormann. Oare mai trăieşte ? începe să-l caute şi întîlneşte nişte foşti nazişti care se învoiesc să-l ducă la el. „O călăuză m-a dus prin păduri. Am mers timp de trei zile. După. aceea am ajuns la un sat de căsuţe din chirpici. Pe acolo se aflau vreo sută de paznici indieni. într-o colibă din paie erau cîţiva nemţi şi... Martin Bormann. îmbă- t ilnise. Era neras, cu ochii încercănaţi, ridat, adus de spate ; nu mai era Bormann pe care-l cunoscusem odinioară". Toată povestea asta pare cam fantezistă. Şi, totuşi, Paris *Jour* scrie : „Am ascultat vocea acestui om timp de o sută nouăzeci de minute. După audiţie am ni mas cu o convingere fermă : nu era vorba de nici o ı nşelătorie. Eichmann a fost executat, dar Bormann, sănătos, se află încă în libertate."

Şi atunci, cum să nu acorzi importanţă declaraţiei pe care a făcut-o în aprilie 1961 domnul Fritz Bauer, procuror general de Hessa, care se arată „convins că Martin Bormann, şeful Cancelariei partidului nazist şi colaboratorul cel mai apropiat al lui Hitler, ar fi încă în viaţă" ? Cum să nu acorzi o importanţă aproape tot atît de mare declaraţiei făcute la 9 mai 1961 de domnul Gregorio Topolevski, fost ambasador al Argentinei în Israel : „Martin Bormann, delfinul lui Hitler, omul care i-a urmat lui Rudolf Hess la conducerea partidului în 1942, este încă în viaţă. Martin Bormann se afla numai cu şase luni în urmă în Argentina, aproape de frontiera braziliană. După aceea a trecut frontiera."

Or, la sfîrşitul anului 1960, un fost portar berlinez în vârstă de şaptezeci şi cinci de ani, Karl Liplowski, l-a întîlnit şi el pe Bormann. El susţinea că nu s-a înşelat şi făcea această mărturisire săptămînalului vest-german *Iievue*.

Cam în aceeaşi perioadă urmau să fie arestaţi, unul după altul, doi „Bormanni" : un oarecare Juan Keller şi un individ pe nume Flegel; şi unul şi celălalt au dovedit că nu au nimic comun cu fostul adjunct al lui Hitler.

În 1964 cercetările au fost reluate. în februarie, la Lima, s-a anunţat că, în urma unei informaţii conform căreia comandourile israeliene îl caută din nou pe Martin Bormann în această regiune, controlul la frontiera dintre Peru şi Chile a fost întărit. Comandantul poliţiei din Lima a declarat : „Dacă fostul adjunct al lui Hitler va pătrunde în Peru, va fi arestat". în noiembrie 1964,

domnul Fritz Bauer declara că el tot mai este convins că Martin Bormann se află în viaţă. Şi era atît de convins, încît punea pe capul fostei „Eminenţe brune" un premiu în valoare de o sută de mii de mărci. Suma aceasta urma să fie o recompensă pentru informaţiile „care ar permite să se determine identitatea actuală, precum şi locul unde se află criminalul de război şi ar duce la extrădarea sa în Germania federală",

în martie 1965, după moartea misterioasă a criminalului de război Albert Cukurs, acuzat de asasinarea a treizeci şi două de mii de evrei şi al cărui cadavru fusese descoperit într-un cufăr l^JVLontevideo (Uruguay), poliţia din portul Santos (Brazilia) a pus mîna pe un german cu numele de Alfred Trenker. După părerea poliţiei braziliene, era vorba de fostul ofiţer SS Detlev Sonnenberg, vinovat de crime de război. Acest Sonnenberg ar fi fost şi el amestecat în uciderea lui Cukurs. După declaraţiile arestatului, Martin Bormann se afla atunci în Brazilia, unde, se ascundea sub un nume fals, după ce-şi transformase în prealabil cu totul fizionomia cu ajutorul chirurgiei estetice.

în iulie 1965, procurorul general Fritz Bauer a primit un raport în care se arăta că Bormann ar fi îost văzut la Asuncion împreună cu doctorul Joseph Mengele, fost medic-şef SS la Auschwitz. Tot în iulie au fost amînate săpăturile întreprinse în apropiere de zidul Berlínului pentru a se găsi eventualele rămăşiţe ale lui Martin Bormann şi ale doctorului Stumpfegger, în octombrie 1965, într-un interviu acordat ziarului *New York Post,* un agent israelian, Tuvia Friedmann, afirma că Martin Bormann s-ar găsi în Argentina. Domnul Fritz Bauer a reacţionat imediat : el i-a cerut domnului Friedmann, director al centrului israelian de documentare cu privire la crimele naziste, să-i dea toate informaţiile cu privire la locul unde se ascunde Martin Bormann. După domnul Fnedmann, centrul de documentare ştia foarte bine unda se afla Bormann în Argentina. Dar trebuiau cincizeci , mu de dolari pentru a-i plăti pe cei care ar fi aiutat la prinderea lui.

Ultimul episod al acestei istorii misterioase a fost scris de Klaus Eichmann, fiul lui Adolf Eichmann. într-o scrisoare deschisă publicată la 9 ianuarie 1968, el afirma că ştie că Bormann se află în viaţă în America de Sud : „Aştept; să te predai justiţiei ca să-ţi iei partea de răspundere pe care tatăl meu a trebuit să şi-o asume în locul dumitale în faţa opiniei publice mondiale... Tatăl meu s-a

căit, tatăl meu a ispăşit, dar dumneata ? Dumneata continui să trăieşti ascuns în America de Sud... Dumneata te ascunzi, domnule Bormann, cînd ai putea să lămureşti atîtea lucruri...'[1] Klaus Eichmann declara că e convins că Bormann nu va scăpa de justiţie : „Fii sigur că voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să fie aşa".

Iată, aşadar, deschis şi închis dosarul afacerii Bormann, Cred, în mod sincer, că am oferit cititorului tot ansamblul de argumente care ar putea fie să ducă la convingerea că Bormann ar fi murit la Berlin în 1945, fie să permită a se admite faptul că adjunctul lui Hitler s-ar afla încă în viaţă. Aşadar, cititorul

urmează să tragă el singur concluziile

.In ce mă priveşte, eu consider că mărturiile care pledează pentru moartea lui Martin Bormann în urmk exploziei tancului pe Weidendammer Brücke sînt cît se poate de inconsistente. Moartea lui, mai tîrziu, noaptea, cînd era împreună cu doctorul Stumpfegger, mi se pare mai verosimilă, fără însă a fi sigur de aceasta. Mărturiile? adunate de Trevor-Roper şi de Dominique Aucleres, mărturii provenind de la persoane cît se poate de serioase - una dintre familiile care i-au luat pe copiii lui Bormann şi o doamnă israelită care-l cunoscuse foarte bine pe iii>rmann —, au, după părerea mea, foarte mare greutate în această discuţie. Dacă e adevărat că Bormann a fost văzut în toamna anului 1945, atunci teza morţii sale la Berlin caile definitiv.

Mărturia agenţilor israelieni care au întreprins cercetări în America de Sud mi se pare la fel de preţioasă. Căutîndu-l pe Bormann pe baza unor informaţii precise, serioase, l-au găsit pe Eichmann. Eichmann despre care s-a pretins de asemenea ani de zile că fusese ucis în timpul luptelor pentru Salzkammergut...

Este, aşadar, foarte probabil ca Bormann să fi reuşit să scape din Berlin şi să se refugieze în America de Sud. Să mai fie el oare în viaţă ? Poate odată şi odată se va afla. Putem spera, desigur, că într-o

zi misterul Bormann va fi pe deplin elucidat

.Misterul Kennedy

„Oh ! Nu ! Nu ! Oh ! Dumnezeule ! Mi-au omorît bărbatul! Te iubesc, Jack ! "
JACQUELINE KENNEDY

Cind „Air Force One", avionul președintelui, a atins pista de la Love Field — aterizînd perfect —, la Dallas erau exact orele 11,38. Pe un cer prea albastru strălucea un soare implacabil: soarele Texasului. în ajun, buletinul meteorologic anunțase ploaie și ceață. O eroare în plus a meteorologiei. 30° la umbră. Era vineri 22 noiembrie 1963.

Elisabeth Cabell — *Deasie* —soția primarului din Dallas, a făcut cîțiva pași în întîmpinarea Jacquelinei Kennedy. Jacky zîmbea. O soție de președinte trebuie să zîmbească mereu — mai ales în America. Era îneîntă- 1oare Jacky. în ziua aceea, ea, care ura de moarte pălăriile, își pusese peste păru-i negru o mică tocă roz. Doamnele din Dallas — alegătoare redutabile — n-ar fi tolerat ca doamna Kennedy să vină la ele fără pălărie, ■tacqueline știa,acest lucru. O soție de președinte trebuie să știe tot. înainte de a pleca de la hotelul „Texas" la Fort Worth — etapa lor precedentă —, Jacky stătuse mult la îndoială. Să-și pună taiorul roz sau o rochie subțire și pe deasupra mantoul de leopard ? Mantoul acela splendid și care o tenta așa de mult, primit în dar de la împăratul Haile Selassie. Deodată însă și-a adus aminte de rugămintea pe care i-o făcuse domnul Muhallim, ambasadorul Somaliei la Washington:

— Să nu cumva să puneți leopard în Texas. Toate femeile vor dori să vă imite și va fi un masacru îngrozitor ; or, noi încercăm să stăvilim stingerea acestei rase de animale '...

Perspicace acest domn Muhallim. Tocmai în Texas, unde e vreme frumoasă în tot timpul anului, se vinde cel mai mare număr de mantouri de pe cuprinsul Statelor Unite. La „Neiman and Marcus", cel mai uriaș i dintre marile magazine ale lumii, găsești un etaj întreg cu *solduri* de vizon. Proprietarul, Sidney Marcus, le mai pune la dispoziție milionarilor petrolului și o bibliotecă . alcătuită în întregime din capodopere — 8 000 de

dolari —, sau o colecţie de opere cubiste. La raionul lui de *pictură* găseşti în permanenţă vreo zece Picasso şi tot atîţia Matisse. Domnul Marcus oferă drept primă pentru cumpărători un profesor de istoria artei, dispus să împartă din ranch în ranch un stoc de fraze uşor de reţinut, ca de pildă : „Pe mine, la Picasso, cel mai mult mă impresionează perioada albastră^-"

Şi Jackv, cuminte, a renunţat la leopard. îmbrăcată cu taiorul ei de culoarea zmeurei, cu toca de aceeaşi culoare, ea i-a zîmbit lui Deasie Cabell cînd aceasta s-a apropiat de ea ca să-i ofere un buchet de trandafiri roşii. ' Mai tîrziu, Jacqueline avea să-şi reaminteaască de trandafirii aceia roşii :

— Nu mi se oferiseră pînă atunci, în cursul călătoriei în Texas, decît trandafiri galbeni. în dimineaţa aceea, la Dallas, mi-au fost oferiţi trandafiri roşii. Mi s-a părut , bizar...

Bizar, într-adevăr, dacă ne amintim că, de la războiul de secesiune încoace, emblema Texasului este trandafirul galben. Imnul Texasului se intitulează *Yellow roses of Texas. O* orchestră de studenţi intona acest cintec pe aeroport: „Vino, şi-ai să fii primit cu dragoste, ca un erou[1]. Cuvinte de circumstanţă. Pentru primirea lui John Fitzgerald Kennedy, aclamaţiile care răsunau pe acest aeroport aproape că acopereau muzica orchestrei. Din uşa avionului, John F. Kennedy zîmbea, la rîndul lui, privind mulţimea care striga şi se-nghesuia în spatele

[1] **Nerin E. Gun. *Les roses rouges de Dallas* (Julliard),** ' grilajului de sîrmă împletită. Şi fiindcă zîmbea, aclamaţiile s-au înteţit.

L-am văzut pe John Kennedy la Paris. Maşina decapotabilă a generalului de Gaulle îl purta încet pe Champs- Elysées, spre Arcul de Triumf. Ploua. În picioare, la dreapta generalului — care şedea jos —, John Kennedy, fără pardesiu, cu haina udă de ploaie, cu apa şiroindu-i pe faţă, le zîmbea parizienilor. Nici o fotografie nu e în stare să redea zimbetul acela. îl primeai ca pe un dar. Mai tîrziu am aflat că zîmbetul acela al lui John Kennedy — din ziua aceea şi din zilele următoare — avea semnificaţia unui curaj plin de calm. Cînd şi-a terminat călătoria prin Europa, cmd s—a reîntors în Statele Unite, îl durea aşa de rău spatele lui rănit — o leziune a coloanei vertebrale produsă la un meci de rugby studenţesc şi agravată de o rană primită în război —, încît a fost nevoie să fie dus pe braţe la coborîrea din avion.

E cert ca moartea președintelui Kennedy a fost resimțită de către toți oamenii — indiferent de naționalitatea lor — ca o nedreptate personală. În întreaga lume, milioane de bărbați și de femei au reacționat la fel. Mai întîi nu le-a venit să creadă, apoi a urmat durerea și mînia. Puțin cîte puțin au început să transpire unele informații. Nu erau coerente și păreau lipsite de logică, contradictorii. Încă din primele ceasuri, telegramele agențiilor de presă au creat condițiile misterului. Pîriă și cei mai puțin avizați dintre cititorii de ziare sau dintre telespectatori își dădeau seama că fuseseră greșit informați. Și, bineînțeles, au început să se întrebe de ce. Asemenea întrebări te fac să admiți orice. Ele deschid cîmp liber tuturor supozițiilor, oricît de neverosimile ar fi și oricît de lipsite de sens ar putea părea.

Se pune următoarea întrebare : în privința morții președintelui Kennedy există, într-adevăr, un mister ? Cînd au fost bătuți la Waterloo, soldații lui Napoleon s-au risipit strigînd : „Am fost trădați !" Nici ei nu înțelegeau : fuseseră obișnuiți să considere că geniul împăratului era infailibil, or, acest geniu îi abandonase. Era, cu siguranță, la mijloc *un mister,* care se putea explica numai prin trădare. Istoricilor le-au trebuit cîțiva ani ca ■să demonstreze că și o minte genială poate greși într-o bună zi. Oare și cu *misterul Kennedy* e la fel ?

Nu am pretenția să aduc aici o soluție decisivă în această dureroasă enigmă. Nu e lună în care presa — fie ea cotidiană, săptămînală sau lunară — să nu ne propună o versiune inedită, o pistă nouă, o explicație care nu ne-a fost încă dată. În această literatură — adevărat noian de cărți —-, publicul se pierde. Am vrut să cunosc zecile de studii consacrate pînă acum acestei „afaceri". Am vrut să citesc tot — și mai cu seamă faimosul raport Warren, ceea ce nu e puțin lucru. Am vrut să critic și să cîntăresc totul. Se vorbește des de accelerarea istoriei. Ar trebui sa se vorbească și de accelerarea mijloacelor de a cunoaște istoria. Sursele de informare moderne se dovedesc a fi atît de considerabile, iar setea publicului de a se informa atît de mare, încît la cîțiva ani după un eveniment știm despre el atît cît știau bunicii noștri despre un episod vechi de mai bine de un secol. A trebuit să treacă o sută cincizeci de ani pentstuca memoriile care oglindesc domnia lui Napoleon să vadă, toate, lumina zilei. Dar după scurgerea a douăzeci de ani de la cel de-al doilea război mondial, protagoniștii lui ne-au spus tot ceea ce ne puteau spune. Fără

îndoială că nu e prea devreme ca istoricul — destul de bine informat în ziua de astăzi — sa abordeze studierea misterului Kennedy. Să o abordeze tară părtinire, într-up.singur scop : căutarea adevărului. Asadar, în paginile care urmează nu voi căuta să „demonstrez", ci să „înfăţişez". Pornind de la documentele existente la ora actuală, voi începe cu ceea ce este *sigur* ca sa ajung la ceea ce e *posibil* şi după aceea, în sfîrşit. la ceea ce e *probabil.*

Ultima călătorie a lui John F. Kennedy a început în ziua de joi 21 noiembrie 1963. În dimineaţa aceea, înainte de micul dejun, preşedintele Statelor Unite „îşi înfăşură brîul medical, îşi încălţă pantofii, dintre care stîngul avea un branţ ortopedic de 6 mm, îşi îmbrăcă la repe- zeală costumul pe care i-l scosese valetul, fixă în cra- vata-i discretă un ac strălucitor ce reprezenta o insignă a marinei militare şi-şi vîrî în buzunar un portofel de piele neagră care conţinea 26 de dolari în monedă-hîrtie, nn medalion al Sfîntului Cristofor în aur prins de portofel şi permisul de conducere auto cu nr. 053332 D, eliberat de statul Massachusetts " [17].

Cu obişnuitul laconism administrativ — chiar atunci cînd era vorba de un preşedinte al Statelor Unite —, permisul de conducere dădea semnalmentele titularului : înălţimea 1,83 metri, părul castaniu (cod 4), ochii cenuşii (cod 6), data naşterii 29 mai 1917.

De pe peluzele Casei Albe s-a înălţat un elicopter, care i-au dus pe preşedinte şi pe doamna Kennedy spre baza Forţelor aeriene Andrews : douăsprezece minute de zbor. Preşedintele a fost de acord ca băieţaşul său, John ■— căruia i se spunea John-John —, să-şi însoţească părinţii pînă acolo. Micuţului îi plăceau grozav de mult asemenea plimbări. Cînd elicopterul s-a lăsat pe pămînt, părinţii l-au sărutat. John-John nu-şi mai putea desprinde ochii de la avionul preşedintelui, „Air Force One", care strălucea în soare.

— Vreau să merg cu el ! — striga el.

Părinţii i-au explicat că nu se poat^, şi atunci, bineînţeles, micuţul a izbucnit în plîns. Preşedintele l-a sărutai pentru ultima oară şi, urmat de Jacky, s-a îndreptat către avionul mare şi alb.

---

17 **William Manchester. *Moartea unui preşedinte,* Bucureşti, Editura politică, 1008, p. 89.**

„Air Force One" a decolat la orele 11 şi a aterizat la 13,30 la San Antonio, prima etapă a călătoriei lor în Texas. Patru opriri prevăzute : San Antonio, Houston, Dallas şi Austin.

De ce trebuia făcută această călătorie ?

Era pregătită de cinci luni. Trei oameni au dorit-o şi i-au ales şi etapele : preşedintele Kennedy, vicepreşedintele Lyndon B. Johnson şi domnul John B. Connally, guvernatorul Texasului.

Anul o mie nouă sute şaizeci şi patru era un an de alegeri prezidenţiale. Kennedy se gîndea la un al doilea mandat. „Era sigur că avea să fie reales — spusese colaboratorul său Theodore C. Sorensen. — Dar nu considera că totul era cîştigat dinainte. Dimpotrivă, socotea că lupta avea să fie grea"®. Călătoria în Texas —r şi mai ales la Dallas — nu era altceva decît o călătorie electorală cu uri s>. op destul de limpede. La 9 noiembrie 1960, democratul Kennedy cîştigase în Texas — mai ales datorită prezenţei alături de el a unui texan, Lyndon Johnson —, însă cu o slabă majoritate de 46 233 de voturi la cei 2 311 845 de votanţi. Iar oraşul Dallas se pronunţase în favoarea republicanului Nixon. De atunci, partidul democrat din Texas activa într-o atmosferă absolut otrăvită. încă în 1940 John Nance Garner, zis „Cactus", combătuse principiul alegerii lui Roosevell pentru un al treilea mandat. De atunci, tendinţele conservaioare şi liberale se ciocneau violent în sinul partidului democrat, partidul lui Kennedy. Conservatorii triumfaseră ultima: oară în 40 şi în 50. Pentru liberalul Kennedy, care avea să fie oare viitorul în Texas ? Johnson făcea tot ce putea ca să potolească patimile, Johri Connally demisionase din postul său de secretar de stat de la marină ca să se prezinte la postul de guvernator al Texasului. Senatorul Ralph Yarborough putea fi considerat şi el printre prietenii preşedintelui. Din nenorocire însă, Connally şi Yarborough se detestau cu înverşunare. Ceea ce nu contribuia de loc la aplanarea diver-genţelor. Cu ocazia campaniei care avea să înceapă, Kennedy se baza foarte mult pe influenţa pe care ar fi putut s -o exercite Johnson asupra lui Yarborough şi Connally „ca să se pună capăt luptei ce măcina partidul democrat texan[1]- Arthur M. Schlesinger, consilier special al preşedintelui Kennedy şi unul din intimii de la Casa Albă, care scrie acest lucru, adaugă de altfel: „Ducîndu-se personal în Texas, Kennedy se baza pe autoritatea sa de preşedinte pentru a-l ajuta pe vicepreşedintele său să-i împace pe texanii ce se războiau între ei"

Existase un moment de îndoială : cu Dallas sau fără Dallas ? Kennedy se hotărise imediat : să se ducă în Texas fără să viziteze Dallasul i se părea de neconceput. Nu fugise niciodată de greutăţi, nici de pericole. La Caracas, Nixon fusese primit cu duşmănie ; Kennedy se dusese şi el la Caracas. Fusese văzut în faţa zidului de la Berlin.

în *Profiles în Courage,* el scrisese :„Un om face ceea ce e dator să facă, în ciuda împrejurărilor personale... şi în

< Arthur M. Schlesinger. *Les 1 000 jours de Kennedy* (Denoţi).

ciuda pericolelor, pentru că acesta este principiul elementar al moralei umane". I s-a atras atenţia că ia Dallas nu i se va putea garanta securitatea. Atunci a hotărît că va merge la Dallas. „A făcut asta — spuse £-íorensen — pentru că trebuia s-o facă, şi în nici un caz cu scopul de a-şi arăta curajul".

Şi totuşi !

Cu patru săptămîni înainte de data fixată pentru călătoria lui Kennedy la Dallas, Adlai Stevenson — o cunoscută personalitate democrată şi adversarul nefericit al lui Eisenhower în alegerile prezidenţiale — se dusese în capitala texană ca să participe la o întrunire cu ocazia zilei Naţiunilor Unite. Extrema dreaptă rasistă, declarîn- du-se „indignată" de măsurile favorabile egalităţii dintre rase luate de guvernul Kennedy, organizase un miting de protest, condus de generalul Walker, unul din extremiştii cei mai îndîrjiţi. în Dalias şi în împrejurimi fuseseră răspîndite afişe avînd pe ele cîte două fotografii alé lui Kennedy, din faţă şi din profil, cu următorul îext : *„Urmărit pentru trădare. Omul acesta este urmărit pentru acte de trădare comise împotriva Statelor Unite".* I se reproşa lui Kennedy — în nişte termeni murdari — atît activita- tea sa în domeniul rasial, cît şi politica sa de destindere internaţională.

Partizanii generalului Walker au năpădit sala în care trebuia să vorbească Stevenson. Tot timpul cît şi-a ţinut discursul, urletele şi injuriile n-au conteniţ. Cînd Stevenson s-a întors la maşina lui, a fost înghiontit. O femeie l-a insultat, mulţimea l-a încercuit. Altă femeie i-a dat în cap cu o pancartă. Un individ l-a scuipat în obraz. Atunci — abia atunci —, poliţia a îndepărtat mulţimea. Stevenson şi-a şters liniştit obrazul şi a spus :

— Ce sînt âştia, oameni sau fiare sălbatice ?

A doua zi, cînd Schlesinger a venit la Los Angeles ca să-i transmită un mesaj de afectuoasă

simpatie din partea lui Kennedy, Stevenson, mulţumit, a început prin a glumi în legătură cu ceea ce se petrecuse la Dallas. După aceea a devenit însă grav :

— Dar, ştiţi — spuse el -—, era o atmosferă groaznică şi înspăimîntătoare. Am stat de vorbă după aceea cu eîteva din persoanele importante de acolo. Se întreabă şi ele, şi mă-ntreb şi eu, dacă preşedintele ar trebui să meargă la Dallas.

Întrebarea devenise pur istorică. Fiindcă John F. Kennedy zbura deja cu avionul prezidenţial „Air Force One" spre Dallas.

Aşa cum era prevăzut, avionul a aterizat mai intii la San Antonio. Aşa cum era prevăzut, vicepreşedintele Johnson şi guvernatorul Connally s-au alăturat preşedintelui şi lui Jacky ca să străbată oraşul. In timpul clupă-amiezii, la baza Forţelor aeriene Brooks, Kennedy a inaugurat Şcoala de medicină aerospaţială. După aceea a zburat la Houston, a străbătut oraşul în maşină, escortat de aceeaşi suită de politicieni. A luat cuvîntul pe stadionul Universităţii Rice. Mare succes. A explicat în faţa Ligii cetăţenilor din America Latină politica sa de bună înţelegere şi a definit „Alianţa pentru prcgres". Un gest fermecător : preşedintele a prezentat-o mulţimii pe Jacky şi a rugat-o sa pronunţe cîteva cuvinte îq. .spaniolă „pentru ca vorbele mele să fie clare'[1]. Lucru pe care ea l-a făcut, declan- şind entuziasmul. Dineu în onoarea deputatului Albert Thomas. Pornire spre Fort Worth, unde trebuia să se ră- mînă peste noapte, la hotelul „Texas".

Soţii Kennedy s-au instalat în apartamentul 850, la etajul opt. Nu era cel mai luxos. Dimpotrivă. Apartamentul cel mai luxos — cu, numărul 1 348 — le-a fost dat soţilor Johnson. Serviciul secret n-a fost de acord că preşedintele să locuiască la 1 348, pentru că acolo existau mai multe uşi. Econoamă, Lady Bird — cum îi spunea vicepreşedintele eu o oarecare dezinvoltură, soţiei lui — a găsit că nu e prea plăcut să plătească 100 de dolari pentru o noapte, în timp ce soţii Kennedy n-or să aibă de plată decît 75 de dolari !

Jacqueline, care murea de somn, s-a dus prima în camera ei, după ce i-a urat un tandru : „Good Night, wake me up" soţului ei. Preşedintele a ţinut să privească la televizor reportajul călătoriei sale. Ca „să umple" cele zece minute care mai rămăseseră pînă la începerea emisiunii, a început să frunzărească revista *Life*. Numărul respectiv

conţinea un reportaj ilustrat cu funeraliile regelui Eduard al VH-lea. în urma sicriului său, toţi regii de pe glob, începînd cu Wilhelm al Il-lea, împăratul Germaniei, care purta uniforma de grenadier din garda sa. Reprezentantul Statelor Unite, „Teddy[1] Roosevelt, pâşea... ultimul. Ce însemnau în 1910 Statele Unite pentru lumea întreagă ?

După terminarea emisiunii de la televiziune, John Kennedy şi-a recitit discursul pe care trebuia sa~l pronunţe a doua zi la Dallas. Discursul se termina aşa :

„Legământul nostru va fi de a ne arăta demni de puterea şi de răspunderile noastre, de a ne exercita forţa cu înţelepciune şi cu măsură şi de a corespunde atît în prezent cît şi în viitor vechii aspiraţii : «Pace pe pământ pentru oamenii de bună credinţă». Acesta trebuie să rămînă ţelul nostru, şi legitimitatea cauzei noastre trebuie să fie aceea care să susţină neîncetat forţa noastră. într-adevăr, aşa cum s-a scris cu mult timp în urmă : «Dacă Cel de Sus nu ocroteşte Oraşul, degeaba mai veghează paznicul»" [5].

John F. Kennedy şi-a pus fcile pe masa lui, s-a dezbrăcat, s-a băgat în pat şi a adormit. Era ultima noapte pe care avea s-o mai trăiască.

Vineri 22 la orele 7,30 fix, George, valetul preşedintelui, intră în salonul apartamentului 850 al hotelului „Texas" şi-l trezi pe Kennedy bătîndu-i în uşa camerei.

Cît timp Kennedy îşi făcu toaleta, George îi pregăti hainele : „Un costum gri-albăstrui la două rînduri, o cravată bleumarin şi o cămaşă aibă cu dungulite fine cenuşii". în timpul unei convorbiri cu ambasadorul Franţei, Hervé Alphand, preşedintele observase că diplomatul avea o asemenea cămaşă.

— Foarte frumoasă. De la Londra ?

— Nu ! De la Paris !

A doua zi, Casa Albă făcuse o comandă de cămăşi la Cardin, în Faubourg-Saint-Honoré

Un chelner aduse micul dejun comandat : pentru preşedinte un suc de portocale, pîine prăjită, cafea şi ouă fierte moi ; pentru Jacfcy — care mai dormea încă — suc de portocale, pîine prăjită, cafea, servite pe o tavă care se încălzea [7]. Chelnerul îl găsi pe preşedinte ras şi îmbră- cat, după ce între timp stătuse de vorbă şi cu aghiotantul

*** Citat de Morvan Duhamel, *Les quatre jours de Dallas* (France-Empire).**

[5] William Manchester, *op. cît.*, p. 103.

[7] Nerin E, G un, *op.* cît.

său, generalul Godfrey T. McHugh. ,,Nimic nou", îi spusese generalul, înmînîndu-i preşedintelui mai multe ziare împreună cu două pagini de rapoarte telegrafiate în care era Vorba de Vietnam şi de Cambodgia. Dintre ziare, *Dallas Morning News* se arăta la înălţimea reputaţiei de care se bucura : publica o pagină întreagă cu chenar negru, intitulată în rîs : *,,Bun venit la Dallas, domnule Kennedy"*. E adevărat că pagina respectivă fusese cumpărată la tariful publicitar de un oarecare „American Factifinding Committee" („Comitetul american de anchetă"). în realitate era vorba, aşa cum va rezulta din ancheta ulterioară, de un comitet fictiv, „creat în unicul scop de a avea un nume de pus în ziar". Acest articol polemic îl acuza pe preşedinte că „a aruncat la coş doctrina Monroe şi a înlocuit-o cu spiritul Moscovei", că a lăsat „să fie exterminaţi cu sălbăticie aliaţi anticomunişti fideli ai Americii", că i-a dat ordin fratelui său Bobby „să procedeze cu blîndeţe faţă de comunişti şi de simpatizanţii lor". Toate aceste acuzaţii erau redactate sub^f-orma unui rechizitoriu în stil direct r de ce Gus Hali, şeful partidului comunist american, „a aprobat aproape toate actele dumneavoastră politice şi a anunţat că partidul va susţine şi va sprijini realegerea dumneavoastră" ?

La început, preşedintele n-a văzut această pagină. El avea s-o citească abia mai tirziu şi atunci avea să spună :

— Cum e cu putinţă ca .oamenii să scrie aşa ceva ?

După ce şi-a terminat micul dejun, preşedintele a ieşit
din apartament, a luat ascensorul şi i-a zîmbit fetei de la lift, Lupe Guerrero, care era într-al nouălea cer de fericire. în cursul nopţii plouase. Cu toate astea, de la orele 3 dimineaţa, sute de oameni aşteptau în faţa hotelului. La ieşirea preşedintelui erau acolo aproape 10 000 de spectatori, care-l aclamau. Kennedy trebui să improvizeze un mic discurs în cinstea lui Fort Worth :

— Aici, la Fort Worth, aveţi inimi viteze... Din punct de vedere militar, noi sîntcm, datorită oraşului Fort Worth, cei mai puternici din lume...

Sindicaliştii îl aclamară. Se auziră cîteva glasuri care strigau :

— Unde-i Jacky ?

Zîmbind, el arătă către fereastra de la etajul opt t

— Doamna Kennedy se aranjează şi asta ii răpeşte ceva mai mult timp, dar, bineînţeles, că după aceea arată mult mai bine decît noi.,.

Apoi preşedintele se îndreptă către sala cea mare de bal a hotelului „Texas", unde trebuia să ia micul dejun o, tcial în tovărăşia cîtorva sute de democraţi care plătiseră 3 dolari — şi de multe ori 15 şi 20 la negru — pentru cinstea de a participa la prima masă cu preşedintele Statelor Unite. Kennedy ştia să se prefacă că mănîncă fără ¡■ă guste nimic, era considerat maestru în acest domeniu. Doctorul său îi interzisese „să mănînce lucrurile servite la banchete, în hoteluri sau în alte locuri de primire". Se servise cafeaua, cînd, în fine, apăru şi Jacquelinei, îmbrăcată în roz, şi se aşeză lîngă soţul ei. Fu întîmpinatâ eu ovaţii „formidabile".

Preşedintele luă cuvîntul şi spusde din nou ceea ce mai spusese de atîtea ori străbătînd ţara. Pretutindeni a pro- • ;.nţat cam acelaşi discurs, dar, spune ziaristul Nerin E. Gun, care l-a însoţit de multe ori — şi mai cu seamă în ziua aceea —, „schimbînd numai aluziile măgulitoare la adresa locurilor pe care le vizita şi a cetăţenilor importanţi din localitate". în dimineaţa aceea de 22 noiembrie, <-! a vorbit despre avioanele care se construiau la Fort Worth şi a amintit că fratele sau mai mare, Joseph, a fost ucis în timpul războiului pe un avion „Liberator" de acest tip, Apoi, „ascultînd parca de o bruscă inspiraţie", a vorbit „despre lumea foarte periculoasă şi atît de nesigură în mijlocul căreia trăim..."

O frază neterminată, care a lăsat publicul descumpănit, Şi cu aceste cuvinte a părăsit sala. Auditoriul, „gîn- i i i tor şi tăcut", nu a aplaudat la ieşirea preşedintelui.

înainte de a părăsi hotelul, Kennedy a stat de vorbă cu Jacky şi cu Kenneth O'Donnel, unul din consilierii săi principali. Subiectul ? Rolul serviciilor secrete în apăra- i fa unui preşedinte. Tot ce pot ele să facă, spune Kennedy, o să apere un preşedinte împotriva mulţimii surescitate şi nedisciplinate.

— Dar, dacă cineva vrea într-adevăr să omoare un preşedinte, nu e prea greu : *n-ai decît să postezi un om pe. o clădire înaltă şi să-i dai o armă* cu *lunetă, şi nimeni u-o să mai poată face nimic ca să-i apere viaţa.*

Ora plecării. Convoiul ajunse la baza aeriană de la Carswell. Un „tunet de aclamaţii". Hotărit lucru, Dallas nu înseamnă întregii Texas. Dar Dallas

e Dallas. La aeroport, John şi Jacky au avut de strins sute şi sute de rnîini. Avionul a decolat la 11,24. După ce s-a urcat, preşedintele s-a instalat în faţa, într-o cabină separată, în care ca mobilă se afla o masă, nişte fotolii, două paturi şi, alături, un duş. A studiat nişte dosare trimise de la Washington, a semnat cîteva scrisori, o telegramă de felicitare adresată lui Winston Churchill şi a răsfoit diverse ziare. Apoi a trecut în partea din spate a avionului şi a stat de vorbă cu suita lui şi cu reprezentanţii presei. A comentat anumite articole care insistau în mod deosebit asupra fracţiunilor din sînul partidului democrat din Texas.

— E prost... foarte prost, zise el.

Atunci Godfrey T. McHugh spuse :

— Dacă credeţi că e prost, domnule preşedinte, ce-o să ziceţi cînd o să vedeţi *News* di»-Dallas !

— L-am văzut, spuse Kennedy posomorit.

Drumul era scurt. Nu erau decît vreo treizeci de kilometri între Fort Wortli şi Dallas. Orele 11,40 : „Air Force One" ateriza la Love Field. Sosise ceasul înfruntării Dal- lasului.

Romanul oraşului Dallas e pe măsura epopeii americane. înainte de 1940 nu avea decît 300 000 de locuitori : un oraş modest pentru Statele Unite. Descoperirea petrolului a schimbat totul. Intfe anii 1940 şi 1960, populaţia a crescut de peste două ori. Acest centru, pînă mai ieri agricol, era dominat acum „de toată bogăţia asta nouă, care se scurge în formă brută din puţurile de petrol ca să fie investită în afaceri bancare, în asigurări, în servicii publice şi în plasamente imobiliare" [8]. Un ziar „dădea tonul" politicii oraşului : *Dallas Morning News*, o politică „violentă şi primitivă". Fiind invitat în 1962 la Casa Albă, directorul acestui ziar îi declarase pur şi simplu lui Kennedy că naţiunea avea nevoie „de un bărbat care să urce pe cal, şi nu să încalece tricicleta Carolinei".

[8] **Artliur M. Sehlesinger,** *op. cît.*

La Dallas nu exista o aristocraţie cu tradiţie, dar nici

0 mişcare muncitorească organizată. În schimb, acolo se cultiva cu grijă un mit pe cît de comod, pe atît de periculos : cel al vechiului Texas, „al bărbaţilor săi virili, călăreţi îndrăzneţi, tintaşi temuţi şi care aplicau ei înşişi k-gea". Mitul îşi are simbolul său : pălăria cu boruri largi, din care preşedintele a primit, de altfel, la Fort Worth un exemplar pe care s-a gîndit să i-l dăruiască lui John-■Tohn, băieţaşul lui. Dar pitorescul nu izbuteşte

uneori să ascundă anumite realităţi : procentajul de omucideri este în Texas unul dintre cele mai ridicate din Statele Unite, mai ridicat, de pildă, .decît cel din statul New York şi de două ori mai mare decît media naţională. în unii ani, la Dallas se ucide mai mult decît în întreaga Anglie. între
1 ianuarie şi 1 noiembrie 1963 s-au comis la Dallas nouăzeci şi opt de omoruri. Dallas, „oraş al violenţei şi al isteriei", spune Schlesinger. Dallas, a cărui atmosferă „nu putea decît să-i influenţeze pe nişte oameni slabi din fire, şovăielnici, obsedaţi de haos şi de ură".

în ajunul sosirii preşedintelui, un cronicar sportiv de la *Dallas Morning News* sugerase ca la Dallas John F. Kennedy să nu vorbească decît despre ambarcaţiile cu pinze. „Dacă-şi va alege subiectul ăsta, va fi înconjurat fie nişte admiratori entuziaşti. Dacă va vorbi despre Cuba, drepturi civice, impozite sau Vietnam, se va găsi cu siguranţă cineva care să se pună de-a curmezişul şi să dea drumul unei rafale de gloanţe în echipajul preşedintelui".

Dar John F. Kennedy n-avea cîtuşi de puţin intenţia să vorbească la Dallas despre bărcile cu pînze : „Un om face ceea ce e dator să facă, în ciuda împrejurărilor personale..." I

John Fitzgerald Kennedy se hotărîse să înfrunte Dal- lasul fără pălărie, fără pardesiu, în costumul lui albastru, cu părul roşcat filfiintlu-i în vint. Aşa s-a prezentat pe pasarela avionului. Aşa a traversat aeroportul.

Preşedintele e condus la maşina lui, „Lincoln Continental" cu numărul GG 300, transportată cu un avion-car- gou. Jacky mai întîrzie, rămînînd în urmă ca să strîngă mîini şi să repete mereu cu zîmbet : *Thank you !* John se hotărăşte atunci să se cîucă s-o ia şi o prinde de mină ca s-o poată smulge mulţimii. Zece minute după sosirea lor la aeroport, coloana se pune în mişcare.

În faţă merg motociclişti ai poliţiei din Dallas. Vine apoi maşina-pilot a poliţiei, care merge de obicei cu aproximativ 400 de metri înaintea coloanei. Sarcina ei: să le vestească poliţiştilor înşiraţi pe parcurs sosirea iminentă a preşedintelui.

În spatele maşinii-pilot a poliţiei, patru pînă la şase motociclişti, a căror sarcină este să ţină mulţimea la distanţă.

Urmează apoi maşina din capul- coloanei. E considerată ca un fel de „post de comandă mobil".

Nu are nici un număr de înmatriculare şi e condusă de Curry, şeful poliţiei. În ea se află agenţii Sorrels şi Lawson de la serviciile secrete, ca şi J.E. Decker, şeriful comitatului Dallas. Cu toţii au sarcina să supravegheze mulţimea şi clădirile de-a lungul itinerarului. Maşina aceasta trebuie să preceadă tot timpul maşina preşedintelui cu aproximativ patru-einei lungimi.

Cea din urmă, un „Lincoln" decapotabil model 1961, are două strapontine pliante între bancheta din faţa şi cea din spate. Fiind vreme frumoasă în ziua respectivă, Lawson a dat ordin să se scoată capota din plexiglas[9]. Preşedintele stă în dreapta, pe bancheta din spate, iar în stînga lui se află Jacky. Pe strapontina din dreapta s-a aşezat guvernatorul Connally, pe cea din stînga doamna Connally. La volan se află William R. Greer, un agent special de la serviciile secrete. La dreapta lui Greer stă agentul special Roy H. Kellerman, care are — printre altele — misiunea „să asigure legătura prin radio cu maşina din capul coloanei şi cu maşina de escortă, să observe parcursul şi să coboare din maşină ca să stea în preajma pre-şedintelui la fiecare oprire" [in].

Maşina preşedintelui e încadrată de patru motociclişti, cîte doi de fiecare parte. În spatele „Lincolnuiui" vine un „Cadillac" decapotabil model 1955 cu opt locuri, care

" Hotărirea aceasta a fost foarte comentată. în realitate, orice controversă e inutilă, căci capota din plexiglas nu putea Opune rezistenţă gloanţelor.

[9] Raportul Comisiei Warren privitor la asasinarea preşedintelui Kennedy. **Ediţia franceză, voi. I (Robert Laffont).**

1 ' ansportă opt agenţi ai serviciilor secrete : doi stan în faţa, doi în spate şi cîte doi pe fiecare din scările amenajate în acest scop la dreapta şi la stingă. în urma ,,Cadil lacul ui" vine maşina vicepreşedintelui Johnson, un „Lincoln" decapotabil cu patru uşi. Vicepreşedintele stă pe bancheta din spate, în dreapta, în mijloc stă doamna Johnson şi în stingă senatorul Yarborough. în faţă stau agentul special Youngblood şi şoferul Jatks din poliţia rutieră a statului Texas,

înapoia lor, un şir întreg de maşini cu diverse personalităţi, cu fotografi, ziarişti, medicul personal al preşedintelui — amiralul George Burklev ; acesta din urmă se află la cel puţin 300 de metri distanţă de eapul convoiului.

Populaţia de la periferia oraşului, avea să relateze Kenneth O'Donnel, „nu era nici ostilă, nici

din cale afară de entuziastă. Ni se făceau semne cu mîna, dar, mi s-a părut, cu o oarecare rezervă".

Cînd se intră în oraş însă, mulţimea deveni mai compactă. Era „disciplinată, dar bucuroasă". în centru era un adevărat entuziasm. Preşedintele era fericit. Saluta făcînd semne cu mîna. Jacqueline era radioasă. Doamna Con- nally îi strigă :

■■— Nu puteţi spune că populaţia din Dallas nu v-a pregătit o primire călduroasă.

Maşina a părăsit Main Street. A ajuns într-o piaţă destul de urîtă, Piaţa Dealey. O piaţă care poartă acelaşi nume cu directorul ziarului *News* de la Dallas — inamicul nr. 1 al lui John F. Kennedy. De-a lungul acestui triunghi - - al cărui vîrf pătrundea sub viaductul caii ferate — o construcţie în stil neogotic, vechiul Palat al justiţiei, şi alături de el clădirea pătrată a noului Palat al justiţiei. Mai încolo, un imobil mohoril : Arhivele comitetului. în faţă era clădirea *Depozitului de manuale şcolare Texas :* un bloc de o urîţenie absolut funcţională, cubic şi impunător, care adăposteşte birourile şi depozitul unei întreprinderi particulare de rechizite şcolare.

Ca să ajungă la viaduct traverslnd piaţa, convoiul trebuia să urmeze o. traiectorie în formă de „Z". Din Main Street o apucă la dreapta — în unghi drept —, pe Houston Street. După aceea la stînga — în unghi ascuţit —, pe Elm Street. După virajul acesta, convoiul urma să treacă exact pe sub ferestrele Depozitului de manuale şcolare. Apoi, cîteva zeci de metri mai încolo, pe lîngă un dîmb înverzit, mărginit de o pergolă cu coloane. În fund se afla tera- samentul de cale ferată pe sub care — printr-un tunel — trebuia să treacă convoiul.

E ora 12,29. Şeful politiei, Curry, răsuceşte volanul maşinii din frunte spre stînga ca să intre pe Elm Street. Lin viraj de 120°. Bill Greer întoarce şi el, la rîndul său, volanul „Lincolnului". Cînd trece pe dinaintea Depozitului de manuale şcolare, aproape că e silit să oprească. Aceeaşi problemă i se pune şi lui Jacks, şoferul vicepreşedintelui, care, văzînd cît e de mare curba, bombăne printre dinţi :

— La naiba, asta-i de fapt o întoarcere de 180°.

Acum „Lincolnul" se îndreaptă spre viaduct. E cald. Foarte cald.

Din maşina aflată în fruntea coloanei, agentul secret Lawson examinează viaductul spre care se îndreaptă. Sus, pe terasament, zăreşte cîţiva oameni. E, indiscutabil, o lipsă a serviciilor de securităţii Lawson face semne energice cu mîna

unui agent de poliţie ca „să-i pună să circule" pe oamenii aceia. Dar agentul nu înţelege.

Nellie Connally îi arată lui .;acky viaductul :

— încă puţin şi am ajuns. E imediat după asta,

într-adevăr, e imediat : „Trade Mart" (Salonul de expoziţii comerciale) se află la o distanţă de cinci minute. Soţii Kennedy urmează să prezideze acolo un banchet destinat strîngerii de fonduri pentru partidul democrat.

Jacky priveşte viaductul şi „Triple Underpass" (pasajul subteran cu trei nivele). Jacky gîndeşte : *„Ce plăcut o să fie în răcoarea tunelului..."*[11]

Printre cei care privesc sînt mulţi negri. într-un oraş în care segregaţia e crîncenă, au ţinut să vină să-l salute pe preşedintele „lor" mai departe de centru. Jacky se întoarce spre stîngă. Face semne cu mîna.

în dreapta, un băieţel de cinci ani ridică mîna ca să-l salute pe preşedinte. John F. Kennedy îi zîmbeşte şi-i face şi el cu mîna, răspunzîndu-i la salut.

E ora 12,30 fix.

Abraham Zapruder este proprietarul magazinului de mode „Jennifer Junior" din Dallas. în dimineaţa aceea,

" WiHiam Manchesler, *op, cît.,* **p, 218.**

Zapruder, un croitoi' foarte conştiincios, şi-a acordat, în mod cu totul excepţional, o oră de răgaz, T)oar n-ai în fiecare zi posibilitatea să-i vezi cu propriii tăi ochi pe preşedintele Statelor Unite ale Americii. Magazinul nu se află prea departe de traseul pe care trebuie să meargă convoiul. Cu puţin înainte de 12,30, Zapruder, înarmat cu aparatul său de filmat de 8 mm, s-a îndreptat spre Elm Street şi s-a postat în faţa intrării Depozitului de manuale şcolare.

Exact, în momentul acela, Roy S. Truly, însărcinat cu supravegherea depozitului, se află şi el în faţa intrării întreprinderii lui. De acolo se vede perfect şi în întregime intersecţia dintre Houston Street şi Elm Street. Zapruder îl cunoaşte bine pe Truly, Leagă cu el o conversaţie. Toate actele lui Abraham sînt guvernate de un simţ strict al economiei. El îi mărturiseşte lui Truly că nu vrea să facă de loc risipă de film :

- - Filmul color mă costă scump, 4 dolari pentru 800 cm, şi mai trebuie să-mi şi încarc mereu aparatul ; n-am să apuc să-l filmez pe Kennedy...

De aceea i-a spus lui Truly că vrea să-şi caute un unghi de filmare mai potrivit. Şi l-a găsit la circa 20 de metri mai încolo, „pe o platformă, în faţa unei mici arcade (lominînd peluza care cobora înspre Elm Street-, S-a postat acolo, „chiar la mijloc, între răscruce şi podul autostrăzii", în faţa lui nu se afla nimeni. Doar „cîţiva curioşi se aşezaseră şi ei pe peluza verde, ca la un picnic".

Satisfăcut, Zapruder s-a pus să aştepte.

E 12,30 şi cîteva secunde, cînd maşina preşedintelui se încadrează în obiectivul Zoomar al croitorului-cineast, Abe apasă pe declanşatorul aparatului său de filmat. Şi, l'fk'înd aceasta, intră în Istorie. în cîteva zile, numele lui Abraham Zapruder avea să devină celebru, el fiind singurul om care a filmat asasinarea lui John F. Kennedy.

„Lincolnul" se apropie de Abe Zapruder, eare stă aplecat asupra obiectivului lui. Merge cu 17,5 km pe oră. Maşina preşedintelui trece pe sub un copac mare. A trecut de el. Zapruder îşi îndreaptă încet aparatul de filmat spre dreapta, executînd unul din acele „travelling"-uri de care cineaştii amatori sînt foarte mîndri cînd le reuşesc. Un obstacol neprevăzut; un panou de semnalizare se interpune deodată între „Lincolnul" albastru şi obiectivul lui Abe. Atunci se aude prima împuşcătură. „Un pocnet scurt, sec, derutant".

Ce s-a întîmplat ? Natural, Zapruder nu e singurul care-şi pune această întrebare. În maşina preşedintelui, Nellie Connally, soţia guvernatorului, s-a răsucit pe strapontina ei şi priveşte ţintă la preşedinte. Cu o mişcare convulsivă, acesta şi-a dus mîinile la gît.

Nellie Connally avea să declare în faţa Comisiei War-

— Am auzit... un zgomot îngrozitor, care venea din dreapta... M-ara întors şi am privit peste umărul drept... şi am văzut că preşedintele îşi dusese ambele mîini la gît... n-a scos nici un cuvînt, nici un ţipăt... Apoi a răsunat a doua împuşcătură, care l-a atins pe John.

Cit despre guvernatorul Connally, el avea să depună mărturie în faţa aceleiaşi Comisii Warren în următorii termeni (mărturie înregistrată pe bandă de magnetofon) :

•— Am auzit un zgomot-pe care l-am identificat imediat drept o împuşcătură. M-am întors instinctiv spre dreapta... dar n-am putut să-l zăresc pe preşedinte docit cu coada ochiului... Atunci m-am răsucit ca să privesc înapoi peste umărul sting... dar n-am izbutit să ajung în poziţia

necesară. Am ajuns în poziţia în care mă aflu acum în faţa dumneavoastră, întors foarte puţin către stînga, şi deodată am avut senzaţia.că cineva mi-a dat o lovitură în spate...

Aşadar, în amintirile guvernatorului şi ale doamnei Connally, o certitudine categorică : glonţul care l-a atins pe Connally l-a lovit pe acesta ***după ce*** prima împuşcătură îl rănise pe preşedinte la gît.

Toate acestea le-a văzut Zapruder, înmărmurit, în obiectivul lui. Toate acestea aveau să le descopere anchetatorii pe filmul color al croitorului -cineast. Cînd examinezi banda de 8 mm, îl poţi vedea clar pe guvernatorul Connally apărînd în dreapta panoului de semnalizare care i-a mascat lui Zapruder, pentru o clipă, maşina. Connally priveşte în dreapta lui. O şesime de secundă mai tîr- ziu — trei imagini mai departe — apare preşedintele, care pînă atunci fusese acoperit de panou. Faţa lui e convulsionată. Figura lui Connally însă este tot impasibilă.
Preşedintele îşi ţine mîna stingă pe reverul hainei, iar mîna dreaptă se ridică spre gît.

Imaginile filmului lui Zapruder au fost numerotate. Preşedintele ridică mîna către gît în imaginea 225. în aceeaşi imagine, guvernatorul Connally îşi întoarce repede capul spre stînga. Este exact momentul pe care l-a descris el în faţa Comisiei Warren. Văzînd filmul lui Zapruder în 1966 şi avînd înaintea ochilor probele mărite ale fiecărei imagini, guvernatorul Connally a declarat reporterilor de la *Life* [18] :

— Mă întorsesem spre dreapta cînd limuzina se afla în spatele panoului. Acum mă răsucesc din nou. Ştiu că am făcut mişcarea aceasta spre stînga înainte de a fi fost lovit. Pe chipul preşedintelui puteţi vedea o strîmbătură. Pe al meu nu se vede nici una. Nici nu aveam motive. Nu fusesem încă atins.

în imaginea 230, preşedintele are umerii ridicaţi şi-şi ţine gîtul cu amîndouă mîinile. El îşi păstrează această poziţie pînă la capătul secvenţei.

în imaginea 234 se vede cum se prăbuşeşte Connally.

— în 234 se poate vedea cum mă prăbuşesc — comentează el —. Căderea e foarte pronunţată în imaginea 235. Umerii mi se ridică în

---

18 **Revista *Life* cumpărase filmul de la Abraham Zapruder imediat după asasinat.**

sus. S-ar spune că haina mi s-a depărtat de cămaşă. Gura mi s-a schimonosit. Cred că e incontestabil următorul fapt : reacţia mea faţă de rană începe o dată cu această secvenţă.

în ce priveşte efectul produs de glonţ, Connally l-a descris în nişte termeni cît se poate de precişi şi de evocatori :

înehipuiţi-vă — a declarat el în faţa Comisiei Warren — că vine cineva din spate şi, luîndu-şi avînt, iţi trînteşte un pumn zdravăn în spinare, chiar sub omoplat

.După imaginea 235, Kennedy continuă să-şi ţină strîns gîtul cu mîinile. Jacky „se uită la soţul ei cu o expresie de surpriză şi în acelaşi timp de zăpăceală", iar agenţii de la serviciul secret şi poliţie privesc „drept înainte, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat". Asta timp de o jumătate de secundă. în timpul acestei jumătăţi de secundă însă, Connally „reacţionează în mod dramatic în urma rănirii lui". În imaginea 236 „are gura larg tfeSchisă şi începe să se răsucească spre dreapta". în imaginea 238, „umărul drept se lasă în jos, iar el se prăbuşeşte înspre portiera limuzinei" [19].

Şi astăzi, după trei ani de la atentat, guvernatorul Connally repetă fără încetare :

— Păstrez întipărită în minte fiecare fracţiune de secundă din ceea ce s-a petrecut în maşină pînă în clipa în care mi-am pierdut cunoştinţa. Amintirea scurtului răgaz de timp scurs

---

19 **Ancheta revistei *Life*. Versiunea franceză în *Paris-Match*, nr. 921 din 3 decembrie 19G6.**

între focul de armă care l-a lovit pe președinte și durerea provocată de glonțul care m-a lovit pe mine este și astăzi la fel de proaspătă ca atunci.

Iar doamna Connally repetă și ea la rîndul ei : ■

— Ceea ce-mi amintesc eu legat de primele două focuri de armă cuprinde patru evenimente distincte. Mai întîi am auzit un zgomot puternic și ciudat — nu mă prea pricep la puști — în spatele nostru. După aceea am întors capul la dreapta și l-am văzut pe președinte cum își ține gîtul strins. Apoi m-am-intors spre John și am auzii al doilea foc, care l-a lovit pe John... Probabil că l-am privit dinspre dreapta dnd a fost lovit, pentru că l-am văzut prăbușindu-se spre dreapta. Astfel, am avut timfV să-l văd pe președinte după ce fusese lovit de al doilea glonte. După aceea, soțul meu s-a prăbușit, iar eu am întins mîna ca să-l trag către mine....

înainte de a se prăbuși către stingă, spre soția lui, guvernatorul Connally are timp să-și vadă genunchii plini de sînge. Înspăimîntat, începe să țipe cu glas ascuțit :

— Nu, nu, nu, nu ! Au să ne omoare pe amîndoi !

Jacqueline Kennedy îl aude. Dar totul se petrece foarte
repede. Extrem de repede. Mai repede ca gîndul. Ea îi va spune lui Williâm Manchester că exact în momentul acela s-a întrebat : „De ce strigă ?"

Urmează ultimul glonț. În clipa cînd pătrunde, Jacky o aplecată spre soțul ei. Și ea vede. Ea vede foarte clar desprinzîndu-se o așchie din teasta lui John. În prima clipă nu curge sînge de loc. Apoi, deodată, sîngele se pornește, începe să gîlgîie, țîșnește peste tot, un torent roșu, un val halucinant de sînge și de materie cervicala. Connally urlă mereu. Și Nelly la fel. Sîngele împroașcă totul, îi împroașcă pe toți : pe Jacky, pe șoferul Creer, pe agentul special Kellerman, pe soții Connally. Atunci, Jacky se ridică în picioare și țipă ca ieșită din minți :

— Oh ! Nu ! Nu ! Oh ! Dumnezeule ! Mi-au omorît bărbatul ! Te iubesc, Jack !

Chiar după prima detunătură, Kellerman a întors capul spre dreapta, în direcția zgomotului. L-a văzut pe președinte cum își duce amîndouă mîinile la gît. Imediat i-a spus șoferului :

— Accelerează ! Sîntem loviți !

Apoi a apucat microfonul şi a trimis un mesaj către maşina din frunte : „Sîntem loviţi, repede la spital !"

Şoferul William Greer a auzit şi el, la rîndul lui, un zgomot pe care l-a luat — va spune mai tîrziu — „drept un rateu al motorului uneia dintre motocicletele care încadrau maşina preşedintelui". La cea de-a doua detună- tură a aruncat o privire peste umăr : l-a văzut pe guvernatorul Connally cum se prăbuşeşte. Chiar în momentul acela, Kellerman i-a strigat: .

— Accelerează !

Kellerman va depune mărturie că ar fi auzit, în timp ce-şi transmitea mesajul şi dădea ordinul respectiv, o ***rafală de împuşcături***[20]. E un amănunt care trebuie reţinut. Şi asta „în cele cinci secunde care s-au scurs după prima detunătură".

Stînd în picioare, pe scara din stingă, în partea din' faţa a maşinii de escortă, agentul special Clint Hill era ocupat să-i scruteze pe cei cîţiva spectatori aşezaţi în partea de sud a lui Elm Street. Maşina de escortă venea în urma maşinii preşedintelui, la o distanţă de aproximativ] ,50 m. Deodată, Hill auzi un zgomot pe care-l luă drept explozia unei pocnitoare. Zgomotul venea din dreapta, din spate. Hill întoarse imediat capul spre dreapta : „Fă~ cînd această mişcare, am avut pentru o clipă în faţa ochilor maşina preşedintelui şi l-am văzut pe preşedintele Kennedy cum ridica mîinile şi se prăbuşea înainte, spre stînga". Hill sari din maşina de escortă. Pe bună dreptate avea să se vorbească despre „reflexele extraordinare" ale lui Clint Hill. Agentul special alergă spre maşina pre- şedintelui ca s-o ajungă. Auzi o a doua împuşcătură, la aproximativ cinci secunde după prima, cea care desprinse o bucată din cutia craniană a preşedintelui.

Se pare că acesta a fost momentul în care şoferul Greer ar fi strigat :

— Să ieşim din iadul ăsta !

El apăsă cu putere pe accelerator. Hill tocmai îşi făcuse vînt ca să sară în partea din spate a scării stingi a maşinii preşedintelui. Reuşi să se agaţe' cu o mină. Acceleraţia bruscă făcu insă să-i scape

---

20 *" Raportul Comisiei Warren cu privire la asasinarea preşedintelui Kennedy.* **Ediţia franceză,** voi. I **(Robert** Laffont),

piciorul. Alergă „trei-pa- tru paşi" fără să desfacă mina. Atunci văzu cu groază cum Jackv Kennedy s-a urcat pe canapea. Ea căuta, va spune Hill, să apuce ceva care se afla pe bara de protecţie din spate, în dreapta, peste aripa dreaptă a maşinii. Deşi raportul Warren nu precizează, deşi Jacky a refuzat întotdeauna să dea explicaţie ci^jtfivire la această atitudine extraordinară — chiar şi atunci cînd a fost întrebată de Manchester —, e mai mult decît probabil că acel „ceva" la care căuta ea să ajungă nu era altceva decît o bucăţică din cutia craniană a soţului ei. Acceleraţia bruscă a maşinii o făcu însă să-şi piardă echilibrul. Clint făcu o sforţare supremă ca să se urce pe maşină. Jacky îl văzu şi-i întinse mîna, pe care el o apucă. Sări pe scara maşinii şi-o împinse înapoi pe Jacky. „Ar fi greu de spus care l-a salvat pe celălalt", atrage, pe bună dreptate, atenţia Manchester. „Am silit-o să se aşeze din nou pe bancheta din spate — avea să relateze Hill —, apoi m-am urcat pe spătarul banchetei din spate şi m-am lungit acolo". David Powers, din maşina de escortă a preşedintelui, a asistat la toată scena asta. El a declarat că „doamna Kennedy ar fi căzut fără doar şi poate prin spatele maşinii şi ar fi murit dacă Hill n-ar fi împinso înapoi în interiorul limuzinei". în raportul Warren se poate citi : „Doamna Kennedy nu-şi aminteşte să se fi urcat pe partea din spate a maşinii".

Maşina preşedintelui se repezi în tunelul viaductului, ieşi din el cu 100 km pe oră şi sendreptă pe autostradă în direcţia spitalului Parkland.

Filmul făcut de Abe Zapruder arată că toată tragedia s-a desfăşurat în şaisprezece secunde !

La locul atentatului era o „confuzie totală". Un martor văzu nişte spectatori „culcaţi în iarbă la marginea drumului". Alţii strigau. Nişte agenţi îşi agitau armele, oamenii din serviciul secret îi dădeau la o parte foarte energic pe toţi cei ce le stăteau în drum şi-şi îndreptară pistoalelemitralieră în sus. Negrii păreau cuprinşi de spaimă. Îşi închipuiau că „nişte extremişti de dreapta au hotărît .să-i masacreze pe toţi ai lor şi că se trage asupra lor de sus de la ferestre". Nişte părinţi „se aruncară peste copiii lor, pe care îi culcară pe iarbă şi-i acoperiră". Unul dintre negri, John Draster, urlă :

— ***Lynch, they lynch us !***

Din mulţime se aude un strigăt :

—- Asasinul a fost prins !

Niște polițiști l-au înconjurat pe un tînăr blond. Un ziarist, Douglas Kiker, alerga, fluturînd în mină legitimația de ziarist. Se întîlni cu Marianne Means, altă ziaristă. Aceasta plîngea. Exista între ea și președinte o mare intimitate. Atît de mare, încît se bîrfea pe socoteala lor. Se spunea chiar că, dacă Jacky ținuse să-și însoțească bărbatul în Texas, acest lucru se datora faptului că aflase că va merge și Marianne Means... Lacrimi mari se prelingeau pe obrajii tinerei fete :

— S-a întîmplat ceva cu Jack, vai, e îngrozitor! Doamne, dumnezeule, fie-ți milă !

Din cei șaizeci de polițiști de la serviciul secret, mai mult de jumătate au rămas pe locul dramei. „Zăpăceala lor îți făcea mai mare mila — spune Nerin E. Gun. — De șaizeci de ani, în cadrul corpului acestuia specializat se executau cu regularitate manevre care aveau drept scop să-i pregătească pe oameni ca să știe ce urmează să facă în caz de atentat. Puși însă în situația de a acționa, ei au fost total dezorientați, ca niște copii care s-au pierdut deodată în mulțime, departe de părinții lor". Și o remarcă usturătoare și, totodată, amară a lui Gun : „Serviciul secret, care are atîta autoritate cînd eA/orba să-i intimideze pe ziariști, poartă o mare parte de răspundere în această tragedie îngrozitoare".

Încet, încet, pe Elm Street se restabili calmul. Oamenii începură să se mai înțeleagă. Tînărul blond s-a justificat. Atunci, unde e asasinul ? De unde s-a tras ?

Și cu asta am ajuns chiar în miezul a ceea ce a fost numit „misterul Kennedy". Căci studierea declarațiilor făcute de martori ne lasă complet dezorientați în privința locului din care au fost trase focurile de armă. Douăzeci și cinci de persoane au venit singure să depună mărturie în legătură cu acest subiect în zilele de 22 și 23 noiembrie. Douăzeci și două au afirmat că focurile ***au venit din direcția unei coline*** aflate în dreapta podului peste care trecea linia ferată —• podul sub care se afla și pasajul subteran cu trei nivele. Această colină e mărginită, înspre stradă, de un gard de lemn, tufișuri, copaci și o pergolă, construcție de forma unei rotonde cu coloane. În spatele gardului se făcuse un parking." Dintr-o sută douăzeci și patru de martori, nouăzeci și doi au afirmat „direct sau implicit" — de exemplu privind sau alergînd într-o anumită direcție — că împușcăturile ar fi venit de ***pe colină.*** în total, scrie Mark Lane, avocat american care a anchetat neobosit de la moartea

preşedintelui ca să rezolve enigma, „58 de martori au declarat că focurile au fost trase de pe dîmb, iar despre 34 se-ştie că în momentul cînd s-au auzit împuşcăturile au alergat spre dîmb sau şi-au îndreptat atenţia spre el" [13],

în momentul atentatului, cîţiva muncitori feroviari şedeau chiar pe podul căii ferate, deasupra pasajului subteran cu trei nivele. Au fost interogaţi de un reprezentant al Comisiei Warren. Şase din cei şapte martori care şi-au exprimat părerea cu privire la locul de unde au fost trase focurile, au specificat că „ele fuseseră trase de pe un *deluşor înverzit* — cu alte cuvinte de pe «dîmbul» pomenit mai sus— aflat între pod şi depozitul de manuale". Se va putea obiecta că adeseori în asemenea cazuri ecoul a dus la erori. Dar, remarcă Edward Jay Epstein, un tînăr profesor universitar american care a închinat o tează studierii raportului întocmit de Comisia Warren, „cinci dintre aceşti martori au declarat că au văzut şi un nor de fum 'care> se ridica din apropierea deluşorului" [14]. Un martor, mai cu seamă, a declarat : .,Am văzut perfect norul de fum şi am auzit zgomotul venind de sub copacii aceia de pe deluşor".

Opt martori se aflau pe partea cealaltă a străzii care mergea de-a lungul ***colinei înverzite.*** Toţi opt au declarat „că, după«părerea lor, împuşcăturile au răsunat din direcţia aceea",

în dimineaţa zilei de 22 noiembrie, nişte reprezentanţi ai poliţiei îl însărcinaseră pe un salariat al societăţii „Union Terminal Company", I-Iolland, să noteze numele feroviarilor care doreau să privească de sus, de pe podul căii ferate, trecerea convoiului prezidenţial. La orele 11,45, Holland s-a dus la pod şi a început să verifice identitatea muncitorilor. Cînd convoiul s-a apropiat de pod, Holland se afla tot acolo. A auzit împuşcăturile. S-a uitat imediat ***în stingă***, deci în direcţia dîmbului înverzit, a gardului, tufişurilor şi copacilor. ***„S-a înălţat un norişor de fum de 2—3 m înălţime chiar deasupra pomilor***Holland a declarat că a auzit cu certitudine ***patru jocuri:*** „Sînt absolut sigur că am văzut fumul înălţîndu-se deasupra copacilor". Holland şi-a dat imediat seama că e martorul unei tentative ele asasinat. Şi avea impresia că ucigaşul sau ucigaşii sînt ascunşi în spatele îngrăditurii de lemn. „Aşa că, imediat după ce au fost trase focurile, am alergat la capătul podului, după gard, ca să văd cine se află acolo". Cînd ajunge acolo, el găseşte ***pe colină doisprezece***

sau cincisprezece polițiști; cu toții, așadar, au avut același reflex : cu toții îl căutau pe asasin ***pe colină.*** „Un timp am căutat cu toții cartușe goale". Ei cercetează și cele mai apropiate mașini din parking. „Îmi amintesc — spune Holland — de un al treilea automobil. Jos, lîngă gard, staționa un camion cu spatele la gard, era al treilea automobil acolo jos, și o porțiune de teren pe o suprafață cam de nouăzeci de centimetri pe șaizeci arăta de parcă ar fi fost cineva acolo timp îndelungat... Pe bara camionului era noroi în două locuri".

[14] **Edward Jay Epstein. *Raportul Epstein. Contraanchetă la raportul Warren și la asasinarea prezidentelui Kennedy*** (Robert Laffont).

Holland este întrebat:

— Ca și cum cineva și-ar fi șters tălpile pantofilor, sau...

- - Da —a răspuns Holland —, ca și cum cineva și-ar fi șters tălpile pantofilor, sau s-ar fi suit pe bară ca să se uite peste gard [21].

Ofițerul de poliție Seymour Weitzman a fost unul dintre primii polițiști care a ajuns la gard. Mark Lane vede în Weitzman unul dintre polițiștii ,,cei mai capabili din Dallas" : el avea să recupereze ulterior, în partea dinspre sud a lui Elm Street, o porțiune din craniul președintelui ; mai tîrziu a descoperit în depozit carabina care, fără îndoială, fusese folosită pentru a se trage asupra președintei ui. în momentul în care trecea „Lincolnul" președintelui, Weitzman se afla la intersecția dintre Main Street și Houston Street. Cînd mașina se apropiase de colină, Weitzman a auzit focurile de armă ; el a alergat înspre dimb. Mai tîrziu avea să declare că „a urcat dîmbul și a sărit peste gard". El avea să descrie zăpăceala „ce domnea îndărătul gardului în timp ce soseau și alți polițiști". Și avea să precizeze : „Am întrebat pe un muncitor de la căile ferate dacă a văzut sau a auzit ceva în timp ce trecea președintele. Mi-a răspuns că are impresia că a văzut pe cineva aruncînd ceva.într-un tufiș". Weitzman l-a întrebat „de unde venise, după părerea lui, zgomotul", iar feroviarul a arătat „spre porțiunea de perete unde se afla un desiș de arbuști".

în total, din 90 de persoane cărora li s-a pus întrebarea de unde li s-a părut că au fost trase focurile, 58 au declarat că focurile au fost trase din

---

21 **" Mark Lane, *op. cît.*, p. 34—35.**

direcţia dîmbului acoperit cu iarbă, iar 32 au emis o altă părere.

E greu să nu te laşi impresionat de o asemenea majoritate. Cu atît mai mult cu cît contraancheta întreprinsă de Mark Lane a dat în vileag unele amănunte pe care Comisia însărcinată cu ancheta oficială — faimoasa Comisie Warren •— pare să le fi omis *total. De pildă, o tînără localnică, Julia Ana Mercer, în vîrstă de 23 de ani, trecînd în ziua de 22 noiembrie 1963, dis-de-dimineaţă, prin fata depozitului, a văzut un camion care staţiona nereglementar, urcat pe jumătate pe trotuar. „în camion erau doi indivizi. Vehiculul bara drumul, împiedicînd circulaţia". Era un camion „Ford" vechi, de culoare verde, cu număr de Texas. Pe partea unde şedea şoferul, pe caroserie erau scrise cu negru cuvintele : „Aer condiţionat". în partea dindărăt a camionului, domnişoara Mercer a văzut „nişte obiecte care păreau a fi nişte cutii cu scule". Ea a mai văzut şL „un om solid, .de vîrstă mijlocie, cu o jachetă verde, aplecat: asupra unei roţi din spate a camionului, în timp ce al doilea, întinzîndu-se peste oblonul din spate, scotea un obiect ce părea a fi un toc de puşcă". Pe porţiunea sa cea mai lată, tocul măsura circa 20 cm „şi se îngusta pînă la circa 10—12 cm". Domnişoara Mercer a declarat că toeul era de culoare maro, avea mîner şi era lung de 1,10—1,25-m.

Celor pe care îi miră un spirit de observaţie atît de dezvoltat, Mark Lane le răspunde că domnişoara Mercer se afla la volanul maşinii sale, că circulaţia era

încurcată de camionul cel verde şi că domnişoara Mercer a fost nevoită să se oprească şi să aştepte, înainte de a putea porni, pînă ce porţiunea de pe stînga drumului avea să se elibereze. Tot aşteptînd, ea a avut timp să examineze camionul, iar nemulţumirea i-a mărit, firește, spiritul de observaţie. A văzut deci cum omul s-a îndepărtat de camion cu tocul m mînă :

„virful tocului s-a agăţat de ceva în iarbă sau tiv marginea trotuaridui şi el s-a aplecat să-l degajeze. După aceea a pornit-o peste peluză, urcînd colina verde care face parte din pod".
Domnişoara Mercer a putut face o descriere destul de amănunţită a acelui om : era „un băr-bat alb ce părea să aibă în jur de treizeci de ani şi purta un veston cenuşiu, pantaloni cafenii şi o cămaşă cu un uesen în carouri"

.în aceeaşi zi de 22 noiembrie, Lee Bowers jr., supraveghetor de linie la „Union Terminal Company", se afla la postul său, chiar în spatele pergolei, în mijlocul parkin- gului, pe colină. Bowers i-a declarat unui anchetator din Comisia Warren că în jurul orei 10 dimineaţa „circulaţia pe porţiunea dintre pergolă şi Elm Street a fost oprită de poliţie,, aşa încît orice mişcare pe această porţiune putea fi observată". Bowers a afirmat că în jumătatea de oră-care a precedat asasinatul a văzut *trei maşini* intrînd în zona respectivă : un „Oldsmobile" tip 1959 avînd număr din alt stat decît Texasul şi purtînd un afiş „Goldwater for PreSident" [18] ; un „Ford" negru tip 1957, condus de un ins „care părea că ţine un microfon în dreptul gurii" ; un „Chevrolet" purtînd tot un afiş Goldwater. Automobilul „Oldsmobile" „a trecut prin faţa Depozitului de manuale şcolare în jos, traversînd două-trei linii de cale ferată şi ocolind porţiunea din faţa pergolei şi cea de la vest de ea, de parcă ar fi căutat o cale de ieşire sau ar fi verificat terenul, iar apoi s-a întors pe singurul drum posibil, acelaşi pe care venise". „Fordul" „a mers ceva mai adine în zonă decît primul automobil« şi, „după ce s-a învirtit trei-patru minute pe acolo, s-a înapoiat pe acelaşi drum ca şi primul". Şoferul „Chevroletului" ,.a rămas mai mult timp în zonă. El a verificat zona — a ocolit-o şi a făcut o tentativă de a trece prin dreapta pergolei, dar a fost nevoit să dea înapoi pe o distanţă considerabilă ; apoi a luat-o încet spre faţada clădirii Depozitului do manuale şcolare". Bowers a mai adăugat următoarele : „Ultimul lucru pe care l-am văzut a fost că s-a oprit... deasupra locului unde s-a petrecut asasinatul".

Mai există altă parte a depoziţiei lui Bowers în faţa Comisiei Warren la fel de impresionantă. Cu cîteva clipe înainte de a răsuna

împuşcăturile, Bowers a văzut „doi oameni stînd lîngă gard". Unul era „de vîrstă mijlocie şi destul de solid". Al doilea „era de vreo 25 de ani, avea o cămaşă, sau o haină, sau o jachetă în carouri". Descrierea aceasta, subliniază Mark Lane, nu se deosebea de cea a domnişoarei Mercer, care-i înfăţişase pe cei doi oameni, dintre care unul scosese „tocul de puşcă" şi-l transportase după gard. Bowers precizează că cei doi

oameni se aflau „la trei-patru metri unul de altul" şi stăteau cu faţa spre cortegiul prezidenţial. Bowers crede că nu erau nici feroviari, nici poliţişti. „Aceştia doi erau singurii străini aflaţi jn zonă. Ceilalţi erau muncitori pe care-i cunoşteam". 'Fapt ciudat, Comisia Warren n-a căutat cîtuşi de puţin să obţină de la Bowers şi alte precizări, care par totuşi capitale. Mai târziu, Mark Lane i-a

luat un contra-intero-
gatoriu lui Bowers,
care a relatat
următoarele

:— în timp ce se trăgeau focurile, în vecinătatea locului unde se aflau cei doi oameni descriși de mine s-a petrecut ceva ca o fulgerare sau, cel puțin în ce mă privește, ceva ce n-am putut identifica, dar a fost ceva, s-a întîmplat ceva care mi-a atras atenția în această zonă, chiar de lîngă ridică tură. Ce să zic, ce a fost nu m-am putut dumeri atunci, iar acum nu pot lămuri lucrul acela altfel decît că era ceva neobișnuit, o dîră de lumină sau de fum, sau ceva ce m-a făcut să cred că acolo s-a întîmplat ceva ieșit din comun.

La numai treizeci de minute după asasinat, un alt martor a venit să dea o declarație scrisă în biroul șerifului din Dallas. E vorba de un oarecare Rrice. El se afla în partea cealaltă a pieței, pe acoperișul unui imobil. Cum s-au auzit împușcăturile, privirea i-a fost atrasă de zona dindărătul gardului, de pe dîmbul acoperit cu iarbă. *„După ce am auzit focurile, am văzut un om aler- gînd spre vagoanele de pasageri garate pe linie. Omul avea cam vreo 25 de ani și purta pantaloni kaki... și* avea *ceva în* mînă"*. Price n-a fost audiat de Comisia Warrcn.

A venit momentul să ne ocupăm acum și de acei martori, mai puțini .la număr, care indică o altă sursă a focurilor de armă. Este cu atît mai important să cercetăm declarațiile lor, cu cît ele au fost *singurele* reținute de Comisia Warren.

Un instalator de ţevi de 45 de ani, Howard L. Brennan,, vrînd să vadă bine convoiul prezidenţial, se aşezase pe un parapet de ciment la colţul de sud-vest dintre Elm Street şi Houston Street. Stînd în locul acela, el se afla. chiar în faţa Depozitului de manuale şcolare, mai precis > la o distanţă de 33 de metri de intrarea imobilului. Prezenţa lui Brennan în acest loc e un fapt cert : el apare pe filmul lui Zapruder, în salopetă de lucru kaki, avînd pe cap o şapcă gri şi stînd aşezat pe parapet. în aşteptarea convoiului — aşteptare care a durat şapte minute —,ı Brennan a privit mulţimea de pe stradă şi oamenii care' stăteau la ferestrele clădirii depozitului. El a remarcat* un bărbat aşezat la o fereastră de la etajul cindi din; extremitatea sud-estică a imobilului, pe care l-a văzut" plecând de la fereastră „de vreo două-trei ori".Peste citeva clipe, întreaga atenţie a lui Brennan s-a concentrat, natural, asupra maşinii preşedintelui, care tocmai trecea colţul dintre Houston Street şi Elm Street şi o apuca spre pasajul subteran cu trei nivele. Nici n-a trecut bine maşina, şi Brennan a auzit o detunătură „asemănătoare cu zgomotul produs de un rateu al motorului unei motociclete". Brennan a declarat :

— Cum s-a auzit detunătura, nu ştiu ce m-a •făcut să cred că din imobilul depozitului fusese aruncată, probabil, o pocnitoare. Mi-am ridicat privirile şi am văzut că bărbatul pe care-l remarcasem mai înainte era pe cale să ochească înainte de a trage ultimul foc... Am avut impresia că stătea în picioare, sprijinit de marginea din stînga a ferestrei; îşi ţinea puşca proptită de umărul drept, o susţinea cu mîna stingă şi, ţintind cu multă siguranţă, a tras ultimul foc. Nu cred că toate astea să fi durat mai mult de două secunde. Apoi a retras puşca de la fereastră, ca şi cum ar fi pus-o la loc lîngă el, şi, după ce a mai aşteptat .gţrea o secundă, de parcă ar fi vrut să se asigure că-şi atinsese ţinta, a dispărut[1]>.

Brennan a precizat că a văzut cam 70-85®/» din armă în momentul cînd s-a tras, precum şi trupul bărbatului de la brîu în sus. Puşca era îndreptată spre sud-vest, „spre partea în care Elm Street trece pe sub pasajul subteran cu trei

preşedinte, fiind a opta sau a noua maşină din coloană. Jackson a auzit prima împuşcătură pe Houston Street „cam pe la jumătatea distanţei dintre Main Street şi Elm Street". Cineva din maşină a spus : „Parcă e un zgomot produs de o pocnitoare". După **aceea,** Jackson a auzit alte două împuşcături. Iată ce a declarat el în faţa Comisiei Warren :

— Ne-am dat seama sau ne-am gîndit. că împuşcăturile proveneau de la o armă de foc, dar din locul în tare ne aflam noi nu puteam vedea maşina preşedintelui. Am continuat să înaintăm încet şi, după cea de-a treia împuşcătură, am avut impresia că intervalul dintre ul- timiie două a fost mult mai scurt deeit dintre ele şi prima împuşcătură. După ultima împuşcătură, cred ca pur **şi** simplu am început sa ne uităm în toate părţile, iar eu mi-am îndreptat privirea în faţă, adică în direcţia Depozitului de manuale şcolare. Am băgat de seamă că la o fereastră se aflau doi negri care încercau să vadă ce se petrece deasupra lor. Am urmărit direcţia privi- iilor lor şi am văzut la fereastra de la etajul superior o puşcă sau ceva asemănător cu o puşcă, cam jumătate din armă. Şi chiar în momentul în care mă uitam eu, puşca a început să se retragă, încet, în interiorul imobilului. N-am văzut pe nimeni la fereastră, nici măcar o siluetă.

În aceeaşi maşină a presei, împreună cu Jackson se aflau James Underwood de la postul KRLD-TV, Thomas Dillard, fdtograf-şef la *Dalias Morning News,* Maleolm O. Couch şi James Darnell, operator de filme de actualităţi televizate. Dillard, Couch şi Underwood au confirmat şi ei faptul că Jackson „strigase deodată că a văzut o puşcă la fereastră". Imediat, Dillard — dînd dovadă de o marc prezenţa de spirit —- a făcut două fotografii ale imobilului. Pe aceste fotografii se ţlisting „trei negri)a ferestrele de la etajul patru şi exact deasupra lor, la etajul cinci, fereastra întredeschisă". Operatorul de film Couch a zărit şi el puşca la fereastră :

— După a treia împuşcătură —- a declarat el —, Bob Jackson, care, dacă-mi aduc bine aminte, se afla aşezat în dreapta mea, a strigat cam aşa : „Priviţi la fereastră, acolo sus ! Uite puşca !" îmi amintesc că m-am uitat atunci

spre o fereastră situată la extremitatea dreaptă a etajului, care mi s-a părut a fi al patrulea sau al cincilea, şi am văzut ieşind de acolo circa 30 de centimetri din ţeava unei puşti, care ei»a. trasă înapoi în interior.

Soţia primarului din Dallas, doamna Earle Cabell, care se afla în maşina din spatele maşinii vicepreşedintelui Johnson, a văzut la o fereastră de la etajul cinci „ceva care ieşea în afară", dar n-a putut preciza „dacă era vorba de un obiect sau de braţul cuiva".

Doi funcţionari din comitatul Dallas, James M.Craw- ford şi Mary Ann Mitchel, priveau şi ei trecerea convoiului. La a treia împuşcătură, Crawford a ridicat ochii şi a văzut „mişcînd ceva" la o fereastră deschisă de la etajul cinci — singura fereastră deschisă. EI i-a spus domnişoarei Mitchell că, „dacă au fost focuri de armă, ele au fost trase de la fereastra aceea". Comisia Warren i-a cerut lui Crafword să descrie mai precis „ce văzuse mişcînd".

— Trebuie să fi fost o siluetă — a răspuns el —, poate partea de la talie în sus a corpului .unui om; mişcarea a fost însă foarte iute şi mai curând neclară şi s-a zărit ceva de culoare foarte deschisă... M^am gîndit imediat că era vorba de cineva care se retrăsese de la fereastră...

Negrii pe care-i zăriseră la fereastra de la etajul patru martorii citaţi mai sus se numeau James Jarman jr., în vîrstă de 34 de ani, lucrător la ambalaje, Bonnie Roy Williams, în vîrstă de 20 de ani, magaziner, şi Harold Norman, în vîrstă de 26 de ani, însărcinat „să strângă articolele comandate de clienţi". Ei au declarat că li s-a părut că focurile „veneau de deasupra lor".

— Am remarcat chiar — a spus Norman — nişte zgomote care semănau cu cele făcute de tuburile cartuşelor t are cad pe podea şi de chiulasa puştii în momentul în care se descarcă arma.

Williams a declarat „că îi căzuse tencuială în cap", -larman a zis că el „se gîndise la toate sfărîmăturile acelea care-i căzuseră în cap lui Bonnie Roy" şi că ar fi «pus : „Se poate foarte bine ca focul ăsta de armă să fi fost tras de la etajul de sus, de deasupra noastră". Jarman a confirmat şi el răspunsul lui Norman : „Cred că **aşa** e, fiindcă am

auzit zgomotul făcut de chiulasă şi cel făcut de tuburile cartuşelor căzute pe podea".

Cu ocazia reconstituirilor făcute ulterior la depozit, cei şapte membri ai Comisiei Warreri, aşezaţi în încăperea unde se aflaseră negrii în momentul atentatului, au auzit clar zgomotul cartuşelor căzînd pe podeaua de la etajul de sus. Lucrul acesta s-a întîmplat la 0 mai 1064, 7 iunie J 964 şi 6 septembrie 1964.

Dacă comparăm declaraţiile referitoare ia direcţia de unde veneau focurile de armă, putem trage din această comparaţie nişte concluzii rit se poate de logice :

1. O mare majoritate a martorilor consideră că focurile veneau dinspre „dimb".

2. Nici unul dintre martorii care alcătuiesc această majoritate *n-a văzut* ca cineva să fi tras de pe acel dîmb. Ei pomenesc cel mult de un bărbat care ducea un toc în care s-ar fi putut afla o puşcă şi de un bărbat care fugea după săvîrşirea atentatului.

3. O mică minoritate indică etajul cinci ai depozitului ca fiind locul din care s-au tras focurile.

4. Martorii care alcătuiesc această minoritate *au văzut* fie un bărbat pregătindu-se să tragă, fie o puşcă aţintită asupra preşedintelui.

În rezumat, martorii majorităţii au avut numai *impresia* că focurile fuseseră trase din direcţia colinei, în timp ce martorii minorităţii au fost în măsură să indice o clădire, o fereastră, un individ care a tras, o puşcă. Faptul că Comisia Warren s-a raliat declaraţiilor făcute de minoritate, şi nu celor făcute de majoritate, nu are în sine nimic care ar putea să ne mire.

Ceea ce ni se pare în schimb foarte susceptibil de critică este faptul că această raliere la minoritate a avut drept corolar respingerea pur şi simplu a consecinţelor care ar fi putut decurge din mărturiile majorităţii. Faptul că fusese văzut un individ care trăgea la o fereastră de la etajul cinci al depozitului nu excludea cîtuşi de puţin posibilitatea ca nişte complici ai acestui individ să se fi aflat pe dîmb. De această^ evidenţă, Comisia Warren a refuzat însă să ţină cont.

Dar există lucruri şi mai grave. La 4 decembrie 1963, raportează Edward Jay Epstein, deci la nici două săptă- mini după asasinat, doi agenţi ai F.B.I.-ului au interogat-o pe doamna Eric Walther, martor ocular. Ea a declarat că, în ziua atentatului, se afla pe stradă chiar în faţa depozitului ; a văzut un bărbat care ţinea o puşcă la o fereastră a unui etaj superior al clădirii : „Bărbatul ţinea în mîini o puşcă a cărei ţeavă era îndreptată în jos şi privea pe Houston Street, în direcţia sud. Purta o cămaşă albă şi avea părul blond sau de culoare deschisă".

Nimic mai precis decît concluziile dării de seamă întocmite de F.B.I. cu privire la mărturia doamnei Wait- ther :

„Puşca avea o ţeavă scurtă şi părea a fi cu capătul lat. I-a făcut impresia că era o puşcă-mitralieră N-a remarcat la puşcă nimic care să semene cu o lunetă cu vizor, sau cu o bandulieră din piele, sau chiar cu o curea. Nu se pricepe de loc — a spus ea — la puşti şi la revolvere, dar i s-a părut că puşca aceea era diferită de toate cele pe care le văzuse pînă atunci. Bărbatul stătea în picioare în mijlocul sau aproape de mijlocul ferestrei". Pînă aici, mărturia doamnei Walther nu face decît să confirme celelalte mărturii de care dispunem cu privire la individul care ar fi tras din depozit. Dar iată şi o noutate, şi încă ce noutate ! „La aceeaşi fereastra, în stingă l>arbatului, lîngă el, ea a observat un *alt bărbat* ", care nu se vedea în întregime. Acest al doilea bărbat stătea foarte drept, iar capul lui se afla deasupra părţii din fereastră care era deschisă. Cum ochiul de geam era foarte murdar, ea n-a putut să zărească capul celui de-al doilea bărbat. Era însă sigură că fereastra nu se afla mai sus de etajul şase. După cît se pare, cel de-al doilea bărbat purta un costum de culoare închisă şi singurul lucru pe care a putut ea să-l vadă a fost partea dreaptă a bărbatului care stătea lîngă el; cineva din mulţime a strigat : «Iată-i...»

Iată-i. Şi peste citeva clipe, doamna Walther a auzit focurile de armă..."

Doamna Walther n-a fost niciodată chemată în faţa Comisiei Warren şi nici măcar audiată de vreunul din reprezentanţii ei.

încă un martor, Arnold Rowland, a venit, totuşi, să confirme depoziţia doamnei Walther. Rowland e un martor absolut demn de încredere : mai înainte ca poliţiştii să fi găsit puşca eu vizor telescopic la etajul cinei al depozitului, Rowland a fost în stare să descrie în faţa poliţiei puşca şi vizorul ei. El a declarat că văzuse un om înarmat cu această puşcă la o fereastră de la etajul cinci *„şi că mai văzuse încă o persoană la acelaşi etaj"* [40]. Comisia Warren a respins ultima parte a mărturiei lui Rowland. Motivul : „Din lipsă de confirmare doveditoare". Dacă ar fi audiat-o pe doamna Walther, Comisia ar fi descoperit poate această „confirmare doveditoare[41] care socotea că-i lipseşte...

în convoiul caro-l însoţea pe preşedinte, agentul mo- tociclist Marrion L.Backer mergea cu motocicleta în urma ultimei maşini a presei, Cînd a auzit împuşcăturile, a văzut concomitent cum nişte porumbei îşi luau zborul nu departe de clădirea depozitului. Imediat s-a gîndit că s-a tras de acolo şi, accelerînd puternic, şi-a îndreptat motocicleta spre intrarea depozitului. A intrat în hol val- ,
vîrtej :

— Unde-i scara ? Ascensorul ?

I-a ieşit în cale un bărbat, Roy Trulv, însărcinat cu paza, prietenul lin Abe Zapruder.

— Sînt paznicul imobilului. Urmaţi-mă, domnule şef, o să vă arăt !

S-au repezit amîndoi spre colţul de nord-vest al parterului, au trecut prin mai multe încăperi şi au ajuns la cele două ascensoare de marfă. Nici unul din ele nu se afla la parter. Nici unul nu coborî cînd apăsară pe butoane.

— Să mergem pe scară ! — a strigat Backer.

Truly a luat-o înainte. Cei doi au apucat-o pe scară şi au ajuns la primul etaj. Truly se pregătea să urce la etajul doi, cînd Backer observă prin geamul unei uşi „silueta fugară a unui bărbat care mergea prin vestibul în direcţia cantinei[23]*

23[23] **Mărturia lui Backer,**

Poliţistul a scos revolverul^ a deschis uşa vestibulului şi a dat buzna înăuntru. Acolo a văzut un bărbat îmbrăcat cu o cămaşă sport de culoare cafenie care se depărta de el fără grabă, mergînd prin sala cantinei. Pe un perete lateral al cantinei se afla un automat care distribuie băuturi nealcoolice. Necunoscutul mergea spre el. Din uşa cantinei, Backer ordonă :

— Dumneata, ia vino încoace !

Văzînd că Backer nu-l mai urma, Truly făcu căle-n- toarsă şi veni lîngă poliţistul care, în uşa cantinei, îl ameninţa cu revolverul pe un individ. Individul părea foarte calm, netrădînd nici un fel de emoţie, nici măcar surprindere : „Nu părea surescitat — va spune Truly — sau deosebit de speriat, sau ceva asemănător. Era poate puţin surprins, cum aş fi fost şi eu, fără îndoială, dacă m-ar fi interpelat cineva. Dar nu pot să-mi amintesc nici un fel de schimbare a expresiei pe chipul lui". Omul era de statură mijlocie, foarte slab, cu părul şi ochii negri. Se conformă şi veni în faţa poliţistului,

— îl cunoşti pe omul ăsta ? — îl întrebă Backer pe Truly.

— Da.

îl cunoştea fiindcă era umil din lucrătorii de la de-* pozit. Se numea Lee Harvey Oswald.

Pentru Backer — în chip inconştient —, ucigaşul, dacă exista vreun ucigaş, trebuia să fie străin de personalul depozitului. îl lăsă deci pe Oswald şi se repezi pe scară, urmat de Truly. Urcă pînă la acoperiş, cerce tind totul amănunţit. Dar fără nici un rezultat.

Oswald — cu acelaşi calm — se duse la automat, de unde îşi luă o sticlă cu coca-cola. Apoi se întoarse înapoi, străbătu sala cea mare a secretariatului, se îndreptă spre scară. Se întîlni cu directoarea administrativă a depozitului, doamna R.A. Reid, care observă sticla plină pe care o ţinea el în mînă şi-i strigă :

— S-a tras asupra preşedintelui ! Dar poate că nu l-au nimerit!

Oswald, spune doamna Reid, „a mormăit ceva neclar". El îşi continuă drumul, coborî pe scară, ajunse la intrarea dinspre faţadă. Erau orele 12,33. Abia se scurseseră trei minute de la primul foc de armă. Poliţia nu înconjurase încă

imobilul. Se intra în imobil şi se ieşea. Oamenii se înghesuiau. Mersul şi înfăţişarea lui Oswald erau perfect normale. El ieşi — şi nimeni nu băgă de seamă că a ieşit.

Toţi oamenii pe care-i întîlnea alergau, se chemau, strigau. Alţii, înspăimîntaţi — după cum s-a văzut —, se aruncau la pămînt. Oswald părea a nu-i fi băgat măcar în seamă. Mergea fără să se oprească, nu întreba pe nimeni care e motivul acelei agitaţii atît de neobişnuite. O apucă pe Elm Street, în direcţia lui Murphy Street. Şapte corpuri de case mai încolo staţiona un autobuz care era tocmai pe punctul de a se pune în mişcare. Oswald bătu în uşă şi urcă. Autobuzul porni.

Peste cîteva clipe, poliţia năvăli în imobilul depozitului. Declaraţiile lui Brennan şi Euins făcute imediat după asasinat au avut un efect promt. Se percheziţio- nă clădirea „de-a fir a păr". Pe la orele 13, şeriful adjunct Luke Mooney pătrunse într-o încăpere situată la extremitatea sud-estică a etajului cinci : o boxă pentru manuale, înţesată cu cutii de carton, unele pline, altele goale. Şeriful adjunct observă un vraf de cutii de carton aşezate — într-un mod foarte ciudat — în faţa ferestrei. Se apropie şi cercetă încăperea cu deosebită atenţie. Deodată — erau orele 13,12 — zări pe jos, lîngă fereastră, trei cartuşe goale. Imediat Mooney îl anunţă pe căpitanul J.W.Fritz, şeful biroului de asasinate al poliţiei din Dallas. Fritz dădu instrucţiuni categorice ca nimic să nu fie „atins sau deplasat" pînă la sosirea spe- cialiştilor de la laboratorul de criminalogie al poliţiei, care vor fotografia obiectele în starea în care se află şi vor lua amprentele digitale. Şeriful adjunct Mooney fu special însărcinat să supravegheze cu toată atenţia.

Peste eîteva minute, locotenentul J.C.Day de la poliţia din Dallas sosi în mare grabă. Fotografie cartuşele. PInă-n momentul acela nu fusese nimic deplasat.

La orele 13,22, şeriful adjunct Eugene Boone şi ofiţerul de poliţie Seymour 'Weitzman descoperiră între două rînduri de cutii — la extremitatea nord-vestică a etajului cinci —, lîngă scară o „carabină cu chiulasă mobilă prevăzută cu

o lunetă cu^izor". După cum a stabilit Comisia Warren, „nimeni nu s-a atins de armă şi nici n-a mişcat nimic din loc pînă la sosirea căpitanului Fritz şi a locotenentului Day". Arma a fost fotografiată „aşa cum se afla, aşezată pe jos". Zadarnic a căutat locotenentul Day urme de amprente digitale pe extremitatea mecanismului de înarmare. Cît despre partea de lemn, ea era prea zgrunţuroasă■ea să păstreze vreo urmă de amprentă. Atunci Day a apucat carabina de pat şi a ţinut-o aşa, în vreme ce „căpitanul Fritz, manevrînd ehiulasa, a extras un cartuş netras".

Boone a declarat că, atunci cînd Day se pregătea să facă fotografii, s-a angajat o discuţie cu privire la originea şi marca puştii.

— Tocmai începusem să discutăm în jurul lui. Iar el (Fritz) a spus că părea a fi un Mauser 7,65.

Agentul Weitzman avea şi el impresia că era vorba de un Mauser. Unul din primele rapoarte întocmite de poliţie va pomeni de un Mauser. Procurorul Wade va pomeni şi el de un Mauser la conferinţa de presă televizată din ziua de 23, a doua zi după crimă [2t].

în realitate e vorba de o carabină marcată *Made Italy* şi CAL. 6,5. Curios că poliţiştii aflaţi de faţă n-au ştiut să citească corect inscripţiile de pe carabină : o eroare care avea să fie, bineînţeles, comentată şi răscomentata. Mai tîrziu se va şti că această armă italiană era un Mannlicher-Carcano. Mark Lane deduce din această „eroare" că, ceva mai tîrziu, adevăratei arme a crimei — un Mauser — i-a fost substituită o altă carabină, un Mannlicher-Carcano, care-i aparţinea lui Oswald... E greu să acceptăm o asemenea explicaţie, care pare să provină mai curînd dintr-un roman poliţist decît dintr-un raţionament istoric. Trebuie să ţinem cont şi de emoţia şi de zăpăceala care domnea în preajma locului unde se săvîrşise asasinatul în momentul în care operau poliţiştii.

în acelaşi timp, paznicul depozitului, Truly, a cobo- rit de pe acoperiş, pe care îl inspectase îndelung împreună cu agentul Backer. El a văzut cum poliţia îi interoga pe salariaţii de la depozit, adunaţi ou toţii într-o singură încăpere. Se aflau acolo vreo cincisprezece inşi. Truly băga de

seamă, cu surprindere, că Oswald nu se află printre ei, deşi pe Oswald îl văzuse bine cînd urca.

Atunci Truly se duse imediat la căpitanul Fritz. îl găsi la etajul cinci, examinînd carabina. îi semnală dispariţia lui Oswald, ii dădu adresa, numărul de telefon şi semnalmentele lui. Către orele 12,45, în urma depoziţiei lui Brennan, maşinilor poliţiei le fusese transmisă descrierea unui suspect : un bărbat de rasă albă, slab, măsurînd aproximativ 1,75 m, în vîrstă de circa treizeci de ani. Această descriere corespundea cu cea pe care Truly i-o făcuse lui Fritz despre Oswald : Fritz păru impresionat de acest fapt. Căpitanul părăsi depozitul şi plecă repede la cartierul general al poliţiei. Sosi acolo puţin după orele 14. Dădu ordin ca doi detectivi să pornească pe urmele unui oarecare Lee Harvey Oswald. în biroul asasinatelor şi al furturilor calificate, în care Fritz tocmai dăduse ordinul de mai înainte, sergentul Gerald L. Hill interveni :

— De ce e urmărit acest Oswald ?

— Lucrează la depozit şi n-a răspuns cînd s-a făcut apelul salariaţilor.

-— Ar fi inutil să ne mai deplasăm, căpitane. Individul de colo e Oswald.

iată un fapt în stare să-i taie răsuflarea pînă şi unui căpitan de poliţie, fie el chiar din Dallas. Fritz îl examina pe bărbatul cu cămaşă maron, care stătea pe bancă, cu şuviţele de păr lipite de frunte şi de tîmple, avînd o tăietură deasupra ochiului drept şi cu ochiul sting tumefiat. Prin ce miracol se afla în mîinile poliţiei, chiar înainte de a se fi emis ordinul de arestare, individul suspectat că l-ar fu ucis pe Kennedy ?

Nu e 'nici un miracol. Şi i s-a explicat lui Fritz imediat totul.

La orele 12,44, biroul central al poliţiei din Dallas dăduse ordin tuturor maşinilor poliţiei să înconjure sectorul Pieţei De ale y, sectorul de unde se trăsese asupra preşedintelui. La orele 12,45, în schimb, doi agenţi au primit ordin să ajungă cu maşina lor în centrul lui Oak t'Iiff. Unul dintre cei doi agenţi se numea J.D.Tippit. Se afla singur în maşina lui, lucru întru totul firesc pentru majoritatea poliţiştilor care-şi făceau rondul la ora aceea din zi. Avem înregistrările comunicărilor dintre Tippit şi cartierul lui general. La orele

12,45, cartierul general făcu legătura cu el şi-l întrebă : „Eşti în sectorul lui Oak Cliff, nu-i aşa ?" Tippit răspunse afirmativ... Răspunsul cartierului general : „Şa fii în post pentru cazul în care s-ar prezenta vreo urgenţă".

La orele 13,08, Tippit încercă în două rînduri să ia legătura cu cartierul său general. Dar comunicarea fu bruiată. Puţin după orele 13,16, cartierul general primi un mesaj emis de către aparatul de radioemisiune de la bordul maşinii lui Tippit. Chema Domingo Benavicloe, un mecanic de automobile. Foarte tulburat, el anunţă poli- l.iei că agentul Tippit fusese ucis chiar în momentul acela de uti trecător care dispăruse. Benavides îl văzuse pe asasin îndreptîndu-se spre bulevardul Patton.

Radioreporterul postului de radio Dallas însărcinat să ţină legătura cu poliţia anunţă imediat postul de emisiune că un agent a fost asasinat. în urma acestui fapt, foarte curînd după săvîrşirea omorului, radioul transmise vestea : agentul Tippit a fost ucis de către un necunoscut în Oak Cliff. Girantul magazinului de încălţăminte „Hardy's", situat pe bulevardul Jefferson, Johnny Calvin Brewer, auzi informaţia transmisă de difuzorul care se afla în permanenţă deschis în magazinul lui. Peste cîteva clipe răsună pe bulevard sirena unei maşini a poliţiei. Brewer văzu atunci „un individ st recuri ndu-se repede spre intrarea magazinului şi stînd acolo în picioare, cu spatele spre stradă". După toate aparenţele, individul acela auzise şi el sirena maşinii poliţiei şi nu ţinea de loc să fie observat. Avea, categoric, atitudinea unui suspect. Brewer făcu imediat legătură între „necunoscutul" care l-a ucis pe agentul de poliţie — în imediată apropiere — şi personajul care se ascundea de poliţie în gangul de la intrarea magazinului său, „care de la trotuar şi pînă la uşa din faţă a magazinului avea o lungime de aproximativ 4,50 m". Maşina poliţiei — care primise ordin să pornească în căutarea asasinului lui Tippit — făcu cale-n toarsă şi se îndreptă spre locul în care fusese ucis agentul. Ea trecu din nou prin faţa magazinului şi se îndepărtă... După ce zgomotul sirenei se pierdu, individul privi peste umăr, părăsi intrarea

magazinului şi o apucă pe bulevardul West Jefferson, Individul — avea să spună Brewer — purta un maiou pe sub cămaşă şi nu avea haină :

— Mi s-a părut ciudat... Avea părul zbîrlit şi făcea impresia că alergase ; părea înspăimântat; avea un aer bizar.

în partea de nord a bulevardului Jefferson se află cinematograful „Texas". Cind casiereţa, doamna Julia Postai, a auzit sirena poliţiei, s-a sculat de la casă şi a ieşit pe trotuar. A avut impresia că a văzut un bărbat „strecurîndu-se" în holul cinematografului. Atenţia ei era însa în întregime concentrată asupra spectacolului — cu mult mai pasionat, desigur ! — oferit de o maşină a poliţiei care mergea în goană cu sirena urlînd. Doamna Postai se afla încă pe trotuar atunci cînd Johnny Brewer, ieşind din magazinul lui, situat în apropiere, pe urmele „suspectului", s-a apropiat de ea şi a întrebat-o „dacă tipul care se strecurase în cinematograf îşi cumpărase bilet".

— Nu — răspunse ea. — Vai de mine 1

Şi intră înapoi. De individ nici urma. Brewer îi spuse doamnei Postai că l-a văzut pe omul acela „încercînd să se ascundă în gangul de la intrarea magazinului său şi că l-a urmărit pînă la cinematograf". Doamna Postai, foarte agitată, insistă ca Brewer să intre-n sală şi să-n- cerce să-l găsească pe bărbatul respectiv, ca să-l împiedice eventual să iasă. Ceea ce el şi făcu. între timp, casiereţa anunţă telefonic poliţia.

La orele 13,45, radioul poliţiei transmise următorul mesaj : „Sîntem informaţi că un individ suspect a pătruns în acest moment în cinematograful «Texas» de pe West Jefferson". Mesajul fu captat imediat de maşinile care patrulau. Cîteva dintre ele, transportînd peste cincisprezece agenţi, se îndreptară în viteză spre cinematograful „Texas". Agenţii McDonald, Hawkins, Hutson, Walker pătrunseră în cinematograf pe o uşă dosnică. Alţi agenţi intrară prin uşa principală şi alergară la balcon. Detectivul Paul L. Bentley dădu buzna în cabina de proiecţie şi îi ordonă operatorului să aprindă luminile în sală. Brewer se în- tîlni cu McDonald şi cu ceilalţi poliţişti pe o străduţă laterală pe care dădea una din ieşirile cinematografului.

în momentul în care în sală se aprinseră luminile, Brewer se urcă împreună cu poliţiştii pe scenă şi li—1 arătă pe individul care intrase în sală fără să plătească. „Stă singur la parter, în fund, lîngă culoarul central, pe mina dreaptă" [23]. La parter erau circa şase sau şapte spectatori şi cam tot atîţia la balcon.

După ce percheziţionă două persoane aşezate în centru, la parter, McDonald plecă de pe acel şir de scaune şi urcă pe culoarul central. Ajuns la rîndui în care era aşezat suspectul, McDonald se opri brusc :

— Ridicaţi-vă !

Bărbatul se sculă în picioare şi ridică mîinile. McDonald începu să-l percheziţioneze. îl auzi prommţînd aceste cuvinte.

— Ei bine, acum totul s-a terminat !

Pe neaşteptate, cu mîna stingă, bărbatul îi administră lui McDonald un pumn în faţă, drept între ochi. în acelaşi timp, cu mîna dreaptă scoase un revolver de la brîu. McDonald ripostă, administrîndu-i, la rîndui său, un

[23] ***Raportul Warren.***

pumn cu mîna dreaptă, în timp ce cu stingă îi apucă arma ; amîndoi se rostogoliră printre fotolii. Trei agenţi se năpustiră asupra bărbatului, îi legară mîinile, îl imobilizară. I se puseră cătuşele. După aceea părăsiră cu toţii cinematograful. McDonald a declarat că, în momentul în care ieşeau din sală, bărbatul a început „să-njure şi să bombăne împotriva brutalităţii poliţiei". La orele 13,51, maşina nr.2 a poliţiei comunica prin radio că se-ndreaptă spre cartierul general al poliţiei, aducînd un suspect la bordul ei. Numele acestui suspect ? Lee Harvey Oswald.

Iată de ce, sosind la biroul poliţiei la orele 14,15, căpitanul Fritz îl găsise acolo, stînd pe o bancă, pe numitul Oswald, un suspect arestat de poliţie ca fiind bănuit că l-ar fi asasinat pe agentul Tippit. Un suspect pe care el, Tippit, era gata să-l pună sub urmărire pentru acuzaţia de a fi tras asupra preşedintelui Statelor Unite ale Amerieii.

O încăpere de 4 pe 3. Căpitanul Fritz e aşezat la biroul său. în faţa lui, un bărbat slab, brun, crispai : Lee Harvey Oswald. în jurul lor agenţi, detectivi din Dallas, anchetatori de la F. B .1. şi de la serviciile secrete. încăperea e pur şi

simplu ticsită. Şi aşa va fi cît timp va dura interogatoriul, care avea să se desfăşoare, făiă întrerupere, în cele mai rele condiţii. în faţa Comisiei Warren, şeful poliţiei, Curry, a recunoscut: „Noi am violat toate principiile interogării. Am procedat absolut împotriva tuturor principiilor cerute de o adevărată practică a interogatoriului".

Ce atitudine are Oswald ? El nu înţelege nimic. Afirmă că nu înţelege. întreabă pentru ce se află acolo.

— Eşti posesorul unei carabine ? — întreabă Fritz

Oswald neagă energic.

Neagă şi atunci cînd e acuzat că ar fi tras asupra agentului Tippit. Singura lui crimă, declară el, este de a fi scos un revolver şi de a fi opus rezistenţă atunci t ind a fost vorba să fie arestat.

— Dar de ce aveai un revolver asupra dumitale ?

— - Ei, ştiţi cum e ! Aveam, şi eu unul, asta-i !

De unde-l cumpărase? De la Fort Worth, răspunsese el. În portofelul său a fost găsită o legitimaţie falsă de la *Selective service,* organ guvernamental însărcinat cu re- cruţarea militarilor. Legitimaţia e pe numele lui Alek J. Hidell, dar are fotografia lui. Fotografia lui, a lui Oswald. De unde această legitimaţie ? Ce să- nsemne ea ? Oswald refuză să dea explicaţii.

E pus să povestească ce a făcut din momentul asasină rii preşedintelui. Oswald răspunde că şi-a luat prin- zul la depozit, la cantina de la parter, că a urcat după aceea la etajul întîi ca să ia o sticlă fie coca-cola,', eu care a coborît apoi din nou. Recunoaşte că s-a întîlnit la etajul întîi cu un agent de poliţie. După dejun, spune el, a stat de vorbă timp de cinci sau zece minute cu şeful de echipă Bill Chelley. Chelley i-a spus că în ziua aceea nu se va mai lucra. Atunci el a plecat acasă.

Există atîtea puncte asupra cărora Fritz ar vrea să facă lumină. A şi trimis nişte agenţi la domiciliul lut Oswald şi al soţiei sale, Marina, o rusoaică. Au şi fost aduşi martori în subsolul biroului poliţiei. Oswald avea să le fie arătat într-

un grup de persoane pentru a se vedea daeă aveau să-l reeunoasca'sâu nu.

Din tagăduielile sale, din mărturisirile făcute pe jumătate, din frînturile de explicaţii pe care-ncepea să le dea, din reticenţele lui se conturează — puţin ei te puţin —- un personaj foarte straniu.

Lee Harvey Oswald este prototipul omului care niciodată nu s-a simţit bine „în propria Ini piele". Trecutul lui? Totul e mediocru. Amintirile lui? Nu cuprind de- cît episoade ratate. Mai în-tîi, copilăria. A crescut fără tată, fără căldură părintească. A fost purtat prin nişte şcoli din Nord, unde toţi îşi băteau joc de accentul lui sudic ; apoi în nişte şcoli din Sud, unde toţi îşi băteau joc de accentul lui nordic. A învăţat să se închidă în sine. Comportarea lui le-a dat de gîndit pînă şi profe- sorilor. Sfătuită de ei, mama lui l-a băgat într-o şcoală de corecţie, înţesată cu depravaţi, cu inadaptabili, cu delincvenţi minori. Mama lui ? O femeie plîngăreaţă, care-şi petrece timpul întrebîndu-se cu ce a greşit ea cerului ca să aibă un asemenea fiu. Poate că aşa e felul ei de a-şi manifesta dragostea pentru el. în orice caz, nu e soluţia cea mai bună. Cum a avut posibilitatea, micul Oswald s-a angajat în Corpul de infanterie marină. Acasă, la maică-sa, simte că se sufocă. De la infanteria marină, iii schimb, aşteaptă totul. Acolo n-avea să descopere însă cu certitudine decît un singur lucru : că nu e înzestrat pentru raporturile sociale. Ca şi la şcoală, nu izbuteşte să se apropie de camarazii lui. E poreclit „iepurele". Nu, nu în Corpul de infanterie marină îşi va găsi ei ferici- rea. După ce-şi termină stagiul, descoperă marxismul şi pleacă în U.R.S.3. Cere să i se acorde naţionalitatea sovietică, i se refuză. încearcă atunci să se sinucidă, şi asta se pare că impresionează autorităţile ruseşti, fiindcă i se acordă ceea ce la început i se refuzase. I se dă de lucru ia Minsk. Nu izbuteşte să se adapteze. Dar oare i ■ el în stare să se adapteze undeva ? Se îndrăgosteşte de o fată tînără, EUa ; ea n-are însă ce face cu băiatul acela tăcut şi sălbatic. Ca s-o pedepsească, îi face atunci curte altei tinere, Marina. Apoi se căsătoreşte cu Marina. Scopul lui în viaţă de acum înainte este să aibă o căsătorie reuşită, să fie iubit şi, mai cu seamă, admirat.

Reîntoarcerea lui în Statele Unite nu are, probabil, altă explicaţie. A vrut să-i arate micuţei sovietice, care nu ieşise niciodată din provincia ei, Statele Unite. Cum era de aşteptat, Marina e uimită. Din păcate, ea rămîne plăcut impresionată de spectacolul american, dar nu şi de bărbatul ei american. Din contră, îl compară cu alţii. La Minsk, datorită naţionalităţii lui, Oswald se deosebea de ceilalţi măcar prin ceva. în Statele Unite nu mai e cazul. Acolo, Oswakl se pierde în masă. Osvvald nu mai e de- **eit** o umbră. Poţi oare să iubeşti, să admiri o umbră?

în plus, menajul duce lipsă de bani. Şi asta într-o ţară unde banul e rege. Muncitor metalurgist, stagiar la un atelier fotografic - de unde e dat afară pentru „randament scăzut" —, magaziner la depozit : iată singurele slujbe pe care le-a putut obţine Oswaîd, omul acesta care visează să schimbe faţa lumii. Seara înnegreşte zeci de foi de hîrtie, presărîndu-le cu puzderie de greşeli de ortografie şi visuri revoluţionare. Se pretinde în continuare marxist. împarte manifeste pentru Cuba. Ar vrea atît de mult să fie luat în serios ! Dar nimeni nu se gîn- ■leşte la aşa ceva ! Nici măcar nevasta lui. Mai ales nevasta lui. Locuind la o oarecare doamnă Paine, care vor- beşte ruseşte, Marina îi împărtăşeşte nemulţumirile şi decepţiile ei. Pînă şi pe plan sexual Marina e o femeie dezamăgită, şi nu se teme s-o mărturisească. Cînd o fe- raeie ajunge să facă asemenea confidenţe, catastrofa . e aproape. Şi Oswald ştie asta.

In 1963, la începutul lunii februarie, Oswald a găsit într-o revistă, *American Rifleman,* un articol de reclamă pentru o carabină prevăzută cu o lunetă cu un vizor telescopic. La 12 martie 1963, Oswald a expediat un mandat poştal de 21,45 de dolari firmei ,,Klein's Sporting Cioods- din Chicago (Illinois). împreună cu mandatul se afla şi bonul de comandă tăiat din *American Rifleman.* Bonul de comandă era semnat cu litere de tipar scrise cu mina : „A. H. Hidell, cutia poştală 2 915, Dallas, Texas". Totul fusese expediat într-un plic pe care erau scrise de mină acelaşi nume şi aceeaşi adresă a expeditorului. Rîn- durile scrise de mină de pe bonul de comandă, ca şi cele de pe plic aveau să fie recunoscute mai tîrziu, de mai mulţi experţi, ca

fiind scrise de Lee Harvey Oswald. La 20 martie, carabina a fost trimisă de firma„Klein's" la cutia poştală din Dallas. După actele din arhiva firmei „KleinV, era o carabină iteiiană 6,5 X-4X cu lunetă, avind numărul de control C 836, iar numărul de serie C 2 766.

Cutia poştală pentru care fusese expediată carabina îi fusese închiriată lui „Lee H. Oswald" de la data de 9 octombrie 1962 pînă la 14 mai 1963. Experţii pentru identificarea grafiei de la Ministerul de Finanţe şi de la F. B. I. au declarat că .„semnătura şi celelalte menţiuni existente pe cererea de închiriere a acestei cutii poştale erau scrise de mina lui Lee Harvey Oswald, la fel ca nota cu schimbarea adresei datată 12 mai 1963 şi prin care Oswald cerea să i se trimită corespondenţa pusă la această cutie la New Orleans, unde se instalase la 24 aprilie". Ancheta a stabilit că respectiva carabină, expediată de la Chicago la 20 martie 1963, fusese primită la Dallas „în perioada în care Oswald folosea cutia care-i fusese închiriată".

Pentru ce numele de „A. Hidell" ? Oswald se folosise în mai multe rînduri de acest nume. în ziua asasinării preşedintelui Kenedy, cînd Oswald a fost arestat în cinematograful „Texas", el avea asupra sa un revolver Smith şi Wesson calibru „38", cumpărat cu un bon de comandă pe numele „A. J. Hidell, douăzeci şi opt de ani". Experţii au declarat că şi în acest caz „scrisul de pe formularul de comandă poştal era al lui Lee Harvey Oswald". Am văzut mai sus că el avusese în posesiunea lui o legitimaţie; falsă de la *Selective Service* pe numele de Hidell, În actele lui personale s-a descoperit mai tîrziu un aşa-zis certificat internaţional de vaccinare semnat „Doctor A. J. Hideel". Semnătura „A. J. Hideel aparţinea în realitate lui Lee Harvey Oswald... De altfel, nu există nici un fel de doctor Hideel printre medicii autorizaţi să-şi exercite meseria în Louisiana. Mai tîrziu s-a descoperit, de asemenea, că Oswald — în dorinţa lui tenace de a se face remarcat — a inventat în întregime un comitet intitulat „Dreptate pentru Cuba", al cărui unic membru era el. Care era numele animatorului acestui pretins comitet ? Hidell. Nevasta lui Oswald, Marina, avea să explice : „Ştiam că nu

exista nici un fel de organizaţie de accst fel. Şi ştiu că Hidell este pur şi simplu numele lui Fidel deformat. N-am luat în serios prostiile astea". Pe vremea eînd Oswald căuta o slujbă la New Orléans, el La indicat pe un oarecare „sergent Robert Hidell" pentru referinţe în vederea unei slujbe şi pe un oarecare „George Hidell" pentru referinţe în vederea altei slujbe.

Cum de a sacrificat Lee Harvey Oswald 21,45 de dolari ca să cumpere o carabină ? Oare tirul era la el o pasiune de nestăvilit ?

Cîtuşi de puţin. în cursul interogatoriului său a mărturisit el însuşi că, de pe vremea cînd îşi făcuse serviciul militar la Corpul de infanterie marină, nu mai trăsese decît o singură dată. Dar acolo s-a numărat el oare printre trăgătorii aceia de elită care stîrnesc admiraţia camarazilor şi a ofiţerilor lor ? De loc. Dăduse un examen în decembrie 1956 şi obţinuse 212 puncte, în mai 1959 a marcat 191 puncte. Sistemul de clasament la Corpul de infanterie marină al S. U. A. are la baza lui un barem mergind de la 190 la 250 de puncte. Nota 190 - hivalează cu 0. „Cu alte cuvinte — notează Léo Sauvage —, în mai 1959, cu puţin înainte de a-şi termina stagiul militar, Lee Harvey Oswald avusese exact un punct peste minimul necesar oricăruia din cei 175 571 de membri cît număra pe atunci Corpul de infanterie marinăsal s, U. A." [24] Chiar în perioada în care Oswald a obţinut cea mai bună notă a lui (212 puncte), rezultatul lui era inie- j rior „celui considerat ca normă'; aşa a afirmat în faţa Comisiei Warren locotenent-colonelul Allison G. Folsom de la statul-major al Corpului de infanterie marină. Unul , dintre membrii Comisiei i-a cerut chiar locotenent-colo- nelului să-şi precizeze ideea : era sau nu Oswald un trăgător deosebit de înzestrat ?

Colonelul Folsom. — Nu era, bineînţeles...

Domnul Ely. — Cu alte cuvinte, ziua în care a tras pentru examen era o zi bună pentru el ?

Colonelul Folsom. ■— Aşa am afirmat şi eu.

24 **Léo Sauvage. *L'affaire Oswald* (Les éditions de Minuit).**

Un caporal din unitatea lui Oswald a declarat că, în ultimul an de serviciu, unitatea căreia-i aparţineau amîndoi nu făcuse nici un antrenament de tir...

Şi atunci, de ce această carabină ? Se prea poate ca, în momentul în care a trimis bonul de comandă, Oswald să nu fi ştiut încă nici el prea bine cum urma să se folosească de ea. S-a dus s-o scoată de la cutia poştală. A dus-o la el acasă. PeslKr'puţin timp avea să meargă s-o ascundă în apropiere de calea ferată din imediata vecinătate a locuinţei sale. în seara zilei de 10 aprilie 1963, el avea s-o scoată diir ascunzătoare. O ascunde sub pardesiul lui. De data asta, el ştie foarte bine încotro se îndreaptă. Ştie foarte bine ce vrea. Merge de-a drep- a tul la domiciliul generalului Walker. Un adevărat stegar < generalul ăsta. Şeful- extremiştilor de dreapta din Texas, i Dacă ai sta să-l asculţi pe el, negrii din Sud aproape că i ar trebui readuşi în stare de sclavie. Şi, în orice caz, de ; mult ar fi fost Uniunea Sovietică presărată cu cîteva bombe H bine ţintite... Oswald cunoaşte programul ge- J neralului Walker. Iată-l ajuns la gardul grădinii care-i mărgineşte casa.

Generalul lucrează aşezat la biroul lui; chipul său se profilează în cadrul luminos al unei ferestre de la parter. O ţintă ideală. Pe alee, nici ţipenie de om. Oswald îşi desface pardesiul, scoate carabina, reglează vizorul. Şi iată că în vizor apare capul generalului. Oswald trage. După aceea se depărtează în fugă, ascun- zîndu-şi din nou carabina sub pardesiu. Se întoarce la linia ferată. Acolo îşi va ascunde din nou carabina. După aceea se înapoiază acasă, în căsuţa-n care locuieşte împreună cu nevasta lui, pe Neely Street.Toată povestea asta ne este cunoscută amănunţit. Atentatul împotriva generalului Walker este un fapt de care nimeni nu se poate îndoi. A doua zi, ziarele au fost pline cu această tentativă de asasinat care a eşuat. Generalul a scăpat ca prin minune. în mod logic, ochit de atît de aproape şi oferind o ţinta imobilă, ar fi trebuit să fie nimerit de orice trăgător, oricît de mediocru- Dar asasinul nu-l nimerise...

Poliţia n-a izbutit să-l descopere pe individul care voise să-l omoare pe Walker. Marina Oswald a fost cea care a relatat, din proprie iniţiativă, toată istoria, după ce soţul ei a fost împuşcat de către Ruby, Există de bună seamă scriitori care şi-au exprimat mari rezerve cu privire la relatarea Marinei. în graba ei de a-şi acuza soţul — ca un fel de răzbunare postumă, ca o eliberare de toate decepţiile ei —. Marina a fost surprinsă de mai multe ori în flagrant delict de „minciuni". Aşa să fie şi cu povestea cu atentatul împotriva generalului Walker ? De loc. Marina a prezentat poliţiei un bilet pe care i-l lăsase bărbatul ei pentru ea în seara zilei de 10 aprilie 1963, în momentul eînd dispăruse în noapte. Biletul conţine următoarele :

„1. Iată cheia de la cutia poştală care se găseşte la poşta principală din oraş, pe Ervay Street. E strada pe care se află şi magazinul universal unde aşteptai tu mereu. Ai să găseşti cutia poştală la poştă, la patru blocuri mai încolo de magazin, pe aceeaşi stradă. Am achitat chiria pentru cutie luna trecută, deci n-ai nici o grijă.

2. Trimite informaţiile în legătură cu ceea ce mi s-a întâmplat mie la ambasadă şi anexează tăieturile din ziare (dăcă o să scrie ceva

despre mine în ziare). Cred că, aflînd, ambasada o să-ţi vină repede în ajutor.

3. Am plătit chiria casei în ziua de 2, aşa că n-ai nici o grijă.

4. Am plătit, de asemenea, de curînd apa şi gazele.

5. Poate c-o să sosească şi leafa mea. Va fi trimisă !a căsuţa noastră poştală. Du~te la bancă şi încasează cecul.

6. Poţi sa arunci sau să dai hainele mele împreună cu celelalte lucruri. Nu le păstra. Cu toate astea, aş prefera să păstrezi actele mele personale (militare, civile etc.).

7. Unele din documentele mele se află în valizuţa albastră.

8. Carnetul cu adrese se află, în caz de nevoie, pe masa mea, în birou.

9. Avem aici prieteni. Crucea roşie te va ajuta şi ea.

10. Ţi-am lăsat cîţi bani am putut, 60 de dolari, pe ziua de 2. Tu şi micuţul o să puteţi trăi, probabil, încă două luni de aici înainte, cheltuind cîte 10 dolari pe săptămînă.

11. Dacă eu mai sînt în viaţă şi mă aflu în închisoare, închisoarea se află la capătul podului peste care treceam noi mereu ca să ne ducem în oraş (chiar la intrarea îa. oraş, după ce ai trecut podul)".

Nu era asta oare o dovadă suficientă a faptului că Oswald se pregătea să comită în ziua aceea un act periculos ? Un act pentru care ştia că riscă să moară, sau cel puţin să fie închis ?

Generalul Walker a rămas în viaţă. Oswald nu şi-a dobîndit gloria nici în propriii Jui ochi, nici în faţa umanităţii. Dimpotrivă, şi-a reînceput viaţa mediocră. La 24 aprilie, Lee soseşte la New Orleans, unde găseşte de lucru ea ungător la maşinile de triat cafea. La 19 iulie îşi pierde această slujbă. Şi-n loc să se acuze pe sine, el ii acuză pe ceilalţi, pe toţi ceilalţi. Din nou, Uniunea Sovietică îi apare ca raiul pe pămînt. Încearcă să obţină un paşaport, dar nu reuşeşte. Atunci ambiţia lui ţinteşte în altă parte : vrea sa plece în Cuba. Dar şi acolo sînt prea mari dificultăţile. Îşi spune că drumul spre Cuba ar putea trece prin Mexieo. Şi o porneşte într-acolo la 25 septembrie, cu autocarul. Ambasada cubană şi cea sovietică

din Mexieo îl tratează cu neîncredere. E silit să pornească iar la drum, fără să fi reuşit. Nu mai are nici un ban în buzunar. Marina trebuie să nască în curind. La 14 octombrie găseşte o slujbă la o societate particulară din Dallas, la Depozitul de manuale şcolare.

Marina Oswald continuă să locuiască la Irving, la 24 de kilometri de Dallas, lă prietena ei Ruth Paine. Cit despre Lee, ca să fie cît mai aproape de locul său de muncă, el are să închirieze o cameră mobilată la, Dallas, pe North Beckley, 1 026. în registru semnează — şi, ho- tărit lucru, pseudonimele se dovedesc a fi la el o manie — *O. H. Lee.*Joi 21 noiembrie, în ajunul vizitei la Dallas a preşedintelui Kennedy, Oswald îl roagă pe Frazier, unul din | tovarăşii săi de lucru care locuieşte la Irving şi se-n- ' toarce acolo în fiecare seară cu maşina, să-l conducă, . dacă vrea, la el acasă. Fusese stabilit ca Oswald să se întoarcă de la Dallas la Irving în timpul week-endurilor. în general, el pleca acolo vineri seara şi se înapoia la Dallas luni dimineaţa. în ziua aceea, surprins, Frazier i! întrebă pe Oswald pentru ce mergea la Irving joi ' seara în loc de vineri. Oswald îi răspunse :

— Mă duc acasă să-mi iau nişte vergele pentru per- I dele...

j Cei doi lăsară lucrul la orele 16,40. Pe drum vorbiră ' puţin. La sosire, sora lui Frazier îl întrebă pe fratele ei de ce s-a înapoiat Oswald, contrar obiceiului, la Ir-) ving în timpul săptămînii. Frazier îi răspunse că Oswald I a venit să-şi ia nişte vergele pentru perdele.

Or, dacă există într-adevăr în garajul familiei Paine două vergele „plate şi uşoare" pentru perdele, ele sînt I nu ale lui Oswald, ci ale lui Ruth Paine. Şi ele se vor afla tot acolo şi în după-amiaza zilei de vineri, după arestarea lui Oswald. în schimb, se mai află ceva în gara- L jul familiei Paine : ascunsă bine sub o învelitoare, fai- ' moasa carabină cumpărată prin corespondenţă.

Dacă sora lui Frazier a fost surprinsă, Marina a fost k cu atît mai surprinsă. Timid, Lee îi spuse că se simte foarte singur. îi părea rău că Marina nu-l înţelege. Ea îl privi cu dispreţ şi nici nu catadicsi să-i răspundă. El insistă, căută să se facă folositor : aranjă îndelung scu- r tecele copilului nou născut. Ea tăcea mereu. Atunci el | se duse să se joace cu fata lui mai mare, June, pe pajiştea din faţa casei. Se întoarse apoi lîngă Marina şi-i propuse să închirieze un apartament la Dallas ca să locuiască acolo împreună. Ea refuză şi, deodată, îi spuse t că are neapărată nevoie de o

extremităţile pachetului la subţioară şi cu mina lui dreaptă susţinea partea de jos, în aşa fel încît el ducea pachetul drept şi paralel cu corpul lui". Frazier mai ră-4 mine puţin să se uite la niste trenuri care manevrau' pe linia ferată. După aceea s-a îndreptat şi el spre depozit, la vreo cincisprezece metri în urma lui Oswald, pe care II pierde din ochi de cum intră pe uşa clădirii.

Or, în colţul de sud-est al etajului cinci al depozitu-, lui, jos, lîngă fereastra de unde fuseseră trase focurile:ele armă, a fost găsit un sac „confecţionat de mină din hîrtie de ambalaj şi din benzi de hîrtie gumată". El avea, spune raportul Warrcn, „dimensiunile necesare ca să conţină, demontată, carabina Mannlicher-Carcano cu numărul de serie C 2 7(16, case a fost şi ea găsită la etajul t inci". Pe sac au fost descoperite o amprentă a podului palmei şi o amprentă digitală cam şterse. lin expert al F. B. I.-ului a identificat aceste amprente ca fiind cea de la arătătorul sting şi de la palma mîinii drepte ale lui Lee Harvey Oswald. Porţiunea din palmă care a fost identificată era „podul palmei drepte, adică zona care se află în apropierea încheieturii înspre degetul mic". Alţi doi experţi, unul de la F.B.I., cclălalt de la Departamentul poliţiei din New York, au ajuns la concluzia că amprentele erau „a palmei de la mina dreaptă şi a arătătorului de la mîna stîngă a lui Lee Oswald".

Dimineaţa trece, ca toate celelalte, monotonă, Oswald nu şi-a părăsit locul de muncă. Grupează la etajul cinci comenzile de rechizite şcolare ; le transportă jos cu ascensorul de marfă, în sala de expediţie de la parter. Pe la orele 11,45, apropiindu-se ora mesei, majoritatea salariaţilor de la depozit — şi o echipă de parchetari — coboară la parter. Unui dintre muncitori urcă din nou la etajul cinci ca să caute nişte ţigări, li întîlneşte pe Oswald cu nişte facturi în mînă.

— Nu cobori, tinere ? E ora dejunului.

— Nu, domnule, încă nu cobor. Cînd o să ajungeţi jos, vă rog însă să închideţi bine uşa ascensorului de marfă.

— S-a făcut!

Nimeni nu avea să-l mai vadă pe Oswald înainte de atentat. Preşedintele trage să moară şi e dus în mare viteză la spitalul Parkland în momentul în care agentul Backer îl va zări pe Oswald în sala cantinei, îndrep- tîndu-se spre automatul de coca-cola.

Maşina preşedintelui a ajuns 3a spitalul Parkland la orele 12,35. Dintr-un salt, agentul Hill a fost jos, şi-a scos vestonul şi, ca să împiedice orice fotografiere, l-a aruncat peste capul sfărimat

al lui Kennedy. în sala de operaţii a spitalului, doctorul Charles J. Carrico îl ascultă pe muribund. Inima mai bate încă. foarte salb.
Pulsul este însă imperceptibil. Pe corpul acesta întins pe spate se observă două răni; una mică la baza - > gîtului, orificiul, unui proiectil care a trecut prin 4 nodul de la cravată, şi una enormă, la cap. în primul ■ rînd, doctorul Carrico încearcă să restabilească funcţiile 1 respiratorii cu ajutorul unei sonde traheale cu balonet.· Sosește şi doctorul Maleolm O. Perry, care preia con- aj ducerea îngrijirilor. Şi el vrea, înainte de orice, să res- ■ tabilească funcţiile respiratorii. Face o traheotomie A chiar pe locul rănii de la gît. între timp, doctorii Carrico 9 şi Ronald Jones fac o incizie în piciorul drept şi alta * în braţul sting al preşedintelui, ca să poată face tran- « sfuzii de sînge şi perfuzii de ser în sistemul circulator.^ ¡L Doctorul Carrico tratează insuficienţa suprarenală a pre- ţ . şedintelui -— binecunoscută publicului — administrîn- I du-i hidrocortizon. Au venit în grabă şi alţi medici — ■ foarte mulţi alţi medici. Doctorul Perry dă ordin să i I se practice drene toracice ca să dreneze sîngele şi aerul. 1 | Se pare că circulaţia periferică se menţine. Doctorul Claris ' constată „o oarecare activitate electrică pe cardiotahis- ¹ copul care controlează reacţiile cardiace ale preşedinte-¹'' I lui". În acel moment — de-abia în acel moment — so-j seşte şi amiralul Burkley, medicul personal al preşe~!·| dintelui. Nu poate decît să fie întsu totul de acord eul măsurile luate de colegii săi şi să asculte verdictul lor:;; nu mai e nici o speranţă..

Cu puţin înainte de orele 13, părintele Oscar Ii. Huber, | i preot catolic, se prezintă sa-i administreze preşedintelui, ultima împărtăşanie. Vrea să se aşeze în genunchi. Dar podeaua este literalmente inundată de sînge. Sîngele lui John Fitzgeiald Kennedy. Doctorul Clark constată decesul^' Ora stabilita cu aproximaţie e ora 13.
\

într-o sală de operaţii alăturată, doctorul Shaw se . pregătește să-l opereze pe guvernatorul Connally. Ră-j ' nile lui sînt grave, dar nu-i pun viaţa în pericol.

Ceva mai încolo, în altă sală, aşteaptă vicepreşedin-s te le Johnson şi soţia lui. Fiecare îşi

pune întrebarea j [1] dacă nu cumva se află în prezenţa unui complot mai' vast care urmăreşte să-l asasineze — după preşedinte — şi pe vicepreşedinte. Cu puţin înainte de.' orele 13,30, Johnson părăseşte spitalul, îndreptîndu-se spre aeroportul , de la Love Field. Ca să nu fie văzut de afară, se ghemuieşte \
în fundul maşinii. Pe la orele 14 soseşte la spital sicriul comandat pentru preşedintele Kennedy. Jacqueline nu şi-a părăsit o singură clipă soţul. Corpul e pus în coşciug repede, provizoriu şi se pleacă spre Love. Field". Sicriul este aşezat în partea din spate a avionului prezidenţial. Jacgueline se aşază lîngă sicriu. Johnson depune jurămîntul. E preşedinte al Statelor Unite. O sărută încetişor pe obraz pe Jacqueline, după aceea pe Lady Bird şi spune :

— Acum trebuie să ne întoarcem cu avionul la Washington.

La biroul poliţiei din Dallas, Oswald e interogat în continuare. Pe măsură ce trec orele, bănuielile se transformă în certitudine, înlănţuirea faptelor apare prea evidentă ca să mai poată exista vreo îndoială. Chiar la orele 16 în ziua de 22 noiembrie, Oswald e prins cu cătuşele de alte trei persoane, fiind împinşi cu toţii spre o sală de şedinţe. Acolo se. află o ospătăriţă, Helen Mark-ham, singurul martor ocular al asasinării agentului Tip- pit. I se cere să recunoască, din cei patru, pe cel pe care l-a văzut trăgînd asupra poliţistului : ea îl .arată pe Oswald şi izbucneşte apoi în plîns. Acelaşi grup e dus şi înaintea Barbarei Davis şi a surorii sale Virginia : amîndouă l-au văzut pe ucigaşul lui Tippit trecînd în goană şi aruncînd în nişte tufişuri cartuşele goale, descoperite la puţin timp după aceea. Cartuşele sînt exact pe modelul revolverului găsit asupra lui Oswald la.cinemato-graful „Texas", Surorile Davis îl recunosc pe Oswald ca fiind omul pe care l-au văzut trecînd în goană. Ted Callaway l-a văzut şi el pe Oswald trecînd în goană pe bulevardul Patton. A şi strigat după el, dar tot ce-a obţinut în chip de răspuns a fost o mormăială nedesluşită. Callaway îl recunoaşte şi el pe Oswald.

Oswald e dus înapoi în biroul căpitanului Fritz. Pare foarte dezinvolt şi mulţumit de sine. Cuvintele lui sînt pline de ironie, de flegmă şi de dispreţ. Cu mult calm, el îi explică lui Fritz că martorii se înşală sau că au fost influenţaţi de poliţie. Pe coridor s-a întîlnit cu ziarişti. Le-a împărtăşit dorinţa lui de a face un duş şi de a beneficia de drepturile lui civile.După o nouă confruntare cu martorii — tot atît de
Tj zdrobitoare ca şi prima —, căpitariul Fritz semnează o j
reclamaţie prin care Oswald e acuzat de omorîrea agen-
j
tul ui Tippit. E trecut de orele 19. Şi încă nu s-a pus
I problema asasinării preşedintelui.
Pe la orele 19,40 are loc a treia confruntare. La cartierul general al poliţiei au fost aduşi martori care au
I asistat la atentat. Printre ei se află şi Howard L.Brenţian.
I Brennan îl recunoaşte pe Oswald „ca fiind individul
1 care seamănă cel mai bine cu cel pe earc-l văzuse el la
I fereastră". Dar declară că este „incapabil să-l identifice
' în mod categoric". Trebuie să precizăm că Brennan su-< li feră de o miopie destul de accentuată. Declaraţiile pe care le-a făcut el poliţiei în urma atentatului indică numai o siluetă. Se pare că, din această cauză, Brennan
« nu s-a simţit în măsură să procedeze la o recunoaştere
I categorică.
Oswald nu pare cîtuşi. de puţin impresionat. Persistă X
în sistemul său elementar':' neagă, neagă fără încetare. { (
La orele 23,20, căpitanul Fritz semnează o nouă recla- . ffl
maţie : de rîndul acesta, Oswald este acuzat de asasi- ■ narea preşedintelui Kennedy.
Se face noaptea tirziu. Localul poliţiei mişună de zia-i V

riști. Printre ei s-a strecurat și un personaj ciudat, uiț I
proprietar al unor localuri de noapte din Dallas, un oare- I
care Jack Rubinstein zis Jack Ruby. Un personaj nu 1
prea onorabil Ruby ăsta. Crescut în cartierele rău famate 1
din Chicago, el a frecventat, încă din adolescență, cer- I
c uri le gangsterilor. Mai tîrziu — după cum notează ra- 1
poartele poliției — „a trăit din expediente". A încercat I
să vîndă niște busturi ale președintelui Roosevelt. A J
avut și o exclusivitate pentru un afiș reprezentând un I
drapel american și avînd inscripția „Amintiți-vă de Pearl I
l-larbor". Se pare că descoperise calea spre bunăstare I deschizînd succesiv la Dallas două
cabarete : „Carousel Club" și „Vegas Club". În momentul cînd s-a produs asa-. a
sinatul avea datorii marina fratele său Earl și la prie- 3
tenul său Ralph Paul. Avea impozite neplătite în sumă I
de 44 000 de dolari, adică vreo douăzeci de milioane de 1

franci vechi. Cu toate acestea, era. în foarte^bune rapor- 1luri cu poliţia din Dallas. :în ciuda[1] comentariilor" încîlcit'e 1 ale raportului Warren, prieteniile lui Ruby cu poliţia sînt dovedite din plin. însăşi Comisia Warren recunoaşte că „Ruby avea în cadrul poliţiei mult mai mulţi prieteni decît un cetăţean obişnuit". Personalul din localurile lui Ruby primise ordin — o data pentru totdeauna — să servească gratuit băuturi alcoolice tuturor poliţiştilor care se prezintă. Joseph R, Cavaenaro, directorul hotelului „Cheraton Hilton" din Dallas, a declarat că Ruby „îi cunoştea pe toţi poliţiştii din oraş, şi pe unii dintre ei chiar foarte bine". Cavaenaro şi Ruby erau prieteni intimi. Johnny Cola a declarat că a fost prieten cu Ruby ani în şir, „numărîndu-se printre intimii lui" ; el a precizat că Ruby „cunoştea majoritatea poliţiştilor din Dallas, cel puţin atît ele bine încît să stea la taifas cu ei". William O'Donnell îl cunoştea pe Ruby de saisprezece ani; lucra pentru el la „Carousel". Potrivii lui, Ruby era „în termeni buni cu aproximativ 700 de poliţişti din cei 1 200 cît număra oraşul"... Şi s-ar mai putea cita un număr impresionant de mărturii — toate în acelaşi sens.

Ce caută Ruby în localurile poliţiei în timp ce Oswald este interogat ? El însuşi a explicat cu fusese puternic impresionat de vestea morţii preşedintelui. Cert este că el a manifestat faţă de persoanele cu care s-a întîlnit în ziua aceea o profundă durere. S-a dus şi la sinagogă atunci cînd a auzit că se celebra acolo o slujbă în memoria preşedintelui. A dat mai multe telefoane şi interlocutorilor săi li s-a părut că era foarte impresionat. în această stare de spirit venise — a explicat el — la poliţie să mai afle „noutăţi".

Spre dimineaţă, în jurul orei două, Oswald a fost dus în celula lui, la etajul patru. S-a întins pe pat, avînd la dispoziţie cîteva ceasuri de odihnă.

Pe la orele 1,30, Ruby a părăsit sediul poliţiei ca să se ducă la postul de radio K.L.I.F., unde a ajuns la 1,45. S-a amestecat printre ziarişti, le-a împărţit sandviciuri şi sticle cu apă minerală. Unuia dintre funcţionari i-a strecurat un bilet de intrare la „Carousel". Altuia i-a declarat că şi-a închis cabaretele şi că din cauza asta pierde între 1 200 şi 1:500 de dolari. Dar că nu regretă de

ioc.,Funcţionarul »—.un oarecare McCurdy — va declara
că Ruby i se păruse cam palid şi că „în timp ce vorbea îşi ţinea privirile aţintite spre pămînt". La orele 2",30, Ruby părăseşte postul de radio, îndreptîndu-se spre *Dallas Times Herald*. Acolo a stat de vorbă cu mai mulţi ziarişti, cărora le-a .făcut impresia că e „foarte zguduit" de asasinarea preşedintelui şi „surescitat", datorită faptului că-l văzuse pe Oswald la biroul poliţiei. Pe la orele 4,30, Ruby s-a întors acasă. L-a sculat pe George Senator, prietenul care locuia împreună cu el. Au 'stat de vorbă îndelung despre asasinarea preşedintelui, căutînd să desluşească întîmplarea. Ruby avea impresia că totul vine de la extrema dreaptă. Era foarte impresionat de un articol împotriva lui Kennedy publicat chiar în dimineaţa aceea în *Dallas Morning News*.

Se temea de un val de antisemitism care s-ar abate asupra Dallasului. Poate ar fi mai bine să-şi vîndă cabaretele şi să se înapoieze la Chicago... L-a tras pe Senator într-o cafenea. Ruby vorbea tot timpul. Nu s-au întors în apartamentul lor decît în-zori, cînd, în sfîrşit, s-au culcat.

Sîmbătă 23 noiembrie, puţin după orele 10, interogatoriul lui Oswald a reînceput. Ruby a fost sculat-la orele 8 de un telefon. Nu s-a mai culcat. A privit la televizor un rabin care a rostit un panegiric pentru Kennedy.

— Modul în care vorbea m-a făcut să cad pradă unei emoţii puternice — avea să explice el. —Am fost zguduit cum n-am fost niciodată.

Ruby se va învîrti toată ziua prin preajma depozitului şi a sediului poliţiei. A stat de vorbă cu ziarişti, cu poliţişti. Era febril, exaltat. Şi-a criticat concurenţii, ceilalţi proprietari de cabarete, care şi-au lăsat localurile deschise.

Puţin după orele 16, lui Oswald i s-a îngăduit să stea de vorbă cu 'mama şi soţia lui. Mama« lui era convinsă că e nevinovat. Atitudinea Marinei denota clar că ea îl credea vinovat. La orele 14;15 au avut loc- noi confruntări! cu martori ‹ai crimei,, care — cu mai multă, sau mai puţină-rezervă — l-au recunoscut >pe Oswald. între timp s-a..făcut percheziţie la familia-, Paine.

Printre lucru-- rile lui Oswald, agenţii au descoperit două fotografii
împreună cu negativul uneia dintre ele, în care Oswald tine în mîini carabina şi revolverul său. Marina va declara că făcuse fotografiile acelea zdrobitor de revelatoare eu aparatul ei Imperial Reflex, pe vremea cînd perechea loeuia în Neely Street, cu zece zile înainte de atentatul împotriva generalului Walker. Şi asta, la cererea expresă a soţului ei! La orele 18 i-au fost arătate lui Oswald fotografiile. Cînd le-a văzut, a început să rînjească. A declarat că fotografiile sînt trucate şi că, la momentul oportun, va arăta în ce constă falsificarea. La orele 19,15, Oswald a fost dus din nou în celula lui.

Ruby tot mai umbla prin Dallas. S-a întîlnit cu numeroase persoane. Nu avea decît un singur subiect de conversaţie : asasinarea preşedintelui Kennedy. S-a întors aeasă la el la orele 1,30. Seara, poliţia a luat hotă- rîrea să-l transfere pe Oswald la închisoarea districtului.

Duminică 24 noiembrie, puţin după orele 9,30, Oswald a fost supus, în biroul căpitanului Fritz, unui ultim interogatoriu, care avea să dureze aproape două ceasuri. Dimineaţa, într-un articol dintr-un ziar local se spunea că Jacqueline Kennedy va trebui să revină, probabil, la Dallas atunci cînd avea să fie judecat Oswald. Jack [F]j Ruby a citit articolul în timp ce-'şi lua micul dejun.

— Deodată mi-a venit ideea — avea să spună el — că măcar atît îi datoram prea iubitului nostru preşedinte, s-o scutim pe văduva lui de greaua încercare de a trc- i bui să se reîntoarcă aici.Cu cîteva minute înainte de orele 11, Ruby şi-a părăsit domiciliul, luîndu-şi cu el tranzistorul. S-a dus la maşina lui, a deschis portbagajul din spate şi a scos r revolverul care se afla acolo. Un Colt 38. L-a băgat în buzunar. După aceea a pornit maşina. S-a oprit la „Wes- ' terii Union" ca să-i expedieze un mandat telegrafic uneia dintre dansatoarele lui de striptease. După aceea s-a îndreptat spre sediul poliţiei. în faţa clădirii, o agita- ' ţie deosebită. A dedus că transferul nu se făcuse încă, dar că era iminent. Şi-a croit drum prin mulţime şi s-a îndreptat în grabă către rampa pe care maşinile coborau în subsolul clădirii. Nici

un martor nu-l văzuse pe Ruby intrînd în sediul poliţiei; după propriile sale declaraţii, ar fi profitat de trecerea unei maşini a poliţiei şi s-a strecurat o dată cu ea în interiorul cartierului -general fără să fie observat. După o altă ipoteză, ar fi dat ajutor la deplasarea uneia dintre camerele de luat vederi ale televiziunii. Cîţiva martori au văzut camera împinsă de trei oameni. Or, manipularea ei nu necesita decît doi oameni. Ceva mai tîrziu, o fotografie a arătat camera în stare de funcţiune, deplasată fiind numai .de doi oameni. S-ar putea ca unul dintre poliţişti — prieten bun de-al lui Ruby — să fi, crezut de cuviinţă să-i, „înlesnească accesul în sediul poliţiei drept recunoştinţă pentru toate paharele băute pe gratis de atîta amar de - vreme în cabaretele de noapte ale lui Jack...

Subsolul închisorii era înţesat de poliţişti, de ziarişti, ¿le fotografi, de operatori de actualităţi filmate şi televizate. Cu multă greutate a izbutit Ruby să ajungă în rîndul întîi. Deodată s-a auzit un strigăt : „Iată-l!" într-un tumult şi mai mare s-au aprins noi reflectoare. Şi iată că a apărut Fritz şt după aceea Oswâld, încadrat .de doi detectivi şi urmat de un al treilea. Unul dintre^ martori a relatat că „aproape tot rîndul de oameni s-a deplasat mai în faţă atunci cînd Oswald a ieşit din biroul'! în care fusese reţinut pînă atunci. El a intrat pe uşă, a străbătut culoarul — toţi ziariştii şi-au îndreptat microfoanele spre el, punîndu-i întrebări, şi cu toţii şi-au ridicat flash-urile peste capul lui, în jurul lui, vîrîndu-i-lâs chiar direct în obraz". Acum Oswald se afla la aproximativ trei metri de biroul din care ieşise. Jack Ruby s-a strecurat între un ziarist şi un detectiv. Cu revol-;[1] verul în mîna dreaptă, s-a repezit şi a tras un glonte' în abdomenul lui Oswald. Glontele a fost mortal.

Aşa s-a sfîrşit, într-un mod spectaculos, destinul ba- ijial al lui Lee Harvey Oswald.

în momentul cînd Oswald murea, rămăşiţele pămîn- teşti ale lui John Fitzgerald Kennedy erau expuse la Washington, în rotonda Capitoliului. Peste 250 000 de persoane aveau să defileze, timp de optsprezece ceasuri, prin faţa trupului neînsufleţit al preşedintelui. în cursul dimineţii, sicriul lui Kennedy fusese transportat pe un afeti

de tun la Capitoliu. În faţa cortegiului, un cal fără călăreţ. Un cal a cărui prezenţă evoca o tradiţie de pe vremea lui Gingis Han, cînd se credea că armăsarul trebuia să păşească înaintea stăpînului său prin. „Marea Poartă a Cerului". În aceeaşi duminică în care a murit Oswald, Jacqueline Kennedy, de mînă cu Caroline şi cu micuţul John, urca cele treizeci şi şase de trepte de marmură care duc la rotonda Capitoliului. Nici o lacrimă pe chipul ei încadrat de un văl de dantelă neagră. În schimb, o paloare extraordinară. Şi o privire care o situa dintr-o dată pe femeia aceea tînără în acel lung cortegiu al trecutului, cortegiul tragediei.

în ajunul morţii sale, pi'eşedintele îşi exprimase mirarea faţă de splendidele funeralii care i se făcuseră, în 1910, lui Eduard al VlI-lea, regele Angliei. Nu trecuseră decît patru zile şi, lunea următoare, iată că lumea întreagă îi

aducea unul din cele mai grandioase omagii din istorie. „Un împărat, trei suverani, cinci preşedinţi de republică, şase principi moştenitori, treisprezece şefi de guverne şi nenumăraţi miniştri şi mari demnitari, reprezentanţi a. cincizeci şi trei de state". Din toate părţile lumii, ei au venit să asiste la slujba funerară câr'e s-a celebrat în catedrala

St. Matthews şi să urmeze pe jos cortegiul, ca să însoţească pînă la cimitir trupul neînsufleţit. „Se afla acolo inaccesibilul de Gaulle, pe care Kennedy, atunci cînd se afla în viaţă, îl aşteptase zadarnic la Washington, Se afla acolo Mikoian, sovieticul, care aducea un mesaj emoţionant din partea lui Hruşciov" [25]. Hruşciov se

25[21] Nerin E. Gun.

gîndise chiar să vină în persoană, serviciile secrete americane îl deconseiaseră însă. Sute de mii de bărbaţi şi de femei ţinuseră să asiste la trecerea cortegiului. înconjurat de consideraţia unei întregi naţiuni, trupul lui John Fitzgerald Kennedy a fost adus la Arlington, cimitirul naţional american, unde se află Monumentul soldatului necunoscut, cimitirul rezervat eroilor căzuţi

pe cîmpul de onoare, precum şi al celor care şi-au servit ostăşeşte patria. Numai doi preşedinţi sînt înmormîntaţi la Arlington

.În jurul acestui mormînt s-a adunat suferinţa întregii lumi. Dar, totodată se iveşte o întrebare — o întrebare chinuitoare : cine l-a ucis pe Kennedy f

. —s ‘r, nu am pretenţia de a fi spus totul aici eu privire la asasinarea lui John F. Kennedy. Acestei probleme i-au fost deja consacrate mii de pagini tipărite. Cel mai neînsemnat fapt a fost expus, analizat, disecat Cu toate acestea, cred că am reuşit să prind faptele esen-

CepŁereV^Care ^ îngăduie Să ne fo™ ăm o părere.

Au existat scriitori care au crezut că sînt în măsură sa susţină ca Oswald, în toată povestea asta, a fost acuzat I pe nedrept. Aşa sînt, de pildă, printre cei mai importanţi Léo Sauvage în Franţa şi Mark Lane în America. Léo Sauvage a rezumat într-un mod remarcabil diferitele puncte ale acestei probleme?

1. Oswald poseda o carabină italienească Mannlicher- Carcano de calibrul 6,5. Nu e sigur însă că asanatul | a fost comis mtr-adevar cu această armă. Este de remarcat că poliţia a declarat mai întîi că arma descoperită la depozit era un Mauser.

2. E puţin probabil ca Oswald să-şi fi putut aduce puşca demontată la -depozit în pachetul descris de martori. De altfel dimensiunile pachetului au fost diferit descrise de diverşi martori. Este puţin probabil ca Os- I wald sa-şi fi

putut asambla puşca cu toată atenţia necesara, în timp util, în vederea atentatului.
„ ?- ^imic ™ îngăduie să afirmăm că Oswald se găsea la fereastra de la care fuseseră trase focurile de arma ; nu putem acorda nici o încredere martorilor ocu-]" ™ te faptul că Brennan are vederea slabă
a tost dovedit cu ocazia reconstituirii atentatului Or mărturia lui Brennan stă la baza întregii acuzaţii.

4. Identificările făcute de martorii oculari care-l desemnează pe Oswald drept ucigaşul agentului Tippit nu au nici un fel de valoare doveditoare. Nimic nu permite să se afirme că ucigaşul agehtului Tippit, oricare ar fi el, a fost şi asasinul preşedintelui Kennedy.

5 Faptul că la cinematograful „Texas'[1] s-a zbătut ca să scape nu dovedeşte în nici un fel că^ Oswald ar fi fost asasinul de la depozit. .....

6. Faptul că Oswald a „mintit în faţa poliţiei în mod repetat, şi flagrant" nu înseamnă mare lucru.

_

7 Nu există nici o dovadă serioasă care sa ne faca să afirmăm că Oswald ar fi încercat să-l omoare pe ' generalul Walker în aprilie 1963. Oricum, dacă ar fi avut vreun motiv să-l omoare pe generalul Walker — pe care orobabil că-l ura datorită vederilor sale de extrema dreaptă —, în schimb nu avea nici unul în cazul pre- | sedintelui, care pleda pentru coexistenţă paşnica şi pen- ' tru o apropiere de Uniunea Sovietică.

| 8. , Confirmînd, în fapt, concluziile care se puteau (trage din studierea dosarului său alcătuit pe vremea cmd era încadrat în Corpul de infanterie marină, imposibi- S litatea în care se afla de a face vreun antrenament, ca l şi mărturiile unor experţi internaţionali cu privire la L posibilităţile tehnice ale armei în chestiune, Comisia B Warren a dovedit definitiv, cu ocazia reconstituirilor pe f care le-a făcut, că Lee Oswald nu poseda nici îndemîna- rea personală, nici mijloacele materiale necesare pentru comiterea atentatului din Elm Street".

Cit despre teza lui Mark Lane ea este sprijinită de o anchetă făcută cu tenacitate şi cu numeroase resurse. Mark Lane, avocatul mamei

lui Oswald, a procedat pe socoteala lui Iar contra-interogatoriul a mii de persoane. El a avut ocazia să descopere un anumit număr de fapte impor- t ante care scăpaseră anchetei întreprinse de poliţie şi de Comisia Warren; a demonstrat, în mod categoric, ii cravele lipsuri ale Comisiei Warren. El a subliniat nu- } meroasele contraziceri existente în declaraţiile marton- r :or ca să ajungă, în cele din urmă, la aceleaşi concluzii ca 'şi Leo Sauvage. De îndată ce a fost publicată, cartea ' lui Mark Lane a devenit lucrarea nr. 1 de pe lista best-seller-urilor publicate în Statele Unite. Un sondaj al opiniei făcut în septembrie 1966 arăta că doi americani din trei nu mai credeau în raportul Warren în urma con- tra-anchetei întreprinse de Mark Lane.

Să nu mai crezi în raportul Warren e un lucru, şi să crezi în inocenţa lu Oswald e altul. Edward Jay Epstein a arătat foarte clar de ce Comisia Warren n

uşi-a atins scopul. înaltele personalităţi care au fost numite ca să conducă ancheta erau prea ocupate cu funcţiile lor obişnuite ca să-şi poată consacra integral timpul lor acestei anchete. Ea a fost opera unui număr de subalterni — mai cu seamă avocaţi tineri —, cărora Comisia s-a mulţumit să le ratifice lucrările. Epstein arată că r membrii Comisiei nu au avut nici o intenţie să înşele, ^f Cel mult un gînd inconştient, dar întotdeauna prezent., ₙ de a accepta, între

diversele elemente ale anchetei, mai ' ales pe acelea care respingeau ipoteza unui complot. în [1] acest sens, Comisia s-a străduit cît a putut să treacă j sub tăcere eventualitatea unui al doilea asasin. „E cît se poate de clar — spune Epstein — că o discutare serioasă a acestei probleme ar fi minat ideea dominantă a raportului Comisiei, respectiv spulberarea oricărei îndo- o ieli sau bănuieli. Dacă ea ar fi declarat clar că elemen- I, tele de probă substanţiale indicau prezenţa unui al doi- J lea ucigaş, ar fi deschis cutia Pandorei pentru tot felul V de speculaţii şi bănuieli?-- Formulîndu-şi versiunea sa jb asupra adevărului, Comisia Warren a avut drept scop >' să liniştească populaţia şi să servească interesul naţional", tt

Dar Oswald ?

Trebuie să mărturisesc că, preocupat timp de mai I multe luni de zile cu studierea dificilă a celui mai dificil » proces, am cam căzut pe gînduri recitind concluziile lui l Mark Lane şi ale lui Léo Sauvage. Oricît m-aş strădui, j nu izbutesc să văd în ele decît un simplu joc al inteli- I genţei. Un joc analog cu acela al scriitorului care în se- ■ colul al XIX-lea s-a amuzat să demonstreze că Napo- fJ leon n-ar fi existat niciodată. Desigur, este uşor să pui V accentul pe faptul că pachetul de hîrtie cafenie pe care-l I avea Oswald atunci cînd şi-a părăsit domiciliul în dimi- J neaţa atentatului şi pe care-l avea şi atunci cînd a jl intrat în depozit a constituit obiectul unor descrieri dife- S rite. Sora lui Frazier consideră că pachetul avea aproxi- f mativ 70 cm lungime şi aproape 20 cm lăţime, Frazier i a declarat că avea 60 cm lungime şi aproximativ 12 I pînă la 15 cm lăţime. Oare experienţa personală a fiecă- fll ruia dintre noi nu ne-a demonstrat cît de greu e să apre- I ciezi lungimea exactă a unui obiect, mai ales după două i sau trei zile ? O asemenea divergenţă este considerată: de importanţă capitală de către cei ce înclină să-l con- 1 sidere pe Osvvald nevinovat. Nu dau aici decît un singur exemplu. Căci întregul lor

raţionament, în majoritatea punctelor sale, se bazează pe un sistem identic. E uşor să enumeri sute de asemenea divergenţe între declaraţiile unor martori. Toate acestea pot să creeze o anumită impresie, dar nu e nimic serios. Oare nu e sigur faptul că Oswald şi-a născocit pseudonimul de Hidell ? Nu s-a dovedit oare că el s-a folosit de acest pseudonim în mai multe rînduri, dar mai cu seamă ca să comande o carabină ? Nu e dovedit oare, datorită fotografiilor, că el poseda respectiva carabină ? i Nu e dovedit faptul că această carabină se afla în ajunul atentatului în garajul familiei Paine ? Nu e dovedit faptul că ea nu se mai afla acolo în ziua atentatului ? Nu e dovedit faptul că Oswald a luat de la familia Paine în dimineaţa atentatului un pachet lung înfăşurat în hirtie cafenie ? Nu e dovedit faptul că a intrat în depozit în dimineaţa atentatului ducînd pachetul acela ? Nu e dovedit că s-a descoperit într-o încăpere de la etajul cinci al depozitului carabina luată de Oswald ? Şi aproape de ea sacul de hirtie cafenie ? N-au fost găsite pe jos, în încăpere trei cartuşe ? Unul din gloanţele atentatului, extras aproape întreg la spitalul Parkland, n-avea exact calibrul carabinei lui Osvvald ? Nu s-au descoperit amprentele lui Osvvald pe sac şi pe cartoanele din apropierea ferestrei ?

Îl las pe cititor să judece. înlănţuirea aceasta de fapte este atît de evidentă, încît concluzia la care ajungi se impune de la sine.

Nu lipsesc nici explicaţiile psihologice. Pentru cei care au studiat câtuşi de puţin şi alte asasinate ale şefilor de state, comportarea lui Osvvald se apropie foarte mult de cea a unui Ravaillac, Damiens sau Gorguloff. Toţi aceştia sînt nişte oameni instabili, inadaptabili, care se străduiesc cît pot să dea actului lor o motivare politică, dar care în realitate nu urmăresc decît un singur lucru : să se „valorifice" în propriii lor ochi. Dacă joi seara Marina Oswald ar fi fost „drăguţă"

cu Lee, poate că acesta din urmă n-ar fi căutat să-l omoare pe președintele Statelor Unite...

După părerea mea, „misterul" Kennecîy" nu constă în vinovăția sau în inocența lui Lee Harvey Oswald — vinovăția aceasta fiind din plin demonstrată —, ci într-o dublă întrebare : Oswald a acționat singur ? A mai existat și alt asasin ?

Ar fi util să încercăm să analizăm aici din nou starea de spirit a membrilor Comisiei Warren. Fiind o emanație directă a unor autorități constituite, era de datoria unei asemenea Comisii să manifeste o încredere aproape oarbă în rezultatul anchetelor întreprinse de poliție. Membrii Comisiei considerau în chip necesar respectivele anchete drept complete, perfecte, exhaustive. Țineau cu orice preț să-și aducă mereu aminte că aproape 25 000 de persoane fuseseră, mai mult sau mai puțin, implicate în aceste anchete[2e].

Pornind de la postulatul infailibilității anchetatorilor, membrii Comisiei au raționat astfel : „Dacă Oswald nu este singurul asasin, înseamnă că a avut un complice sau mai mulți ; dacă a avut un complice sau mai mulți, înseamnă că a fost un complot. Dacă ar fi fost un complot, o anchetă dusă atîF"ăe departe, l-ar fi descoperit fără îndoială". Cum însă existența unui complot n-a fost semnalată Comisiei, membrii acesteia au rămas la dogma culpabilității lui Oswald singur. S-au străduit deci, fiind de bună-credință, să „pună de acord" faptele cu această dogmă.

Ceea ce se dovedește a fi grav, foarte grav, este că postulatul infailibilității anchetei este fals. De exemplu, declarația doamnei Walther cu privire la cei *doi bărbați* pe care-i văzuse stînd la aceeași fereastră, la același etaj al depozitului, unul dintre ei avînd o pușcă, n-a atras niciodată atenția Comisiei. Și aceasta din urmă nu s-a temut să înscrie în raportul destinat să lămurească întreaga lume că nici un martor „n-a văzut mai mult de o persoană la fereastră".

Este foarte adevărat că o anchetă foarte amănunțită a încercat să reconstituie modul în care și-a petrecut Oswald timpul în ultimele săptămîni dinaintea crimei, E adevărat că această anchetă n-a dat la iveală nici

[28] **Sublinierea acestei cifre este menită să anuleze orice valoare a a.şa-ziselor „morţi misterioase" care ar fi însoţit afacerea Kennedy. Ce are neobişnuit în el faptul că opt sau zece persoane din douăzeci şi cinci de mii şi-au pierdut viaţa în decurs de trei ani ?**

un fel de vizite sau întruniri suspecte, şi nici vreun contact particular cu persoane care ar fi putut să facă parte din vreun complot. Dar e posibil oare să reconstitui, aposteriori, ceas cu ceas, faptele şi gesturile unui om în decurs de cîteva săptămîni ? O să se ştie vreodată totul, de pildă, despre călătoria lui Oswald la Mexico ? Nu e oare posibil să te întîlneşti cu cineva, din întîmplare, şi în absenţa oricărui martor ? În asemenea situaţie, cum ar putea poliţiştii să dea vreodată de urma unei asemenea întîlniri ?

Ceea ce rezultă în mod categoric din analiza întregii vieţi a lui Oswald este lipsa oricărei legături, adevărate şi libere, pe care ar fi' putut s-o aibă Lee Harvey cu semenii săi. Ceea ce rezultă este predilecţia sa înrădăcinată pentru singurătate. Oswald nu are prieteni. Nici unul. Probabilitatea psihologică pledează aici pentru o crimă de unul singur. Dar şi cel mai solitar dintre oameni iese cîteodată din singurătatea sa.

În lipsa oricărui element precis, a oricărui început de probă legată de faptele şi de gesturile lui Oswald, trebuie să căutăm, independent de propriul său personaj, elementele răspunsului la întrebarea dacă există sau nu o culpabilitate unică.

Să revenim, aşadar, la examinarea atentă a filmului lui Zapruder, a rapoartelor autopsiei, a declaraţiilor făcute de martori.

O primă certitudine : Oswald, de la fereastra depozitului, n-a tras dec-ît trei gloanţe. Au fost găsite pe jos cartuşele lor. în graba ei de a demonstra că nu există nici un alt vinovat în afară de Oswald, Comisia Warren a ajuns în privinţa asta la următoarele concluzii : unul din gloanţe — fără-ndoială primul — nu şi-a nimerit ţinta. Una din pietrele de la bordura trotuarului pe lîngă care trecea maşina preşedintelui a fost scrijelită. Un privitor care se afla în locul acela a fost zgîriat pe obraz de „ceva" care a ricoşat de pe trotuar : acest „ceva" ar putea fi primul glonte. Cel de-al doilea glonte e probabil cel care a străpuns partea de sus

a spatelui preşedintelui, ca să iasă pe la baza gîtului şi, conţin uln du-şi traiectoria, să-l nimerească pe guvernatorul Connally, care avea să fie străpuns dintr-o parte în alta. Cel de-al treilea glonte .probabil că a desprins jumătate din cutia craniană a preşedintelui. Raţionamentul e seducător. Din păcate însă, el nu rezistă de loc la o examinare mai atentă.

Studierea filmului lui Zapruder şi declaraţiile personale ale lui Connally arată că s-a scurs un anumit timp între momentul în care Connally a auzit prima împuşcătură — atunci cinci doamna Connally, întorcîndu-se, l-a văzut pe preşedinte cum îşi ducea mîinile la gît — şi cel în care Connally

a simţit el însuşi izbitura puternică în spate. Cititorul să-şi amintească de declaraţiile personale ale guvernatorului şi ale soţiei sale, reproduse în relatarea de faţă. Totul concordă. Doar nu ne aflăm în faţa unui caz de halucinaţie colectivă ? ! Şi apoi, e posibil oare ca o halucinaţie de acest fel să fie confirmată de un film în culori ? Cele două prime rapoarte

întocmite de F.B.I. imediat după crimă, precum şi primele constatări ale medicilor exclud posibilitatea ca un acelaşi glonte să-l fi putut atinge şi pe Kennedv şi pe Connally în acelaşi timp. Această ingenioasă argumentare a fost susţinută abia mult mai tîrziu în faţa Comisiei Warren. Nu e mai logic să-ţi închipui că agenţii F.B.I.-ului, fiind mai apropiaţi de

eveniment, au fost şi mai aproape de adevăr

?De o importanţă capitală este precizarea că, de fapt, Comisia Warren nu **s**-a pronunţat de loc în privinţa traiectoriei primului glonte care l-a atins pe preşedintele Kennedv după studierea fotografiilor şi a radiografiilor cîe la autopsie, acestea fiind declarate „indisponibile". Se pare că această interdicţie e datorată familiei Kennedy, care nu a dorit să fie date publicităţii nişte documente cu totul îngrozitoare la vedere. Această atitudine — uşor cie **înţeles** — n-a ajutat la soluţionarea misterului. Comisia a trebuit să se mulţumească cu schemele şi cu desenele executate de un desenator care nici el n-a văzut fotografiile autopsiei ; a trebuit să se mulţumească cu instrucţiunile verbale date de maiorul James J. Humes, medic patolog de la marină, care a condus autopsia preşedintelui şi a semnat raportul. Desenatorul a indicat printr-o săgeată traiectoria unui glonte care l-ar fi lovit pe preşedinte **in** ceafă şi ar fi ieşit prin gîtlej. Orificiul de intrare este situat cu mult deasupra orificiului de ieşire — lucru foarte logic dacă ţinem seama de faptul că glonţul a fost tras de la etajul cinci al depozitului. Bineînţeles că, la vederea desenului, membrii Comisiei Warren s-au declarat absolul satisfăcuţi : o asemenea traiectorie putea foarte bine să fie prelungită şi să străpungă corpul guvernatorului Connally.

Desenul atît de convingător nu are decît un singur cusur : el nu reproduce cîtuşi de puţin traiectoria reală.

Neavînd posibilitatea să tragem o concluzie de pe urma examinării fotografiilor şi a radiografiilor, să ne mulţumim cu alte elemente de apreciere. Căci avem asemenea elemente, şi cît se poate de precise.

Primul element: descrirea rănilor făcută de maiorul Humes în timpul autopsiei. Rana din spate nu se află la ceafă, ci mult mai jos, sub umărul drept.

Al doilea element: agentul Clinton Hill, de faţă la autopsie, declară că a văzut „un orificiu în spate situat la aproximativ cincisprezece centimetri sub linia gî- tului". Agentul Glen A. Bennett de la serviciile secrete, care se afla în maşina oare venea imediat după „Lincolnul" preşedintelui, a văzut „un glonte nimerindu-l pe preşedinte la o distanţă de unsprezece sau doisprezece centimetri sub umărul drept". Raportul sumar întocmit de F.B.I. descrie un orificiu de intrare situat „chiar sub umăr".

Toate astea sînt în totală contradicţie cu raportul Warren, care vorbeşte de o rană „la ceafă".

Mai mult încă :

Al treilea element: s-au făcut fotografii ale hainei, ale cămăşii şi ale cravatei preşedintelui, fotografii care au fost apoi publicate. Publicate, într-adevăr, clar nu în raportul Warren, nici în cele douăzeci şi şase de volume de piese justificative... Aceste fotografii arată clar rupturile produse în stofă de trecerea glontelui. Orificiul de pătrundere a glontelui prin haină se găseşte la 13,7 cm sub guler, iar orificiul de pătrundere prin cămaşă la 14,59 cm sub guler. Aceste dimensiuni corespund descrierii autopsiei, descriere întocmită de maiorul Humes, raportului întocmit de F.B.I. şi declaraţiilor făcute de poliţişti. Bineînţeles, putem să ne imaginăm că haina preşedintelui s-a ridicat foarte mult în spate în momentul şocului. Filmul lui Zapruder — din nou filmul — nu-arată nimic asemănător. De altfel, ca o haină să se ridice atît de mult, trebuie ca cel care o poartă să fie literalmente culcat pe scaunul lui, Or, John Kennedy purta un corset ortopedic care-l silea să stea foarte drept,

în partea din faţă, cămaşa e ruptă ceva mai jos de nasturele de la gît. Nodul cravatei este traversat.

Cu cea mai mare bunăvoinţă din lume se pare, totuşi, că e imposibil să ne alăturăm în această privinţă concluziilor trase de Comisia Warren. De bună seamă, experţii în balistică au constatat adeseori nişte devieri cu totul ciudate în materie de traiectorie a gloanţelor. Dar un glonte tras de la etajul cinci în spatele unui individ nu

poate, în nici un caz, să iasă prin gîtul aceluiaşi individ *mai sus* decît a intrat.

O concluzie evidentă : rana din gîtlej nu este orificiul de ieşire a glontelui care l-a Ipvk pe preşedinte în spate.

Ceea ce pare să fi scăpat de asemenea atenţiei Comisiei Warren — lucru foarte curios — e q imposibilitate cronologică. .

S-a stabilit că „timpul minim în care putea să tragă arma crimei era de 2,3 secunde". Această cifră reprezintă timpul minim necesar .pentru deschiderea şi închiderea chiulasei de" la carabina lui Lee Harvey Oswald. Cifră într-adevăr *minimă,* cu atît mai mult cu cît ea nu include timpul de ochire. Trebuie să presupunem că mişcarea de deschidere şi de închidere a chiulasei nu l-a determinat pe cel care a ochit să piardă din vedere ţinta şi că el a regasit-o instantaneu, probabilitate pe care n-o putem accepta decît cu o extremă complezenţă. Mai ales dacă ne amintim ca, după declaraţiile superiorilor săi de la Corpul de infanterie marină, Oswald era un ţintaş cu totul mediocru. Bine, să admitem şi asta. După filmul lui Zapruder, s-au scurs 1,8 secunde între momentul în care preşedintele s-a găsit pentru prima oară în situaţia de a fi lovit şi cel în care Connally a fost, la rîndul său, în situaţia de a fi lovit. Trebuie să reproducem aici concluzia cît se poate de concisă şi de înteleaptă a lui Edward Jay Epstein :

„De asemenea, după faptele care au fost stabilite, era efectiv imposibil ca puşca asasinului să tragă de două ori în intervalul de timp în care preşedintele şi guvernatorul Connally au fost răniţi prima dată. Sau cei doi au fost loviţi de acelaşi glonte, sau au existat doi asasini".

Or, totul o dovedeşte : Kennedy şi Connally n-au fost loviţi de acelaşi glonte.

Să recapitulăm rănile respective ale preşedintelui şi ale guvernatorului. Connally e străpuns de *un glonte.* Kennedy e împuşcat în spate : *un glonte.* E împuşcat în cap : *un glonte.* Avem deci cele trei gloanţe trase de Os- wald.

Rămîne rana din gîtul preşedintelui. Rămîn scrijelitura de pe trotuar şi trecătorul rănit. Acesta din urmă, un anume James Tague, a declarat „că a simţit că are o mică zgîrietură pe faţă după a doua

sau a treia împuşcătură şi că, imediat după aceea, un delegat al şerifului şi cu el au descoperit urma glontelui (pe trotuar)". Delegatul şerifului a confirmat relatarea lui Tague. Analiza spectrografică a cimentului de pe trotuar a stabilit „că un fragment de glonte lovise într-adevăr trotuarul la aproximativ optzeci şi cinci de metri de maşina preşedintelui". Optzeci şi cinci de metri! Pentru Comisia Warren, toată povestea asta — o dată mai mult — rămîne un fapt absolut limpede : urma de pe sol „poate să fi provenit de la glontele care l-a lovit pe preşedinte la cap, sau să fi provenit de la glontele care şi-a greşit ţinta şi care s-ar fi sfărîmat în atingere cu vreun alt obiect din respectivul sector". Rămîne de văzut dacă am putea crede, fie şi pentru o clipă, că nişte fragmente din glontele care l-a lovit pe preşedinte la cap puteau să fi izbit solul la *optzeci şi cinci de metri* distanţă cu suficientă putere pentru a-l răni pe Tague. Dacă excludem această ipoteză, atunci trebuie să admitem, împreună cu Comisia, că e vorba de un glonte care nu şi-a nimerit ţinta-, deci de un *al patrulea glonte*.

Şi în acelaşi timp trebuie să admitem că asupra preşedintelui au tras doi oameni.

Dar rana de la gît ? Să fi fost oare provocată de un fragment din glontele care l-a lovit pe preşedinte la cap ?

3?3

Filmul lui Zapruder nu ne indică aşa ceva, căci pe el se vede clar cum preşedintele îşi duce mîna la gît *înainte* de a fi împuşcat în cap.

Nimic, în rapoartele întocmite cu ocazia autopsiei, nu ne permite să admitem cu toată certitudinea — aşa cum a făcut-o Comisia Warren — că rana de la gît ar fi un orificiu de ieşire. Traheotomia făcută la Parkland a distrus conturul rănii şi, în acelaşi timp, orice posibilitate de a trage concluzii sigure pentru medicii care au trebuit să facă autopsia.

Să fie oare atunci rana de la gît un orificiu de intrare ? Dacă admitem — şi admitem — că au fost trase cel puţin patru gloanţe, trebuie sa ne punem întrebarea unde se afla cel de-al doilea ţintaş. Trebuie să ne amintim de declaraţia doamnei Walther şi de cel *de-al doilea individ* pe

care l-a văzut ca la una din ferestrele depozitului. Dar trebuie să ne amintim şi de toţi acei martori — de zecile de martori — care au afirmat că focurile au fost trase de pe colina înverzită. Trebuie să^ne amintim că unii dintre ei au văzut chiar înălţîndu-se *fum* deasupra colinei. Trebuie să ne amintim şi că unii dintre ei au auzit trei împuşcături, sau patru, sau cîteva împuşcături, alţii chiar o „rafală de împuşcături".

Admiterea prezenţei unui al doilea ţintaş care l-ar fi împuşcat pe preşedinte ne .îngăduie să înlăturăm una din cele mai mari dificultăţi ale acestei anchete. Faptul că un ţintaş mediocru ca Oswald a putut să nimerească o ţintă mobilă cu o asemenea precizie parc cu totul uluitor. Dacă sînt doi ţintaşi, intrăm în domeniul posibilului. Semnalăm în această privinţă următoarele : ciţiva campioni de tir, cu ocazia reconstituirii atentatului, n-au izbutit să nimerească decît cel mult două gloanţe din trei în ţinta mobilă. Şi le-a trebuit mai mult timp decît i-a fost necesar lui Oswald ca să tragă cele trei focuri ale lui.

în ce condiţii să-l fi cunoscut Oswald pe acest eventual complice ? în împrejurările actuale, nimic nu ne îngăduie să ne aventurăm pe terenul ipotezelor care nu mai ţin de istorie.

Să fi avut banda de asasini care l-a ucis pe Kennedy complici în sînul poliţiei din Dallas ? Să fi făcut oare şi
Jack Ruby parte dintre ei ? Asemenea întrebări rămîn fără răspuns. Dacă se va deschide o nouă anchetă oficială, se prea poate ca adevărul să iasă la lumină cu privire la accst punct şi la altele...

Cînd, după înmormîntarea de la Arlington, Jacqueline Kennedy s-a înapoiat la Casa Albă, micuţul John-John, care împlinea în ziua aceea trei ani, i-a spus trist:

— Dacă Daddy a plecat într-o călătorie aşa de lungă, eu n-o să mai

am pe nimeni cu carc să mă joc de acum înainte

.Să fi ,,dorit" Roosevelt Pearl Harbor?

„Japonezii n-aveau decît o singură cale pentru a-l scoate pe Răosevclt din încurcătură şi pe aceea au şi ales-o..."
ROEBRT SHERWOOD **(Memorialul lui Roosevelt)**

Pentru Winston Churchill,-week-endul rămânea, pînă şi în vreme de război, o tradiţie sacră. La reşedinţa lui de la ţară, la Chequers, în duminica aceea de 7 decembrie 1941, pe la orele 9 seara, cina era pe sfîrşite. La masă, împreună cu premierul britanic se aflau numai doi oaspeţi, doi americani : ambasadorul John Winant şi Averell Harriman, prietenul şi consilierul personal al preşedintelui Roosevelt. Afară bătea un vînt rece, al cărui şuier ascuţit nu putea fi înăbuşit în întregime de perdelele duble de la ferestrele înalte ale casei. Conversaţia începea. Pe masă, în pahare, străluceau licori rubinii.

Winston Churchill întinse mîna spre butonul micului său aparat de radio. Un dar făcut de Harry Hopkins, consilierul personal al lui Roosevelt; îl costase cincisprezece dolari. Se auzi vocea spicherului, care citea buletinul de ştiri de la orele 21. Vorbea despre luptele de pe frontul rusesc şi dădea detalii amănunţite cu privire la bătălia de pe frontul britanic, în Libia. Nimic deosebit. Churchill nu asculta prea atent. Visa, ţinîndu-şi ochii mici aproape închişi, în timp ce fumul havanei sale făcea ca aerul din încăpere să devină aproape irespirabil.

A fost scos însă din această apatie de cîteva cuvinte rostite de spicher, care pomenea de un atac întreprins de japonezi asupra navelor americane din Hawaii. Înţelesese oare bine ? Ciuli urechea, dar spicherul vorbea acum de altceva : despre nişte atacuri japoneze asupra navelor britanice din Indiile olandeze. Urma să se treacă la comentariul ştirilor. După care avea să înceapă un

program ale cărui emisiuni au fost enumerate de spicher cu un calm plin de eleganţă.

Hotărît lucru, nimic important. Nu asta era însă şi părerea lui Averell Harriman. Foarte alarmat, el atrase atenţia că se pomenise de un atac japonez împotriva americanilor. Ce era cu atacul acela ? Ce însemnătate avea el ? Şi ce avea să decurgă oare din asta ? Acum Winston Churchill nu mai visa.

Exact în momentul acela, Sawyers, majordomul, dădu buzna în sufragerie. Deşi nu era un lucru obişnuit ca un majordom britanic să-şi îngăduie să deschidă gura în faţa musafirilor stăpînului său, Sawyers, pentru prima dată în viaţa lui fără îndoială, îşi permise să comenteze :

— Aşa e. Am auzit tocmai acum şi noi, afară. Japonezii i-au atacat pe americani.

Cei trei bărbaţi se priviră în tăcere. Churchill se gîndi imediat la banchetul lordului primar care avusese loc la 11 noiembrie. Nu jurase el în ziua aceea că dacă Japonia ar ataca Statele Unite, ar urma imediat declaraţia de război din partea Marii Britanii ?

Churchill, care stătuse pînă atunci înfundat în scaun, cu burta înainte şi cu capul rotund şi pleşuv aproape vîrît între umeri, se ridică deodată. Plecă de la masă, străbătu holul şi ajunse în biroul unde lucrau secretarele lui.

— Daţi-mi, vă rog, legătura cu preşedintele — spuse el.

Peste cîteva minute, la celălalt căpăt al firului era
Franklin D. Roosevelt.

— Domnule preşedinte — mormăi Churchill —, ce se întîmplă cu japonezii ?

Tonul voia să pară indiferent. Dar ochii mici, îngropaţi în grăsime, străluceau.

— Este absolut exact — răspunse vocea distinsă a lui Roosevelt. — Ne-au atacat chiar acum la Pearl Harbor. Iată-ne deci de acum înainte îmbarcaţi cu toţii pe aceeaşi galeră.

Churchill îi întinse receptorul lui Winant. Acesta schimbă cîteva cuvinte cu preşedintele. Ambasadorul exclamă : „Foarte bine, foarte bine !" Apoi, pe un ton mai, grav : „Ah !"

Churchill luă din nou receptorul :

— Asta simplifică în mod categoric lucrurile — spuse j el. — Să vă ajute dumnezeu !

Cei trei bărbaţi se înapoiară în hol. Churchill încerca să-şi adune gîndurile — povestea el mai apoi — „ca să, reflecteze la acel extraordinar eveniment mondial, atît de neaşteptat încît le tăiase răsuflarea pînă şi celor care ! se aflau în miezul problemelor". Nu mai încăpea nici o | îndoială : din momentul acela Statele Unite şi Marea Bri- tanie se uniseră indisolubil în război, şi la bine şi la rău. Şi acest lucru avea o semnificaţie foarte precisă : „Ei bine, după Dunkerque, după căderea Franţei, după episodul înfiorător de la Mers-el-Kebir, după ameninţarea invaziei, în timp ce, făcînd abstracţie de marină şi de aviaţie, noi eram un popor aproape dezarmat, după îngrozitorul război submarin, cea dintîi bătălie din Atlantip pe care noi era cît pe-aci s-o pierdem^ după şaptesprezece luni de luptă izolată şi nouăsprezece luni de grele responsabilităţi pentru mine, nouă avea să ne revină, în sfîrşit, victoria în război". Churchill nu se mai îndoia cîtuşi de puţin : alianţa dintre Imperiul britanic, Uniunea Sovietică şi, din momen- : tul aceîa, Statele Unite avea să distrugă coaliţia condusă de Hitler. „O dată mai mult în îndelungata istorie a insulei noastre, deşi striviţi şi mutilaţi, noi reînviam, salvaţi şi victorioşi. N-aveam să mai pierim. Istoria noastră n-avea să se sfîrşească. Şi poate că nici ca indivizi n-aveam să mai murim. Soarta lui Hitler fusese pecetluită. Soarta lui Mussolini fusese de asemenea pecetluită. Cît despre japonezi, ei aveau să fie făcuţi praf şi pulbere"[1].

Lui Winston Churchill nu-i mai rămînea decît să se ducă la culcare. Era pur şi simplu sătul de atîtea emoţii şi senzaţii. în noaptea aceea a dormit „somnul unui om căruia i se asigurase salvarea şi a cărui inimă era plină de recunoştinţă"'.

Raţionamentul lui Winston Churchill avea să se veri- [1] fice punct cu punct. Nu se mai poate nega faptul că intrarea Statelor Unite în război a pus capăt speranţelor lui

» **Winston Churchill. Mémoires** *de guerre* **(Pion).**

Adolf Hitler. Or, tocmai certitudinea aceasta ne face să ne punem o întrebare cu totul neobişnuită. Japonezii au fost cei care au atacat la Pearl Harbor. Şi americanii au fost cei atacaţi. Ca urmare a acestui atac, americanii au intrat în război alături de englezi şi ruşi. După părerea lui Winston Churchill însuşi — cel clintii interesat —, înainte de Pearl Harbor victoria aliaţilor nu era sigură. După Pearl Harbor obţinerea ei a devenit aproape neîndoielnică.

întrebarea pe care trebuie să ne-o punem este deci următoarea : oare n-a dorit preşedintele Roosevelt înfrînge- i ea de la Pearl Harbor ? Mai mult chiar, oare n-a făcut el totul pentru ca această înfrîngere să aibă loc ?

întrebarea aceasta ne face să-l punem în discuţie pe unul din marii capi ai celui de-al doilea război mondial, pe unul din oamenii admiraţi de toată lumea : Franklin D. Roosevelt. La Pearl Harbor au murit mii de americani. O bună parte din flota Statelor Unite şi o parte considerabilă din aviaţie au fost distruse de japonezi. A priori pare aproape de necrezut, chiar absurd, ca înfrîngerea şi masacrul respectiv să fi fost puse la cale în mod deliberat de către un şef de stat. Dar adevărul, a spus Pascal, poate uneori să nu fie verosimil. E o constatare atît de des verificată în istorie, încît este de datoria istoricului imparţial să nu elimine niciodată neverosimilul din probabilităţile istorice.

Să deschidem, aşadar, dosarul Pearl Harbor. Şi în acelaşi timp să deschidem şi dosarul Franklin D. Roosevelt.

în dimineaţa aceea de duminică 7 decembrie 1941 ^marinarii şi aviatorii americani care staţionau la Pearl Harbor se pregăteau să înceapă o zi frumoasă. Să faci parte din flota Pacificului şi să te afli cu baza în Hawaii nu era, hotărît lucru, o soartă de care să te poţi plînge. Soarele se ridica încet la orizont. Rrzele lui purpurii se răsfrîn- geau asupra celor nouăzeci şi şase de vase ancorate de-a lungul cheiurilor şi al digurilor. Vase a căror enumerare face ca orice comentariu să fie de prisos. Siluetele lor cenuşii dominau apele liniştite. Se aflau staţionate acolo opt cuirasate, dintre cele mai mari şi mai frumoase ale flotei americane : *Maryland,* 32 500

de tone, *West Virgin*' '*¿2* 500 de tone, *Tennessee,* 32 000 de tone, *California}* 32 000 de tone, *Arizona,* 32 600 de tone, *Pennsylvania,]* 33 000 de tone, *Nevada,* 29 000 de tone şi *Oklâhoma,* 29 000 de tone. Acestea erau suveranele. Bord lîngă bord, proră lîngă pupă, urma apoi şirul crucişătoarelor şi al torpiloarelor.

La bordul *Arizonei,* pregătirile în vederea serviciului religios erau pe sfîrşite. Fusese întins un velum, care să-i apere pe credincioşi de căldură. Se pornise un vînt slab. Preotul William A. Maguire îşi spuse că ar fi fost bine dacă ar fi cerut să i se instaleze un paravan, pentru că: obiectele de cult să nu fie mişcate de la locul lor. Dar nu era cine ştie ce vînt. Soarele strălucea pe un cer fără pic de nor. Şi preotul, adresîndu-se diaconului, făcu următoarea remarcă :

—- E o zi foarte bună pentru turişti[s]...

În antrepozite, legănîndiu-se în hamace sau ghemuiţi în cuşete, marinarii se gîndeau cu nostalgie la noaptea care se scursese. învoirea de simbătă. Plimbări în grup pe străzile din Honolulu. Fete drăguţe, localuri exotice. Cît despre ofiţeri, şi ei dansaseră şi flirtaseră la clubul lor. Amiralul Kimrnel, comandantul suprem al flotei, îşi îngăduise, ca în fiecare sîmbătă, Unicul lui „drink" săptămînal. Se culcase de la orele 10, dar nu era încă sculat cînd se iviseră zorii zilei de duminica. Duminica aceea în care amiralul j Kimmel nu prevăzuse decît o singură treabă importantă : | o partidă de golf cu generalul Short.

Or, la orele 7 fix, flota japoneză a apărut la linia de [1] orizont a portului. De pe puntea portavioanelor, trei sute cincizeci şi trei de avioane japoneze şi-au luat zborul, avînd un scop precis : să nimicească flota şi aviaţia americană de la Pearl Harbor.

La 26 noiembrie 1941 flota japoneză a părăsit locul de întîlnire de la insulele Kurile. Un spectacol grandios. Porf- | avioanele navighează pe două rinduri, precedate de două · cuirasate. Pe partea stingă, două distrugătoare. Pe partea dreaptă, trei submarine şi două crucişătoare grele. în faţă ; încă şapte distrugătoare. în spate, opt petroliere şi şase portavioane. Dintre ele, *Akagi* şi *Kaga* sînt vase de linie transformate ; *Hiryu* şi

Soryu au un deplasament de 17 000 de tone ; dar iată-le şi pe cele mai moderne, *Shokaku* şi *Zuikaku*, de 26 000 de tone. Toate transportă la un loc patru sute douăzeci şi trei de avioane : de vinătoare, bombardiere orizontale, bombardiere în picaj, torpiloare. „Cea rnai importantă forţă aeriană — cum va spune Raymond Cartier — din cîte se aventurase pînă atunci pe mare" [1].

Corpul de submarine nu e mai prejos. în faţa portavi- oanelor au şi pornit douăzeci şi şapte de submarine de cursă lungă pentru a se plasa în jurul obiectivului. Cinci dintre ele ascund între flancurile lor nişte submarine de buzunar, lungi de cincisprezece metri şi „prevăzute cu două torpile mici minuite de către doi oameni". Misiunea lor : să se strecoare în radă şi să treacă dincolo de reţelele care o ocrotesc. Adevărate instrumente de sinucidere ; dar tinerii ofiţeri şi-au disputat „cinstea de a se urca în ele".

Flota de atac japoneză este comandată de amiralul Na- gumo. Face tot ce i se spune de la Tokio. Căci totul urmează să se decidă la Tokio. Războiul sau pacea. Nagumo ştie că atacul împotriva Pearl Harbor-ului este probabil. Dar mai ştie că nu e sigur. Şi asta e problema care îl pre- ocupă. O problemă care-l macină. Noaptea, de cele mai multe ori, are insomnii. Şi atunci obişnuieşte să se plimbe în lung şi-n lat prin cabina lui de pe *Akagi*. Rar s-a văzut un comandant militar pe ai cărui umeri să fi apăsat o atît de mare responsabilitate. Şi el mai ştie că va trebui să facă cale-ntoarsă „dacă va fi descoperit înainte de ziua Z minus doi". Dacă va fi descoperit între Z minus doi şi Z, „va decide el însuşi dacă atacul urmează sa aibă loc".

între timp, la Washington, „negocierile" dintre japonezi şi americani continuă. Şi, de vreme ce negociază, înseamnă că există speranţa de a se ajunge la o soluţionare paşnică. Acesta să fie într- adevăr scopul real al delegaţiilor care s-au strîns la Washington în jurul aceleiaşi mese a tratativelor ? La 26 ianuarie 1940, tratatul comercial dintre Statele Unite şi Japonia a expirat. Succesiv — în cursul anului 1940 — Statele Unite au declarat embargoul asupra transporturilor de benzină pentru aviaţie, de fier vechi şi de maşini-unelte destinate Japoniei. La 9 octombrie,

Raymond Cartier. *La Seconde Guerre mondiale* (Paris Match-Larousse)

.Washingtonul a hotărit să refuze orice subvenţionare a expedierilor de cereale pentru Extremul Orient în 1341 cinci Indule olandeze s-au văzut în situaţia de a fi înglobate m sfera economică a Japoniei, Washingtonul şi-a oferit de îndată sprijinul său olandezilor şi i-a îndemnat să opună rezistenţă. La începutul anului 1941, Statele Unite s-au alaturat Marii Britanii şi Olandei în vederea acordării unui ajutor de ordin militar şi financiar Chinei, care atla în război cu Japonia.

La 29 mai 1941, Washingtonul a interzis exportul din Fihpmo în Japonia de „materii prime care ar putea servi unor scopuri militare". La 25 iulie, drept ripostă la ocuparea Indochmei de către Japonia, Statele Unite — tot de comun acord cu Marea Britane şi cu Olanda — au declarat sechestrate bunurile japoneze. Asta a pus capăt oricăror legături dintre Statele Unite şi Imperiul Soarelui Răsare.

ru[ln^HtJlm Pre?edintel]e Roosevelt s-a întîlnit cu Churchill a Terra Nova^La întoarcere l-a chemat la ej pe amiralul Nomura, ambasadorul Japoniei. Motivul ? Să-i aducă ambasadorului la cunoştinţă care era „opinia americana cu privire la raporturile dintre cele două ţări" Asta a şi făcut, dar pe un ton dur, care suna aproape ca o ameninţare. Amiralului Nomura i-au fost înmînate şi două documente, ca „piese de referinţă", provenind de la Departamentul de Stat. F

Cu citva timp mai înainte, japonezii propuseseră Washingtonului o intîlnire între preşedintele Roosevelt şi primul ministru japonez, prinţul Konoye. întîlnirea ar fi putut constitui o bază pentru stabilirea unor noi raporturi între cele două ţări. Notele pe care preşedintele Roosevelt le trimitea amiralului Nomura cuprindeau doar refuzuri Guvernul Statelor Unite sublinia că ocuparea ■Indochinei de către Japonia, ca şi măsurile de constrîngere care o însoţiseră, nu puteau fi privite decît ea „un pas preliminar în vederea unor acţiuni de cucerire în sudul Pacificului". Intr-o atare situaţie, guvernul american considera că bazele unor noi discuţii „nu mai existau". Nu mai putea fi vorba de negocieri decît în cazul în care Japonia s-ar fi conformat principiilor fundamentale „acceptate de multă

vreme de către Statele Unite". În afară de aceasta, „dacă... s-ar adopta în ceea ce priveşte Pacificul un program bazat pe principii paşnice şi constructive, şi dacă, în consecinţă, vreuna din ţările sau din regiunile situate în acest ocean ar fi ameninţată, guvernul nostru şi-ar duce mai departe politica sa, care constă în a acorda ajutor naţiunilor victime ale unei agresiuni, şi ar colabora cu celelalte puteri în vederea extinderii acestui ajutor asupra tuturor ţărilor aflate în pericol",

în ce priveşte cel de-al doilea document, el se încheia cu următoarele rinduri foarte categorice :

„Guvernul nostru consideră *necesar să declare guvernului nipon că dacă acesta din urmă va lua vreo nouă măsură pe linia unei politici sau a unui program de supunere a ţărilor vecine, fie prin forţă, fie prin ameninţarea cu forţa, guvernul Statelor Unite va fi constnns să ia imediat orice hotărîre va crede de cuviinţă pentru a asiei ura securitatea drepturilor şi a intereselor legitime ale Statelor Unite şi ale cetăţenilor americani, precum şi ale teritoriului lor".*

La 3 septembrie 1041, Washingtonul cerea Japoniei să accepte ca bază pentru orice discuţii viitoare următoarele patru principii :

1) Respectarea integrităţii teritoriale şi a suveranităţii tuturor naţiunilor :

2) Neamestecul în afacerile interne ale celorlalte ţări ;

3) Egalitatea în drepturi în domeniul comerţului şi al problemelor economico ;

4) *Statu* quo-ul pe toată întinderea Pacificului[26].

Treptat tensiunea dintre Tukio şi Washington creştea.

în tot cursul lunii decembrie, diplomaţii

---

26 **" Contraamiralul R. A. Theobald (R). *Le Secret de Pearl Harbor* IPayot),**

celor două ţări se intîlniseră fără nici un rezultat. Din partea Washingtonului pretenţiile sporeau. La 2 octombrie Statele Unite cereau Japoniei să dea o declaraţie „fără nici un fel de echivoc" cu privire la intenţia ei de a-.şi retrage trupele din China şi din Indochina. Guvernul prinţului Konoye se vădea un partizan sincer al păcii. Ultimele pretenţii ale Statelor

Unite însemnau însă prăbuşirea politicii sale. Konoye a fost nevoit să demisioneze. în Japonia clştiga teren orientarea pur războinică. Mikadoul a încredinţat puterea generalului Tojo. Era, categoric, un prim pas înspre război

.Cu toate acestea, se părea că cei de la Tokio doreau să epuizeze toate şansele pe care le aveau pentru a duce negocieri. Generalul Tojo l-a trimis la Washington pe Kurusu, ambasadorul extraordinar. Acesta trebuia să-l „sprijine" pe amiralul Nomura. De comun acord, cei doi j diplomaţi au făcut noi propunerj în vederea unui pact între Washington şi Tokio. În primul rînd, Statele Unite trebuiau să declare libere bunurile japoneze care fuseseră sechestrate, trebuiau să ridice embargoul asupra petrolului. Trebuiau să permită Indiilor olandeze să facă comerţ cu Japonia. Pentru Tokio era vorba de tratative prealabile de o importanţă capitală. Pentru conducătorii de la Tokio, problema materiilor prime devenise o adevărată obsesie, în schimb, Japonia făgăduia că-şi va retrage toate trupele din Indochina „de îndată ce pacea dintre Japonia şi

China va fi restabilită sau în cazul încheierii unei păci echitabile în Pacific'-, Mai mult, japonezii se declarau dispuşi să evacueze imediat, sudul Indochinei în cazul în care Statele Unite aveau^să accepte propunerile lor în privinţa materiilor prime şi a bunurilor de consum.

Ne întrebăm dacă japonezii care negociau îşi făceau într-adevăr iluzia că propunerile lor vor avea sorţi de iz- bîndă. Dacă aşa stăteau lucrurile, decepţia lor trebuie să fi luat proporţiile unei adevărate catastrofe. La propunerile venite de la Töki'ó, Washingtonul avea să răspundă cu alte

propuneri. E suficient să parcurgi textul acestora ca să-ţi dai seama că între cele două ţări nu era numai un simplu şanţ, ci se căscase o adevărată prăpastie. Să judecăm noi înşine

.Fără îndoială, Washingtonul ar fi fost de acord să reia relaţiile comerciale şi să declare libere bunurile japoneze. Dar în anumite condiţii. Nu cine ştie ce, într-adevăr ! Trebuia, pur şi simplu, ca Japonia să se recunoască înfrîntă în războiul chino-japonez şi să-şi retragă toate trupele din China. Trebuia ca Japonia să evacueze Indochina şi să garanteze inviolabilitatea teritoriului respectiv. Trebuia ca Japonia să subscrie un pact de neagresiune şi să-şi ia angajamentul că n-o să atace nici Filipinele, nici Siberia, nici Indiile olandeze, nici China, nici Thailanda. Tre-[27]buia ca Japonia să desfiinţeze „guvernele-marionetă" pe care le numise în China şi în Manciuria. Evident, trebuia ea Japonia să recunoască guvernul lui Cian Kci-şi. Şi, în concluzie, i se mai cerea Japoniei, ca un lucru

---

27 deeembrie 1941. Ofiţerul radiofonist de pe *Akagi* bate la uşa amiralului Nagumo. îi aduce o telegramă laconică :

fcarte firesc, să retragă toate obligaţiile pe care le contractase faţă de Germania şi Italia atunci cînd semnase, împreună cu cele două ţări, pactul tripartit.

Puteau să spere cei de la Washington că asemenea propuneri aveau să fie acceptate ? Bineînţeles că nu. Cordelî IIull, secretarul ele stat, a tras concluziile de rigoare : imediat el i-a informat pe comandanţii armatei şi ai marinei că, „întrucît discuţiile de ordin politic au eşuat, aveau să-şi spună de acum înainte cuvîntul forţele militare". La rîndul său, guvernul generalului Tojo a trimis ambasadorilor lui de la Washington o telegramă secreta prin care le aducea la cunoştinţă că propunerile americane erau „cu totul inacceptabile ca bază a uncr negocieri ulterioare". La 27 noiembrie, preşedintele Roosevelt I-a chemat telefonic, prin cablu transatlantic, pe Winston Chur- chill şi l-a anunţat că fusese făcut un mare pas înainte în ceea ce priveşti intrarea Statelor Unite în război. Pentru toţi observatorii această notă din 26 noiembrie a constituit o provocare în adevăratul sens al cuvîntului. însemna „pur şi simplu să li se arunce mănuşa în obraz japonezilor". Orientarea guvernului Tojo era cunoscută : cum să nu presupui că el alesese deja între capitulare şi luptă ?

într-adevăr, la 26 noiembrie, amiralul Nagumo a primit ordinul să părăsească punctul de întîlnire din insulele Kurile. Uriaşa armadă japoneză a pornit în larg. Destinaţia : Pearl Har bor.

La Washington, stupoare : cu toată palma primită la 26 noiembrie, japonezii n-au întrerupt negocierile. Oare ca să cîştige timp ? Sau poate Japonia se gîndeşte la o capitulare, puţin probabilă ?

între timp, la bordul lui *Akagi*, insomniile amiralului Nagumo se agravează.

„Niitaha Jama Nobora. Urcă pe muntele Niitaha". E lucru hotărît. Guvernul de la Tokio s-**a** decis. Japonia **a** ales războiul. Din acest moment, maşina de război niponă — în ansamblul ei — s-a pus în mişcare. în jurul Hong Kongu- lui, trupele japoneze încep să se deplaseze în direcţia ora-

şului, Forţele destinate să invadeze Malaezia şi Filipinele se îmbarcă şi ele.

2 decembrie 1941. Nagumo dezvăluie echipajelor adevăratul ţel al călătoriei. Toţi beau cîte o ceaşcă de *sate*. Un singur strigăt se înalţă către cer : *„Banzai"*. Marinarul Ici Kuramoti strigă: „Un atac aerian asupra Hawaii- ului... visul se realizează !"

A doua zi li se comunică piloţilor care sînt obiectivele lor din Hawaii : cîmpurile de aviaţie ale armatei americane de la Hickam şi Wheeler, cazărmile de la Shofield, bazele aeronavale de la Kanoeche şi din insula Ford, baza infanteriei marinei din Ewa, flota americană. La bordul lui *Akagi*, amiralul Kusaka **a** dat dispoziţie să fie adusă pe puntea hangarelor o excelentă'hartă în relief — făcută din ipsos -— a Fearl Harborului. Oricine poate s-0 cerceteze în voie.

Şi oricine poate să mediteze la amploarea expediţiei. Nu se pune problema să fie ocupate insulele Hawaii. Ar fi o încercare prea dificilă. Trebuie însă ca, printr-o lovitură îndrăzneaţă şi fără precedent, să li se răpească Statelor Unite pentru luni de- zile — poate pentru ani întregi — posibilitatea de a se opune acţiunilor pe care le-ar întreprinde japonezii în Pacific.

Cu încetineala implacabilă din tragediile antice armada japoneză se apropie de ţinta ei. Marinarii şi piloţii joacă interminabile partide de „go" sau —– credincioşi tradiţiei strămoşeşti — îşi redactează nişte testamente pline de lirism şi de grandilocvenţă. în cabina radiofoniştilor de pe Mieii comandantul Kochi face legătura de cîteva ori pe zi cu posturile emiţătoare din Honolulu. Dacă americanii au vreo bănuială, ar trebui să se întrevadă oarecare tulburare şi în emisiunile lor. Or, nimic nu se vădeşte a fi mai liniştitor decît acele emisiuni. Liniştitoare sînt de asemenea - şi elocvente — mesajele cifrate pe care le primeşte din Japonia amiralul Nagumo. La 3 decembrie e captat următorul mesaj :

„Situaţia la 28 noiembrie, 0800 (ora locală) la Pearl Harbor : două cuirasate, Oklahoma *şi* Nevada, *un portavion,* Enterprise, *două crucişătoare categoria A, douăsprezece contratorpiloare ies în larg. Cinci cuirasate, trei*

crucişătoare categoria A, douăsprezece contratorpiloare, un vas de aprovizionare pentru hidroavioane intră în port".

Or, la 3 decembrie, flota japoneză navighează la aproximativ o mie trei sute de kilometri lă nord-vest de Pearl Harbor. Şi, în ziua respectivă, amiralul Nagumo ordonă să se înceapă să se vireze către sud.

În aceeaşi zi de 3 decembrie, la bordul navei *Hiei,* comandantul Kochi captează un alt mesaj retransmis prin Tokio din Honolulu : *„Situaţia la 29 noiembrie după amiază (ora locală): vase ancorate, la Pearl Harbor : zona A (între arsenal şi insula Ford) KT (docul nord-vest arsenal), cuirasatele* Pennsylvania, Arizona, *FV (geamanduri de ancorare), cuirasatele* California, Tennessee, Maryland, West Virginia, *KS (docuri de reparaţie), crucişătorul categoria A* Portland".

Caracterul precis al unor asemenea mesaje, care-i sînt aduse cu regularitate amiralului Nagumo, nu pare să-i pună nici o problemă acestuia din urmă. Categoric însă, situaţia nu se prezintă la fel şi pentru noi. Avem faţă în faţă două ţări — Japonia şi Statele Unite — care se află într-o stare de mare tensiune diplomatică. Orice relaţii comerciale între ele au încetat. Cu cîteva zile înainte, preşedintele Roosevelt a recunoscut că se va ajunge probabil la război. Şi, în ciuda tuturor acestor condiţii foarte clare, sînt lansate cu regularitate mesaje din Honolulu — bază americană — cu destinaţia Tokio, capitala Japoniei. Aceste mesaje conţin informaţii militare de importanţă capitală. Aceste mesaje, care se adună la Tokio, sînt retransmise pe calea undelor flotei agresoare conduse de amiralul Nagumo. E posibil oare ca americanilor să le scape toate astea ? N-au şi ei la dispoziţia lor servicii secrete ? Nu există oare staţii de recepţie americane ?

Ca să putem răspunde la aceste întrebări, trebuie să pătrundem într-un domeniu care ni se pare acum că ţine de fantastic. Serviciile secrete americane există, şi sînt atît de bine puse la punct, încît au atins o performanţă demnă de toată admiraţia : ele au ajuns să citească, aproape ca într-o carte, mesajele cifrate pe care le expediază japonezii.

Ce fac atunci cei de la Washington ? Nimic.

Povestea „maşinilor purpurii" japoneze va rămîne în analele serviciilor secrete ca una din operaţiile cele mai însemnate care au fost săvîrşite vreodată.

Mesajele japoneze erau cifrate cu diverse coduri. Cifra- rea şi descifrarea lor se făcea eu ajutorul unei maşini speciale, numite „maşina purpurie". Datorită unei simple modificări mecanice, cheia cifrului putea fi schimbată zilnic. Or, serviciile de spionaj americane izbutiseră *să-şi procure planurile acestor maşini.* Fuseseră reconstruite, bucată eu bucată, în America. Din primăvara anului 1941, ele funcţionau perfect. De atunci n-a mai existat nici un plan al japonezilor care să nu fie cug.Oşput la Washington. Mesajele japoneze erau descifrate cu sutele. Acest lucru părea atît de uimitor şi depăşea într-atîta toate aşteptările, încît un funcţionar plin de umor a dat mesajelor descifrate numele de *„magics"* (vrăji). Preşedintele Roosevelt, secretarul de stat Huli, ministrul de război, Stimson, ministrul marinei, Knox, şeful statului-major al armatei, Marshall, comandantul operaţiilor navale, amiralul Stark — împreună cu adjuncţii lo'r' — şi alţi cinci ofiţeri superiori ai serviciilor secrete erau singurii care ştiau de aceste maşini.

în aprilie 1941, la Washington fuseseră date în folosinţă două maşini purpurii la Ministerul Marinei şi încă două la Ministerul de Război. O alta îi. fusese expediată în Filipine generalului Mac Arthur, împreună cu o întreagă unitate de descifrare. O maşină fusese pusă la dispoziţia guvernului britanic. *În Hawaii nu fusese însă trimisă nici una.* în Hawaii, unde amiralul Kimmel, comandantul suprem al lui *Pacific Fleet,* şi generalul Short, comandantul de sector, s-au trezit, în privinţa descifrării mesajelor *magice,* la discreţia Washingtonului.

Ulterior, Kimmel avea să declare sub jurămînt, în faţa Comisiei de anchetă a Congresului, că a primit de la Washington mesajele *magice* cele mai importante pînă la începutul lunii august 1941. După această dată n-a mai primit nimic, cu excepţia uneia singure : o telegramă transmisă de la Bangkok la Tokio, în primele zile ale lui decembrie, raportînd despre un plan japonez de debarcare pe istmul malaez Kra.

Sîntem siliţi să tragem o concluzie uluitoare : în zona americană a Pacificului, unica regiune care nu avea posibilitatea să descifreze mesajele *magice* în noiembrie-de- cembrie 1941, unica regiune care n-avea habar de prezenţa spionilor japonezi în Honolulu — nişte spioni extraordinar de eficace, după cum s-a dovedit din informaţiile pe care le trimiteau aproape zilnic —, această unică regiune *era tocmai Honolulu.*

La 28 martie 1941 a debarcat la Honolulu un tînăr japonez. Numele lui ? Takeo Yoshikawa. Scopul venirii lui ? Yoshikawa a fost trimis la Consulatul Japoniei cu misiunea oficială de a face recensămîntul hawaienilor de origine japoneză. O sarcină de importanţă minoră, o funcţie subordonată. în ochii F.B.1.[5]-ului, Yoshikawa nu e cî- tuşi de puţin suspect. Din păcate, ar fi trebuit să fie. Numele lui adevărat este Tadashi Murimura şi e aspirant de vas în marina imperială japoneză. Vorbeşte admir abil en- gleza.

Programul de lucru de la Consulat se vădeşte a fi destul de lipsit de rigiditate de vreme ce funcţionarul Yoshikawa pare să-l îndeplinească cînd îi convine lui. E văzut adesea scăldmdu-se pe lîngă plaja de la Waikiki. Face plimbări cu maşina de jur împrejurul insulei. E înnebunit după peisajul care se vede de sus de la Aiea : o panoramă pe care o recomandă toate ghidurile turistice, asupra întregii rade de la Pearl Harbor. în centru este Fort Island şi digurile ei, unde stau rinduite, două cîte două, cele mai frumoase nave ale flotei americane.

La Honolulu poţi să faci zboruri de agrement deasupra insulelor la bordul unui mic avion. Plăcerea aceasta nu costă dedt cîţiva dolari. Yoshikawa, care, hotărît lucru, pare să fi făcut o pasiune pentru peisajul hawaian, îşi

* **Federal Bureau of Investigations.**

îngăduie deseori acest divertisment rafinat. Pilotul american îl priveşte foarte amuzat pe japonezul care-şi aduce cu el, în fiecare călătorie, cîte o altă tînără. Un mijloc foarte bun. ca să cucereşti pe cineva. Toate astea sînt complet inofensive — sau cel puţin aşa ar fi dacă, odată întors la el acasă, Yoshikawa n-ar „finisa" planurile pe care le-a întocmit asupra insulelor şi a radei.

în curînd, Yoshikawa cunoaşte toate uzanţele şi obiceiurile flotei din Pacific. Ştie că navele ies în larg în timpul săptămânii. El mai ştie că sîmbătă seara flota se află aproape în întregime ancorată în preajma lui Fort Island. Militarii marinei americane nu ce abat nici o dată de la riturile imuabile ale week-endului şi ale zilei închinate Domnului. Ascuns în mijlocul cîmpurilor cu trestie de zahăr care domină rada, Yoshikawa mai are posibilitatea să repereze şi momentele în care navele se aprovizionează cu păcură.

Turistul acela paşnic s-a rătăcit de multe ori în plimbările lui, ajungînd pînă-n preajma cîmpurilor de aviaţie de la Oahu. în felul acesta a avut posibilitatea să noteze cu grijă dimensiunile fiecărui teren, ale fiecărui hangar, precum şi numărul aparatelor de zbor

care se adăposteau acolo. Toate astea au fost consemnate şi în rapoarte voluminoase, care au luat drumul spre Tokio prin intermediul navelor japoneze care fac escală la Honolulu. Ultimul vas nipon care va poposi la. Peari Harbor va fi *Tatiyo Maru.* El va rămâne în radă cinci zile, aducînd pentru Yoshikawa o listă cu nouăzeci şi trei de întrebări. Lista aceasta va fi transmisă

prin intermediul consulului japonez, venit — pe cine ar putea supăra aşa ceva ? — în vizită oficială la comandantul navei. Printre întrebări figurau următoarele : „Navele de război americane sînt protejate la ancorare de plase antitorpile ?... Intrarea în bazin e oprită de plase antisubmarine ?,.. Unde se află cel mai mare număr de avioane de

vinătoare ?...'■
Yoshikawa avea să furnizeze nişte informaţii atît de precise, încît statul-major japonez va avea posibilitatea să realizeze o machetă a radei de la Pearl Harbor cu latura de cinci metri şi „de o precizie extraordinară"

.Informaţii asemănătoare sînt transmise imediat la Tokio prin radio. Consulatul japonez comunică şi el în mod direct cu capitala japoneză. în cazul în care radioul s-ap dovedi necorespunzător, rămîne un alt mijloc — un mijloc foarte simplu — telefonul. La 6 decembrie 1941, pentru prima dată, serviciile americane par să se alarmeze. Serviciul de contraspionaj captase tocmai o convorbire telefonică : de la Tokio fusese chemat un japonez la Honolulu şi i se ceruseră — în clar — precizări cu privire la avioane, proiectoare, flotă, condiţii meteorologice... şi flori. Japonezul răspunsese textual : „Pentru moment există mai puţine flori decît în oricare altă perioadă a anului, excep- tind florile de hibiscus şi

poinsettia". Fiind informat, loco- tenent-colonelul George Becknell, ofiţer din serviciul de informaţii, se dtiee imediat acasă la comandantul superior, generalul Short. Cei doi bărbaţi examinează împreună textul acestei ciudate conversaţii. Nefiind în stare să înţeleagă ceva, ei se hotărăsc să mai reflecteze asupra acestei chestiuni şi s-o examineze din nou în ziua următoare. Ziua următoare este 7 decembrie. E ziua atacului japonez asupra lui Pearl Harbor.

La 4 decembrie, flota japoneză s-a oprit ca să se aprovizioneze cu combustibil. în aceeaşi zi, încă un mesaj din Honolulu : „Nu putem indica dacă s-a dat alarma aeriana. Nici o indicaţie de alarmă navală".

în ziua de 5, o parte a flotei continuă să se aprovizioneze cu păcură, după care trei petroliere se îndepărtează. Acesta este, spune Walter Lord, „unul din acele momente emoţionante, atît de dragi japonezilor, în care marinarii îşi agită mult timp beretele în timp ce petrolierele dispar la orizont".

în zorii zilei de 6 se face o nouă aprovizionare cu combustibil. Amiralul Kusalca ţine ca în ziua atacului rezervoarele să fie „cît se poate de bine umplute". Către prînz, ultimele cinci petroliere se retrag şi ele, în aclamaţiile echipajelor.

Exact în momentul acela soseşte din partea amiralului Yamamoto un mesaj foarte limpede : *„A sosit momentul; este în joc soarta imperiului".*

Echipajele, adunate pe punţi, ascultă în timp ce se dă citire mesajului. Urmează discursuri, aclamaţii. Pe catargul lui *Akagi* e ridicat pavilionul „S B" : acelaşi pavilion care a fost arborat de amiralul Togo în 1905, cînd îi învinsese pe ruşi. Flota se află la 640 de mile marine nord de Pearl Harbor. Pînă acum, mersul lent al petrolierelor a silit flota japoneză să înainteze cu o viteză în mod inevitabil redusă.

La 6 decembrie, cu puţin înainte de prînz, amiralul Kusaka ordonă : *„Douăzeci şi patru de noduri, cu toată viteza înainte*

La orele 3 după-amiază, flota se află la 500 de mile distanţă de obiectivul ei. În cabina radiotelegrafiştilor de pe *Iiiei,* comandantul Kochi primeşte un nou mesaj din Honolulu. La orele 18,

în ziua de 5 decembrie, Pearl Harbor adăpostește *„un cuirasat, trei crucișătoare categoria B”*. în momentul în care transmitea spionul, *„intrau în port șaisprezece contratorpiloare, patru crucișătoare de categoria B (tip «Honolulu») și cinci contratorpiloare”*.

Seara, alt mesaj din Honolulu : *„Nici un baraj de baloane la orizont, nici o trîmbă de fum din coșurile cuirasa- telor. Nici un indiciu de alarmă-aeriană* sau *navală dată insulelor vecine”*.

După toate aparențele, atacul care se pregătește din partea japonezilor a rămas absolut necunoscut americanilor. N-a fost dat în vileag nimic din toată desfășurarea operațională a flotei japoneze...

7 decembrie 1941. Ora. unu și douăzeci noaptea. Un ultim mesaj din Honolulu, retransmis de Tokio, spunea : *„6 decembrie (ora locală), vase ancorate la Pearl Harbor: nouă cuirasate, trei crucișătoare categoria B. Trei nave baze de hidroavioane, șaptesprezece contratorpiloare. Patru crucișătoare categoria B și trei contratorpiloare intră în port. Toate portavioanele și crucișătoarele grele au părăsit Pearl Harbor. Nici un semn de schimbare în dispozitivul flotei americane, nimic deosebit”*.

Așadar, cele trei portavioane din escadra Pacificului, *Enterprise, Lexington, Saratoga,* țiu se află la Pearl Harbor. Comandantul liniilor aeriene, căpitanul de navă Mit- suo Fushida, e atît de afectat de absența acestor portavioane — e vorba, după părerea lui, de cele mai importante obiective —, încît se întreabă dacă nu e cazul să se renunțe la atac. Nagumo este un „amiral din școala veche"} el
consideră că „cele opt cuirasate aflate la Pearl Harbor constituie coloana vertebrală a forței navale pe care a primit sarcina s-o distrugă". Deci, nici o ezitare : înainte !

Duminică 7 decembrie 1941. Peste hula valurilor zorile nu s-au ridicat încă. Flota japoneză a atins poziția ei de atac : 26° latitudine, 138° longitudine vestică, 275 mile nord de Oahu. Pe platformele de oțel ale portavioanelor, aparatele se află în poziție de plecare. în jurul lor stau piloții. Cu toții s-au îmbăiat, și-au schimbat lenjeria și cei mai mulți și-au înfășurat în jurul capetelor

hashikamii, eşarfa de samurai. Pe puntea de zbor au fost instalate altare shintoiste. În grupuri mici, piloţii vin să se reculeagă înaintea lor. Treptat, noaptea devine mai puţin neagră ; la început o lumină difuză. Apoi, la orizont, o pală roşie. Se ivesc zorii zilei de 7 decembrie. Ziua Pearl Harborului.

Ordine scurte. Motoare care zbîrnîie. Totul se execută într-o ordine impecabilă, „ca la exerciţiu", avea să spună un martor. Se luminează de-a binelea. Primele aparate îşi iau zborul.

S-au scurs deja trei ore de cînd submarinele de buzunar s-au năpustit spre baza de la Pearl Harbor.

Cinci submarine mari de croazieră traversau şi ele Pacificul. Nu ieşiseră la suprafaţa apei decît noaptea. Fiecare purta, ataşat pe punte, cîte un submarin mic, numit „de buzunar", lung de aproximativ treisprezece metri. Fiecare submarin de buzunar, înzestrat cu cîte două torpile, era manevrat numai de doi oameni. încă din 6 decembrie echipajele submarinelor de croazieră au zărit Oahu. La căderea nopţii, submarinele au ieşit la suprafaţă, la vreo zece mile depărtare de Pearl Harbor. Se zăreau clar luminile din Honolulu şi faţada luminată a lui „Royal Hawaiien Hotel". La orele trei şi jumătate dimineaţa, submarinele de buzunar s-au cufundat încet în mare. Piloţii lor se spă- laseră cu multă meticulozitate şi se îmbrăcascră numai cu un slip şi cu o bluză din piele. Toţi se parfumaseră ; aşa le cerea tradiţia strămoşească acelora care se duceau să moară.

Duminică 7 decembrie 1941. Orele 3,42 dimineaţa. În largul radei de la Pearl Harbor culegătorul de mine american *Condor* îşi făcea rondul. Aspirantul de vas R.C. Mac Cloy, ofiţer de cart, privind la babord, zăreşte „un ciudat val alb", nn val care se apropie, în direcţia intrării în port. Mac Cloy îl cheamă pe caporalul de marină B.C. Uttrick şi-l pune să cerceteze fenomenul acela atît de neobişnuit. Rînd pe rînd ei examinează valul cu binoclul. Nu există nici un dubiu : e vorba de periscopul unui submarin scufundat.

Acum valul se află numai la vreo cincizeci de metri de *Condor.* Deodată valul îşi schimbă direcţia : probabil că submarinul l-a zărit pe

Condor. La orele 3,58, *Condor* îi transmite prin semnale optice Morse contratorpilorului *Ward* următorul mesaj : *„Zărit submarin scufundat îndepărtîndu-se către vest cu o viteză de nouă noduri"*.

Vasul *Ward* patrulează şi el prin apropiere. Comandantul YVilliam Auterbridge ordonă imediat să se facă pregătiri de luptă. Fără nici un rezultat. Nu dau de urma nici unui submarin. La orele 4,43, pregătirile de luptă încetează. Echipajul se duce din nou la culcare. Cu toate acestea, personalul de cart continuă să scruteze marea.

La orele 6, remorcherul american *Keosanqua* părăseşte Pearl Harbor ca să iasă în întîmpinarea vasului de aprovizionare ylntar^s, a cărui sosire a fost semnalată. La ieşirea din port, plasele antitorpile sînt date în lături ca să-i lase liberă trecere lui *Keosanqua*. Este ora 6,30 dimineaţa. *Antares* se zăreşte la orizont. Plasele antitorpile nu mai sînt închise. *Keosanqua* trebuie să se înapoieze doar foarte cu rînd : c inutil, nu-i aşa, să faci de două ori manevra de închidere şi ele deschidere a plaselor... Deasupra portului se roteşte un hidroavion mare P.B.I. de observaţie.

La bordul lui *Ward,* cîrmaciul H.R. Raenbig urmăreşte venirea lui *Antards* din direcţia sud-vest. în momentul în care *Antards* trece pe la babord, prin faţa lui *Ward,* Raenbig zăreşte „un obiect negru curios care pare fixat pe parîma de amarare care leagă *Antares* cu o şalupă pe care o remorchează" [6].

Mirat, Raenbig trece binoclul caporalului de marină Gearin. Acesta observă că „obiectul respectiv nu e legat de coardă, ci se află pur şi simplu în prelungirea ei". Fiind chemat la rîndul lui, locotenentul Goepner spune că e vorba, cu siguranţă, de o geamandură.

— Totuşi, fiţi cu ochii pe ea — spune el.

[6] Walter Lord, ***op. cit.***

Peste un minut Gearin declară perplex că s-ar putea foarte bine să fie turela unui submarin. Exact în accl moment, hidroavionul marinei începe să descrie cercuri deasupra navei. Cu siguranţă că observatorii au văzut ceva. Şi ceva foarte interesant. Atunci Goepner îşi schimbă părerea : trebuie să fie un submarin. Goepner îi dă de veste comandantului Auterbridge. Acesta, trezit pe neaşteptate pentru a doua oară, aleargă pe punte

îmbrăcat numai — ce paradox ! — cu un chimono japonez. Nu mai există nici un dubiu : e vorba de un submarin. Pentru a doua oară el ordonă să se facă pregătiri de luptă. Este ora 6,40. Hidroavionul aruncă două grenade fumigene ca să marcheze poziţia submarinului. La bordul lui *Ward,* marinarii, înmărmuriţi, văd submarinul venind drept spre ei. Navighează la suprafaţa apei. Turela înaintează „la aproximativ treizeci de centimetri deasupra apei". Mai tîrziu marinarii aveau să povestească că văzuseră „o cocă mică, lunguiaţă, ca o ţigară". Unora dintre ei li s-a părut că „era mai curînd ruginită". Cu toţii au putut însă să constate că „pe turela ovală nu se vedea nici un fel de semn distinctiv". Ceea ce e cu totul surprinzător e faptul că dacă *Ward* vede perfect submarinul, se pare că submarinul nu-l vede de loc pe *Ward.* În urma lui *Antares,* el continuă să înainteze „cu o viteză de opt pînă la nouă noduri".

— Deschideţi focul ! — ordonă Auterbridge.

La orele 6,45 e aruncat în mare primul obuz, la cîţiva metri de turela submarinului. Peste treizeci de secunde, un alt obuz loveşte submarinul la baza turelei sale. Imediat Warci aruncă şi el patru grenade antisubmarine. în trei secunde submarinul dispare „într-un munte de spumă". Hidroavionul lansează la rîndul lui încărcături antisubmarine. La orele 6,53, Auterbridge poate să transmită prin cablu la cartierul general al celei de-a Paisprezecea Regiuni navale .*„Arh atacat cu tunul şi cu grenade antisubmarine şi am scufundat un submarin care naviga în zona de apărare"*. Conform instrucţiunilor, acest mesaj este transmis în cod.

Ofiţerul care-l primeşte se numeşte Kaminsky. Este un căpitan de corvetă, fost marinar în timpul primului război mondial şi acum ofiţer în rezervă. în duminica respectivă Kaminsky este „de gardă" ; la postul lui nu arc alt ajutor decît un marinar hawaian, care de-abia înţelege englezeşte şi habar n-are ce înseamnă un tele- scriptor. Mesajul lui Auterbridge a trebuit să fie descifrat. redactat, dactilografiat. Kaminsky nu l-a citit decît la ore!-' 7,12. Ce-o mai fi şi cu povestea asta cu submarinul scufundat ? Kaminsky încearcă să vorbească la te- iefon cu aghiotantul amiralului Bloch. Zadarnic. Il cheamă atunci pe căpitanul de

vas John Earle, şeful statului -major al amiralului. Earle e supărat că a fost deranjat d în somn şi se arată cu totul sceptic. Mai tîrziu el avea să recunoască că a crezut la început că era vorba de „unul din acele miraje cu submarine atît de frecvente eh cîteva luni încoace". Şi el se mulţumeşte să-l pofteaască pe Kaminsky ,să verifice mesajul acela şi să-l anunţe pe ofiţerul de gardă de la comandamentul flotei din Pacific, precum şi pe căpitanul Charles Momsen, ofiţer de operaţii la cea de-a Paisprezecea Regiune navală[28]". Earle declară că îl va anunţa el însuşi pe amiralul Bloch. Orele 7,03. Aparatele de inregisti^pe. a sunetelor de pe *Ward* semnalează prezenţa altui submarin. Vechiul eontrator- pilor — e din 1918 — o porneşte în mare viteză spre submarinul reperat. Maşinile trepidează. Coca trosneşte. Se trag cinci şarje submarine. La trei sute de metri de *Ward,* Auterbridge vede „o uriaşă pată negricioasă de ulei". Un nou mesaj la cartierul general al celei de-a Paisprezecea Regiuni navale : se cere insistent să se menţină starea de alarmă.

Orele 7,15. Earle obţine legătura cu amiralul Bloch. O conversaţie dusă cu mult scepticism. Earle nu-i citeşte lui Bloch textul primului mesaj

28 ***Tonnerre sur Pearl Harbor*** **de Antoine Icart.** ***Lecture pour tous,*** **decembrie 1966.**

al lui Auterbridge, pe care de altfel nici nu şi l-a notat. Amiralul înţelege că s-ar fi zărit, chipurile, un submarin. Nici Earle, nici Bloch nu par să-şi amintească de faptul că Auterbridge a specificat că ar fi *scufundat* un submarin. Şi nu iau nici o măsură. Amiralul hotărăşte numai „să aştepte să vadă cum se vor desfăşura lucrurile"

În momentul în care amiralul pune jos receptorul, s-a scurs deja un sfert de oră de cînd trei militari americani se află pradă unei uimiri pline de îngrijorare. George Elliott şi John Lockard fac parte din serviciul de transmisiuni.

Locotenentul George Tyler este ofiţer de gardă la postul de comandă. De la orele 4 dimineaţa, George Elliott şi John Lockard şi-au luat locurile la postul militar al radarului de la Opana, la extremitatea nordică a lui Oahu. Serviciul lor se sfîrşeşte la orele 7. în dimineaţa aceea radarul n-a transmis nimic. Pe la orele 6,45, Lockard şi Elliott au distins un contur slab — două avioane cel mult din direcţia nord-est. Dar conturul s-a pierdut. În concluzie, nimic demn de semnalat. La centru, locotenentul Tyler n-a primit nici un mesaj de la cele cinci posturi de radar împrăştiate în diverse puncte.

De obicei, pe la orele 7 vine un camion care aduce micul dejun la posturile de observaţie. Lockard şi Elliott îl aşteaptă cu nerăbdare. La orele 6,54, centrul de informaţii i-a chemat ca să le spună „că pot să-nceapă să închidă". Dar Eiliott şi Lockard îşi iubesc meseria. în aşteptarea camionului cu micul dejun, Elliott hotărăşte să se mai antreneze puţin. Se aşază în faţa manetelor, în timp ce Lockard îi explică în ce mod poate recunoaşte eventualele ecouri, ecouri care se numesc „blips". Pe neaşteptate, John Lockard vede pe ecran o serie de pete luminoase „strălucitoare şi dispuse în grupuri".

-— la uite-te aici — ii spune el camaradului său. — Ciudat, nu ? N-am văzut niciodată aşa ceva. S-ar spune că asta se petrece la o sută treizeci de kilometri de aici, în direcţia nord.

— Ei ! Probabil că s-a produs o defecţiune. Acum doua minute nu se vedea nimic! — răspunde George Elliott[7].

Pata care întunecă suprafaţa verde a ecranului radar se apropie de insula Oahu, venind din partea de nord a Pacificului- Să fie un pachebot ? Nici o linie regulată nu trece pe acolo. Să fie vreunul din portavioanele flotei americane din Pacific ? *Enterprise* se află pe drumul de întoarcere în insula Wake, *Lexington* supraveghează navigaţia în largul insulelor Midway. Aşadar, cele două nave se află departe, la sud şi la vest de Honolulu, Nu la nord. E adevărat că se aşteaptă peste puţin timp sosirea pe insulă a unei escadrile B 17. Dar, logic, avioanele care vin de pe continentul american trebuie să apară dintr-o direcţie aproape opusă punctului indicat de pata

de pe radar. Uimirea lui Lockard şi a lui Elliott sporeşte. „Ei manevrează cu înfrigurare butoanele de la pupitrul de comandă — spune istoricul american Dale Brix —, verifică circuitele electronice, controlează alimentarea aparatului : acesta din urmă funcţiona perfect, şi pata suspectă se menţinea. Un obiect ce nu putea fi identificat evolua la aproximativ o sută douăzeci de kilometri de Oahu, într-un punct în care n-ar fi trebuit să se afle nici un avion şi nici un vas".

Orele 7,02. O mulţime de puncte luminoase apar pe ecran. Vin toate din aceeaşi direcţie. Toate urmează aceiaşi drum cu primul. Toate se îndreaptă spre Oahu. După calculele lui Lockard şi Elliott, acestea nu se află decît la o distanţă de două sute de kilometri de ei.

Cei doi soldaţi aveau să rămînă ţintuiţi în faţa ecranului de la radar timp de optsprezece minute. Exact de la orele 7,02 pînă la orele 7,20. „Nu erau soldaţi de carieră — explică Dale Brix-—, ci nişte oameni chemaţi sub arme de curînd, care învăţaseră în scurt timp ce înseamnă să-ţi respecţi superiorii. Şi să deranjezi un ofiţer la orele 7 dimineaţa, în zi de duminică, ca să-i spui o poveste idioată cu nişte avioane necunoscute care se îndreaptă spre insulă — căci acum ştiau, după viteza de deplasare a petelor, că eia vorba de nişte avioane — li se părea un lucru greu de făcut".

Petele devin însă prea numeroase. La orele 7,20 Lockard şi Elliott se hotărăsc să telefoneze la bază : „Numeroase avioane la o sută treizeci şi două de mile, trei grade şi două linii nord". Le răspunde locotenentul Kcr- mit Tyler. El ascultă raportul făcut de sergentul Lockard. Şi dă un răspuns menit să rămînă celebru :

— *Forget it!*

Cu alte cuvinte : „Lăsaţi-o baltă !"

Această inconştienţă aparentă se bazează pe o convingere. Tyler a primit în ajun o notă cu privire la apropiata sosire a „fortăreţelor zburătoare" B 17. Pentru Tyler totul este perfect logic. Nu există nici un motiv de nelinişte : petele descoperite de Lockard şi de Elliott sînt „fortăreţele zburătoare" B 17. Nu se mai pune problema drumului absurd pe care-l urmează „fortăreţele zburătoare" ca să sosească în Honolulu pe la nord. De altfel — şi aici comicul se

îmbină cu tragicul — „fortăreţele zburătoare" B 17 se apropie cu adevărat. Ele vor ajunge la bază la orele 7,50. Exact la ora cînd se va ivi primul val de avioane de vînătoare japoneze. Şi comandantul escadrilei de „fortăreţe zburătoare" va lua aparatele japoneze drept nişte avioane americane trimise în întâmpinarea lui...

Cu atîtea telefoane, mirări şi răspunsuri sceptice s-a făcut ora 7,40. S-a scurs mai bine de un ceas de cînd *Ward* a reperat primul submarin. Abia la orele 7,40 amiralul Kimmel, comandantul suprem al flotei din Pacific, a fost încunoştinţat de misterioasa poveste a submarinelor reperate şi probabil scufundate. Kimmel spuse doar atît:

— Sosesc imediat.

La Pearl Harbor se apropie ora ridicării pavilionului pe navele de război. La orele 7,55, în vîrful castelului de apă de la arsenal se ridică steagul albastru. „Pre- gătiţi-vă pentru ridicarea pavilionului". Pe cîteva dintre nave, fanfara de la bord şi-a luat locul şi a început să execute imnul naţional american. Cîţiva muzicanţi privesc către cer şi zăresc nişte puncte mici, negre în direcţia sud-vest. Pe *Arizona,* marinarul Bressler le arată cu mîna celor din jurul lui un grup de avioane venind dinspre est, din direcţia munţilor. Pe *Helm,* magazionerul Franz Handler vede şi el un alt grup de avioane, care soseşte de data asta dinspre sud. Avioanele zboară la o altitudine atît de mică, încît Handler vede un pilot cum îi face semn cu mîna. Handler îi întoarce „voios" salutul. Pe *California,* farmacistul William Lynch îl aude pe unul din camarazii săi spunînd :

-— Trebuie să fie un portavion rusesc care ne vizitează. Am văzut clar cercurile roşii de pe aripile avioanelor !

De la fereastra biroului său, care dă spre o mică esplanadă din Fort-Island, comandantul de aviaţie Logan Ramsey vede un avion de vînătoare năpustindu-se „cu o viteză maximă, de la douăzeci de metri altitudine", asupra hangarelor de pe aerodrom. Comandantul Ramsey îi ordonă locotenentului Dick Ballinger :

— Locotenente, cînd trece pe aici ia matricola apa- rătului. O să-i treacă pofta acestui pilot să mai facă pe şmecherul aici, cu riscul de a provoca un accident!

Locotenentul se apleacă să se uite şi chiar în acel moment avionul trece razant pe lîngă acoperişuri şi dispare :

— N-am putut să-i văd numărul — spune Ballinger descurajat. — Cred însă că e capul unei escadrile. Aparatul purta însemne roşii.

Exact în momentul acela se produce o explozie violentă. După aceea alta. Şi altele. întreaga clădire se cutremură. Geamurile se fac ţăndări.

— Dă-l dracului de număr — strigă Ramsey. — E un avion japonez !

Şi Ramsey se năpusteşte pe culoar. Dă buzna în camera radiofoniştilor, începe să învârtească singur butoanele de pe toate lungimile de undă ale emiţătoarelor, se repede la microfon şi urlă :

— Raid aerian asupra Pearl Harborului ! Nu este un exerciţiu!

[1]

Primul avion care-i atrăsese atenţia lui Ramsey s-a îndreptat spre canalul care separă insula Fort de docul 1 010. El zboară la mai puţin de două sute de metri de *Oglala*, un „străvechi puitor de mine". De pe puntea de comandă, contraamiralul William Furlong zăreşte cercul x-oşu de pe fuzelajul avionului. A înţeles. în calitate de cel mai vechi ofiţer-de bord al unui vapor din escadră, dă ordin să se înalţe pavilionul: *„Ordin de ieşire pentru toate navele din port"*. Concomitent dă ordin să se facă pregătiri de luptă. E ora 7,56. La 7,58, contraamiralul Patrick Ballinger transmite prin cablu la statul-ma- jor al amiralului Kimmel: *„Atac aerian asupra Pearl Harborului. Nu e vorba de im exerciţiu ! Nu e vorba de un exerciţiu !"* Culmea culmilor : piloţii japonezi ac-ţionează întocmai ca şi cum ar fi la exerciţiu. Pe cer, deasupra Pearl Harborului zboară acum patruzeci şi nouă de bombardiere, avînd fiecare cîte o bombă de opt sute de kilograme antiblindaj ; patruzeci de bombardiere aruncătoare de torpile ; cincizeci şi unu de bombardiere în picaj, prevăzute cu bombe de cîte două sute cincizeci de kilograme; o escadrilă de patruzeci şi trei de avioane de vî.nătoare „zero", însărcinată cu apărarea bombardierelor. Şi ce condiţii nesperate

1 „Soarele stră-

lucea pe marea liniştită — avea să spună Brix —, pe cerul albastru abia dacă se zăreau cîţiva nori albi, iar posturile de radio din Honolulu continuau să transmită o muzică plăcută, ceea ce a îngăduit avioanelor din fruntea valului de asalt să se îndrepte spre obiectivele lor bransîndu-şi radio-goniometrele pe frecvenţele staţiilor americane..."

Comandantul primului val japonez, Mitsuo Fushida, avea să povestească : „Era un spectacol pe care n-aş fi putut să mi-l imaginez nici în visele mele cele mai îndrăzneţe. întreaga flotă americană a Pacificului se afla dedesubtul meu', în formaţie, ca la paradă. O flotă de război ar trebui să fie mereu în stare de alarmă, ca să poată răspunde unor eventuale atacuri prin surprindere".

La 7,55 au căzut pe aerodromul Wheeler primele bombe. Avioanele americane stăteau înşirate unul lîngă altul. Fuseseră scoase de curînd din hangare şi aşezate în şiruri lungi, alăturate, „pentru a se evita eventualele sabotaje". Jerbe de foc, gheizere de praf : sub ploaia de bombe japoneze, avioanele fac explozie unul după altul. Bombardierele în picaj se îndreaptă apoi spre aerodromul Hickam, după aceea spre aerodromul aeronaval instalat pe insula Fort. Tactica e clară : urmăresc să imobilizeze pentru început aviaţia americană. După aceea vor trece la nave.

Nefericitul amiral Kimmel aşteaptă acasă la el să vină maşina pe care a cerut-o. Sună telefonul. E căpitanul de fregată Vincent Murphy, ofiţerul de gardă de ia cartierul general. Vestea pe care i-o dă amiralului se rezumă la puţine cuvinte : japonezii atacă Pearl Harbor. înnebunit, amiralul lasă telefonul şi aleargă afară.

Avea să aştepte maşina încă două minute. Probabil cele mai lungi din viaţa. lui. Stînd în curtea reşedinţei lui de la Makalapa Heights, el vede, „ca un stol de vampiri, bombardierele şi avioanele de vînătoare japoneze care mătură cerul la"Pearl Harbor" [29]. în sfîrşit, vine maşina. Kimmel se aruncă în ea, şi abia aici îşi înnoadă cravata.

---

29 **Cordon W. Prange. *„Tora, Tora, Tora* 7" Mac Grow Hfll Book Cie— New York.**

Sosește la postul său de control între orele 8,05 și 8,10. Atacul e în toi. „Vuietul bombelor — spune Gordon W.
Prange —, șuierul jalnic al gloanțelor, vacarmul făcut de avioane, bubuitul tunurilor apărării antiaeriene (care, instalate în cele patru colțuri ale lui Pearl Harbor, au și început să-și scuipe cu furie obuzele), mirosul acru al prafului de pușcă și al fumului, toate astea se amestecară într-o învălmășeală de nesuportat, într-un haos care seamănă cu cel mai negru infern. Majoritatea americanilor care au îndurat grozăvia acestui prim atac aveau să declare că au rămas încremeniți de uimire". Amiralul Kimmel s-a repezit la biroul lui : „Lovitura aceasta extraordinară l-a făcut aproape insensibil, și fața lui, palidă, pare lipsită de orice expresie. încearcă să se reculeagă în mijlocul unei lumi care se năruie și în care el a avut rolul principal".

Pînă la orele 8,25 au loc patru atacuri succesive ale • avioanelor torpiloare. Atacul principal e dat de douăsprezece „Kate" venite din direcția sud-est, peste Mary Point. Se pare că fiecare japonez are propriul lui obiectiv, pe care-l vizează. Un obiectiv pe care-l atacă cu aerul cel mai liniștit din lume — "tot „ca la exercițiu". Primul val de avioane aruncă torpile speciale pentru adîncime mică, de la o înălțime care variază între doisprezece și treizeci de metri. După care, aceleași obiective — navele ancorate în port — sînt atacate de trei avioane. Pe urmă, un singur avion atacă crucișătorul *Helena*. Apoi, cinci avioane atacă navele ancorate la postul din nordul insulei. La cinci minute după- primul atac, bombardiere în picaj se năpustesc asupra prorei și pupei euirasatelor. După ce și-au aruncat torpilele și bombele, avioanele „Kate" și „Val" se înapoiază deasupra obiectivelor lor și mitraliază echipajele. La o jumătate de oră după ce a început atacul — spune profesorul american Samuel Elliott Morison — *„Arizona* nu mai e decît o epavă în flăcări, *Oklahoma* s-a răsturnat într-o rină, *West Virginia* s-a scufundat, *California* a luat apă și toate vasele cuirasato (afară de *Pennsylvania,* care se află în reparație) sînt serios avariate. La orele 8,25, japonezii au atins aproape nouăzeci la sută din

obiectivele lor : au izbutit să scoată din circulaţie flota americană din Pacific".

Pretutindeni, pe navele lipsite de apărare, acelaşi spectacol îngrozitor. în interior, apa urcă, lămpile electrice se sting. „Un infern dezlănţuit — spune Walter Lord. —
Obuze de eîte cinci sute de kilograme, scăpate din legături, măturâ toţi oamenii din faţa lor. Ghemele de cablu de oţel pentru remorcare zăceau încurcate pe jos, blocînd accesul scărilor de la cea de-a doua punte... Oamenii se băteau ca să ajungă pe punte pe cele cîteva scări care * mai erau accesibile". Patru din cele opt cuirasate ale corpului de luptă american s-au dus la fund. Un altul, dezechilibrat, s-a culcat pe o parte ca să nu se scufunde. Ultimele trei au fost scoase din funcţiune pentru mult iimp. Soarta cea mai tragică a avut-o probabil *Arizona.* Intîi nava a fost lovită de o bombă care i-a luat toată prora. Peste cîteva clipe, o bombă de două sute cincizeci de kilograme a căzut în coşul ei şi a făcut explozie în mijlocul sălii maşinilor. Stricăciunile produse au fost în-grozitoare. Se pare că în momeritele acelea tragice' au murit la bordul *Arizonei* o mie o sută de marinari americani.

Cel de-al doilea val al asaltului japonez e alcătuit din o sută şaptezeci de avioane. El s-a ivit deasupra Pearl Harborului la orele 8,45. În timp ce avioanele din primul val îşi desăvîrşeau „treaba", al doilea val s-a învîrtit în cerc timp de un sfert de ceas fără să intervină în luptă. La orele 9 începe atacul celui de-al doilea val. El e alcătuit exclusiv din bombardiere grele şi din bombardiere în picaj. Obiectivul : „Distrugerea totală a aerodromurilor care fuseseră deja atacate, precum şi a crucişătoarelor şi a distrugătoarelor care ar fi putut să scape de primul val de asalt".

La orele 10 totul s-a sfîrşit. Ultimele avioane japoneze dispar la orizont. Din o sută optzeci şi trei de avioane ale primului val, doar nouă au fost doborîte. Din o sută şaptezeci de avioane ale celui de-al doilea val, se consideră douăzeci de avioane pierdute.

în ce priveşte victimele omeneşti, pierderile se cifrează pentru japonezi la şaizeci şi cinci de oameni : cinci zeci şi cinci de piloţi şi zece oameni din echipajul submarinelor.

în schimb, pe uscat, ce tragedie ! Două mii cinci sute de militari morţi şi peste o mie două sute răniţi. Şaizeci şi opt de civili morţi şi treizeci şi cinci răniţi.

S-a calculat că la. Pearl Harbor, marina Statelor Unite **a** pierdut de trei ori mai mulţi oameni decît în cursul celor două campanii precedente : războiul hispano-ame- rican şi primul război mondial.

Consecinţele înfrîngerii de la Pearl Harbor aveau să se manifeste chiar înainte de a se termina numărătoarea răniţilor şi a morţilor. Un prim fapt, din păcate evident : marina de război japoneză era acum stăpîna virtuală a Pacificului. O a doua concluzie, tot atît de evidentă : dezastrul de la Pearl Harbor a provocat în Statele Unite una din cele mai violente explozii de indignare care s-a manifestat vreodată la un popor. Această furie i-a cuprins pe toţi, chiar şi pe cei care pînă mai ieri se arătau a fi cei mai pacifişti. Senatorul Vandenberg, campionul izolaţioniştilor, se transformase, de la o zi la alta, în- tr-unul din cei mai înverşunaţi partizani ai războiului. O evoluţie atît de rapidă es^fe. aproape fără precedent. Pînă mai deunăzi, Statele Unite nici nu voiau să se gîn- dească la război. Acum refuzau pînă şi ideea de pace. însuşi Franklin D. Roosevelt avea să explice :

— Noi am intrat în război pentru că am fost atacaţi de japonezi. Sînt sigur că toţi americanii adevăraţi, aşa cum a făcut de altfel şi

guvernul pe care-l prezidez, ar fi luat hotărîrea să lupte în ziua în care teritoriul lor a fost atacat în mod laş. Cît despre mine, dacă aş fi pus în aceleaşi împrejurări, aş alege aceeaşi cale, o dată, încă o dată şi încă o dată

.Nimic mai adevărat : cînd s-a anunţat ce s-a întîm- plat la Pearl Harbor, strigătul unanim al americanilor a fost : *„Yellow bastarda !"* Atunci cînd a vorbit de „acea zi infamă" şi cînd a rostit sentinţa de moarte a Japoniei, Roosevelt a fost aclamat. „Fără îndoială — spune Ray- mond Cartier —, ar mai fi trebuit să treacă luni de zile pînă cînd să intre America în război. Bombele de la Pearl Harbor au făcut-o să se azvîrle în luptă în unanimitate, cu spontaneitatea, cu furia şi impetuozitatea unui torent". Din optzeci de senatori, optzeci votează pentru război. în Cameră nu e decît un singur vot contra, cel al Janetei Rankin, o fată bătrînă din Montana..., care a refuzat să voteze pentru război şi în 1917. Alt rezultat: după agresiunea de la Pearl Har bor, îrt următoarele opt zile intră în război încă paisprezece ţări. în manualele de istorie se poate

citi : „Atacată în mod perfid de japonezi, America s-a ridicat, în unanimitate, împotriva agresorului şi a aliaţilor săi fascişti, la chemarea preşedintelui Roosevelt, erou al libertăţii".

E chiar atît de clar ? E chiar atît de simplu ?

Desigur, furia americanilor s-a îndreptat, în primul ilnd, împotriva japonezilor. A trebuit să treacă oarecare timp pînă să apară în presă o - şerie de articole care puneau anumite întrebări, întrebări care, de fapt, se rezumau la una singură : cum a fost posibil ca forţele americane să fie luate prin surprindere în asemenea măsură là Pearl Harbor ? Nedumerirea aceasta părea atît de legitimă — şi atît de logică —, încît guvernul a hotărît să numească o comisie de anchetă militară şi navală. Această comisie s-a întrunit începînd de la 18 decembrie 1941. La 23 ianuarie 1942 ea şi-a publicat concluziile. Cît de liniştitoare erau aceste concluzii ! Ministrul de război Stimson, ministrul marinei Knox, şeful statu- lui-major al armatei Marshall, şeful statului-major al marinei Stsrk au primit atestări ale meritelor lor de care puteau fi mîndri. Comisia proclama ; cu toţii îşi făcuseră datoria. In ce priveşte- răspunderea, ea era pusă în sarcina amiralului Kimmel, comandantul flotei din Pacific, şi a generalului Siiort, comandantul sectorului Hawaii ; s-a spus că cei doi comandanţi militari nu se „conformaseră avertismentelor şi ordinelor pe care le primiseră cu începere de la *27* noiembrie şi nu puseseră în aplicare planurile existente pentru a putea face faţă atacului".

Ordinele pe care le primiseră cu începere de la 27 noiembrie ? Această dată marca cvasi-ruperea negocierilor americano-japoneze. în ziua aceea, Cordell Huli îl anunţase pe ministrul de război Stimson că „anulase totul" şi adăugase : „m-ara spălat pe mîini de toate. Acum e rîndul dumitale şi ai lui Knox — al Armatei şi al Marinei" [9].

* **Jurnalul lui Siimson în : *Pearl Harbor n'était pas possible* de Robert.a Wohlstetter (Stock).**

Tot la 127 noiembrie, Stimson scrie în *Jurnalul* său : „Stark şi Gerow [la] manifestă o dorinţă cît se poate de firc- ască de a cîştiga timp. Am mărturisit că şi eu aş fi fericit să cîştig timp, dar nu cu preţul unei umilinţe şi n-aş fi vrut ca reluarea tratativelor să fie cumva interpretată ca

un semn de slăbiciune. Marea problemă o constituia mesajul care urma să-i fie trimis lui Mac Arthur. Noi îi mai trimisesem un mesaj alarmant, sau chiar primul semnal de alarmă. Eu am sugerat (aveam aprobarea președintelui) să-i trimit ultimul semnal : trebuia literalmente să fie cu ochii-n patru și gata împotriva oricărui atac. După aceea, Gerow, Stark și cu mine am studiat foarte amănunțit termenii mesajului (pe care avea să i-l trimită Marshall). În sfîrșit, textul a fost stabilit și, grație unui telefon dat lui Huli, am găsit și ter-menii cei mai potriviți care aveau să-i descrie exact situația".

Mac Arthur avea comanda asupra Filipinelor. în mintea celor încărcați cu răspafideri de la Washington, el era cel mai direct amenințat de eventualitatea unui atac. Toate documentele arată clar că soarta forțelor comandate de către Mac Arthur stătea în centrul preocupărilor în acel moment. Și Pearl Harbor ? Ca să-i acuze pe Kimmel și pe Short, comisia de anchetă s-a referit la instrucțiunile date „cu începere de la 27 noiembrie". Instrucțiunile erau duble.. A existat un mesaj al Armatei și un mesaj al Marinei. Mesajul Armatei suna după cum urmează-: „Negocierile cu Japonia par de fapt terminate, în afară de cazul, cu totul improbabil, cînd guvernul japonez ar propune reluarea discuțiilor". Mesajul Marinei, la rindul lui, suna după cum urmează : „Prin acest mesaj vă avertizăm că există un pericol de războiu. Negocierile cu Japonia, menite să consolideze situația din Pacific, au fost întrerupte. Trebuie să ne așteptăm la un atac al japonezilor în cîteva zile. Efectivele și organizarea forțelor lor navale indică o operație amfibie îndreptată fie împotriva Filipinelor, fie împotriva istmului Kra, sau, poate, împotriva insulei Borneo. Efectuați o desfășurare defensivă pregătitoare, în vederea îndeplinirii mi-

[1] **Generalul de brigadă Gerow, adjunct al șefului de statui ajor, secția planuri.**

sìn ni i or fixate prin Planul 46". După cum se vede, nici un cuvânt despre Pearl Ilarbor. Stark avea să mai lanseze încă un avertisment, trimis în 28 noiembrie, care reproducea textul mesajului Armatei și în plus venea cu un sfat plin de prudență : „Nu întreprindeți nici un fel de acțiune

ofensivă atîta timp cît Japonia nu va fi comis un act de război propriu-zis".

Termeni vagi, voit vagi. în momentul în care a primit mesajele, Kimmel dispunea de niște planuri pentru o ofensivă de durată „stabilite în funcţie de un conflict la care trebuia să ia parte după ce Anglia şi Olanda s-ar fi angajat şi ele". Planul 46 prevedea o perioadă de pregătire de cel puţin şase luni. De altfel, în diferite rin- duri, Washingtonul nu ezitase să le trimită forţelor din Pacific niște avertismente mult mai clare. La 17 iunie 1940 — şi pe atunci circumstanţele erau incontestabil mai puţin grave - -, cei de la Ministerul de Război şi de la Ministerul Marinei transmiteau prin cablu la Pearl Harbor : „Luaţi imediat măsuri de alarmă totală ca să faceţi faţă unui eventual raid transpacific". Atitudinea lui Kimmel denotă însă din plin că acele faimoase ordine din 27 noiembrie — şi din zilele următoare — nu i-au sugerat posibilitatea unui atac imediat asupra Pearl Harborului. La 2 decembrie el scria : „Lucrăm la evaluarea necesităţilor noastre". Sau : „Mă tem că acţiunile defensive ne preocupă într-atîta, încît ne opresc de la ofensivă. O defensivă care ar presupune o dispersare exagerată a eforturilor noastre ne-ar lipsi de o seamă de mijloace necesare pentru atac". Istoricul american Roberta Wohlstetter, care a scris una dintre cele mai documentate lucrări în această problemă, spune cu multă luciditate : „Un ofiţer conştient că a fost avertizat de faptul că flota lui c la doi paşi ele a fi atacată n-ar scrie aşa".

O altă dovadă că Washingtonul n-avusese cîtuşi de puţin de gînd să-i prevină pe comandanţii de la Pearl Harbor împotriva unui atac iminent poate fi descoperită în următorul mesaj adresat de Stark lui Kimmel la fi decembrie 1941 : „Avînd în vedere agravarea situaţiei internaţionale şi poziţia expusă a insulelor noastre exterioare din Pacific, le puteţi acorda autorizaţia de a distruge orice document secret sau confidenţial, fie acum, fie mai tîrziu, cînd situaţia va deveni mai presantă". Cu alte cuvinte, la 6 decembrie — în ajunul atacului asupra Pearl Harbor ului — amiralul Stark considei-a că numai insulele exterioare din Pacific — pentru Hawaii nepu- nîndu-se problema — se

aflau în pericol şi că acest pericol nu avea încă un caracter *presant*.

Şi trebuie să mai adăugăm, în sfîrşit, că, în urma faimoaselor ordine din 27 noiembrie, Short raportase la Washington măsurile pe care le luase pe aerodromuri pentru a preîntîmpina un eventual sabotaj : apai-atele au fost scoase din hangare şi aşezate unul lîngă altul pe piste. Raportul acesta al lui Short poartă data de 28. Generalul Marshall nu i-a mai dat nici un răspuns.

Cînd comisia de anchetă şi-a publicat concluziile, era în plin război. Orice polemică era interzisă- Bineînţeles, nici nu se punea problema ca preşedintele Statelor Unite să fie pus în cauză, nici el, nici marii şefi militari. în schimb, faptul că se arunca totul pe seama subalternilor nu prejudicia cu nimic apărarea naţională. Şi trebuie să mai adăugăm că, de fapt, comisia de anchetă n-a pomenit niciodată de faimoasele maşini purpurii şi nici de mesajele *magice*, a căror valoare era inestimabilă. Era un secret militar, cu neputinţă de divulgat atîta vreme cît se duceau lupte.

S-au scurs doi ani. Vara anului 1944 era pe sfîrşite. Europa occidentală fusese aproape în întregime eliberată. Aliaţii erau pe punctul de a intra în Germania. în Statele Unite, Roosevelt candida pentru al patrulea mandat do preşedinte, avindu-l drept rival pe republicanul De- wev. Şi atunci a apărut, pe neaşteptate, în librării o cărticică intitulată *Adevărul cu privire la Pearl Ilarbor*. Era pentru prima oară cînd se punea la îndoială teza oficială. Se spunea acolo că vinovaţii trebuiau căutaţi nu la Honolulu, ci la Washington. Cum să nu se agaţe Dewey de arma asta nesperată ?

în Congres, republicanii şi democraţii erau aproape egali ca număr. Şi cînd a venit vorba de Pearl Harbor, spiritele au început să se înfierbinte. Au început să se organizeze, în mod spontan, întruniri cu scopul mărturisit de „a se căuta adevărul". S-au format două comisii, una militară, cealaltă navală. Unde aveau să ducă toate acestea ?

înainte de toate trebuia „neutralizat" Dewey. Sarcina aceasta i-a fost încredinţată generalului Marshall. ,,Pe la sfîrşitui ftinii octombrie — notează Robert Sherwood în *Memorialul lui*

Roosevelt — Hopkins a aflat de la generalul Marshall o poveste uluitoare. O persoană care făcea parte, după cît se pare, din serviciile secrete ale armatei îi spusese lui Dewey că, înainte de Pearl Harbor, Statele Unite izbutiseră să descifreze codurile secrete ale japonezilor, iar Marshall îi scrisese lui Dewey, aver- tizîndu-l că darea în vileag a: acestui fapt avea să constituie un dezastru". Hotărî', generalul Marshall se do-vedea a fi un mare strateg. Şi nu numai pe plan militar. În realitate, adevăratul fond al problemei îl constituia afacerea mesajelor *magice*. în cazul în care membrii Congresului — şi opinia publică — ar fi aflat că Washingtonul avusese cunoştinţă zi de zi de toate proiectele japonezilor, nici un american n-ar mai fi înţeles de ce s-a lăsat fără nici o ripostă ca forţele japoneze să atace Pearl Harbor. Faptul că i s-a comunicat adversarului Dewey această informaţie de importanţă capitală, făcîn- du-se totodată apel la patriotismul lui de american aflat în război să nu se folosească de el, iată într-adevăr o manevră demnă de Machiavelli. Candidatul era un patriot. Aşa că n-a pomenit niciodată de maşinile purpurii.

La 7 .noiembrie 1944 Roosevelt a fost reales. Democraţii aveau din nou majoritatea în Congres. Existau toate condiţiile ca afacerea Pearl Harbor să fie reluată, în împrejurări mai puţin periculoase pentru putere. Iar s-au întrunit comisii, şi militare, şi navale. Şedinţa de desohidere ^ lucrărilor a avut loc exact la o lună după moartea lui Roosevelt, în aprilie 1945. America plîngea pierderea preşedintelui. Se înţelege că cei care ar fi vrut că aducă acuzaţii prea precise n-ar fi fost bineveniţi. Comisiile au hotărît să i se trimită felicitări lui Marshall, au jurat că Kimmel era un mare vinovat, i-au blamat pe Short şi pe Stark. Nici o clipă însă n-a fost vorba de comandantul suprem al foi-ţelor armate, adică de Franklin D. Roosevelt.

La 15 noiembrie 1945 avea să se întrunească comisia de anchetă mixtă a Congresului (şase democraţi şi patru republicani). Lucrările ei aveau să dureze pînă la 31 mai 194(5. Atunci s-a vorbit, pentru prima dată, de maşinile purpurii. Atunci a aflat publicul, pentru prima

dată, că încă din vara anului 1941 mesajele ultrasecrete ale japonezilor fuseseră cunoscute la Washington, la Manilla şi chiar şi la Londra..., numai la Pearl Harbor nu. Au fost audiaţi nenumăraţi martori. Au fost confruntate tone de documente. Pînă la urmă, de pe urma acestor interminabile întruniri au rezultat treizeci şi nouă de volume mari, care n-aveau să fie însă niciodată parcurse decît de vreo cîţiva zeci de cititori. Majoritatea democrată şi minoritatea republicană ţinuseră să se despartă. Pentru majoritatea democrată, preşedintele Roosevelt, secretarul de stat Cordell Huli, împreună cu celelalte autorităţi ..făcuseră tot ce le-a stat în putinţă ca să împiedice războiul". Răspunderile dezastrului trebuiau puse „pe seama erorilor de raţionament ale comandanţilor militari din Hawaii, de la secţia planuri, sau de la Biroul 2 al statului-major al armatei sau al marinei, şU-mt pe seama neîndeplinirii îndatoririlor lor'*. Cît despre minoritatea republicană cititorul nu trebuie să uite că Roosevelt făcea parte din partidul democrat —, aceasta* acuza pe toată lumea : pe Roosevelt, pe Stimson, pe Knox, pe Marshall, pe Stark, precum şi pe adjuncţii ultimilor doi, în fine, pe Short şi pe Kimmel. Tuturor acestora ea le reproşa că nu s-ar fi achitat cum trebuia.de. obligaţiile lor şi-şi rezuma părerea în următoarele cuvinte : ,,Dacă Pearl Harbor n-a fost anunţat din timp şi gata să se? apere la vreme, asta se datoreşte faptului eă cele două grupe, de autorităţi independente : cei de la Washington şi comandanţii flotei şi ai bazei navale nu şi-au îndeplinit rolul pînă la capăt". Aşa cum s-a exprimat domnul Jean Bernier, unul din istoricii acestui episod, nici Pilat din Pont şi La Pali ce la un loc n-ar fi izbutit mai bine. Secretul Pearl Harbor- ului trecea „de la un «turf» politic; la congelatorul istoriei de mîine". Şi s-ar fi putut menţine mult timp această somnolenţă dacă nu s-ar fi ivit într-o bună zi un nepoftit care să tragă semnalul cîc alarmă în faţa tuturor acelora pe care tăcerea nu făcea decît să-i incinte. Acest nepoftit nu era un om căruia să-i placă să se ţină de glume. Era un om din marină, contraamiralul R.A.

Theobald, care avea anumite motive să ia poziţie în această polemică : el fusese cel care comandase distrugătoarele la Pcarl Harbor. Nu se grăbise să se facă ascultat pentru că aşteptase să fie în deplină cunoştinţă de cauză. în 1954 el a publicat la New York *Secretul Pearl Harborului.* În cercurile politice de la Washington, cartea a produs efectul unui trăsnet.

Pentru amiralul Theobald existau doi vinovaţi în ceea ce priveşte atacul de la Pearl Harbor : japonezii, care-l săvîrşiseră, şi Franklin D. Roosevelt, care, cu bună ştiinţă, crease condiţii suficiente şi necesare pentru ca el să poată avea loc şi, totodată, deşi informat, lăsase ca acest atac să se desfăşoare.

încă din 1940, de 1a înfrîngerea Franţei, Franklin D. Roosevelt fusese convins de necesitatea intrării în război a Statelor Unite. Cînd l-a văzut pe Hitler stăpîn peste Europa occidentală, de la Brest pînă la Varşovia şi de la Capul Nord pînă la Neapole, a fost cuprins de groază. De groază şi de furie. Acest mare liberal simţea o repulsie instinctivă pentru dictatura nazistă. A văzut Marea Britanic izolată, fără nici un aliat în faţa invaziei hitleriste- Roosevelt dorea din toată inima să alerge în ajutorul ei.

Douăzeci de ani nu înseamnă cine ştie ce. în momentul în care a apărut cartea de faţă, trecuseră douăzeci de ani de cînd se sfîrşise cel de-al doilea război mondial. Războiul acesta e încă foarte aproape de noi. Multora ni se pare că s-a terminat mai ieri. Şi în vreme ce Churchill, izolat pe insula lui, aştepta invazia, americanii se gîndeau, la rîndul lor, că primul război mondial abia se sfîrşise. Rar s-a întîmplat ca voinţa de pace a unui popor să fie atît de unanimă. Pretutindeni izolaţioniştii triumfau.

Nimic nu demonstrează mai bine această stare ele spirit decît un discurs al lui Roosevelt însuşi. în noiembrie 1940 el candida pentru obţinerea celui de-al treilea mandat de preşedinte, avînd certitudinea că numai intrarea în război a'Statelor Unite ar putea salva Anglia — şi o dată cu ea întreaga lume. Or, iată ce declara el la Boston, la 4 noiembrie 1940.:

— Întrucît am ocazia să. vă vorbesc, marne şi taţi, vreau o dată mai mult să vă dau asigurări.

Am mai :spus-o şi o s-o repet mereu : copiii voştri nu vor fi trimişi să lupte într-un război străin.

în vremea aceea, curentul neutralist era deci atît de puternic în America, încît Roosevelt fusese obligat, pentru a reuşi să fie ales, să i se integreze.

A izbutit să fie ales. Şi din prima zi a început să se gîndească prin ce mijloace ar putea să atragă Statele Unite în război. Dar cum ? întrebarea asta, peste mulţi ani, avea să şi-o pună la rîndul lui şi amiralul Theobald. Timp de mai bine de trei ani, el avusese acces la cele treizeci şi nouă de volume care cuprindeau concluziile şi arhivele anchetelor întreprinse în legătură cu Pearl H arbor. El studiase cu răbdare cele mai mici detalii, analizase cîteva mii de documente. în ce scop ? Pentru a descoperi adevărul. Terminînd această muncă de titan, nu s-a temut să dea în vileag concluziile la care ajunsese. Functul lor de plecare se învîrtea mereu în jurul unei evidenţe : Roosevelt fusese ales după ce făgăduise poporului american că nu-l va tîrk-în- război. Cu toată această promisiune, Statele Unite au intrat în conflict — şi au intrat cu entuziasm.

„Cum să determini poporul să lupte ? — raţiona amiralul Theobald. — Numai un eveniment ele proporţiile unui cataclism ar fi putut determina Congresul

să formuleze o declaraţie ele război, şi o asemenea hotărîre n-ar fi constituit cîtuşi de .puţin o garanţie că naţiunea avea să-i răspundă cu ace] elan unanim care a constituit întotdeauna una din cheile de boltă ale victoriei. Aşa se punea problema pentru preşedinte. Soluţia depindea de constatarea foarte simplă că dacă trebuie să fie doi ca să se lupte, e tot atît de

necesar ca unul din cei doi să înceapă. Deoarece în Statele Unite opinia publică era atît de categoric împotriva războiului, trebuia ca una din puterile Axei să fie determinată să atace Statele Unite, şi într-un mod care să le convingă în mod categoric de necesitatea intrării în luptă. Era indispensabil să se producă un fapt eît mai dramatic"

.Unul din cei doi trebuie să înceapă. La 28 septembrie 1940, Japonia, Germania şi. Italia

semnaseră un pact tripartit, prin care se angajau „să facă front comun împotriva oricărei puteri care, fără să fie implicată în momentul respectiv în războiul european sau în conflictul chino- japonez, l-ar ataca pe unul din cei trei semnatari". Cu alte cuvinte, un război cu Japonia ar fi antrenat în mod automat războiul cu Germania şi cu Italia. Preşedintele Roosevelt nu avea posibilitatea să trimită în ajutorul lui Churchill flota şi armata sa. Opinia publică americană s-ar fi opus cu îndirjire acestui lucru. În schimb, dacă japonia ar fi atacat Statele Unite, acestea s-ar fi aflat automat în război cu Germania. Soluţia, singura de altfel, era ca japonezii să fie constrînşi să atace Statele Unite.

Dacă analizăm istoria relaţiilor americano-japoneze din toamna anului 1940 pînă în decembrie 1941 nţ^ convingem că Washingtonul a urmat în toată această perioadă o politieă bine chibzuită. Din neînţelegere în neînţelegere s-a ajuns în cele din urmă la nota americană din 26 noiembrie 1941 care a pus capăt oricărei speranţe de stabilire a unor relaţii paşnice între cele două ţări. Ne aflăm aici în faţa unor fapte cunoscute. Nu tot atît de cunoscute sînt însă elementele din cea de-a doua parte a demonstraţiei pe care o face amiralul Theobald. Mergînd mai departe — chiar foarte departe —, el afirmă că Pe arl Har bor ar fi fost rezultatul unei provocări *puse la cale cu mult timp înainte de către Roosevelt.*

Este necesar să urmărim punct eu punct demonstraţia, fiindcă fiecare argument are greutatea lui.

Ceea ce îl frapează pe amiralul Theobald este faptul că flota din Pacific a rămas în apele hawaiene din aprilie 1940 pînă la atacul de la Pearl Harbor, şi asta „din ordinul expres al preşedintelui Roosevelt". Pe atunci flota din Pacific era sub comanda amiralului Richardson. Acesta părea literalmente obsedat de pericolul la care erau expuse vasele comandate de el. în 1940, în a doua jumătate a anului, amiralul Richardson s-a dus de două ori la Washington ca să stea de vorbă cu preşedintele Roosevelt. El a formulat o serie de recomandări insistente : flota trebuia adusă neapărat pe coasta continentului. Argumente avea destule :

„1. Vasele nu aveau echipaj suficient ca să lupte;

2. Regiunea Hawaii era prea expusă ca să se poată face exerciţii de antrenament atîta timp cît se menţinea încordarea internaţională

.3. Mijloacele de apărare de care dispunea împotriva unor eventuale atacuri aeriene şi submarine erau cu totul sub nivelul necesităţilor".

Amiralul Richardson n-a izbutit să-l convingă pe Roosevelt. Mai mult, în martie 1941 de la Pearl Harbor au mai fost retrase încă trei cuirasate şi un portavion. Celelalte unităţi au rămas pe loc. Şi asta eu aprobarea preşedintelui. Concluzia trasă de amiralul Theobalcl :

„Roosevelt a menţinut flota din Pacific la Pearl Harbor doar ca momeală pentru japonezi".

Al doilea punct al argumentării : „Amiralul Richardson l-a întrebat pe preşedinte dacă Statele Unite ar declara războiul în cazul în care Japonia ar ataca peninsula malaeză, Indiile 'olandeze sau Indochina. Preşedintele i-a răspuns că nu era sigur de acest lucru, chiar dacă ar fi atacate Filipinele. Apoi, după o pauză, şi-a afirmat convingerea fermă că ţara noastră avea să fie antrenată în război pentru că era în firea acestuia din urmă să se întindă şi pentru că, mai devreme sau- -mai tîrziu, Japonia avea să comită atacul decisiv în această privinţă".

Concluzia amiralului Theobalcl :

„Preşedintele făcea deci calculul că nici o agresiune comisă în Extremul Orient n-ar fi putut antrena Statele Unite în război în mod cert. Eliminînd această regiune nu mai rămmeau decît celelalte două : llaxvaii şi Canalul Panama".*

Al treilea element al demonstraţiei : la 27 ianuarie 1941 — Roosevelt tocmai îl înlocuise pe amiralul Richardson cu amiralul Kimmel — Departamentul de Stat primea o cablogramă din partea ambasadorului american de la Tokio : „Ministrul peruvian l-a informat pe unul din subalternii mei că ştie din diferite surse, printre care şi una japoneză, că în caz de conflict între Statele Unite şi Japonia, japonezii intenţionează să efectueze un atac prin surprindere asupra Pearl Harborului, folosind toate forţele şi toate armele lor".

Concluzia amiralului Theobald :

Departamentul de Stat nu a adus niciodată la cunoştinţă comandanţilor militari interesaţi aceste informaţii.

Al patrulea punct al demonstraţiei : comandanţilor imilitari din Hawaii nu li s-a spus nimic, în mod intenţionat, despre informaţiile capitale furnizate de mesajele *magice.* Mesajele japoneze vorbeau aproape cu certitudine despre

un atac iminent şi despre probabilitatea aproape totală ca acest atac să fie îndreptat împotriva Pearl Harborului,

Aici e cazul să ne oprim. Am pomenit mai sus despre rezultatele extraordinare obţinute de serviciile de spionaj americane cu ajutorul maşinilor purpurii. Ca să ne facem cît de cît o părere cu privire la misterul Pearl Harborului, trebuie ca cititorul să ia şi el cunoştinţă de conţinutul citorva mesaje descifrate. La 24 septembrie 1941, de pildă, Tokio îi trimitea consulului japonez din Honolulu următoarea telegramă : „Începînd de azi am dori ca rapoartele dumneavoastră cu privire la nave să fie redactate, în măsura posibilităţilor, conform indicaţiilor tehnice de mai jos. în ce priveşte cui rasatele şi portavioanele, am dori să ştim care sînt ancorate, care sînt legate de geamanduri şi care se află în docuri. Indicaţi-ne pe scurt felul şi tipul lor. Dacă e posibil, am dori să ne spuneţi şi cînd două sau mai multe nave sînt ancorate în acelaşi loc". Această telegramă a fost descifrată la Washington pe data de 9 octombrie. La 15 noiembrie, într-o nouă telegramă adresata consulului japonez se spunea : „Dat fiind că relaţiile dintre Japonia şi Statele Unite sînt extrem de încordate, trimiteţi-ne rapoartele pe care le-aţi întocmit cu privire la navele aflate la Pearl Harbor nu la date fixe, dar într-un ritm de două rapoarte pe săptămînă. Cu toate că v-aţi dat, probabil, seama de importanţa păstrării caracterului lor secret, luaţi toate măsurile de precauţie". în zilele de 18, 20 şi 29 noiembrie au sosit alte trei telegrame de ia Tokio, toate în acelaşi sens. Toate cereau informaţii urgente şi precise cu privire la flota americană aflată la Pearl Harbor. Graţie maşinilor purpurii, telegramele acestea au fost descifrate la Washington la 3, 4 şi 5 decembrie. Nici una din aceste informaţii atît de importante n-a fost comunicată de cei de la Washington amiralului Kimmel sau generalului Short.

Acesta e raţionamentul amiralului Theobald. Aşa îşi clădeşte el demonstraţia, piatră cu piatră. Să nu încercăm încă să ştim dacă ea trebuie admisă sau respinsă. Să ne întoarcem mai bine la Washington, în cursul zilei de (i decembrie 1941.

în dimineaţa zilei de 6 decembrie, maşinile purpurii reuşesc să intercepteze nota japoneză care respinge pur şi simplu propunerile americane. Nota aceasta este descifrată între orele 11,45 şi 14,51, Ea e lungă, foarte lungă.

Cuprinde treisprezece puncte. Al paisprezecelea punct — anunţă Tokio nu va fi trimis decît atunci cînd va fi înminat Departamentului de Stat, în cele treisprezece puncte cunoscute se regăsesc nişte formulări foarte categorice : „Statele Unite şi Marea Britanie au adus Japonia într-o situaţie în care e în joc însăşi existenţa imperiului... Guvernul japonez nu poate tolera perpetuarea unei asemenea stări de lucruri... Guvernul japonez regretă că îi este imposibil să accepte propunerile făcute ca bază de negocieri..." Nici un fel de dubiu : asemenea termeni înseamnă război. Ceea ce-i ijbeşte însă pe cei care fac munca de descifrare este pasajul bizar care precizează că „momentul cînd nota va fi trimisă Statelor Unite va fi indicat printr-o telegramă separată". Asta înseamnă că momentul în care ea va fi trimisă Statelor Unite are un sens, un sens foarte precis. Un sens plin de ameninţări. Acest ordin ieşit din comun, afirmă domnul Jean Bernier, ar fi *„inexplicabil dacă n-ar fi sincronizat cu un eveniment care nu poate 'fi altul clecît atacul aşteptat din atîtea motive*

La orele 21, cele treisprezece puncte ale notei japoneze sînt gata să fie distribuite. Ce se va întîmpla ? Ofiţerii însărcinaţi cu livrarea mesajelor descifrate au să alerge cu ele la superiorii lor ? Iată, în mod foarte exact, ce s-a xntîmplat: colonelul Bratton, şeful secţiei Extremul Orient de la Biroul 2, se duce la Departamentul de Stat şi lasă aeolo exemplarul destinat lui Cordell Huli. Nu înmânează însă exemplarele care li se cuvin nici ministrului Stim- son şi nici generalilor Marshall, Gerow şi Miles 1 Se mulţumeşte doar să-i telefoneze lui Miles... Şi acesta din urmă îi răspunde „să aştepte pînă a doua zi pentru a le înmîna şi pe celelalte". La. Marină, căpitanul de vas Kramer duce la destinaţie exemplarele adresate lui Roosevelt, ministrului Knox şi amiralului Wilkinson, şeful Biroului *2.* Dar nu poate să dea de Stark — e la teatru —, nici de adjunctul său, Turner. Wilkinson, anunţat de Kramer, îi dă ordin „să aştepte pînă a doua zi dimineaţa pentru a se duee la ei[1]". Aşadar, în ziua de 6, nici Marshall, nici Stark n-au ştiut nimic de nota japoneză. Or, numai Marshall şi eu Stark sînt în măsură *„să dea ordin să se trimită comandamentului de peste ocean telegrame informative cu privire la intenţiile japonezilor".*

Dar Roosevelt ?

La orele 21,30 maiorul L.R. Schultz, adjunctul căpitanului Beordall, aghiotantul naval al lui Roosevelt, intră în cabinetul oval unde se afla preşedintele împreună cu consilierul său Harry Hopkins. Sîntem în posesia unei relatări cît se poate de precise în privinţa atitudinii pe care a avut-o Franklin ,D. Roosevelt. E vorba de nişte declaraţii făcute de maiorul Schultz în faţa comisiei de anchetă atunci dnd a fost interogat de consilierul general Seth W. Richardson. Iată dialogul care face Orice comentariu de prisos :

Domnul Richardson. — Aşadar, ce s-a petrecut atunci cînd i-aţi înmînat preşedintelui hîrtiile ? Aţi rămas acolo ?

Maiorul Schultz. — Da, domnule, am rămas în încăpere.

Domnul Richardson. — Ce s-a petrecut ?

Maiorul Schultz. — Preşedintele a citit hîrtiile, lucru care i-a luat circa zece minute, după care i le-a ^trecut domnului Hopkins.

Domnul Richardson. —' La ce distanţă de preşedinte era aşezat domnul Hopkins ?

Maiorul Schultz. — Se plimba încet prin cameră, la o distanţă de cel puţin trei metri.

Domnul Richardson. — Cînd preşedintele a luat cunoştinţă de documente, le-a citit cu glas tare ?

Maiorul Schultz. — Nu-mi aduc aminte s-o fi făcut.

Do7nnul Richardson. —■ Bine. Şi acum, domnule maior, povestiţi-ne în amănunt cum s-au petrecut lucrurile.Maiorul *Schultz.* — Domnul Hopkins a citit documentele şi i le-a înapoiat preşedintelui. Acesta din urmă s-a întors către domnul Hopkins şi i-a spus cam aşa (nu pot să reproduc exact cuvintele, dar vă spun esenţialul) : ..Asta înseamnă război !" Domnul Hopkins a dat din cap în chip de încuviinţare şi apoi au discutat amîndoi, circa cinci minute, despre situaţia forţelor japoneze, adică despre desfăşurarea lor şi...

Domnul Richardson. — Puteţi să vă aduceţi aminte ce-au spus şi unul şi celălalt ?

Maiorul Schultz. — în linii mari, da. îmi amintesc cu certitudine doar cîteva cuvinte, dar din discuţia lor rezulta că (şi despre asta cred că a pomenit domnul Hopkins

primul) dacă războiul ar fi iminent, japonezii ar ataca de îndată ce ar fi gata şi în momentul în care împrejurările i-ar favoriza ccl mai mult...

Preşedintele Comisiei. — I-ar ce ?

Maiorul Schultz. — I-ar favoriza cel mai mult, adică atunci cînd forţele lor ar fi desfăşurate cît mai potrivit cu interesele lor. S-a discutat, în special, despre Indochina, fiindcă forţele japoneze debarcaseră deja acolo şi se putea pune întrebarea unde aveacfsă efectueze următorul atac.

Preşedintele a făcut aluzie la un mesaj pe care-l trimisese împăratului Japoniei în legătură cu prezenţa trupelor japoneze în Indochina, mesaj în care cerea ca ele să fie retrase. Domnul Hopkins a declarat că, după părerea lui, de vreme ce războiul avea să izbucnească cînd le-ar fi convenit japonezilor, era într-adevăr păcat că nu aveam posibilitatea să le dăm noi prima lovitură, ca să prevenim orice surpriză. Preşedintele a dat din cap şi a spus cam aşa : „Nu, nu putem să facem asta. Noi sîntem o democraţie, un popor paşnic". După aceea a ridicat glasul (şi-mi amintesc foarte precis cuvintele lui) ca să adauge : „în plus, avem o reputaţie bună".

Am avut impresia că asta însemna că trebuie să ne menţinem această reputaţie şi că deci nu puteam să dăm prima lovitură. Trebuia să aşteptăm ca ea să se producă

.În timpul acestei discuţii nu s-a pomenit de Pearl Harbor. Nu-mi amintesc să se fi pronunţat vreun alt nume în afară de Indochina. Nu s-a făcut nici un pronostic cu privire la începerea ostilităţilor, dar, judecind după tonul discuţiei, nimic nu m-a îndreptăţit să bănuiesc că acestea ar fi putut începe a doua zi. Am ţinut minte această impresie, fiindcă ea mi-a sporit surprinderea atunci cînd s-a aflat vestea.

Domnul Richardson. —- Domnule maior, în urma lecturii documentului s-a făcut vreo aluzie la vreo înştiinţare sau la vreo comunicare ?

Maiorul Schultz. — N-a fost vorba, să se trimită nici un fel de avertisment. Totuşi, după ce s-a încheiat discuţia cu privire la războiul pe care avea să-l pornească Japonia cînd i s-ar fi părut ei de cuviinţă, preşedintele a declarat că ar vrea să stea de vorbă cu amiralul Stark şi l-a chemat pe acesta la telefon. Atunci s-a hotărît... nu-mi mai amintesc exact, cred că telefonistul de la Casa Albă i-a spus preşedintelui că poate să-l găsească pe amiralul Stark la Teatrul Naţional,

Domnul Richardson. — Fără îndoială, aţi bănuit răspunsul telefonistului după modul în care s-a desfăşurat discuţia ?

Maiorul Schultz. — Da, domnule. N-am auzit ce-a spus telefonistul, dar s-a pomenit în faţa mea de Teatru. Naţional şi preşedintele a spus după aceea, în rezumat, că o să vorbească mai tîrziu cu amiralul, fiindcă nu voia să producă panică în rîndul publicului trimiţînd pe cineva să-l cheme pe amiral în timp ce se afla la teatru. S-a precizat, mi se pare, că amiralul se afla într-o lojă şi că, dacă acesta ar fi părăsit brusc sala, publicul ar fi remarcat fără îndoială plecarea unui personaj atît de important, fapt care ar fi provocat, probabil, foarte multă nelinişte. Preşedintele nu voia să rişte aşa ceva, cu atît mai mult cu cît, oricum, putea foarte bine să vorbească cu amiralul peste o jumătate de oră [u].

Comisia de anchetă urma să stabilească dacă Stark, după ce s-a întors de la teatru, informat fiind de telefonul primit, a luat legătura cu preşedintele. E imposibil ca cei doi să nu fi fost de acord asupra interpretării pe care o dăduse spontan Roosevelt notei japoneze. *Asta înseamnă război.*

Era aproape miezul nopţii. Mai erau exact treisprezece ore — din cauza diferenţei orare — pînă cînd

[1] **însemnările lui Harry Hopkins, publicate de Robert Sherwood. Le** *Mémorial de Roosevelt.* **(Pion, 1950.)** japonezii aveau să atace Pearl Harbor. Treisprezece ore în care n-a fost trimis" în Hawaii nici un mesaj.

Şi apoi, la Washington, se ivesc zorii zilei de 7 decembrie. Al paisprezecelea şi ultimul punct al notei japoneze, precum şi indicarea orei la care va fi trimisă aceasta sînt captate de Ministerul Marinei între orele 4 şi 6. Conţinutul este descifrat imediat. Şi astfel se află că înmînarea notei în totalitatea ei a fost fixată de Tokio pentru orele 13. În plus, Tokio ordonă ambasadei sale de la Washington să distrugă maşina purpurie împreună cu toate documentele secrete. Nota japoneză se termină cu următoarele cuvinte lipsite de orice ambiguitate :

„Speranţa fermă pe care a nutrit-o guvernul japonez de a normaliza relaţiile nipono-americane şi de a menţine pacea în Pacific colaborînd cu guvernul american trebuie definitiv abandonată. Guvernul japonez trebuie să înştiinţeze cu regret guvernul american că, dată fiind atitudinea acestuia din urmă, se vede To'rîstrins să considere că e imposibil să se mai ajungă la vreun acord pe cale de negocieri".

Dacă în ajun — împotriva oricărei eyidenţe — ar mai fi putut să existe la Washington cineva care să respingă ideea războiului, cum să mai fie posibil aşa ceva în dimineaţa zilei de 7 decembrie ? Pericolul se conturează în mod îngrozitor. Vine războiul, cu siguranţă, iar ora precizată pentru trimiterea notei sugerează că la orele 13 Japonia va da atacul într-un punct al Pacificului. Orele 13 la Washington corespund cu orele 7,30 în Hawaii şi cu orele 12 ziua la Panama. Oare japonezii or să atace la Panama ? Nu prea pare posibil. Apele din zona Panama sînt foarte frecventate. Cum ar putea să manevreze flota japoneză în plină zi, fără să fie imediat descoperită ? Nu acelaşi lucru se poate spune despre Hawaii. „De Pearl Harbor te poţi apropia în timpul nopţii, fără să întîlneşti practic alte nave, intervalul de timp dintre ivirea zorilor şi orele 7,30 oferiad exact răgazul necesar bombardierelor, lansate din larg ca să zboare deasupra radei".

între orele 8,30- şi 9 telegramele japoneze descifrate sînt duse la Ministerul de Război şi la Casa Albă. Cum reacţionează marii şefi ai armatei ? Nu reacţionează în nici un fel. Pentru bineeuvîntatul motiv că nu sînt acolo. Aici mintea începe să ţi se întunece. Cum se poate !' Cu tot pericolul care ameninţă încă din ajun, nici Stark, nici Marshall nu se află la birourile lor ? Nu sînt acolo. Amiralul Stark nu soseşte decît la 9,25. la cunoştinţă de cele paisprezece puncte ale notei japoneze. Amiralul Wilkinson îl sfătuieşte să informeze imediat flota din Pacific. *Stark consideră că nu e necesar*.

Şi Marshall ? Ca în fiecare duminică, e la călărie. O plimbare lungă pe cîmp. Pe la 9,05, colonelul Bratton, căruia îi fusese tocmai adusă la cunoştinţă integral nota japoneză şi telegrama privitoare la ora trimiterii ei, încearcă să ia legătura cu generalul Marshall. El îl pune pe aghiotantul său să-l caute pe general pe cîmp şi să-l anunţe că îl aşteaptă uh mesaj urgent. La 10,25 Marshall îi dă telefon lui Bratton : generalul nu ţine eîtuşi de puţin să i se aducă textele descifrate ! Spune că o să se ciucă la Ministerul de Război şi că acolo o să vadă textele. Bratton îl va aştepta încă o *oră*. Foarte liniştit, generalul Marshall, şeful statului-major al armatei, intră în biroul lui la 11,25. Generalii Gerow şi Miles vin şi ei. Bratton le citeşte nota japoneză şi după aceea mesajul *magic* cu privire la ora trimiterii. Comandanţii militari aflaţi de faţă conchid unanim : toate acestea indică „un atac într-un loc necunoscut al Pacificului la sau în jurul orei 13". Atunci — abia atunci — Marshall dictează pentru toate comandamentele militare de peste ocean — inclusiv Hawaii — o telegramă de alarmă : „La orele 13, după fusul orar al coastei orientale, japonezii vor prezenta echivalentul Unui ultimatum. Ei au dat ordin de asemenea ca maşinile lor de cifrat să fie imediat distruse. Nu ştim ce poate să însemne ora fixată de ei, dar rămîneţi în stare de alarmă". Telegrama e trimisă la Biroul cifrului la orele 11,58. înainte de a o expedia, Marshall a luat legătura telefonică cu Stark şi l-a întrebat dacă doreşte „ca ordinul de alarmă să fie transmis şi autorităţilor navale". De necrezut, amiralul răspunde „că nu i se pare necesar". După ce a mai reflectat, Stark îl cheamă totuşi pe Marshall şi-i spune că n-ar fi rău să pună în stare de alarmă şi autorităţile navale. Ceea ce Marshall va şi face.

Telegrama avea să sosească la Pearl Harbor exact la şase ore după atac.

Iată, aşadar, deschis dosarul Pearl Harbor. La proces, un acuzator : amiralul Theobakl : apărători : aproape toţi istoricii oficiali americani. în Statele Unite teza amiralului Theobald abia dacă e luată în discuţie. Mai mult : nu e luată în seamă. Doamna Roberta Wohlstetter, de pildă, într-o lucrare remarcabilă, în care are ambiţia să nu treacă cu vederea nici o sursă, nu citează nici măcar o singură dată numele amiralului Theobald Walter Lord, un âit istoric american, autor al unei cărţi de mare succes, procedează la fel.

Atunci ?

Informaţiile sosite la Washington indicau neîndoios că Pearl Harbor se afla sub ameninţarea iminentă a unui atac japonez. Washingtonul nu i-a prevenit pe cei de la Pearl Harbor. Aşadar, din două una : sau e vorba de o neglijenţă totală, la toate mveîurile, a tuturor serviciilor interesate, sau în mod deliberat nu s-a dat nici o alarmă : generalul Marshall şi amiralul Stark, lucrînd sub directivele lui Roosevelt, au omis cu bună ştiinţă să prevină baza de la Pearl Harbor, ca să facă mai „tentantă" cursa întinsă japonezilor. Nu încape nici un fel de îndoială că nişte ordine precise ar fi îngăduit flotei din Pacific să iasă în larg şi avioanelor să fie gaia de zbor. Ţintele a căror imobilitate fatală a constituit o pradă ideală pentru japonezi ar fi fost evitate. Dar la Pearl Harbor existau spioni. Nişte spioni extrem de eficace. Punerea în mişcare a flotei şi a aviaţiei ar fi fost, fără îndoială, comunicată imediat la Tokio. Oare în acest caz japeriezii ar mai fi persistat în a-şi duce planul la .îndeplinire ? Probabil că da. Amiralul Theobald consideră însă că o probabilitate nu era suficientă pentru Roosevelt. El avea nevoie de un atac *sigur*; un atac care să-i permită, o dată pentru totdeauna, să înlăture apatia compatrioţilor săi. Să-i arunce, cuprinşi de un elan general, în luptă. în *Memorialul lui Roosevelt,* redactat după hîrtiile lui Harry Hopkins, Robert Sherwood aminteşte că, cu mai puţin de o lună înainte de Pearl Harbor. Congresul „fusese chiar de acord -să-i îngăduie preşedintelui să armeze vasele de comerţ americane. Era mihnit şi el de miopia care determinase
Congresul precedent să refuze afectarea de credite necesare pentru fortificarea Guamului". Sherwood aminteşte şi

de strigătul „izolaţioniştilor francezi" din 1939 : „Nu vrem să murim pentru Danzig !".

Cu cîtva timp în urmă nişte marinari americani fuseseră masacraţi în mod deliberat de nemţi în Atlanticul de nord. O atare crimă de război, mai adaugă Robert Sherwood, „nu izbutise, evident, sa aprindă în sufletul americanilor scînteia care ar fi putut face să izbucnească războiul". Şi Sherwood se întreabă ca şi Theobald : „In ce măsură ar fi stimulat oare voinţa de luptă vestea că japonezii au creat un cap de pod la Khota Baru, în golful Siam ? Şi dacă Congresul şi poporul refuzau să intre în răzlx)i în urma unei asemenea provocări — şi părea inevitabil ca ei să refuze aşa ceva —, care ar fi fost efectul produs asupra britanicilor, asupra ruşilor, a chinezilor, fără să mai pomenim de nemţi, de italieni şi de japonezi ? Fra evident că, dintr-un moment într-altul, americanii •s-ar fi văzut constrinşi, sub ameninţarea gurilor de tun îndreptate asupra lor, fie să se apere, fie să tacă o dată pentru totdeauna'-.

În *Memorialul lui Roosevelt* se mai află şi următoarele rînduri care dau de gîndit : „Japonezii n-aveau decît o singură cale pentru a-l scoate pe Roosevelt din încurcătură, şi pe aceea au şi ales-o, pe neaşteptate, şi într-un mod atît de provocator, de insultător şi de exasperant, încît opinia americană, divizată şi frămîntată, a devenit într-o clipă unanimă şi cofivinsă de justeţea cauzei sale".

Faptul că atacul japonez de la Pearl Harbor a satisfăcut din plin aşteptările lui Roosevelt este oare suficient ca să ne demonstreze că Roosevelt le-a întins japonezilor la Peari Harbor o cursă în care ei s-au năpustit orbeşte ?

„în ce-i priveşte pe japonezi, ei îşi bat \joc de o asemenea aserţiune — declară în această privinţă

istoricul Gordon W. Prange, care a interogat numeroşi japonezi răspunzători de acest atac. — însăşi ideea că preşedintele Roosevelt ar fi putut să-i manevreze pe japonezi ca pe nişte pioni mărunţi şi docili pe tabla lui de şah nu e numai un nonsens, ci echivalează cu o simplificare a unor evenimente cît se poate de complexe"

.Este important să ne oprim şi asupra datelor. Prange şi alţi istorici americani menţionează faptul că în ziua de 26 noiembrie Cordell Huli a înmînat negociatorilor japonezi o notă care constituia un adevărat ultimatum, în cel mai bun caz, nota a putut fi cunoscută la Tokio abia în seara zilei de 26. Or, treizeci şi unu de vase nipone au părăsit porturile japoneze pentru a se îndrepta spre Pearl Harbor în noaptea de 25 spre 26.

Acest fapt este absolut sigur.

Iată-ne ajunşi în miezul problemei.

Că politica americană ar fi avut un caracter provocator la adresa Japoniei nu putem nega — caracter provocator care corespundea de altfel unei agresivităţi continue din partea celor de la Tokio. Că Roosevelt dorea din toată inima ca Japonia să tragă, în sfîrşit, primul foc care să îngăduie Statelor Unite să intre în război — iată un lucru care, de asemenea, este indiscutabil.

Că îngrămădirea. într-un singur punct — un punct vulnerabil: Pearl Harbor —^a- unei bune părţi din flota şi din aviaţia americană a Pacificului ar fi putut căpăta aspectul unei momeli pentru japonezi, iată în schimb — şi aici e punctul slab al tezei susţinute de amiralul Theo- bald — un lucru care poate fi pus în discuţie. Dacă ar fi fost vorba de o cursă întinsă de multă vreme de către Roosevelt, ar fi putut el oare vreo clipă să-şi închipuie că aveau să fie întrunite, în vederea atacului, condiţiile *care au fost, într-adevăr, întrunite ?*

Niciodată, înainte ele Pearl Harbor, nici o ţară din liune n-a mai pus la punct un atac aeronaval de o asemenea amploare. Niciodată n-au mai fost deplasate, la o distanţă atît de mare de bazele lor, atîtea portavioane -— şi pe aceste portavioane atîtea avioane. Cînd s-au aflat amănuntele atacului, cei mai buni specialişti ai strategiei americane au rămas înmărmuriţi. Cum ar fi putut să prevadă Roosevelt — singur — ce avea să însemne un asemenea atac ?

Ar fi trebuit în primul rînd ca Roosevelt să-şi imagineze *imposibilul:* adică să-şi imagineze că uriaşa armadă necesară unui atac de o asemenea anvergură avea să se deplaseze străbătînd tot Pacificul *şi avea să treacă neobservată.* Roosevelt, ca orice american, era mîndru de serviciile de informaţii ale ţării lui; era mîndru cînd se gîndea că, zi şi noapte, cele mai puternice staţii de radio

americane puteau sâ asculte ce se petrecea în întreaga lume ; era mîndru cînd se gîndea că nimic nu putea să seape acelor mii de urechi ciulite. Or, deşi ar cutea sa pară absolut incredibil acest fapt, serviciile. americane n-au izbutit să descopere înaintarea armadei japoneze spre Pe aii Harbor !

Japonezii au fost răsplătiţi din plin pentru nenumăratele măsuri de precauţie care au însoţit deplasarea lor. La 7 decembrie, cu cîteva ore înainte de a se afla despre atacul de la Pearl Harbor, Ministerul Marinei îşi procurase, cu cel mai senin calm din lume, o listă în care se preciza amplasarea tuturor navelor de război aflate în Pacific : americane, britanice, japoneze, olandeze şi ruseşti. Conform acestei liste, „grosul flotei japoneze staţiona în cele două mari porturi de război : Kiu'e şi SaSebo, situate în cele două principale insule ale Japoniei : Honshu şi Kyushu. Printre navele japoneze despre care se afirma că s-ar îi aflat în dimineaţa aceea în cele două staţii navale figurau numele tuturor navelor care, aşa cum ştim acum, erau în momentul acela la mai puţin de trei sute de mile nord de insulele Hawaii .[12]

Oricît de mult ne-am strădui să adoptăm raţionamentul amiralului Theobald, el nu ne poate convinge cu privire la *cursa* pe care Franklin D. Roosevelt ar fi întinso japonezilor la Pearl Harbor.

Dar acuzaţia formulată împotriva preşedintelui e dublă. EI mai e acuzat că, avind cunoştinţa de iminenţa acestui alac şi *dorind, ca el să se producă,* nu i-a avertizat de acest lucru pe comandanţii de la Pearl Harbor. Principala întrebare este deci următoarea : *Oare Roosevelt a avut într-adevăr cunoştinţa de iminenţa atacului asupra Pearl Harborului ? Şi, avind cunoştinţă -de aceasta, c oare răspunzător de incalificabila încetineală cu care au fost anunţaţi comandanţii din Pacific?*

O cercetare minuţioasă a faptelor ne duce la constatarea că, într-adevăr, Roosevelt ştia de la 6 decembrie, orele 21,30, că Japonia urma că intre în război într-un răstimp foarte scurt. Mărturia maiorului Sehui z arată că dacă Roosevelt a crezut — în momentul respectiv — în război, în schimb el n-a crezut de loc într-un război pornit peste noapte. Sau, cel puţin, n-a avut acrul că ar putea crede aşa ceva. În Orice caz, în prezenţa lui Hopkins şi a lui Schulz nu

s-a gîndit la necesitatea de a tla alarma sau de a da vreun ordin special forţelor din Pacific.

Cu toate astea, el a vorbit în timpul serii cu Stark. Nu cunoaştem nimic din conţinutul acestei convorbiri telefonice. Nu ştim nici măcar dacă a avut o convorbire identică cu Marshall.

Ştim doar că atitudinea lui Stark şi a lui Marshall în dimineaţa zilei de 7 face inutilă orice încercare ele a căuta o explicaţie. S-ar spune că ei s-au străduit din toate puterile să amîne pe cît posibil trimiterea vreunui mesaj către forţele din Pacific.

Ştim, prin intermediul lui Harry Hopkins, că în ziua cie 7, pe la orele 13,40, a sosit la Casa Albă vestea unui raid aerian deasupra oralului Honolulu. Hopkins şi-a manifestat imediat îndoiala : „Mi-am exprimat convingerea că trebuie să fi fost o eroare şi că Japonia n-avea, de bună seamă, să atace Hanoiul u". Dar Roosevelt ? El a dat crezare, din primul moment, veştii că atacul s-a produs : *Pentru el ştirea era adevărată : ea corespundea întru totul modului în care obişnuiau japonezii să atace : pi în surprindere-*.

Ştim că în 194,1, fiind aspru criticat de către un ziar eu privire la atitudinea lui în momentul evenimentelor de la Pearl Harbor, amiralul Stark a ripostat acestui ziar că tot ce a făcut el a fost *„din ordinele autorităţii superioare*t". Or, pentru amiralul Stark nu exista decît o singură autoritate superioară : cea a preşedintelui Roosevelt.

Cei care sînt de părere că Roosevelt — de comun acord cu Stark şi cu Marshall — a neglijat cu bună ştiinţă să anunţe forţele din Pacific citează un text, fără doar şi- poate impresionant, care aparţine unuia dintre principalii colaboratori ai lui Roosevelt, şi anume lui Stimson. în *Jurnalul* acestuia se găseşte un pasaj purtînd data de 25 noiembrie 1941, deci cu douăsprezece zile — douăsprezece *zile* — înainte de Pearl Harbor. În ziua aceea, în preajma lui Roosevelt se aflau adunaţi toţi protagoniştii dramei : Iiull, Stimson, Knox, Marshall şi Stark. A venit, vorba despre eventualitatea unui atac din partea japonezilor.

„Preşedintele a făcut remarca — scrie Stimson — că japonezii sînt renumiţi pentru felul lor de a ataca fără nici un avertisment prealabil şi că noi am putea fi atacaţi de ei, de pildă, lunea viitoare. Ne-a frămîntat, în mod deosebit, o

problemă. Cînd ştii că duşmanul te va ataca, nu e înţelept, în mod obişnuit, să aştepţi ca el să se năpustească asupra ta. Cu toate acestea, în pofida riscului asumat, lăsîndu-i pe japonezi să tragă ei prima lovitură de tun, noi ne dăm seama că, pentru *a* obţine sprijinul total al poporului american, *e de dorit să nu ne împotrivim* ", pentru ca nimeni să nu se mai îndoiască în privinţa adevăraţilor agresori. Trebuia însă să stabilim în ce mod i-am putea pune pe japonezi în situaţia de a trage prima lovitură de tun asupra noastră fără să ne expunem unui pericol prea mare. Nu era uşor"[30].

Nu era uşor, într-adevăr. Oare s-a făcut acest lucru ? Cert este că totul s-a desfăşurat ca şi cum s-ar fi făcut. Ceea ce nu înseamnă cîtuşi de puţin că faptele s-au petrecut întocmai...

Şi totul ne dă de gîndit. Ne dă de gîndit neglijenţa forţelor militare americane în 1941, atît de mare încît nici un serviciu — naval, terestru sau aerian — n-a fost în stare să depisteze deplasarea flotei japoneze prin uriaşul Pacific. Ne pune pe gînduri faptul că spionii japonezi au avut posibilitatea să opereze în Honolulu aproape nestînjeniţi. Că în Filipine, Mac Arthur — care dispunea de mult mai multe informaţii decît Kimmel şi Short la Pearl Harbor — n-a luat după 27 noiembrie nici un fel de măsuri deosebite de apărare.

Toţi observatorii au remarcat în aparatul guvernamental american, în decembrie 1941, o comportare cu totul stranie : se trăia într-un climat de încredere totală. Toţi aşteptau să vină războiul, dar şi-l închipuiau ca prin ceaţă. În nici o fază nu s-a găsit un american care să dorească să facă vreun efort.S-ar putea ca de această atitudine de lasă-m". să-te-las să se fi molipsit şi oameni ca Marshall şi Stark. Comportarea lor de necrezut din dimineaţa zilei de 7 decembrie av trebui să dea de gîndit. Mai rămîne problema lui Koosevelt. Ne aflăm în prezenţa unui om absolut lucid, hotărît să urmeze, cu orice preţ, o politică foarte precisă, decis — în pofida americanilor înşişi — să determine America să intre în război împotriva Germaniei naziste.

30 [15] **Sublinierea aparţine autorului.**

Cert este că Roosevelt a lăsat să se scurgă cîteva ore extrem de preţioase în noaptea de 6 spre 7 decembrie şi în dimineaţa zilei de 7 fără" să ia nici o măsură. Oare a procedat în felul acesta fiindcă nu-şi putea imagina un atac asupra Pe ari Harborului ? Sau dimpotrivă —• tocmai fiindcă şi-l imagina — a vrut ca atacul să aibă loc ?

Rămîne ca la această întrebare să răspundă cititorul

.C U P R I N S

Cuvint inainte

„Cicero", cel mai mare spion din timpul celui

de-al doilea război mondial, mi-a spus... '

.Strania misiune a lui Rudolf Hess

Ciudata moarte a lui Mussolini

Misterele lui Rasputin

Mata-Hari : vinovată sau nu ?

Falsificatorii lui Hitler

17 iunie 1940 3 o pace engleză de compromis ? Enigma Martin

Bormann Misterul Kennedy

Să fi „dorit" Roosevelt Pearl Harbor

?' J'ai tué Raspoutine,

l azovert. Drepturile asupra unei părţi din aceste confidenţe au fost achiziţionate de *Paris-Match*. Am avut posibilitatea să iau cunoştinţă de ele datorită prieteniei lui Jean-Paul Gllivier, auto- . rul lui *Demain, il fer a jour, camarade*. Aduc, de asemenea mul- ţumiri prietenului meu Pierre Serval, al cărui spţ'ijin cu totul prietenesc nu s-a dezminţit niciodată. Relatarea d-lui Wetzcl se află sub tipar la *Paris-Match*. Partea din relatare privitoare la olravă e sub -tipar la *Documents* ei *reportages internationaux*.

[5] **Marie Solovieff-Raspoutine. *Mort père, Grigory Raspoutine, Mémoires et Notes*. J. Povo Lozky** et **Cie Editeurs, Paris, 1925.**

* Constantin de Grunwald. ***Le Tsar Nicolas II.*** Berger-Le- vrault, Paris, 1965.

[8] Doamna de onoare a împărătesei, Ana Vîrubova,

[2] Lucrarea menţionată a apărut în limba franceză, tradusă de Henri Thies, sub titlul : ***J'étais le faussaire 4e Hitler*** (Editions Del Duça).

[1] Joseph Wülf. Martin ***Bormann, l'ombre de*** *Hitler.* (L'Air du Teinps, GalUmard).

[1] în realitate opt, căci cel mai mare. Martin, se pare că s-at (i refugiat la Salzburg, unde stătea ascuns la un ţăran,

[6] Subliniat de autor.

[3] Theodore C. Sorensen. ***Kennedy*** (Gallimard).

[15] Mark Lane. ***O judecată pripită,*** Bucureşti, Editura politică, 1967, p. 40.

[1S] Goldwater, liderul republicanilor, este cunoscut pentru opiniile sale „extremiste de dreapta".

[21] Sublinierea noastră.

[22] Raportul Epstein.

[21] Mark Lane, ***op. cit.,*** p. 125.

[2] Walter Lord. ***Pearl Harbor*** (Robert Laffont).

[11] Raportul Comisiei mixte a Congresului.